

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

L. GROSS / K. REITAV

LADINA KEELE
LUGEMIK

TARTU 1961

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Laäne-Euroopa kirjanduse ja klassikalise
filoloogja kateeder

L. GROSS / K. REITAV

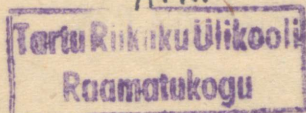
LADINA KEELE
LUGEMIK

TEINE TRÜKK

TARTU 1961

Тартуский государственный университет
ЭССР, г. Тарту, ул. Оликооли, 18
Л. Гросс, К. Рейтав
ХРЕСТОМАТИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА
Второе издание
На эстонском языке

Arh.

86

Vastutav toimetaja R. Kleis

TRÜ rotaprint 1961. Trükipoognaid 12.
Tir. 400 eks. MB 00642. Tell. nr.588.

Hind rbl. 0.24

E e s s õ n a .

Käesolev õppevahend kujutab endast lühendatud väljaannet L. Grossi ja K. Reitavi "Ladina keele lugemikust", mis ilmus trükist 1956.a. Lugemik lõppes müügilt juba 1958.a., uus parandatud ja täiendatud väljaanne on teoksil, ei saa aga tulla kirjastamisele enne 1962. aastat. Seetõttu osutus tarvilikuks välja anda rotaprindil paljundatuna olulisem osa lugemikust, mis mõnda aega rahuldaks eeskätt TRÜ Ajaloo-Keeleteaduskonna üliõpilaste vajadusi ladina keele õppimisel. Õppevahend sisaldab muutmatul kujul lugemiku esimese ja kolmanda osa (59 lugemispala ja valimiku rooma autorite tekstidest) koos vastavate sõnastikega. Välja on jäetud teine osa (lugemismaterjal kursoorseks lektüüriks) ja tähestikuline ladina-eesti sõnastik.

Vastutav toimetaja.

PĒNSUM PRĪMUM.

Varia.

1. Eurōpa est terra. 2. Eurōpa et Asia sunt terrae. 3. Italia est terra Eurōpae et patria linguae Latinae. 4. Sardinia et Sicilia sunt insulae Italiae. 5. Insula est patria nautārum. 6. Incolae insulae sunt nautae. 7. Stēllae nautis viam mōnstrant. 8. Poētae industriam agricolārum laudant. 9. Agricolae terram arant, nautae nāvigant. 10. Historia est magistra vītae. 11. In terrā est vīta, in lūnā nōn est. 12. Nātūra vītam terrae quotannis renovat. 13. Bēstiae sunt in silvīs Eurōpae, Asiae, Āfricae, Americae, Austrāliae. 14. Nōn solum in terrā, sed etiam in aquā sunt bēstiae.

15. Tullia, ubi es? Hīc sum, ante Lydiam. 16. Ubi estis, puellae? Ad portam sumus.

17. In memoriam. 18. Hannibal ad portās! 19. Aurōra Mūsīs amīca. 20. Ibi victōria, ubi concordia. 21. Ubi pigritia, ibi inopia.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Austraalia on maa. 2. Sitsiilia on Itaalia saar. 3. Me kiidame mitte ainult kodumaa võitu, vaid ka elanike üksmeelt. 4. Saartel on metsad. 5. Metsas on metsloomad. 6. Meremees, on saare elanik. 7. Me näitame tütarlastele tähti. 8. Kus te laevatate, meremehed?

Harjutus 2. Deklineerida:

terra, stēlla, lūna, nātūra, vīta, magistra, lingua, porta, insula; nauta, incola, agricola, poēta; via, historia, memoria, victōria, bēstia.

PĒNSUM SECUNDUM.

Varia.

1. Puellae portam scholae corōnis ōrnant.
2. Lūna saepe figūram litterae C habet.
3. Amīcitia vītam ōrnat.
4. Quis salūtat?
5. Salvē! Salvēte! Sī valēs, bene est, ego valeō. Valē! Valēte!
7. Quis labōrat? Ego labōrō.
8. Quis sedet? Tū sedēs.
9. Ego labōrō, tū sedēs.
10. Nōs interrogāmus, vōs respondētis.
11. Respondēte magistrae!
12. Bene labōrāre optō.
13. Cūr flēs, puella? Rīdēre dēbēs.
14. Memoriam exercēte!
15. Dum spīrō, spērō.
16. Experientia docet.
17. Aquilam volāre docēs.
18. Amat victōria cūram.
19. Haud semper errat fāma (Tac.).
20. Quae nocent, docent.
21. Scientia potentia est.
22. Festinā lentē!
23. Notā bene! (N. B.)

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Mida (quid) sa küsid?
2. Mida te õpetate?
3. Te ei vasta.
4. Tütarlapsed on koolis.
5. Te ruttate kooli.
6. Me harjutame mälu.
7. Kool näitab teed teadmistele (teadmiste teed).
8. Seni kui me elame (hingame), me loodame.
9. Tõõta hästi!
10. Meie nutame, teie naerate.
11. Ka (etiam) loomadel on (loomad omavad) mälu.
12. Me kaunistame sõprusega elu.

Harjutus 2. Deklineerida:

corōna, littera, scientia, figūra, amīcitia, aquila.

Harjutus 3. Konjugeerida:

ōrnāre, festināre, habēre, salūtāre, valēre, interrogāre, respondēre, labōrāre, sedēre, rīdēre, flēre, exercēre, volāre, nocēre, amāre, errāre.

*Praesens indicativi
activi.
Imperativus
(III konj.).*

PĒNSUM TERTIUM.

Varia.

1. Quid agis?
2. Quod agitis, bene agite!
3. Litterās discite!
4. Dum docēmus, discimus.
5. Bene vivimus et multum labōrāmus.
6. Vince iram!
7. Fābulās poētārum libenter legimus,

8. Epistulam scribere debētis. 9. Saepe errant, nam male discunt. 10. Bene discere debet. 11. Collēgae Latinē bene legunt et scribunt. 12. Quod optamus, facile credimus. 13. Patriam amare et defendere debemus. 14. Nōli mē tangere! 15. Nōli tacere, si dicere debēs. 16. Nunc dēnum intellegō. 17. Vive valēque!

18. Dum vivimus, spērare debemus. 19. Vivere est cogitare. (Cic.) 20. Epistula nōn erubescit. (Cic.) 21. Nōn scholae, sed vitae discimus. (Sen.) 22. Primō dēliberāte, deinde dicite!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Mida sa teed, tee hästi! 2. Kolleegid, toimige kiiresti (citõ)! 3. Sellal kui te õpetate, te õpite. 4. Me peame viha võitma. 5. Miks ei kirjuta nad kirja? 6. Mida (quod) te soovite, (seda) te kergesti usute. 7. Me armastame ja kaitseme kodumaad. 8. Te ei õpi kooli jaoks (koolile), vaid elu jaoks (elule). 9. Ta vastab hästi, sest ta õpib hästi. 10. Ta elab ja on terve (valēre). 11. Kuni elame, peame töötama. 12. Enne mõtle, siis ütle!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

a) agere, discere, vincere, legere, scribere, credere, dicere, vivere, intellegere

b) cogitare, tangere, tacere, dēliberāre, erubescere, debere, spērare, spirare, defendere, errare

*Praesens indicativi
activi.
Imperativus
(III konj. io-lõpul.;
IV konj.).*

PĒNSUM QUĀRTUM.

Varia.

1. Ūvam capiō. 2. Nōli facere iniūriam! 3. Si ita faciunt, bene est. 4. Fac! Dic! 5. Facite viam! 6. Quō plūra habent, eō plūra cupiunt. 7. Quō fugitis? 8. Dicere nōn est facere! 9. Nautae ancoram iaciunt.

10. Noctū dormiō, interdiū labōrō. 11. Audīte et intellegite! 12. Tantum scimus, quantum memoriā tenēmus. 13. Quod nescis, nōli dicere! 14. Cūr nōn audītis, cum nārō? 15. Nescītis, quia nōn audītis. 16. Audīre debētis. 17. Ubi est? Cūr nōn venit? 18. Bene audī, quod dicō! 19. Quī bene audīt, bene discit.

20. Cum dormimus, nihil audimus neque sentimus. 21. Ut sentimus, ita dicimus. 22. Si tacēs, cōsentis.

23. Nātūra nihil facit frūstrā. 24. Quī quaerit, reperit. 25. Servi sapientiae et litteris, nōn glōriae et divitiis!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Miks te teete ülekohtu? 2. Miks põgened sa ametikaaslase eest (*acc.*)? 3. Heidan ankru. 4. Kuula ja saa arul. 5. Ma otsin, aga (sed) ei leia. 6. Öösel me magame, päeval töötame. 7. Sa tead nii-palju, kuipalju sa meeles pead. 8. Mida te ei tea, (seda) ärge rääkige! 9. Nad ei tea, sest nad ei kuula. 10. Nagu ma mõtlen, nõnda ma räägin. 11. Me peame nõustuma. 12. Teeni meeleldi kodumaad (*dat.*)!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

- a) *facere, capere, fugere, iacere*
- b) *audire, dormire, scire, sentire, venire, servire*
- c) *tenere, consentire, cupere, quaerere, reperire, narrare, nescire*

Harjutus 3. Deklineerida:

ūva, iniūria, ancora, sapientia, nātūra, glōria

II deklinatsioon (masc.).

PĒNSUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Magister puerō litterās et numerōs mōnstrat. 2. Mārcus discipulus et amīcus Marcī in hortō sedent et legunt. 3. Librōs, quī bene discit, amat. 4. Dīligentia discipulōrum magistrīs placet. 5. In agrīs virī terram equīs arant. 6. Medicus cūrat, nātūra sānat. 7. Medicī causās morbōrum invenire student. 8. Ignōsce filiō et filiae, Marce! 9. Inter dominum et servum nūlla amicitia est. (Curt.) 10. Puer, abige muscās! 11. Stulte, studē! 12. O amice, salvē! 13. Quid flēs, fili?

14. Elephantum ex muscā facis. 15. Stultitia est morbus animi. 16. Barba nōn facit philosophum. 17. Deus ex māchinā. 18. Lupus nōn mordet lupum. 19. Lupus in fābulā! 20. Amicum laedere nē iocō quidem licet.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õpetajad näitavad koolis poistele raamatuid. 2. Raamatud meeldivad õpilasele. 3. Õpetajad õpetavad, õpilased õpivad. 4. Sina jutustad lugusid, meie kuulame. 5. Tere, Marcus! 6. Miks sa, poeg, ei tule aeda? 7. Me ruttame aeda. 8. Kuhu sa rumal põgened õpetaja eest (*acc.*)? 9. Arst leiab haiguse põhjuse. 10. Kirjutan sõbrale kirja.

Harjutus 2. Deklineerida:

a) numerus, discipulus, amicus, medicus, servus, morbus, animus; filius; vir; liber, ager, magister; puer

b) hortus, diligentia, philosophus, causa, dominus, musca, equus, mächina, iocus, barba, lupus, filia

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

placere, curare, nocere, esse, flere, venire, abigere, sanare, facere, studere, laedere, mordere

II deklinatsioon (neutrum).

PĒNSUM SEXTUM.

Varia.

1. Lūna et stēllae sunt ornāmentum caeli. 2. Bellum incolis pericula parat. 3. Praemia discipulō gaudium parant. 4. Virī sunt praesidium patriae. 5. In castris Rōmānōrum cōpia frūmentī erat. 6. Cōpiae Rōmānōrum saepe in periculis erant.

7. Ab ovō usque ad mālā. (Hor.) 8. Ōtium post negōtium. 9. Curriculum vitae. 10. Verba movent, exempla trahunt. 11. Exemplis discimus. (Phaedr.) 12. Semper beneficia memoriā tenēte! 13. Sine irā et studiō. (Tac.) 14. Et gaudium et sōlātium — in littieris. (Plin.) 15. Ex officiō. 16. Ad verbum. 17. Nēmō sine vitiō est. 18. Oleō incendium restinguis. 19. Post nūbila Phoebus. 20. In caudā venēnum.

21. Salvē, Marce Tulli! 22. Bene valē, ocule mī! (Pl.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Autasu meeldib luuletajale. 2. Õpilased kuulavad tähelepanelikult (*attentē*) õpetaja sõnu. 3. Luuletajate sõnad mõjutavad (liigutavad) poisse. 4. Te õpite tubli mehe eeskujust (*abl.*). 5. Me

peame meeles (memoriā tenēre) sõbra heategu. 6. Vanasõnad valmistavad poistele rõõmu. 7. Sõjavägi ruttab laagrisse. 8. Ülekohus on sağeli sõdade põhjuseks. 9. Teadus on rikkus. 10. Kirjuta elulugu! 11. Puhkuse ajal loe raamatuid! 12. Muusad on luuletajate kaitse. 13. Põldudel on vili. 14. Taevas-näeme kuud ja tähti. 15. Teaduse harrastus. 16. Loe raamatuid, Gaius! 17. Huvasti, minu Lucilius!

Harjutus 2. Deklineerida:

a) caelum, exemplum, verbum, frumentum, praemium, gaudium, negotium, praesidium, officium, studium, oleum

b) cōpia, mālum, discipulus, beneficium, liber, incola, oculus, sōlātium, ira, ōtium, vir, littera, vitium; cauda, castra, magister, iniūria, incendium, nūbila, memoria

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

valēre, parāre, trahere, movēre, discere, sentire, tenēre

I, II-deklinatsiooni adjektiivid.

PĒNSUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Lingua Latina et lingua Graeca linguae antiquae sunt. 2. Litterae variās fōrmās habent. 3. Initium est bonum. 4. Verbīs decōrīs vitia obvolvis (Hor.) 5. Bellum, quod populōs oppressōs liberat, iūstum ac necessārium est. 6. Aqua ad vitam necessāria est. 7. Nōn multōs librōs legere dēbētis, sed bonōs. 8. Exempla mala discipulōrum pigrōrum puerīs sēdulīs periculōsa sunt. 9. Placēre tantum bonīs studēmus. 10. Litterae pulchrae librum ōnant. 11. Pulchra Homēri verba virum et puerum dēlectant. 12. Populus Rōmānus liber est. (Cic.) 13. Quid agunt liberī meī? 14. In caelō altō multae stēllae sunt. 15. Terram Italiae oppida clāra, agrī lāti, silvae māgnae ōnant.

16. Persōna grāta. 17. Terra incōgnita. 18. Per aspera ad astra. 19. Nocet saepe nimia diligētia. (Plin. Van.) 20. Mala herba cito crēscit. 21. Mala gallina — malum ōvum. 22. Corvus albus. (Iuv.) 23. Dum fortūna tibi, mī fili, rīdet, multōs amīcōs habēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Hea algus rõõmustab sõpra. 2. Me näeme taevas palju tähti (tähtede suurt arvu). 3. Kuu ja tähed on kõrge taeva kaunistus, suured metsad ja ilusad taimed on maa kaunistus. 4. Laisa õpilase halb eeskuju on kahjulik usinale poisile. 5. Kuulsate meeste head eeskujud meeldivad elanikele. 6. Kodumaal näeme kuulsaid linnu, avaraid põlde, suuri metsi. 7. Luuletajad ülistavad meremeeste hädaohtlikku elu. 8. Õiglane sõda vabastab rõhutud rahvad.

Harjutus 2. Deklineerida:

initium bonum, poëta clārus, oppidum antiqum, lingua antiqva corvus albus, verbum iustum, mala herba, liber malus, fōrma varia, populus liber, pēnsum primum, equus piger, hortus pulcher, nauta sēdulus.

*Imperfectum
indicativi activi.*

PĒNSUM OCTĀVUM.

Dē servis.

Rōmānī antiqūi servōs habēbant, nam erant dominī multōrum populōrum. Numerus servōrum erat māgnus, numerus liberōrum parvus. In numerō servōrum erant Graeci et barbari. Servi dominis suis serviēbant. Servōrum officia varia erant: aliī terram colēbant, aliī in agris labōrābant, aliī domi ministrābant, aliī puerōs et puellās docēbant, aliī alia faciēbant. Multi servōrum Graecōrum erant docti, in numerō servōrum scribae et medici et magistri puerōrum erant. Servus vitam molestam et miseram agēbat. Dominī saepe servōs pūniēbant.

Non sum quālis eram. (Hor.)

Recipe tinctūrae valerianaē guttās octō!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rooma võrsus (kasvas) väikestest algetest (*ex. c. abl.*). 2. Roomlastel olid ilusad linnad. 3. Muistsed kreeklased harrastasid (colere) teadust. 4. Luuletajad kaunistasid muistenditega Rooma ajalugu. 5. Paljud Itaalia elanikud olid põlluharijad. 6. Muistsete roomlaste juures (*apud c. acc.*) oli põlluharimine (agricultūra) suures aus. 7. Sellal kui sina magasid, mina kirjutasin sõbrale (ad). 8. Pärj

oli sparta (Spartānus) poiste võidu tasu. 9. Muistsete orjade elu oli vaevaline ja vilets. 10. Muistne ori orjas peremeest.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*imperf. act.*): ministrāre, habēre, colere, facere, servīre
b) (*praes., imperf. act., imperat.*): liberāre, studēre, agere, iacere, pūnīre

Futurum I activi.

PĒNSUM NŌNUM.

Varia.

1. Ubi tū crās eris, Mārce Tullī? 2. Vitia erunt, dōnec hominēs. (Tac.) 3. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 4. Nōn, sī male nunc, et ōlim sic erit. (Hor.) 5. Vērum amicū pecūniā nōn parābis. 6. Stēllās caelī nunquam numerābis. 7. Sī fortiter pugnābitis, patriam servābitis. 8. Praeceptis magistrōrum libenter pārēbimus. 9. Discipulī bonī cotidiē memoriā exercēbunt. 10. Ego, ut spērō, tē mox vidēbō. 11. Quis leget pēnsū novū? 12. Quid ibi faciētis? 13. Librum dē oppidīs Graecōrum et Rōmānōrum legēmus. 14. Lacrimae nōn minuent miseriam. 15. Semper amīcī manēbunt. 16. Persa Lacedaemoniō: Prae cōpiā sagittārum, inquit, sōlem nōn vidēbitis. Tum Lacedaemonius: In umbrā igitur pūgnābimus. 17. Antigonum filius interrogābat: Quandō castra movēbimus? Tum Antigonus: Num, inquit, sōlus tubae sonum nōn audiēs?

18. Altum silentium. 19. Pia desideria. 20. Multa paucīs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kus te homme olete? 2. Mida ma homme teen? 3. Tõelisi sõpru te ei soeta rahaga. 4. Kui me võitleme vapralt, päästame kodumaa. 5. Suurte meeste mälestus püsib alati. 6. Kas (num) jääd sa homme linna (*in c. abl.*)? 7. Me töötame ja õpime (tulevikus) hästi. 8. Ma kõnelen, kõnelesin ja alati kõnelen (*fut.*) tõtt (vērum). 9. Me loeme (praegu), lugesime ja loeme (tulevikus) ladina valme. 10. Varsti tulevad lapsed uute raamatutega. 11. Varsti näed sa võitu!

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I act.*): parāre, numerāre, spērāre; pārēre, exercēre, vidēre, manēre; legere, minuere; facere; audire
b) (*praes., imperf., fut. I act., imperat.*): pūgnāre, movēre, dicere, iacere, venīre, servāre, manēre, recipere, interrogāre

PĒNSUM DECIMUM.

Varia.

1. Hominēs, dum docent, discut. (Sen.) 2. Pigrō supplicii locō labor est. 3. Crās, crās, ait corvus, mūtābō colōrem. 4. Grammatici — custōdēs Latīni sermōnis. (Sen.) 5. Cēnsōrēs mōrēs populī regunt. (Cic.) 6. Multī flōrēs habent iūcundōs odōrēs et colōrēs, sed acūtās spīnās. 7. Salvē, mī pater! 8. Quīntum frātre[m] cotīdiē exspectāmus. 9. Āēr undique terram cingit; sine āere nūlla vīta est. 10. Praemium labōrum militum erat victōria et glōria et honor patriae. 11. Labōribus et industriā multī hominēs ōrnant vītam suam.

12. Quot hominēs, tot sententiae. (Ter.) 13. Homo novus. (Cic.) 14. Homo locum ōrnat, nōn hominem locus. 15. Leōnem mortuum et catuli mordent. 16. Errāre hūmānum est, stultum est in errore persevērāre. 17. Amicitia māgnū in dolōre sōlātium est. 18. Plēnus venter nōn studet libenter. 19. Comes facundus in viā prō vehiculō est. 20. Pedibus timor addit ālās.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Haritud inimeste kõnelused on meeldivad. 2. Pärast töid on puhkus meeldiv. 3. Nüüd olete lapsed (poisid), varsti olete mehed. 4. Ilma tööta ei ole elu meeldiv. 5. Inimestele meeldivad head ja ilusad kõnelused. 6. Lillede värvid on mitmesugused. 7. Tsensorid olid kommete valvurid. 8. Ära põgene töö eest! 9. Kuulsus on sõdurile suur tasu. 10. Kotkad lendavad õhus. 11. Kardan isa viha. 12. Mul oli (ma omasin) teel jutukas kaaslane.

Harjutus 2. Deklineerida:

homo doctus, sermō pulcher, labor novus, custōs iūstus, mōs bonus, flōs albus, odor iūcundus, color varius, frāter meus, error hūmānus, dolor asper, vehiculum miserum, leō mortuus, comes facundus, timor māgnus, miles clārus, locus altus, pater incōgnitus.

*Supinum. Perfectum indicativi
activi.*

PĒNSUM UNDECIMUM.

Varia.

1. Spectātum vēnērunt. 2. Catilina duo equitēs ad Cicerōnem salūtātum misit. 3. Lēgātī vēnērunt pācem petitum. 4. Ego is erō,

quī semper fui. (Cic.) 5. Sum, quōd eris — quod es, ante fui. 6. Est, ut dixi. 7. Estis, quod fuimus, quod sumus, hoc eritis (senex iuvenibus dixit). 8. Dixi et animam levavi. 9. Bene fecisti, quod tacuisti. 10. Eloquentia multorum Graecorum magna fuit. 11. Ariovistus dixit Caesaris legatis: Quid ad me venistis? 12. Caesar Helvetios vicit. 13. C. Iulius Caesar, postquam a Pharnace, rege Pontico, victoriam reportavit, ad amicum suum scripsit: Veni, vidi, vici! 14. Bella Romanorum non semper iusta fuerunt. 15. Graeci Troiam delaverunt, sed memoriam Troiae poeta Homerus servavit. 16. Oleum et operam perdidit. (Pl.) 17. Verba simulatque evolaverunt, non revolant. 18. Claudite iam rivus, pueri: sat prata biberunt (Verg.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me tulime tervitama. 2. Nad tulevad homme kuulama. 3. Roomlaste laager oli suur. 4. Mida sa, Marcus Tullius, laagris tegid? 5. Kreeklaste juures (*apud c. acc.*) oli palju kuulsaid arste (olid paljud kuulsad arstid). 6. Miks ei rääkinud sa tõtt? 7. Miks jõid sa külma (gelidus, a, um) vett? 8. Tegime halvasti, et vaikisime. 9. Orjade kohustused olid mitmesugused. 10. Ühed tegid üht, teised teist (*imperf.*)

Harjutus 2. Konjugeerida:

a) (*perf. act.*) salūtāre, tacēre, vidēre; mittere, dicere, vincere, scribere; facere; venire

b) (*praes., imperf., fut. I, perf. act.*) spectāre, delēre, petere, levāre, perdere, servāre, claudere, servīre, bibere, esse

*Plusquamperfectum
indicativi activi.*

PENSUM DUODECIMUM.

Varia.

1. Leōnidās Thermopylās occupāverat ibique Persās expectāvit. 2. Alexander delēvit Thēbās, quae diū flōruerant. 3. Ante bella Pūnica tōtam ferē Italiam Rōmāni expūgnāverant et multis proeliis populōs Italiae superāverant. 4. P. Scīpiō Africānus Minor Carthāginem expūgnāverat et delēverat et bellum cum Poenīs finiverat. 5. Casticus in Sequanis rēgnum, quod pater antea habuerat, occupāre studēbat. 6. Helvetiī iam per angustiās suās cōpiās trādūxerant

et agrōs Haeduōrum vāstābant. 7. Veterānī signum dedērunt, ut Caesar imperāverat. 8. Exclūsī eōs, quōs tū ad mē salūtātum māne mīserās. (Cic.) 9. Contigit, quod praedixeram. 10. Visitāvimus amicum nostrum, quia nōs vocāverat.

11. Multum, nōn multa. 12. Fābulam surdō narrās. 13. Appāret etiam caecō. (Liv.) 14. Fundum aliēnum arat. (Pl.) 15. Nōn procul ā propriō stīpīte pōma cadunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Poisid tegid nõnda (ita), nagu (ut) õpetaja oli ütelnud. 2. Me kiitsime õpilasi, sest (quod) nad olid hästi kirjutanud. 3. Ter-
vitasin arsti, kes oli tulnud külastama haiget. 4. Elanikud ülistasid sõdureid, sest (quod) nad olid päästnud kodumaa suurest ohust (*a c. abl.*). 5. Leidsin, keda (quem) olin otsinud. 6. Caesar kiitis veterane, sest (quod) nad olid vapralt võidelnud. 7. Valmid, mis (quās) Aisopos kirjutas (oli kirjutanud), on kuulsad.

Harjutus 2. Tuua põhivormid ja konjugeerida:

a) (*plusq. act.*): occupāre, superāre, narrāre, visitāre, dare, dēlēre, studēre; dūcere, claudere, mittere, dīcere, cadere

b) (*praes., imperf., fut. I, perf., plusq. act.*): exspectāre, expūgnāre, exclūdere, flōrēre, tangere, vāstāre, habēre, trādūcere, vocāre, praedīcere, arāre, imperāre

Harjutus 3. Deklineerida:

C. Iūlius Caesar, senex doctus, eques antiquus, rēx malus, pāx iūsta, mōs pulcher, M. Tullius Cicerō

III deklinatsioon (fem.).
Futurum II activi.

PĒNSUM TERTIUM DECIMUM.

Varia.

1. Volat aetās. (Cic.) 2. Nihil semper flōret, aetās succēdit a etāti. (Cic.) 3. Siciliae cīvitatēs multae sunt. (Cic.) 4. O sācta simplicitās! 5. Varietās dēlectat. 6. Sapientia hominibus nōn modo dīgnitatē māgnam, sed etiam auctōritatē māgnam parat. 7. Prō patriā, prō libertatē, prō vitā certāmus. (Sall.) 8. Hominēs per errōrēs ad vēritatē veniunt. 9. Iūstitia est laus māgna iūdicum. 10. Cum laude. 11. Pāx fraus. 12. Pāx longa dēlectat hominēs.

13. Dūra lēx, sed lēx. 14. Pācem cum hominibus, bellum cum vitiiis habē! 15. In pāce leōnēs, in proeliō cervī. 16. Ecce tacent vōcēs hominum! (Petron.) 17. Homo dē plēbe. 18. Tribūnī plēbis māgnam potentiam habēbant. 19. Ut sēmentem fēceris, ita metēs.

Dē Lacedaemoniis.

Philippus, Macedonum rēx, Lacedaemoniīs scrīpsit: Sī in Lacōnicam vēnerō, finibus vōs exturbābō. Lacedaemoniī rescrīpsērunt: Sī.

Dē gallinā et vulpe.

Ad gallīnam aegrōtam vulpēs accessit et interrogāvit: Ecquid valēs? Gallīna vulpi: Satis, inquit, valeō, sed sī tū discesseris, multō melius mē habēbō.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Suur kiitus kahjustab rumalat inimest. 2. Halvad seadused on hukatuslikud (perniciōsus, a, um) riikidele. 3. Tublid inimesed armastavad vabadust ja tõde. 4. Sõja ajal (sõjas) ei ole riigil üksmeelt riigiga. 5. Rooma riik oli sageli suure ohus. 6. Casticus püüdis oma riigis kuningavõimu haarata (vallutada). 7. Ma tulen (tulevikus), kuhu iganes (quōcunque) sa mind kutsud. 8. Kui sa küsid (tulevikus), ma vastan.

Harjutus 2. Deklineerida:

varietās bona, auctōritās māgna, libertās iūcunda, aetās longa, iūdex iūstus, cīvitās libera, vōx pulchra, homo aegrōtus, sancta simplicitās (sg.)

III deklinatsioon (neutrum).

PĒNSUM QUĀRTUM DECIMUM.

Varia.

1. Ēgregia sunt Homēri poēmata. 2. Lac album et mel pūrum hominibus sunt cibī iūcundī. 3. Quot capita, tot sententiae. 4. Ā pedibus ūsque ad caput. 5. Bēlua multōrum capitum. (Hor.) 6. Homo cānō capite atque albā barbā (Pl.) 7. Lūmina cīvitātis. (Cic.) 8. Flūmina iam lactis, iam flūmina néctaris ībant. (Ovid.) 9. Quis est dignus nōmine hominis? (Cic.) 10. Nōmina sunt odiōsa. 11. Stat m̄nī nōminis umbra. (Lucan.) 12. Auctōrem opus laudat.

13. Nihil generi hūmānō arduum est. 14. Onus, nōn honōs. 15. Ex tempore dicere. 16. Tempus et hōra volat. 17. O tempora, o mōrēs! (Cic.) 18. Vēritās — temporis filia. 19. Laudem Horātii fuga temporum nōn dēlēbit. 20. In corpore. 21. Māgnus Alexander corpore parvō erat. 22. Dē factō. Dē iūre. 23. Sunt et bellī, sicut pācis iūra. (Liv.) 24. Laudō rūris amoēnī rīvōs. (Hor.) 25. India mittit ebur. 26. Luscinia māgnam habet vōcem in angustō gutture. 27. Historia — testis temporum, lūx vēritātis, vīta memoriae, magistra vītae. (Cic.)

28. Nāvita dē ventīs, dē taūris nārrat arātor;

Ēnumerāt milēs, vúlnera, pāstor ovēs. (Prop.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Homeros kirjutas suurepäraseid poeeme. 2. Horatius nimetas (appellāre) rooma rahvast mitmepealiseks (*gen. qualit.*) elajaks (*acc.*). 3. Me austame (hojõrāre) hallpäist (*abl. qualit.*) inimest. 4. Te kiidate töö algatajaid. 5. Peahaavad valutavad. 6. Sa teed'ojast (ē rīvō) suured jõed. 7. Muistsetel aegadel oli kaht liiki (genus) inimesi (kaks inimeste liiki): vabad ja orjad.

Harjutus 2. Deklineerida:

poēma ēgregium, lac album (*sg.*), mel pūrum, caput cānum, lūmen iūcundum, flūmen altum, nōmen odiōsum, opus dignum, vulnus malum, genus hūmānum, tempus antīquum, corpus parvum, iūs varium, rūs amoenum, ebur album (*sg.*), guttur angustum

*Praesens
indicativi passivi.*

PĒNSUM QŪNTUM DECIMUM.

Varia.

1. Ab amīcō amor, quod amīcum amō. 2. Ut salūtās, ita resalūtāris. 3. Frūmentum frūstrā exspectātur, nisi agrī arantur. 4. Studiō litterārum dēlectāmur. 5. Hippocratēs pater, medicīnae appellātur. 6. Frūstrā tam māgnō labōre fatigāminī. 7. Ē ferrō et aere instrūmenta et arma parantur. 8. Cuius virī clārissimī exemplō māximē mōvērīs? 9. Semper enim nōs hominēs exemplīs movēmur.

10. Lūna circum terram movētur. 11. Iter longum vidētur.
12. Augētur memoria, si exercētur. 13. Tū semper vinceris pigritiā.
14. Puer piger labōrāre cōgitur. 15. Bonus liber nōn semel legitur.
16. Quī vērūm nōn dicit, contemnitur. 17. Nunquam pericūlum
sine periculō vincitur. 18. Quō vehimini, liberi? 19. Carmina
Homēri ā multis leguntur, ab omnibus laudantur. 20. Nihil rēctē
sine exemplō docētur aut discitur.

21. Probitās laudātur et alget. (Iuv.) 22. Malō aliēnō saepe
docēmur. 23. Témpora mūtantūr et nōs mūtāmur in illis.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ema kirjutab kirja (*act., pass.*). 2. Teie, sõdurid, võidate
ohud (*act., pass.*). 3. Põllumehed harivad põlde (*act., pass.*).
4. Meid kiidavad meie õpetajad (*pass.*). 5. Mind mõjutab isa ees-
kuju (*pass.*). 6. Vend ootab sind (*pass.*). 7. Nagu me tervitame, nii
tervitatakse meid. 8. Poisse (poiste kehasid) harjutatakse tööga.
9. Paljud valud lõpevad (lõpetatakse) sõprade lohutusega.

Näidis. *Act.* Medicus medicīnam parat. — *Pass.* Medicīna ā
medicō parātur.

Harjutus 2. Järgmistest verbidest moodustada nõutavad pas-
siivsed vormid:

1. sg.: amāre, exercēre, cōgere, audire;
2. sg.: fatigāre, vidēre, intellegere, fugere, sentire;
3. sg.: expectāre, respondēre, dicere, servire;
1. pl.: salūtāre, movēre, vincere, pūnīre;
2. pl.: dēlectāre, docēre, vehere, vestire;
3. pl.: mūtāre, augēre, iacere, lēnīre

III deklinatsioon (i-deklin. I).

PĒNSUM SEXTUM DECIMUM.

Varia.

1. Vōx multārum avium aurēs hominum dēlectat. 2. Oculis
magis quam auribus crēdimus. 3. Rōmae liberī civēs et servi
erant. 4. Aliī sēmentem faciunt, aliī metunt. 5. Graecī parvō
numērō nāvium māgnam classem Persārum apud Salamina vicērunt.
6. Āēr est sēdēs nūbium. 7. In civitāte liberā lingua mēnsque

liberae esse debent. (Suet.) 8. Otium sine litteris mors est et hominis vivi sepultura. (Sen.) 9. Somnus est quasi mortis imago. 10. Arx Romae nomen habebat Capitolium. 11. Et partem veri fabula semper habet. 12. Iucunda est nox curis soluta. 13. In pace artes et litterae florent, idcirco pax mater artium appellatur. 14. Custodes arcium et urbium sunt milites. (Cic.) 15. Rugis frontem senectus exarat. (Hor.) 16. A fronte. 17. Ad fontes. 18. Dolor dentium.

19. Ex ungue leonem, ex auribus asinum. 20. Auris veritati claudere. (Cic.) 21. Hostium munera — non munera. 22. Finis coronat opus. 23. Procul ex oculis, procul ex mente. 24. Urbes constituit aetas, hora dissolvit. (Sen.) 25. Mors naturae lex est. 26. Sermone iam finem fac tuum! (Pl)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Silmad ja kõrvad on pea osad. 2. Sa usaldad silmi rohkem kui kõrvu. 3. Kreekas (Graecia) olid kunst (kunstid) ja teadus suures aus. 4. Rooma pleebisi õigused olid sageli kodanike lahkeli põhjuseks. 5. Lõvidel on (omavad) suur kehajõud (vürs). 6. Kuula ka vastaspoolt (teist poolt)! 7. Metsades on palju linde. 8. Vaenlaste laevastik on väike. 9. Pikad ööd on haigetele inimestele sageli raske (molestus). 10. Me näeme silmadega, kuuleme kõrvadega. 11. Kodanike kombed muutuvad. 12. Soovim lugeda kunstide ajalugu. 13. Ööde vaikus. 14. Allikate vesi.

Harjutus 2. Deklineerida:

civis liber, sementis bona, navis longa, classis magna, unguis acutus, finis angustus, mens nova, ars pulchra, urbs antiqua, arx alta, nox prima, fons clarus, frons docta, imago incognita, minus iucundum.

*Imperfectum
indicativi passivi.*

PENSUM SEPTIMUM DECIMUM.

Varia.

1. Apud Romanos pueri a Graecis servis educabantur. 2. Romae quotannis novi consulēs creabantur. 3. Magnō in periculō cum amicis versābāmur. 4. Incolarum vōcibus ac timōre paulatim etiam vōs, veterāni, perturbābāmini. 5. Mortuī a Romanis cremabantur.

6. Pueri Graecorum in multis artibus exercēbantur. 7. Carmina poetarum Graecorum libenter a Romanis legēbantur. 8. Sacri anseres publice alēbantur in Capitoliō, arce Romanorum. 9. Apud Romanos in principiō conviviōrum ova, in fine mala appōnēbantur. 10. Tū, Catilīna, a meis praesidiis custodiēbāris. 11. In pace Romanī togā, sagō in bellō vestiēbantur.

12. Amicus vērū — rāra avis. 13. Surdis auribus dicere. 14. Amor tussisque nōn cēlatur. 15. Magnae indolis signum est spērare semper. 16. Ūna hirundō nōn facit vēr. 17. Bona orātiō nōn ex ore, sed ē pectore fluit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kreeklased õletasid teadusega (doctrīna) roomlased (*act., pass.*). 2. Rooma sõdurid talusid kannatlikult suuri raskusi (*act., pass.*) 3. Tundsime rõõmu (dēlectārī) teaduse uurimisest. 4. Tõõriistu ja relvi valmistati rauast ja vasest. 5. Sind mõjustati ema sõnadest. 6. Cicero pidas (habēre) pikki kõnesid (*pass.*).

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. pass.*):

creāre, versāre, cremāre, mūtāre, exercēre, alere, dicere, iacere, custōdire, vestīre

Harjutus 3. Deklineerida:

auris surda, avis rāra, hostis noster, indolēs magna, orātiō bona, vēr iucundum, hirundō parva, os asperum, pectus aegrōtum

III deklinatsioon (i-deklin. II).

PĒNSUM DUODĒVICĒSIMUM.

Dē mari.

1. Mare altum est plēnum piscium et aliōrūm animālium. 2. In mari altō sunt multa et varia genera animālium. 3. Maria habent litora, flūmina rīpās. 4. In litoribus mariū multae sunt avēs. 5. In maria multa et magna flūmina fluunt. 6. Antiquis temporibus nōn omnia maria et flūmina erant nōtā. 7. Mare movētur ventis. 8. Hominis utilitātī agrī et maria pārent. (Cic.) 9. Caelum, nōn animūm mūtānt, quī trāns mare currunt. (Hor.) 10. Populus Rōmānus cum Carthāginiēnsibus terrā marique bella gessit. 11. Mari aquam addere.

12. Vina bibunt hominēs — animālia cētera fontēs. 13. Noc-tūrnōrum animālium, veluti fēlium, in tenebris fulgent radiantque oculi. (Plin. Van.) 14. Immēnsū glōria calcar habet. (Ovid.) 15. Alter frēnis eget, alter calcāribus. (Cic.) 16. Dēmosthenēs et Cicero exemplāria sunt ēloquentiae. 17. Māgnū vectīgal est par-simōnia. (Cic.) 18. Cīvēs tribūnal praetōris circumstābant.

19. Repetitiō est māter studiōrum. 20. Ubi mel in ōre, ibi saepe fel in animō est. 21. Arborēs altae nōn semper longās rādīcēs habent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Loomi on maa peal, õhus ja meres. 2. Paljud loomad on inimestele ohtlikud. 3. Loomade kujud ja hääled on mitmesugused. 4. Merede nimed olid tuntud meremeestele. 5. Odüsseus eksles paljudel meredel. 6. Suured maksud olid koormavad rooma kodanikele. 7. Hea (nõbilis) hobune ei vaja (egēre *c. abl.*) kannust. 8. Merel on (meri omab) rannik, jõel kallas. 9. Aafrikas on loomade haruldasi eksemplare.

Harjutus 2. Deklineerida:

exemplar rārum, calcar acūtum, mare immēnsū, vectīgal mole-stum, tribūnal antīquum, animal nocturnum; arbor alta, piscis par-vus, ūtilitās māgna, genus varium, fēlēs alba, lītus nōtum, rādīx longa.

*Futurum I passivi.
i-deklin. erijuhtumid.*

PĒNSUM UNDEVICĒSIMUM.

Varia.

1. Ut salūtās, ita salūtāberis. 2. Dōs dabitur virginī. (Pl.) 3. Si periculum erit, ad arma vocābiminī, contrā hostem dūcēminī. 4. Omnia mūtābantur, mūtantur, mūtābuntur. 5. Si probitātem amābis, ā probīs amāberis. 6. Exemplis bonōrum movēbāmur, movēmur, movēbimur. 7. In amōre aut vincēs aut vincēris. 8. Omnia labōre et patientiā vincuntur et vincentur. 9. Omnēs morte rapiēmur. 10. Omnia mala aliquandō lēnientur et finientur. 11. Post victōriam victōribus māgna praemia tribuentur. 12. Grāta supēveniēt, quae nōn spērābitur, hōra. (Hor.)

13. Sedēmus in puppī et clāvum tenēmus. (Cic.) 14. Dubiam rege, nāvita, puppim! (Ovid.) 15. Febrim signum morbi putāmus. 16. Aegrī hominēs febrī iactantur. 17. Cibī condimentum famēs, poliōnis sitis (est.) 18. Pro moenibus et turri altā tēla micābant. 19. Lictōrēs virgīs caedunt prōditōrēs secūrique feriunt. (Liv.) 20. Māgna est vīs cōnsuētūdinis. 21. Vīs vim vī pellit. 22. Suprā vīrēs. 23. Dant gaudia vīrēs. 24. Vīs semper violat iūs.

25. Contrā vim mortis nōn est medicāmen in hortīs. 26. Quod licet Iovī, nōn licet bovī. 27. Pānem et circēnsēs! 28. Aqua et pānis — vīta canis. *29. Dum fēlēs dormit, saliunt mūrēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Nagu te tervitate, nõnda tervitatakse (*fut. I*) teid. 2. Me muutusime, muutume praegu (*praes.*) ja muutume tulevikus (*fut.*). 3. Tubli mehe eeskujust sind mõjutati, mõjutatakse praegu ja mõjutatakse tulevikus. 4. Kui sa oled laisk, näidatakse (*fut. I*) (sulle) sõrmega. 5. Igasugune (omnis) vaenlane võideti, võidetakse ja võidetakse tulevikus alati. 6. Sõdurid näevad kaugelt vaenlaste torni. 7. Haige inimene kardab palavikku. 8. Suur on üksmeele jõud, oh kohtunikud. 9. Arion istus ahtril ja laulis.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I pass.*) iactāre, movēre, tribuere, rapere, lēnīre;
 b) *praes., imperf., fut. I pass.* verbidest: vincere (2. sg.), venīre (3. sg.), salūtāre (1. pl.), vidēre (2. pl.), sentire (3. pl.)

Harjutus 3. Deklineerida:

puppis pulchra, ferbis dubia, turris alta, secūris acūta, vīs māgna, sitis (sg.); bōs māgnus.

*Participium
 perfecti passivi.
 Perfectum indicativi
 passivi.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Mōs antiqūus fuit, ūsque ad meam servātus aetātem, primīs epistulae verbīs adicere: sī valēs, bene est, ego valeō. (Sen.)
 2. Homīnēs cor habent in sinistrā pectoris parte positum.

3. M. Tullius saepe dicit de oppressa coniuratione Catilinae. (Quint.) 4. Molesto pedum morbo octavum iam mensem impeditus sum. 5. Lenita paulum vis venti est. (Liv.) 6. Terra vestita est floribus, herbis, arboribus, frugibus. (Cic.) 7. Admodum sumus iam defatigati. (Cic.) 8. Nullum saeculum magnis ingenis clausum est. (Sen.) 9. Captivi Romam missi atque ibi in carcere inclusi sunt. (Liv.) 10. Victi Persae in nave confugerunt, ex quibus multae captae sunt. 11. In virtute posita est vera felicitas. (Sen.) 12. Tria bella magna a Romanis cum Carthaginiensibus gesta sunt; his omnibus bellis Carthaginienses victi sunt. 13. Capitolium a Gallis oppugnatum a Romanis fortiter defensum est.

14. Et semel emissum volat irrevocabile verbum. (Hor.) 15. Acti laboris iucundi. 16. Alea iacta est. 17. Littera scripta manet. 18. Expressis verbis. 19. Disiecta membra. 20. Post factum. 21. Post scriptum. 22. Tabula rasa.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kõik (omnia) on äkitselt muutunud. 2. Puud on kevadel kaetud lehtedega (folium) ja õitega. 3. Vangid on suletud vanglasse. 4. Paljude kõrvad on tõele suletud. 5. Roomlaste poolt peeti maal ja merel (terra marique) palju sõdu. 6. Öösel on kõik laagri väravad suletud. 7. Sõdurite vaprussega vabastati (c. abl.) koduma suurest ohust.

Harjutus 2. Tõlkida ladina keelde:

1. Säilitatud kombed. 2. Lisatud sõna. 3. Kaetud puu. 4. Suletud kõrv. 5. Saadetud saadik. 6. Võidetud vaenlane. 7. Aheldatud koer. 8. Maalitud ahter. 9. Kirjutatud kiri. 10. Peetud sõda. 11. Kaitstud vabadus.

*Plusquamperfectum indicativi
passivi.
Futurum II passivi.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM PRĪMUM.

Dē Leōnidā.

Cōstantia Leōnidae Lacedaemoniī ā multis poētis praedicāta est. Xerxēs, Persārum rēx, aliquandō cum māgnis cōpiis ex Asiā in Eurōpam vēnit. Cōpiae māgnae Persārum angustiis Thermopylārum, portis Graeciae, appropinquābant. Ad angustiās ā Leōnidā,

rēge Lacedaemoniōrum, militēs Graeci ducti erant; angustiae parvis cōpiis occupatae et custoditae erant. Cōpia Persarum multis proeliis ā fortibus Graecis in angustiis fugatae sunt. Tandem via occulta Persis ā virō perfidō mōnstrata est et magnus numerus Persarum in tergum Graecōrum ductus est. Itaque Graeci undique oppugnāti et ūniversi necāti sunt. In sepulchrō virōrum monumentum pulchrum aedificātum est. In monumentō glōria mortuōrum pulchris poētae verbis praedicata est. Etiam si monumentum vastātum erit, glōria Leōnidae praedicābitur.

1. Nōn prius dormiēmus, quam negōtia nostra finita erunt.
2. Cavē canem! 3. Divide et imperā! 4. Vae victis! 5. Acta est fābula.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Vaenlaste linn vallutati sõdurite poolt, ehkki (quamquam) kõik väravad olid suletud. 2. Muistseil aegadel olid roomlastele omased (roomlasi ehtisid; *act.*, *pass.*) lihtsad (simplicēs) ja ausad kumbed. 3. Tõllal (tum) olid roomlaste poolt vallutatud (expūgnāre) paljud maa-alad (finēs). 4. Muistne luuletaja kuulutas (praedicāre): kui Trooja hävitatakse ja ületatakse, (siis) võidetakse (ka) Trooja riik. 5. Ma ei maga (tulevikus) enne, kui on lõpetatud mu töö. 6. Ma külastan (tulevikus) sõpra, kui mind kutsutakse.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) *plusq., fut. II pass.*: mūtāre, dīvidere, custōdire
b) kõigis läbivõetud ajavormides: cavēre, vincere

III deklinatsiooni adjektiivid

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Dēmōsthenēs et Cicero hominēs acri ingeniō et māgnō aimōre patriae fuērunt. 2. Ad litora maris Tyrhēni in Italiā multae palūdēs sunt; itaque aēr ibi salūber nōn est. 3. Cōnsilia bonōrum hominum civitatī salūbria sunt. 4. Vita brevis, ars longa (Hippocr.) 5. Vita nostra brevis est, brevī finiētur. 6. Fortēs fortūna adiuvat. (Liv.) 7. Multi multa sciunt, nēmō omnia. 8. Omnis ars nātūrae imitātiō est. (Sen.) 9. Omnia praeclēra rāra. (Cic.) 10. Omnia

vincit Amor. (Verg.) 11. Sōl omnibus lūcet. (Petron.) 12. Similia dēlectant. (Sen.) 13. Sociāle animal est hōmo. (Arist.) 14. Perpetuum mōbile. 15. Dulcis est libertās. (Phaedr.) 16. Artēs liberālēs. 17. Nōn est ad astra mollis ā terrīs via. (Sen.) 18. Levis nota. 19. Dīfficile ēst trīstī fīngere mēte iocūm. (Tib.) 20. Trīstis eris, sī sōlus eris. (Ovid.) 21. Omnī aetātī mors est commūnis. (Cic.) 22. Vīvite fēlicēs, moneō, mors ōmnibus īstat.

23. Dōnec eris fēlix multōs numerābis amīcōs,

Tēpora sī fuerint nūbila, sōlus eris. (Ovid.)

24. Vēritātis simplex ōrātiō est. (Sen.) 25. Quāerit aquās in aquīs et pōma fugācia cāptat Tāntalus. (Ovid.) 26. Nēminem metuit innocēns. 27. Dīves est, quī sapiēns est. (Hor.) 28. Sapiētī sat. 29. Vetera prōverbia breviter saepe et simplicibus verbis prūdentiam populē exprimunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Tõõ ja kannatlikkus (patientia) võivadav kõik. 2. Vapraile sõjameestele pole ükski (nullum) teekond pikk. 3. Iga algus on raske. 4. Tõõde armastab lihtsaid sõnu. 5. Vabaduse armastus on ühine kõigile inimestele. 6. Vapper mees ei põgene töö eest (*acc.*). 7. Maa on kõigi inimeste ühine ema. 8. Arstiteadus ravib kõiki inimese (inimlikke) valusid. 9. Me ei tunne (*scire*) mitte kõiki loomaliike (loomade liike).

Harjutus 2. Deklineerida:

litus commūne, palūs omnis, āer salūber, sociāle animal, homo sapiēns, libertās dulcis, pectus dūrum, mēns trīstis, verbum dīfficile, ōrātiō simplex, nauta fortis, prōverbium vetus, populus dīves, negōtium simile.

III deklinatsioonii sooerandiid.

PĒNSUM VĪCĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Scythae lacte et carne vivēbant. 2. Cōnsuētūdō est altera nātūra. 3. Permulta verba omnibus linguis recentibus commūnia, partim Latīnae, partim Graecae sunt originis. 4. Catō — virtūtum vēra imāgō. (Sen.) 5. Liberae sunt nostrae cōgitātiōnēs. (Cic.) 6. Admirātiō antiquitātis crēscit apud mē. (Plin. Van.) 7. In arēnis

Africae unius interdum arboris umbra et parvus rivus viatorum vitam
 servant. 8. Signum ex marmore. 9. Mel in ore, verba lactis, Fel
 in corde, fraus in factis. 10. Comes aeris alieni est miseria. (Plin.
 Van.) 11. Vacua vasa plurimum sonant. 12. In colle fons aquae
 magnus erat. (Sall.) 13. Gutta cavat lapidem. (Ovid.) 14. Guttam
 haud habeo sanguinis. (Pl.) 15. Roma caput orbis terrarum fuit.
 16. Pulvis et umbra sumus. (Hor.) 17. Summi montium vertices
 nive aeternam tecti sunt. 18. Caesar in flumine Rheno pontem fecit.
 19. Ad fontes! 20. Dolor dentium molestus est. 21. Cum grano
 salis. 22. Aquila non soli cedit. 23. Amici — fures temporis.
 24. Una salus victis — nullam sperare salutem. (Verg.) 25. Decimus
 Brutus salutem dicit Marco Ciceroni. (Cic.) 26. Ad Lacedaemonios
 et Athenienses legati missi sunt et ita iussu regis dicebant: Nisi
 regi nostro aqua et terra data erit, urbem vestrae delentur, con-
 iuges liberique in servitum abducentur.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Inimeste sõnad on südame peegliks (speculum). 2. Isamaa
 hüveolu on meie hüveolu. 3. Sõjaväed liikusid (iter facere) läbi
 mägede. 4. Lilled on kevade kuulutajad (nuntius). 5. Elefant ei
 püüa hiirt. 6. Varas tunneb (cognoscere) varast, hunt hunt. 7. Iga
 orjus on vilets. 8. Raukade vestlused rõõmustavad nii vana kui
 noort. 9. Haige jutustab oma kõhast (dē).

Harjutus 2. Deklineerida:

aes alienum, mensis longus, vertex summus, finis bonus, iter
 breve, pulvis albus, origo antiqua, virtus vera, cogitatio libera,
 arbor pulchra, os parvum, vas vacuum, fons magnus, lapis durus,
 servitus misera, salus nostra, pons factus, mons altus.

IV deklinatsioon.

PENSUM VICESIMUM QUARTUM

Varia.

1. Usus est magister egregius. (Plin.) 2. Lingua Latina diu
 apud populos Europae in magno usu fuit. 3. Litterarum radicem
 amarae, fructus dulces. (Cic.) 4. Ex fructibus arborem cognoscimus,
 ex cantu avem. 5. Per risum multum debet cognoscere stultum.

6. Semper māgnō cum metū incipiō dicere. (Cic.) 7. Excitat fluctūs in simpulō, ut dīcitur. (Cic.) 8. Homo versūs facit. (Hor.) 9. Gaūdīa pōst luctūs veniunt, post gaūdīa luctūs. 10. Tempus minuit luctūs maestraque corda iuvat. (Ovid.) 11. Ut mare nōn est sine fluctibus, ita vīta nōn est sine luctibus. 12. In lacubus parvīs fluctūs nōn māgnī sunt. 13. Brevis est cursus vītae nostrae. 14. Lēgum ministri magistrātūs, lēgum interpretēs iūdicēs, lēgibus dēnique omnēs servīmus. (Cic.) 15. Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus. 16. Nihil semper suō statū manet. 17. Manus manum lavat. 18. Nōn omnibus sum domī. (Erasm.) 19. Dēnte timēntur aprī; dēfēndunt cōrnua cērvōs. (Mart.) 20. In cornū taurī sedēbat parva musca. Sī tibi gravis sum, inquit, statim āvolābō. Taurus respondet: Ubi es? Nihil sentiō. 21. Lāpsus linguae. 22. Status quō. 23. Cāsus bellī.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õunad on õunapuude (mālus, i, f.) viljad. 2. Muistseteks relvadeks olid käded, küüned ja hambad. 3. Ma tulen isa käsul. 4. Jõgedes ja järvedes on mitmesuguseid kalu. 5. Ametnikud on seaduste valvurid. 6. Sarved on metsloomade relvad. 7. Pese käsi! 8. Pidage meeles suurte luuletajate vārsse! 9. Ametnike toime-tused on mitmesugused.

Harjutus 2. Deklineerida:

omnis ūsus, cantus dulcis, risus stultus, metus māgnus, fluctus altus, versus mollis, cursus difficilis, status similis, magistrātus innocēns, manus alba, domus vetus, lāpsus gravis, cāsus singulāris.

V deklinatsioon.

PENSUM VĪCĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Rēs pūblica nihil aliud quam māgna familia est. 2. Sī necessārium erit. prō patriā nostrā pūgnāre, nullum hostem timēbimus et omnia bellī perīcula et labōrēs cōstanter tolerābimus: salūs enim rei pūblīcae nostrae summa lēx est. 3. Bonae lēgēs ūtilēs sunt rei pūblīcae. 4. Dēfēndī rem pūblīcam iuvenis, nōn dēseram senex. (Cic.) 5. Vērus amīcus amōre mōre, ōre, rē cōg-

nōscitur. 6. Amīcus certus in rē incertā cernitur. 7. Secundae rēs negligentiam creant. (Liv.) 8. C. Gracchus novis rēbus studēbat. 9. In mediās rēs. 10. Est modus in rēbus, sunt certī dēnique finēs. (Hor.) 11. Diēs diem docet. 12. Diem ex diē litterās tuās exspectābam. (Cic.) 13. Amīcī, diem perdidī! (Suet.) 14. Diēs nātālēs multī celebrant. 15. Nōmina diērum apud Rōmānōs erant: diēs Sōlis, diēs Lūnae, diēs Martis, diēs Mercuriī, diēs Iovis, diēs Veneris, diēs Saturnī. 16. Nōndum omnium diērum sōl occidit. 17. Lūna lūcet tamquam meridiē. (Petron.) 18. Spēs bona dat vīrēs. 19. Fideī fidē respondē! 20. In dextrō cornū aciēi Rōmānae erant equitēs sociōrum. 21. Seriēs dentium. 22. Fallācēs sunt rērum speciēs. (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Päevad kaovad (põgenevad). 2. Säilita ustavust! 3. Me ei tea paljude asjade põhjusi. 4. Inimese kogu elu on nagu üks päev. 5. Sa õpid ööd ja päevad (*acc. temp.*). 6. Ta istub kodus kõik päevad. 7. Päev on kuu osa, tund on päeva osa. 8. Päev pole päeva (*dat.*) sarnane. 9. Päeval inimesed töötavad, öösel magavad. 10. Lootuse jõud on inimhingedes (inimeste hingedes) suur. 11. Õnnes on meil palju sõpru. 12. Kõikide asjade alged on väikesed.

Harjutus 2. Deklineerida:

rēs pūblica, diēs nātālis, spēs ūtilis, seriēs longa, spēcīēs fallāx.

Adjektiivide võrdlemine.

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Āēr levior est quam aqua. 2. Aestāte noctēs breviōrēs sunt quam diēs, hieme noctēs diēbus sunt longiōrēs. 3. Vērō vērius nihil est. (Sen.) 4. Nūllus est locus domesticā sēde iūcundior. (Cic.) 5. Dūrior saxō. (Ovid.) 6. Melle dulcior, lūce clārior. 7. Nigrrior corvō. 8. Corvō rārior albō. 9. Exempla praeceptis ūtiliōra sunt. 10. Hominēs quō doctiōrēs, eō modestiōrēs. 11. Nihil est vēritātis lūce dulcius. (Cic.) 12. Homo levior quam plūma. (Pl.) 13. Nunc ūna māchina breviōre tempore difficilīus opus explet, quam antea multōrum hominum manūs explēbant. 14. Nihil est difficilīus quam māgnō dolōri paria verba reperire. 15. Sunt facta verbis difficilīōra.

(Cic.) 16. Veniet fēlicior aetās. (Luc.) 17. Nihil est magis dubium quam hōra mortis.

18. Fīrmissima est inter parēs amīcitia; inter dominum et servum nūlla amīcitia est. (Curt.) 19. Rēcta via brevissima est. 20. Turpissimum est aliud dīcere, aliud sentire. 21. Ti. Semprōnius Gracchus longē tum ācerrimus iuvenum fuit. (Liv.) 22. Arabum equi celerrimī et pulcherrimī sunt-omnium equōrum. 23. Veterrima vīna saepe dulcissima sunt. 24. Prōlētārii erant pauperrimī hominēs in plēbe Rōmānā. 25. Memoria — necessārium māximē vitae bonum. (Pl.) 26. Viri prūdentissimī magis idōnei sunt ad māximē ardua negōtia.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rumalam kõige rumalamast. 2. Kõvem rauast. 3. Suvi on inimestele meeldivam kui talv. 4. Piimast valgemad (candidus) hambad. 5. Midagi ei ole meeldivamat võidust. 6. Hammaste, silmade ja kõrvade valu on kõige teravam (acūtus). 7. Lihtne toit on inimestele kõige kasulikum. 8. Aasia mäed on kõrgemad kui Euroopa mäed; Alpid (Alpēs, f.) on kõige kõrgemad Euroopa mäed. 9. Demosthenes ja Cicero olid ülikuulsad kõnemehed. 10. Millal on meil kõige pikem päev? 11. Sokrates oli targim kõigist kreeklastest. 12. Roomlaste võit oli väga kahtlane. 13. Raud on inimestele tarvilikum kui kuld ja hõbe.

Harjutus 2. Kompareerida:

iūcundus, dūrus, doctus, rēctus, modestus, fīrmus; levis, dulcis, ūtilis, fortis, prūdēns, sapiēns; necessārius, varius, arduus, idōneus; celer, pulcher, pauper.

Harjutus 3. Deklineerida:

nox longior, saxum dūrius, aspectus iūcundior, iuvenis ācerrimus, opus difficilium, diēs fēlicior, amīcitia fīrmissima.

*limus-superlativ.
Eritüvelised võrdlusastmed.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Somnus est mortī simillimus. 2. Ut regiōnēs dissimillimae sunt, ita mōrēs incolārum dissimillimī sunt. 3. Hominibus pigrīs

etiam facillimī labōrēs difficillimī sunt. 4. Grātissimum opus saepe facillimum est. 5. Lentulus, Cicerōnis gener, humillimā erat figurā.

6. Pāx melior est quam bellum. 7. Honestā mors melior est quam vīta turpis. 8. Nōn faciunt equum meliōrem aurei frēnī. (Sen.) 9. Probitās pudorque virginī dōs optima est. 10. Famēs est optimus coquus. 11. Malum cōsiliū cōsultōri est pessimum. 12. Nūlla vīs est maior populī voluntāte. 13. Ūtilitās commūnis societātis māximum vinculum est. (Liv.) 14. Grātior est solitō post māxima nūbila Phoēbus, / Pōst inimicitias clārior est et amor. 15. Ex malis eligere minima (oportet). (Cic.) 16. Tunica hominī propior palliō est. (Pl.) 17. Iam tua res agitūr, paries cum proximus ardet. (Hor.) 18. Discipulus est priōris posterior diēs. 19. Ad extrēmum. 20. Malōrum ultimum est — mala sua amāre. (Sen.) 21. Principium ferveat, medium tepet, ultima frīgēt. 22. Summum iūs summa iniūria. (Cic.) 23. Summa summārum. 24. Ad summum. 25. Suprēmum valē! (Ovid.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Hunt on väga sarnane koeraga (*dat.*) 2. Õppida on väga raske, unustada (*dēdiscere*) väga kerge. 3. Vabadus ja rahu on parimad kingid (*dōnum*). 4. Muistsed rahvad ei tundnud maakera suuremat osa. 5. Aafrika on Aasiast väiksem, Euroopa on kõige väiksem. 6. Elevantide kehad on väga suured, silmad väga väikesed. 7. Kõigist Itaalia linnadest oli Rooma kõige suurem ning ilusam. 8. Terve vaim terves kehas on suurim hüve.

Harjutus 2. Deklineerida:

mōs dissimiliōr, magistrātus melior, vectigal minus, exemplar peius, iūs summum, figurā humillima, spēs maior.

*Pronomina personalia,
possessiva, reflexiva.*

PĒNSUM DUODĒTRĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Alter ego. 2. Memor estō meī! 3. Res pūblica mihi vitā est meā cārior. (Cic.) 4. Crēde mihi sacra populī lingua est. (Sen.) 5. Proximus sum egomet mihi. (Ter.) 6. Inīquus es in mē iūdex. (Cic.) 7. Vāde mēcum! 8. Salvē, mī amīce! 9. Nōlī tangere

circulōs meōs! (Liv.) 10. Nēmō nostrum amīcō in rēbus adversis auxilium negābit. 11. Aliēna nōbīs, nostra magis aliīs placent. 12. Amā nōs et valē! 13. Omnia intrā nōs erunt. 14. Quī nōn est nōbīscum, adversus nōs est. 15. Aliēna vitia in oculis habēmus, ā tergō nostra.

16. Tū quoque! 17. Tuī, amīce, semper memor erō. 18. Terentia tibi salūtem dicit. (Cic.) 19. Mē mea, tē tua dēlectant. 20. Multi nostrum fēlicēs sunt, multī vestrum infēlicēs sunt. 21. Dē vōbīs ac dē vestrīs liberis cōgitāte! (Cic.) 22. Pāx vōbīscum!

23. Sapiēns ipse fingit fortūnam sibi. (Pl.) 24. Difficile est sē nōscere. 25. Inflat sē tamquam rāna. (Petron.) 26. Malus, bonum ubi sē simulat, tunc est pessimus. 27. Homo doctus in sē semper dīvitiās habet. (Phaedr.) 28. Iūstitia in sēsē virtūtēs continet omnēs. 29. Umbram suam metuit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ole tervitatud, mu isa! 2. Meie sõber saadab sulle tervisi (salūtem dīcere). 3. Ma rõõmustan end raamatutega. 4. Uskuge meid! 5. Käige meiega! 6. Kes meist kõhkleb võidelda kodumaa eest? 7. Mina armastan sind, sina armastad mind. 8. Sa oled endale lähim. 9. Täna mulle, homme sulle. 10. Kõik mu (kaas-)kodanikud kardavad sind. 11. Sul pole lubatud teha ülekohtu. 12. Häda teile õnnetuile! 13. Töötage meiega! 14. Kuulsin oma enda kõrvadega. 15. (See) teeb head (bene facere) endale, kes (quī) head teeb sõbrale. 16. Miski pole mulle kallim kui kodumaa.

*Pronomina demonstrativa
(hic, is, idem).*

PĒNSUM UNDĒTRĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Vērūm hic dīcit. (Pl.) 2. Hoc erat in vōtīs. (Hor.) 3. Ad hoc. 4. Post hoc nōn est propter hoc. 5. Troia huic locō nōmen est. (Liv.) 6. Nēmō hunc amat, quī verba nuntiat mala. 7. Ego hanc amō, et haec mē amat. (Pl.) 8. Rēs sērīās omnēs extollō ex hōc diē in alium diem. (Pl.) 9. Multae sunt domūs in hāc urbe. (Cic.) 10. Sidera haec tē mēque vident.

11. Quālis homo ipse, tālis eius est orātiō. (Cic.) 12. Huic puerō, quī est eī vitā suā multō cārīor, metuit. (Liv.) 13. Apud

eum sic fuī, tamquam domī meae. 14. Memoria minuitur, nisi eam exercēmus.

15. Semper idem. 16. Amōris vulnus s̄anat idem, quī facit. 17. Idem per idem. 18. Tērra salūtārēs herbās, eadēmq̄ nocētēs / Nūtrit et ūrticāe prōxima saepe rosā est. (Ovid.) 19. Ūnum exemplum bonum idem valet atq̄e centum praecepta. 20. Duo cum faciunt idem, nōn est idem. 21. Cantilēnam eandem canis. (Ter.) 22. Hominēs inderdum nōn eadem dīcunt, quae sentiunt. 23. Nēmō nostrum idem est in senectūte, quī fuit iuvenis, nēmō est māne, quī fuit p̄ridiē; quidquid vidēs, currit cum tempore, nihil ex hīs, quae vidēmus, manet; hoc est, quod ait Hērāclītus: in idem flūmen bis nōn dēscendimus; manet idem flūminis nōmen, aqua trāsmīssa est. (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Nendes paikades on talved pikad. 2. See pilt (imāgō) on (versārī) mul silme ees p̄evad ja õöd. 3. Millal te seda (*neutr. acc. pl.*) taipate? 4. Vabasta mind nendest muredest! (*abl. sep.*) 5. Selles majas pole ma kunagi olnud. 6. Ma mäletan (memor sum *c. gen.*) alati teda, kes (quī) abistas mind nii suures õhus. 7. Avalda tänu temale, kes sind on kasvatanud! (ēducāre). 8. Needsamad noorukid õpivad arstiteadust. 9. Kõik räägivad neidsamu sõnu. 10. Kõik need jõed voolavad samasse merre.

Harjutus 2. Deklineerida:

hoc nōmen fallāx, ea rēs facilis, haec domus altior, idem sidus clārius, hic bōs ūtilis, eadem nūbēs celeris, idem mōns similis.

*Pronomina demonstrativa
(iste, ille, ipse, unus, sōlus,
iōtus, ullus, uter, alter,
neuter, nullus, alius).*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Nunc vērō quae tua est ista vīta?... Mūtā iam istam mentem, mihi crēde! (Cic.) 2. Haec tempora, hī mōrēs; illa tempora, illī cōsulēs. 3. Nōbilis est illa Biantis vōx: omnia mea mēcum portō. (Cic.) 4. Quāndō cōveniūnt ancīlla, Sybīlla, Camīlla, / Sērmōnēm faciūnt et ab hōc et ab hāc et ab illā.

5. Rēs ipsa testis est. (Pl.) 6. Ipse dixit. 7. Et nōmen pācis dulce, et ipsa rēs salūtāris. (Cic.) 8. Cōgnōsce tē ipsum! 9. Sē ipsum laudāre māximum vitium est. 10. Medice, cūrā tē ipsum! 11. Eō ipsō. 12. Sed tempore ipsō tamen appāret vērītās. (Phaedr.) 13. Nōn omnibus ūnum est / Quod placet: hic spinās colligit, ille rosās. (Pefron.) 14. Boni viri officium est nōn sibi sōli, sed aliis servīre. 15. In tōtā orātiōne tuā tēcum ipse pūgnābās. 16. Fuitne ullius alius hominis fortūna miserior quam Oedipodis? Certē nullus alius. 17. Utrius hic liber est, tuus an eius? Neutrius. 18. Ex vitiō alterius sapiēns emendat suum. 19. Quī fodit foveam alteri, incidet in eam. 20. Utrumque vitium est — et omnibus crēdere et nulli. (Sen.) 21. Alius aliud agit. 22. Alius aliā rē fūtilior est. 23. Aliud aliōs decet. 24. Alii sēmentem faciunt, alii metent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Siin on kaks raamatut. Võtke, kumb meeldib! 2. Nood (tolleaegsed) inimesed. Need (nüüdsed) luuletajad. 3. Alati kiidad sa iseennast. 4. Ma ise nägin seda kohta. 5. Niisiis sa olid tol õöl laagris. 6. Ühegi teise tunnistaja kõne polnud parem. 7. Kummagi sõna silbid pole pikad. 8. See sõna on kesksõost (*gen.*). 9. Halb inimene ei usalda kedagi (nullus). 10. Ühed teevad üht, teised teist.

Harjutus 2. Deklineerida:

iste mōs, ille testis sōlus, ea tōta nox, genus neutrum, ulla rēs fēlicior, nullus magistrātus, illud iter, ego ipse, nōs ipsi.

*Pronomina relativa,
interrogativa, indefinita.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Quī scribit, bis legit. 2. Ipse sibi nocet, aliūm quī laedere quaerit. 3. Bis vincit is, quī sē ipsum vincit. 4. Spēs sōla hominem in rēbus adversis sēdat, spēs est omnibus hominibus commūnis, eam enim illi habent, quī nihil aliud habent. 5. Condiō, sine quā nōn. 6. Quis custōdiet ipsōs custōdēs? 7. Quid novī? 8. Cuius generis? 9. Cui Iliadem et Odysseam

dēbēmus? 10. Nēscio quā nātāle solūm dulcēdine cūctōs / Dūcit et immemorēs nōn sinit ēsse suī. (Ovid.) 11. Quae nōn sunt, simulō; quae sunt, ea dissimulantur.

12. Simul aliquid audierō, scrībam ad tē. (Cic.) 13. Cum spē, sī nōn optimā, at aliquā tamen vivimus. (Cic.) 14. Nē quid nimis! (Ter.) 15. Nōlīte quidquam facere contrā lēgēs! 16. Inīquum est quemquam ex veste aestimāre. 17. Suō quamquam rem nōmine appellābimus. 18. Suae quisque fortūnae faber est. (Sall.) 19. Sua cuique sunt vitia. 20. Trahit sua quemque voluptās. (Verg.) 21. Fallit quemque caecus amor suī. 22. Est quaedam flere voluptās. (Ovid.) 23. Cuivis dolōri remedium est patientia 24. Hostis est, quisquis mihi nōn mōnstrat hostem. (Sen.) 25. Quidquid discis, tibi discis. 26. Cuiusvis hominis est errāre; nullius nisi insipientis in errore perseverāre. (Cic.) 27. Quaelibet vulpēs caudam suam laudat.

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Mitte see pole tubli, kes ise kiidab ennast, väid see, keda kiidavad parimad inimesed. 2. Mitte kõik, mis hiilgab (nitēre), pole kuld. 3. Mis (*neutr. pl.*) kahjustab, õpetab. 4. Igal asjal on oma aeg. 5. Keegi ei armasta neid, keda ta kardab. 6. Rikas on (see), kes on tark. 7. Kes on kaugel silmist (ex), on kaugel südamest. 8. Mida otsid, mu poeg? 9. Ükski pahe pole ilma mingi (aliquid) hüveta (bonum).

Harjutus 2. Deklineerida:

quod carmen dulce, quae spēs, quī homo fēlix, quīdam custōs, quaelibet condiciō commūnis, quīvis error, aliquī hostis, quod genus, solum nātāle, quaeque lēx.

Numeralia cardinalia.

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Ūnus prō multis. 2. Etiam capillus ūnus habet umbram suam. 3. Nōnnūllae bēstiae vitam ūnius diēi habent. 4. Duābus sellis sedēre. 5. Ambōbus mihi cārrior est oculīs. 6. Trēs faciunt collēgium. 7. Bellum Pūnicum tertium fuit trium ferē annōrum.

8. Quis m̄ane quattuor, meridiē duōs, vespere trēs pedēs habet?
 9. Rōma ad Tiberim in septem collibus condita est. 10. Novem Mūsās, deās artium et litterārum, colēbant Graeci et Rōmāni.
 11. Quot sunt octō et decem? Duodēviginti. 12. Caesar tribus et viginti plāgis cōfossus est. (Suet.) 13. In portū erat classis undēquadrāgintā (XXXIX) nāvium longārum. 14. Condita est Carthāgō septuāgintā duōbus (LXXII) annis ante quam Rōma.
 15. Centum (C) annī saeculum faciunt. 16. In tōtō corpore hūmānō numerantur ossa ducenta sexāgintā (CCLX). 17. Quadringentis (CD) ferē annis post rēgēs expulsiōs Ti. Gracchus fortunam pauperum in melius mutāre temptāvit. 18. Annus est spatium trecentōrum sexāgintā quinque (CCCLXV) aut sex diērum.
 19. Diēs XXIV hōrās habet. 20. Sescenta talenta — sescentae cūrae. 21. Cōscientia — mille testēs. 22. In Thermopylis trecenti Spartiātae et sex milia aliōrum Graecōrum cum Persis pūgnāverunt.

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Üks paljudest. 2. Inimesel on (habēre) üks pea, kaks silma, kaks kõrva, üks suu. 3. Ära võitle kahega! 4. Kevad, suvi, sügis (autumnus) ja talv on neli aastaega. 5. Inimesel on ühel käel (in *c. abl.*) viis sõrme, kahel käel kümme. 6. Laagris oli tuhat jalaväelast (pedes, peditis, m.) ja kakssada ratsanikku. 7. Konsul tuli tuhande sõduriga. 8. Vaenlane tuli kolme tuhande sõduriga. 9. Selles lahingus sai haavata (vulnerāre, *pass.*) 1654 sõdurit. 10. Aastas on 12 kuud. 11. Selles linnas on 3869 maja.

Harjutus 2. Kirjutada sõnadega:

1119, 2229, 3338, 4452, 5563, 6674, 7785, 8896, 9999, 5931

*Numeralia ordinalia,
 distributiva.
 Rooma kalender.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM TERTIUM.

Dē diēbus et mēnsibus.

Hōra est vicēsima quārta pars diēi. Alii mēnsēs habent tricēnōs diēs, alii tricēnōs singulōs; mēnsis autem Februārius duodētrigintā aut undētrigintā diēs continet. Nōmina mēnsium

Rōmānae sunt orīginis. Antīquissimīs autem temporibus apud Rōmānōs annus fuit decem mēnsium. Primō mēnsī nōmen fuit Mārtius, quīntō Quīntilis, sextō Sextilis, septimō September, octāvō Octōber, nōnō November, decimō December. Numa, alter rēx, numerum mēnsium duōbus auxit. Postea Rōmānī Quīntilem mēnsem Iūlium, Sextilem Augustum nōmināverunt. Iūliō nōmen est ā Iūliō Caesare, Augustō — ab Augustō imperātore. Primō mēnsis diēi nōmen fuit Kalendae, quīntō Nōnae, tertiō decimō Idūs; mēnsibus autem Mārtiō, Maiō, Iūliō, Octōbrī septimō diēi nōmen fuit Nōnae, Idūs quīntō decimō.

Varia.

1. Rōma condita est annō septingentēsīmō quīnquāgēsīmō tertiō (DCCLIII). 2. Bellum Pūnicum secundum ab annō ducentēsīmō duodēvicēsīmō ūsque ad annum ducentēsimum primum fuit. 3. Annō centēsīmō quadrāgēsīmō sextō Carthāgō ā Scipiōne dēlēta est. 4. Caesar Idibus Mārtiis annō quadrāgēsīmō quārtō interfectus est, quia rēgnī cupidus fuerat. 5. Prīma Cicerōnis orātiō in Catillnam habita est in senātū a. d. VI Id. Nov. annō LXIII. 6. Catilīna prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitiō cum tēlo.

7. Ut Rōmae cōsulēs, sic Carthāgine quotannis binī rēgēs creābantur. (Nep.) 8. Omnibus avibus bināe ālae sunt. 9. Ter terna sunt novem, quater quaterna sēdecim. 10. Quot sunt bis bina?

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1. Esimene võrdsete seas. 2. Tuhandik osa. 3. Aastal 480 juhtis Kserkses, pärslaste kuningas, hiiglasuured väed Aasiast Euroopasse. 4. Vaenlaste juht tapeti 15. okt. aastal 237. 5. See kõne peeti 4. apr. aastal 49. 6. Markus pühitseb oma sünnipäeva 14. jaan., Tullia 12. dets. ja Lüüdia 2. jaan. 7. Võta arstimit kolm või (vel) neli korda päevas (per c. acc.), üks kord või kaks korda öösel (per c. acc.).

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1911., 1812., 713., 614., 515., 416., 317., 218., 119., 61., 72., 53., 84., 45., 99., 37., 26., 98.

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM QUĀRTUM.

Dē Spartānis.

Lycūrgus rem pūblicam Spartānam praeclāre īnstituit. Secundum lēgēs eius puerī, adulescentēs, iuvenēs corpora strēnuē exercēbant. Liberī discēbant parentēs et senēs honōrāre, lēgibus semper pārēre, modestē, sed liberē respondēre. Ii, qui imperiō nōn pāruerant, sevērē pūniēbantur. Mōs erat Spartānis breviter respondēre, fortiter pūgnāre, patienter et cōstanter labōrēs tolerāre, honestē vīvere.

Varia.

1. Mox nox. 2. Honestē vīvere est fēliciter vīvere. 3. Aurea sunt vērē nunc saecula. (Ovid.) 4. Rōmāni in theātrō clāmābant: Pulchrē, bene, rēctē! 5. Leviter saucius. (Cic.) 6. Fortiter in rē, suāviter in modō. 7. Vāde fortiter, vāde fēliciter! 8. Valetūdinem tuam cūrā diligenter. (Cic.) 9. Turpe est rem bene coeptam male finire. 10. Dē mortuīs nihil nisi bene. 11. Omnia sunt subitō mūtāta. 12. Nihil semper flōret. 13. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 14. Pulchrē monēs, sed. sērō. 15. Nēmō perpetuō in voluptātibus vīxit. 16. Tālēs avēs hūc rārō dēvolant. 17. Hinc quō nunc iter est tibi? (Hor.) 18. Bis dat, qui citō dat. 19. Quid ille dux Leōnidās dicit? Prandēte, Lacedaemonii: hodiē apud inferōs fortassē cēnābimus. (Cic.)

20. Facilius est dīcere quam agere. 21. Canis timidus vehementius latrat quam mordet. 22. Potius sērō quam nunquam. (Liv.) 23. Nōn plūs ultrā!

24. Rēctissimē iūdicās. (Cic.) 25. Ācerrimē pūgnātum est. 26. Vērae amīcitiāe difficillimē reperiuntur. (Cic.)

Harjutus 1. Tōlkida lađina keelde:

1. Keegi meist pole hommikul seesama, kes ta oli eelmisel päeval. 2. Poisid on terved ja õpivad usinasti. 3. Rumalasti teete, kui te jonnakalt kindlaks jääte (persevērāre) (oma) eksimuse juurde. 4. Kui selgesti (quam apertē) ja lihtsalt jutustab Caesar! 5. Õnnetuses ületage ohud vapralt! 6. Kes vapralt võitleb, (seda) ei voideta kergesti. 7. Kes palju teab, (see) vastab sageli. 8. Hoolas

mees töötab lakkamatult. 9. Pärslased võitlesid vapralt, kreeklased vapramalt, roomlased ülivapralt. 10. Siiski toimis (tegi) meie sõber kõige paremini. 11. Toimi alati õiglaselt ja ausalt. 12. Kirjuta paremini! 13. Räägi lühidalt (lühemalt)!

Harjutus 2. Järgmistest adjektiividest tuletada adverbid ja anda võrdlusastmed:

iustus, piger, bonus, altus, dulcis, asper, malus, doctus, sapiens, miser, stultus, egregius, fortis, rectus, simplex, celer, facilis.

Praesens coniunctivi (esse; ī konj. act., pass.). Coniunctivus hortativus, potentialis, dubitativus, concessivus; ut finale.

PENSUM TRĪCĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Sit venia verbō! (Plin.) 2. Vīta aliōrum sit nōbīs magistra! 3. Sed procul ā nōbīs hic sit timor! (Tib.) 4. Nē quis sit iūdex in suā causā! 5. Sīmus cautī! Nē sit sēcūrus, quī nōn est tūtus ab hoste! 7. Prōsit! 8. Sīnt Maecēnātēs, nōn déerunt, Fláccē, Marōnēs! (Mart.)

9. Narrēs. 10. Nēmō dubitet. 11. Vocem medicum an nōn? 12. Prō patriā quis bonus dubitet mortem oppetere? (Cic.) 13. Dum spīrāmus, spērēmus! 14. Probitās ab omnibus hominibus semper māgnī aestimētur! 15. Amīcus nē dēspēret! 16. Difficilia superēmus, impossibilia nē optēmus! 17. Nē vītēmus bonōrum amīcōrum cōnsilia! 18. Nē perturbēris in rēbus adversīs!

19. Dō, ut dēs. 20. Multī aliōs laudant, ut ipsī ab iīs laudentur. 21. Spēctātūm veniūnt, veniūnt, spectēntur ut ipsae. (Ovid.) 22. Multa genera avium, ut frīgora vītent, ē nostrīs regiōnibus in calidiōrēs regiōnēs autumnō āvolant. 23. Attentī este, iuvenēs, ut ā senibus lauđēmini!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Onnetuses ärgu (nad) kaotagu lootust, õnnēs ärgu olgu ülbed (superbus)! 2. Olgem tagasihoidlikud! 3. Aidakem sõpra! 4. Rutakem kooli! 5. Peskem sageli käsi! 6. Austagem vanemaid ja rauku! 7. Vältigem vigu! 8. Talugu ta kannatlikult raskusi! 9. Opin, et olla haritud. 10. Aitan sind, et sa mind aitaksid.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. coni. act., pass.*)

aestimāre, vitāre, dubitāre, dare, narrāre, temptāre, spectāre, labōrāre, fēstināre, adiuvāre, lavāre, honōrāre, tolerāre.

*Praesens coniunctivi activi, passivi
(II, III, IV konj.).
Coniunctivus potentialis, dubitativus,
hortativus, concessivus, optativus,
imperativus; ut finale.*

PENSUM TRICĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Crēdās. 2. Cūr nōn gaudeam? 3. Quid ego tē invitem?
4. Habeat sibi! 5. Qui beneficium dedit, taceat, narret, qui accēpit! (Sen.) 6. Gaudeāmus igitur, / Iuvenēs dum sumus! / Post iūcundam iuventūtem, / Post molestam senectūtem / Nōs habēbit humus. 7. Aliī sibi divitiās habeant, nōs virtūtem!
8. Valeant civēs meī, sint beātī! 9. Dictis facta respondeant!
10. Quidquid agīs, prūdēter agās et respice finem! 11. Saepe stilum vertās! (Hor.) 12. Ignōscās aliis multa, nihil tibi. 13. Vivat nostra civitās, vivat, crēscat, flōreat! 14. Sed quid faciāmus? Victī, oppressī, captī plānē sumus. (Cic.) 15. Quid faciant paucī contrā tot milia fortēs? (Ovid.) 16. Cēdant arma togae. (Cic.) 17. Audiātur et altera pars! 18. Ad senectūtem utinam perveniātis! 19. Cum dignitāte potius cadāmus quam cum ignōminiā serviāmus!
20. Nōbīs oculī sunt, ut videāmus, aurēs, ut audiāmus. 21. Edimus, ut vivāmus, nōn vivimus, ut edāmus. 22. Lēgēs brevēs esse dēbent, quō facilius ab imperitīs teneantur. 23. Sīt tibi terra levīs mollīque tegāris harēnā! (Mart.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rääkigem alati tõtt! 2. Valvakem hoolsasti iseendid!
3. Lugegem hästi ja kirjutagem õigesti! 4. Harjutage igapäev mälu! (*pass.*) 5. Ärgu rääkigu, kui ta peab vaikima! 6. Sa muidugi (quidem) usuksid ja andestaksid talle! 7. Isa (vahest küll) seda ei usuks. 8. Kuid kuidas me (quōmodo) asja ajaksime (rem gerere)? 9. Oh kui keegi mind ei näeks! 10. Meil on üks suu, aga kaks kõrva, et rohkem kuuleksime ja vähem räägiksime.

Harjutus 2. Konjugeerida:

(*praes. coni. act., pass.*): respondēre; vincere, accipere, respicere; servīre, custōdīre

b) (kõigis läbivõetud ajavormides): vertere, pervenīre.

*Imperfectum coniunctivi activi, passivi.
Coniunctivus dubitativus, optativus:
ut, ne obiectivum.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Utinam tam sapiēns essēs quam es fēlix! 2. Ego nōn gaudērem? 3. Quid facerem? 4. Utrum dīcerem an tacērem? 5. Cuius auxiliū implōrārem?

6. Magistrātūs postulānt, ut omnēs civēs lēgibus rei pūblicae pāreant. 7. Omnēs civēs optant, ut pāx sit. 8. Medicum ōrāvīmus, ut vulnus amīcī nostrī sānāret. 9. Obsecrō tē, nē quid gravius in mē statuās. 10. Amor patriae monet nōs, nē privātō commodō plūs quam commūnī ūtilitātī serviāmus. 11. Paupertās impulit audāx, ut versūs facerem. (Hor.) 12. Cūrā (dā operam), ut valeās! 13. Labōrā multum, sed cūrā, ut semper virēs reficiantur! 14. Cavē, ut credās adūlātōribus! 15. Nē bis aut saepius idem dīcāmus, caveāmus! 16. Hostēs timent, nē dux militēs ex castris ēdūcat. 17. Nōn metuō, nē mē spēs fallat. 18. Timor Rōmae grandis fuit, nē iterum Gallī Rōmam venīrent. 19. Hannībal Carthāginem, patriam suam, metū, nē Rōmānis trāderētur, reliquit. 20. O puer, ut sis vitālis, metuō. (Hor.)

21. Rōmānī ab arātrō abdūxērunt Cincinnātum illum, ut dictātor esset.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Oh, kui ma kõike teaksin! 2. Tulin, et sind aidata. 3. Kserkses juhtis suured sõjaväed Aasiast Euroopasse, et vallutada Kreekamaa. 4. Rõhutud rahvad sõdisid, et olla vabad. 5. Vanemad nõuavad, et sa end parandaksid (corrīgere). 6. Palun sind, et sa mind (maha) ei jätaks. 7. Manitsen, et ei õeldaks kõike kõigile. 8. Hoolitse, et sa alati arukalt ja õigesti talitaksid. 9. Vanemad nägid vaeva, et oleksime viisakad. 10. Opetajad soovisid, et loeksime häid raamatuid ja karastaksime (exercēre) jõudu. 11. Kardan, et tulen hilja.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. coni. act., pass.*)

sānāre, postulāre, adiuvāre, oppūgnārē; monēre, cavēre; trādere, relinquere, metuere; respicere, reficere; scire, custōdīre, servīre.

PĒNSUM DUODĒQUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nēminem rīseris! 2. Quod dubitās, nē fēceris! 3. Malum nē aliēnum fēceris tuum gaudium! 4. Nē fūgeritis nēve timueritis! 5. Nē ūnā sagittā duōs leporēs petieris! 6. In omnī quaestiōne prōpositum sit nōbīs bonum pūblicum!

7. Quod agās, scire cupiō. (Cic.) 8. Nescīs, quam doleam. (Ter.) 9. Nōn intellegunt hominēs, quam māgnū vectīgal sit parsimōnia. (Cic.) 10. Accidit interdum, ut prae gaudiō, ubi sīmus, nesciāmus.

11. Scīsne, in quibus fuerim gaudiīs. (Ter.) 12. Quaeris, quōmodo tē sānāverim. (Sen.) 13. Ubi proximā, ubi superiōre nocte fueris, quōs convocāveris, quis nostrum ignōrat? 14. Quīntus fuit mēcum diēs complūrēs, et incredībile est, quam mē in omnī genere dēlectāverit. (Cic.) 15. Memorat, legiōnēs hostium ut fugāverit. (Pl.) 16. Testis officium est dīcere, quae sciat aut audīverit. 17. Nescīsne, quō annō pūgna Marathōnia fuerit? 18. Mōrēs populī Rōmānī quantum mūtāverint, vel hic diēs argūmentō erit. (Liv.) 19. Difficile dictū est, quot bella Rōmānī cum aliīs gentibus gesserint. 20. Nescīs, quantīs in malīs versātus sim, miser? (Ter.)

21. Ōtium reficit vīrēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ārge kōhelge! 2. Ārge tehke ūlekohut! 3. Ārge kaotage lootust! 4. Ārge lugege halbu raamatuid! 5. Āra karda tōöd! 6. Āra jāta sōpra maha ohus! 7. Āra joo külma (gelidus) vett! 8. Āra kiida iseennast! 9. Ārge uskuge libitsejaid! 10. Āra sule kōrvu tōele!

11. Ma kūsīn, mīda sa kirjutad (kirjutasid). 12. Ūtle, miks te vaikisite! 13. Me ei tea, kus me oleme. 14. Kas tead, kelle poeg oli Makedoonia Aleksander? 15. Minu isa kūsib, kus ma olin eile. 16. Mōelge, kui suures õnnetuses te siis olite. 17. Kas sa tead, mis aasta| hävitasid roomlased Kartaago?

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf., perf. coni. act., pass.*):

dubitāre, crēdere, claudere, quaerere, tacēre, pūnīre, capere.

PĒNSUM UNDEQUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Utinam illum diem videam, cum tibi grātiās agam! 2. Utinam haec vĕra essent! 3. Utinam ālās habĕrem! 4. Nihil scripsissĕs potius! 5. Utinam tibi fidem nĕ habuissĕm! 6. Ego instābam, ūt mihi respondĕret, quis esset, ubi esset, unde esset. (Cic.) 7. Pŷthagorās interrogātus, quid esset amīcus, respondit: Alter ego. 8. Stratonīcus citharista, quī in scholā suā habĕbat novem statuās Musārum, Apollinis ūnam, discipulōs duōs, interrogātus, quot habĕret discipulōs: Cum deīs, inquit, duodecim. 9. Catō, quid quōquō diē audīvisset, ēgisset, commemorābat vesperī.

10. Thalēs, cum ex eō quaererĕtur, quid māximē commūne esset hominibus: Spēs, inquit, hanc enim illī habent, quī aliud nihil habent. 11. Cum Xerxis cōpiae terrestres Thermopylīs appropinquārent, Leōnidās monuit militēs, ut patriae glōriam memoriā tenĕrent. 12. Leōnidās, rĕx Lacedaemoniōrum, cum Xerxēs scripsisset: Mitte arma! respondit: Veni et capē! 13. Cum Philippus, rĕx Macedoniae, Graecōs ad Chaerōnĕam vīcisset et ad Isthmum appropinquāret, Corinthī in māgnō timōre erant. Aliī arma parābant, aliī fossās fodiēbant, aliī alia faciēbant. Diōgenēs, philosophus clārissimus, ut aliquid faceret, dōlium, in quō habitābat, volvĕbat. Tum ūnus ex amīcis: Cūr, inquit, hoc facis? — At Diōgenēs: Idem, inquit, quod omnēs faciunt. Vōs omnēs nihil ūtile facitis. 14. Diōgenēs, cum in oppidum Myndum vĕnisset, māgnās portās et parvum oppidum spectābat. Tum: Claudite portās, inquit, nĕ urbs excēdat!

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Kui me sõprus ometi kasvaks! 2. Oh, kui kõik rahvad rahu nõuaksid! 3. Kui ometi inimesed ülekohtu ei teeks! (*Coni. imperf.*) 4. Oh, kui ma haige ei oleks! 5. Oh, kui ma isa sõnu oleksin uskunud! 6. Ma küsisin, mida sa (parajasti) kirjutad. 7. Teekäijalt küsiti, kus ta eelviimasel ööl oli olnud. 8. Me ei teadnud, kus me olime. 9. Kui konsul Cicero 8. novembril kõnet pidas, tuli ka Catilina senatisse. 10. Kui Scipio oli Aafrikasse tul-

nud, hävitas ta varsti (brevi) Kartaago. 11. Kui Caesar helveets-
lased oli võitnud, palusid (nad) rahu. 12. Kui Trooja kreeklaste
poolt oli hävitatud, põgenesid paljud võidetud kodumaalt.

Harjutus. 2. Konjugeerida kõigis konjunktiivis ajavormides:
spectāre; respondēre; vincere; fodere; sentīre.

Konditsionaallauseid

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Pōma, sī mātūra sunť, ex arboribus dēcidunt. 2. Sī quid in
tē peccāvī, ignōsce! 3. Sī tē rogāverō aliquid, nōnne respondēbis?
4. Sī quis sibi plūs appetet, violābit iūs societātis hūmānae. 5. Sī
fēceris id, quod ostendis, māgnam habēbō grātiam; sī nōn fēceris,
ignōscam. (Cic.) 6. Chilon, cum aliquandō inter patrem et filium
iūdex esset, filiō: Sī mala, inquit, causa tua erit, damnāberis; sī
bona, nōn minus damnāberis, quod patrem accūsāvistī.

7. Sī hoc crēdās, errēs. 8. Sī pluat (pluerit), terra madeat (ma-
duerit). 9. Quid? Sī ūna tabula sit, duo naufragī eīque sapien-
tēs, sibine uterque rapiat, an alter cēdat alterī? (Cic.)

10. Cum Alexander Dāreī condiciōnēs repudiāvisset, Parmeniō:
Ego, inquit, sī Alexander essem, pācis condiciōnēs acciperem. Cui
ille: Ego quoque acciperem, sī Parmeniō essem. 11. Solōn, cum
aliquandō inter convīvium silēret, ā Periandrō interrogātus est, cūr
sōlus tacēret. Tacēsne, inquit, quod verba tibi dēsunt, an stultitiam
tuam silentiō occultāre studēs? Tum Solōn: Sī stultus essem, num
tacērem? 12. Sī tacuissēs, philosophus mānsissēs. 13. Héctora
quīs nōssēt, sī fēlix Trōia fufisset? (Ovid.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kui sa tervitad, (siis) tervitatakse sind vastu (anda *cas. indef., cas. pot., cas. irr.*) 2. Kui otsid tõde, (siis) leiad. 3. Meid naerdakse, kui oleme laisad: laiskus on pahe (vitium). 4. Teie arvamus (sententia) muutub, kui te kõik kuulete (tulevikus). 5. Kui sa muutsid arvamuse, miks sa vaikid? 6. Ma tuleksin sinu juurde, kui ma poleks haige. 7. Ma oleksin sinu juurde tulnud, kui sa oleksid mulle kirjutanud. 8. Rauk ütles: kui ma oleksin nooruk, (siis) ei võitleks keegi minust vapramalt.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Nīl admīrārī. (Hor.) 2. Nōnne Cicerōnis ēloquentiam admīrāris? 3. Eī vōce māgnā grātulābantur. (Sall.) 4. Imitēmur exempla bonōrum et sapientium virōrum! 5. Audācter calumniāre, semper aliquid haeret! 6. Fatēre, sī quid nōn rēctē fēcisti! 7. Vērum fatēminī! 8. Vir bonus peccāta libenter cōnfītēbitur. 9. Quod sentimus, loquāmur, quod loquimur, sentiāmus; concordet sermō cum vitā! 10. Videō meliōra probōque; dēteriōra sequor. (Ovid.) 11. Lābimur in vitium et facile ad peiōra movēmur. 11. Nātūram sī sequēmur ducem, nunquam aberrābimus. 13. Glōria virtūtem tamquam umbra sequitur. 14. Duōs quī sequitur leporēs, neutrum capiet. 15. Concordiā parvae rēs crēscunt, discordiā mākimae dilābantur. (Sall.) 16. Dum prīmī flōret tibi temporis aetās, ūtere! (Tib.) 17. Pārturiūnt montēs, nascētur rīdiculūs mūs. (Hor.) 18. Dulce et decōrum est prō patriā morī. (Hor.) 19. Melius est cavēre semper quam patī semel. 20. Nōn prōgredi est regredi. 21. Critō, amicus Sōcratis: Sequere mē, inquit, et ex custōdiā ēgredere! 22. Suō quisque metū pericula mētitur. 23. Hominēs virtūte mētīmur, nōn fortunā. 24. Optimī amīcī erunt, quī gaudia et dolōrēs cum amīcis partientur. 25. Scīs et pateris. (Ter.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me imetleme muistsete kreeklaste tarkust ja kunste. 2. Poisid käivad sageli isa jälgedes (sequi). 3. Tunnista julgesti üles (oma) eksimused! 4. Kuula palju, räägi vähe! 5. Häbiväärt on üht rääkida, teist mõelda. 6. Keegi ei sünni targana. 7. Kasuta sagedamini kõrvu kui keelt! 8. Sammu aga eđasi! 9. Me peame meesilasi jäljendama. 10. Kasuta aega (aegu)!

Harjutus 2. Konjugeerida läbivõetud ajavormides:
prōgredi, ūti, mētiri, grātulārī.

*Participia. Coniugatio periphrastica
activi.*

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Sōcratēs saepe rīdēns vērum dicēbat. 2. Aliud stāns, aliud sedēns loquitur. 3. Omne malum nascēns facile opprimitur. (Cic.) 4. Incīdis in Scyllām, cupiēns vitāre Charýbdin. 5. Diōgenēs ali-

quandō accēnsam lūcernam manū tenēns in forō ambulābat, cum merīdiēs esset. Ā cīvibus interrogātus, cūr lūcernam accendisset: Hominem, inquit, quaerō. 6. Mōrēs dicentis persuādent, nōn ōrātiō. 7. Vae tibi rīdentī, quia mōx post gāudia flēbis! 8. Errantī viam mōnstrā! 9. Nōn cuilibet pulsantī patet iānuā. 10. Leōnidās militī nuntiantī: Hostēs nōbīs propinquī sunt. — Et nōs, inquit, hostibus propinquī sumus. 11. Nihil agentī diēs longus est. 12. Aman-tēs āmentēs. 13. Sērō venientibus ossa. 14. Lēgātis Samiōrum longā ōrātiōne auxilium ōrantibus Spartānī respondērunt: Prīma oblītī sumus, postrēma nōn intelleximus, quia prīma nōn meminerāmus.

15. Vōx audīta latet, littera scrīpta manet. 16. Āgis, Lacedaemoniōrum rēx, interrogātus, quot habēret militēs, Quot sufficiunt, inquit, ut hostēs fugentur. 17. Bis repetita placent.

18. Gladiātōrēs, cum in arēnam dēscenderent, imperātōrem ita salūtābant: Avē, Caesar imperātor, moritūri tē salūtant! (Suet.)

19. Cicero fugitūrus erat ex Italiā, cum militēs ab Antoniō missi eum oppressērunt et interfēcērunt. 20. Iniūriam quī factūrus est, iam facit. (Sen.) 21. Ego māximō imbrī Capuam vēnī prīdiē Nōnās, ut eram iussus; illī autem adhūc, id est Nōnīs, nōndum vēnerant, sed erant ventūrī. (Cic.) 22. Veniēbātis in Āfricam. Quaerō: Quid factūrī fuistis? (Cic.) 23. Omnia, quae ventūra sunt, in incertō iacent: prōtinus vīve! (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kevad avab (aperire) laevatajatele mered. 2. Hūudja hāäl. 3. Ametnik on kõnelev seadus. 4. Võitlevad sõdurid ei märganud haavu. 5. Tuul on voolav õhk. 6. Ma kavatsen tõtt rääkida. 7. Olen valmis alati kodumaad kaitsma. 8. Ma ei mõtle kunagi ülekohtu teha. 9. Ma ei kavatsenud kunagi iseennast kiita. 10. Tahame alati võidelda rahu eest.

Harjutus 2. Moodustada kõik partitsiibid ja anda neist täpsed tõlked:

a) interrogāre, respondēre, ridēre, accendere, quaerere, intelligere, dicere, accipere, pūnīre, sentire.

b) grātulārī, ūti, prōgredi, metiri, sequi, pati, loquī.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Cornibus taurī, dentibus aprī sē dēfendunt. 2. Oculis vidēmus, auribus audīmus. 3. Autumnō multae avēs in aliās terrās migrant. 4. Bellō Pūnicō secundō Rōmānī saepe victī sunt. 5. Victī hostēs irā ardēbant. 6. Hominēs gaudent secundis rēbus et dolent adversis. 7. Māximā fidē amīcitiām colāmus! 8. Graecī ad Marathōnem summā fortitūdine pūgnāvērunt.

9. Helvētiī Rhōdanum nāvibus iūctis ratibusque complūribus factis traiciēbant. 10. Cŷrus bellum clam parābat Lacedaemoniīs adiuvantibus. 11. Tarquiniō Superbō rēgnante Pŷthagorās, clārissimus Graeciae philosophus, in Italiam vēnit. 12. Graecī advenientibus Persis Thermopylās occupāvērunt. 13. Sōle oriente domō profecti sumus. 14. Trōiā dēlētā Graecī discessērunt. 15. Latrante ūnō latrat statim et alter canis. 16. Populus auditīs in theatrō Vergiliī versibus surrexit ūniversus et forte praesentem spectantemque Vergilium venerātus est sic quasi Augustum. (Tac.) 17. Hāc orātiōne habitā mīrum in modum conversae, sunt omnium mentēs. (Caes.) 18. P. Valerius exāctis rēgibus primō annō cōsul fuit. 19. Rōmānī finitō bellō lānī templum claudēbant. 20. Xerxēs Thermopylīs expūgnātis urbem Athēnās incendiō dēlēvit. 21. Bellō cōfectō cōsul exercitum dīmisit. 22. Tūrbātō meliūs capiūntur flūmine pīscēs.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sõdurid võitlevad relvadega. 2. Hobused kaitsevad end jalgadega. 3. Ta näitas mõõgaga läbistatud (traicere) rinda. 4. Konsul tappis vaenlaste juhi oma käega. 5. Oma silmaga (pl.) nägin. 6. Noorukid (noorukite kehad) tugevnevad (firmāri) tööga. 7. Järgmisel päeval tulid saadikud. 8. Sel õöl oli täiskuu (tõlk. täiskuu). 9. Seda ma teostan sõbra kaasabil (abistades). 10. Mägi vallutatud, asub Caesar laagrisse (castra pōnere). 11. Alpid ületatud, tuli Hannibal Itaaliasse. 12. Signaal antud, valmistusid (sē praeparāre ad) kõik lahinguks. 13. Pärast seda kui gallid olid võidetud, ruttas Caesar Rooma. 14. Pärast tööde lõpetamist (abl. abs.) on puhkus (quiēs, f.) mõnus. 15. Priamuse valitsedes langes Trooja.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM QUĀRTUM.

Varia.

1. Artēs multae repertae sunt docente nātūrā. 2. Rosā flōrente gaudeō. 3. Duōbus litigantibus tertius gaudet. 4. Gallī nullō dēfendente in urbem Rōmam invāsērunt. 5. Clausae erant aurēs obstrepente irā. 6. Sōl dictus est, quia, cum est exortus, obscurātis omnibus sideribus sōlus appāret. (Cic.) 7. Lūna pernox erat et sublātis armāmentis veniēbant. (Liv.) 8. Quae potest esse vitae iūcunditās sublātis amicitiiis? (Cic.) 9. Gubernātor dēstrictō cōstitit ēnse. (Ovid.) 10. Silent arrectisque auribus adstant. (Verg.) 11. Capite dēmissō lēgātī Sequanōrum adstābant.

12. Nātūrā duce nunquam aberrābimus. 13. Bellum Gallicum C. Iūliō Caesare imperātore gestum est. 14. Quam bene Saturnō vivēbant rēge! (Tib.) 15. Orgetorīx Mārcō Messālā et Mārcō Pisōne cōsulibus coniūrātiōnem nobilitātis fēcit. 16. Catilīna prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitiō cum telō. (Cic.) 17. Hannibal hostis incolumi exercitū quārtum decimum annum Italiā obsidet. (Liv.) 18. Mithridātēs bella cum Rōmānis per sex et quadrāgintā annōs variā victōriā gessit. 19. Galba orātor māgnō in honōre pueris nobīs erat. (Cic.) 20. Tranquillō marī quilibet gubernātor esse potest.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sa kurvastāsīd (dolēre) sageli meie valu pärast. 2. Nad olid haiged haavade pärast. 3. Pōen (labōrāre *c. abl.*) rasket haigust. 4. Üksmeele tõttu kasvavad kõige väiksemad asjad. 5. Kreeklaste laevastik lähenes vaikselt (vaikusega). 6. Gallialased võitlesid oma kombe kohaselt palja (nūdus) päi. 7. Ema käsul (kāskides) kavatsen sulle usinamalt kirjutada. 8. Hannibali elu ajal (elus olles) olid roomlased alati hirmul. 9. Hannibali juhtimisel (juht olles) võitsid kartaagolased roomlasi paljudes lahingutes. 10. P. Cornelius Scipio ja Ti. Sempronius Longus'e konsuliteks olemise ajal (*abl. abs.*) viis (intulit) Hannibal sõja Itaaliasse.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. Est quaedam flēre voluptās. (Ouid.)
3. Est ars difficilis rēte rem pūblicam regere. 4. Praestat ini-
iūriam accipere quam facere. 5. Iūcundius est amārī quam timērī.
6. Dulce et decōrum est prō patriā morī. 7. Bene ērudīri melius
est quam multās opēs habēre. 8. Vincere scīs, Hannibal, victōriā
ūtī nescīs. (Liv.) 9. Omnēs hominēs beāti esse cupiunt. 10. Vivere
est militāre.

11. Videō arborem flōrēre. 12. Audiō puerōs canere. 13. Sen-
tiō genua labāre, 14. Dicō tē hoc scīre (scīvisse, scītūrum esse).
15. Sciō hanc epistulam scribī (scriptam esse, scriptum Irī). 16. Dicō
tē priōre nocte vēnisse in M. Laecae domum. (Cic.) 17. Mortem
mē timuisse dīcis. (Cic.) 18. Thalēs ūnus ex septem ex aquā dixit
cōnstāre omnia. (Cic.) 19. Idem esse dīcēbat Sōcratēs vēritātem et
virtūtem. 20. Divitiācus Haedus Caesarī dixit Ariovistum, Germā-
nōrum rēgem, hominem esse barbarum, irācundum, temerārium.
(Caes.) 21. Ariovistus dixit sē prius in Galliam vēnisse quam pop-
ulum Rōmānum. 22. Catō dixit litterārum rādīcēs amārās esse,
frūctūs iūcundiōrēs. 23. Caesar militibus sē proximā nocte castra
mōfūrū esse dixit. 24. (Caesar) negat sē mōre et exemplō populi
Rōmāni posse iter ūlli per prōvinciam dare. (Caes.) 25. Veterēs
scriptōrēs narrant Homērum caecum fuisse. 26. Fortēs fortuna
adiuvāre aiebant. (Liv.) 27. Vergilium paucissimōs diē compo-
suisse versūs auctor est Varus. (Quint.)

Narjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. On raske muuta oma loomust. 2. On auasi (laus) meeldida
tublidele. 3. Opetlasele on elamine (elada) mõtlemine. 4. Armas-
tada vanemaid on looduse esimene seadus. 5. Ma tean, et sa kirjutad
(facere) (kirjutasid, kirjutad tulevikus) värsse. 6. Anaxagoras
ütles, et lumi olevat must. 7. Ta ütleb, et ta seda ei (negāre) tea.
8. Rooma kirjanikud jutustavad, et orjad Rooma riigis olevat elan-
nud (agere) rasket (molestus) ja viletsat elu. 9. Homerus jutustab,
et Trooja sõjas olevat kreeklased ehitanud hiiglahobuse.

Harjutus 2. Moodustada infinitiivid:

a) regere, accipere, erudire, habere, vincere, scire, cupere, videre, sentire, dicere, movere, scribere, narrare.

b) mirari, fateri, uti, loqui, sequi, labi, pati, mori, progredi, partiri.

Acc. c. inf. post verba sentiendi, affectuum, voluntatis, impersonalia.

PENSUM QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Pompēiōs, celebrem Campāniae urbem, cōnsēdisse terrae mōtū audivimus. Nōnis Februāriis hīc fuit mōtus Rēgulō et Vergīniō cōsulibus. (Sen.)
2. Victōrem ā victō superārī saepe videmus.
3. Sentīmus pectora nostra novā spē implērī.
4. Iam intellegēs multō mē vigilāre ācrius ad salūtem quam tē ad perniciem rei pūblicaē. (Cic.)
5. Id arbitror in vitā esse ūtile: nē quid nimis. (Ter.)
6. Hīcetās Syrācūsīus caelum, sōlem, lūnam, stēllās, supera dēnique omnia stāre cēnsēt neque praeter terram rem ūllam in mundō movērī. (Cic.)
7. Insānus omnēs furere crēdit cēterōs.
8. Sōcratēs, Sciō, inquit, mē multa nescire; itaque multō sapientior sum quam hominēs, quī putant sē omnia scire.
9. Spērō multa vōs liberōsque vestrōs in rē pūblicā bona esse vīsūrōs. (Cic.)
10. Quem dēfendis, spērat sē absolūtum irī. (Cic.)
11. Gaudeō vēr appropinquāre.
12. Dux urbem captam esse mirātus est.
13. Māter et soror tibi salūtem mē iussērunt dicere. (Pl.)
14. Iubet nōs Apollo nōscere nōsmet ipsōs. (Cic.)
15. Rōmulus urbem cōstituit, quam ā suō nōmine Rōmam iussit nōminārī. (Cic.)
16. Lēx quaedam vetuit civem Rōmānum vincērī.
17. Ego vērō cupiō tē ad mē venīre, sed viam timeō. (Cic.)
18. Salvum tū mē esse cupisti. (Cic.)
19. Cōnstat experientiam docēre.
20. Appāret repetitiōnem esse mātrem studiōrum.
21. Piscēs natāre oportet. (Petron.)
22. Plūra dicere nōn opus est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Tean, et sul on (oli, on tulevikus) palavik.
2. Me teame, et vaenlased võidetakse (, on võidetud, võidetakse tulevikus).
3. Me näeme, et kevadel maa kattub (vestiri) lilledega ja taimedega.
4. Kuulsin, et sa oled pika kõne pidanud.
5. Tunnen, et olen haige.
6. Teame, et Hannibal võideti Scipio poolt.
7. Roomlased lootsid,

et gallialased võidetakse. 8. Sõdurid loodavad, et nad vallutavad vaenlaste linna. 9. Kas sa ei tea, et kuningatel on pikad käed? 10. Pärslased arvasid, et päike on jumal. 11. Vanad kirjanikud jutustavad (trädere), et Rooma olevat rajatud Romuluse poolt. 12. Caesar käskis sõduritel silla ehitada. 13. Sõbrad käsivad meil loota. 14. On teada, et roomlased hävitasid Kartaago. 15. On silmanähtav, et sa eksisid. 16. Caesar käskis sõdureid ehitada silla.

Acc. c. inf.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM SEPTIMUM.

Dē Nasīcā et Enniō.

Scīpiō Nasīca, cum ad poētam Ennium vēnisset eīque ab ōstiō quaerentī Ennium ancilla dixisset domī nōn esse, sēnsit illam domīni iussū dixisse et illum intus esse. Paucīs post diēbus, cum ad Nasīcam vēnisset Ennius et eum ad iānuam quaereret, exclāmat Nasīca sē domī nōn esse. Tum Ennius eī: Quid? ego nōn cōgnōscō vōcem tuam? Huic Nasīca: Homo es impudēns. Ego, cum tē quaererem, ancillae tuae crēdidī tē domī nōn esse, tū mihi nōn crēdis ipsī!

Dē Apelle.

Apellēs pictor ēgregius perfecta opera prōpōnēbat in pergulā transeuntibus atque post ipsam tabulam latēns, vitia, quae notābantur, auscultābat vulgus dīligentiōrem iūdicem quam sē cēnsēns. Trādunt ā sūtōre reprehēnsū esse vitium quoddam in crepidīs. Apellēs igitur ēmendāvit vitium. Posterō diē trānsibat idem sūtōr et superbus ēmendātiōne, cavillārī coepit circā crūs. Tum indignātus prōspexit pictor eīque dēnuntiāvit, nē suprā crepidam iūdicāret sūtōr. (Plin. Van.)

Nē sūtōr suprā crepidam (iūdicet)!

Nominativus cum infinitivo post verba dicendi, sentiendi, voluntatis.

PĒNSUM DUODĒQUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Videō frātre[m] scribere — Frāter scribere vidētur. 2. Putō tē beātum esse — Vidēris beātus esse. 3. Dīceris noster amīcus esse. 4. Dīcimur Hannībālem vīcisse. 5. Amēns mihi fuisse videor ā

principiō. 6. Aegrōtō, dum anima est, spēs esse dīcitur. (Cic.) 7. Quī tacet, cōsentīre vidētur. 8. Beātus Epicūrus sibi vidētur esse moriēns. (Cic.) 9. Cōnsuētūdō et mōs vim lēgis videntur habēre. 10. Sōlem ē mundō tollere videntur, quī amicitiam ē vitā tollunt. (Cic.) 11. Lectitāvisse Platōnem studiōsē audīvisse etiam Dēmōsthenēs dīcitur. (Cic.) 12. Caesar appropinquāre dīcēbātur māgnusque terror incidit Pompei exercitū. (Caes.) 13. Pāce nōn modo eī, quibus nātūra sēnsū dedit, sed etiam tēcta atque agrī mihi laetārī videntur. (Cic.) 14. Fortis ac vehemēns orātor existimātur esse C. Gracchus. 15. Catilīna prohibitus erat cōsulātum petere. (Sall.) 16. Homērus temporibus Lycūrgī fuisse trāditur. 17. Atticus sic Graecē loquēbātur, ut Athēnis nātus esse vidērētur. (Nep.) 18. Hippocratēs clārus arte medicīnae vidētur honestissimē fēcisse, quod quōsdam errōrēs suōs, nē posterī errārent, cōfessus est. (Cic.) 19. Pŷthagorās, cum in geōmetriā quiddam novī invēnisset, Mūsis bovem immolāvisse dīcitur. (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Näen, et oled haige — Näib, et oled haige. 2. Näen, et olete haritud — Näib, et olete haritud. 3. Näen, et sõber loeb — Sõber näib lugevat. 4. Räägitakse, et vaenlased on võidetud. 5. Jutustatakse (trädere), et Caesar olevat taotlenud (cupidus *c. gen.*) kuningavõimu. 6. Näib, et võitja võidetakse võidetu poolt. 7. Räägitakse, et Homerus olevat olnud pime.

Consecutio temporum.

PĒNSUM UNDEQUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nescīs, quid vesper sērus vehat. 2. Multī nesciunt, quam vim scientia habeat. 3. Quid fēcērimus, nōn cōgitāmus. (Sen.) 4. Nōtum cst, quanta fuerit apud veterēs auctōritās senum. 5. Nescīre, quid ante nōs ēgerint hominēs, est in tenebrīs vivere. 6. Neque, quid agam, nec, quid actūrus sim, sciō. (Cic.) 7. Saepe nē ūtile quidem est scīre, quid futūrum sit. (Cic.) 8. Tempora rei pūblicae quālia futūra sint, quis scit? Mihi quidem turbulenta videntur fore. (Cic.) 9. Nesciō, permānsūrusne sīs in sententiā tuā. 10. Nunc, nec ubi nec quandō tē sim visūrus, possum suspicārī. (Cic.)

11. Anacharsis Scythā rogātus, quid esset in homine pessimum et quid optimum, rcspondit: Lingua. 12. Āgis rēx dīcēbat Lacedaemoniōs nōn interrogāre, quam multī, sed ubi essent hostēs.

(Plut.) 13. Thalēs rogātus, quid esset difficile: Sē ipsum, inquit, nōsse. Idem rogātus, quid esset facile: Alterum, inquit, admonēre. 14. Solōn, cum interrogārētur, cūr nullum supplicium cōstituisset in eum, quī parentem necāssset, respondit, sē id nēminem factūrum putāsse. 15. Ex iis litterīs, quās Atticus ā tē missās mihi lēgit, quid agerēs et ubi essēs, cōgnōvī; quandō autem tē vīsūrī essēmus, nihil sānē ex iisdem litterīs potuī suspicārī. (Cic.)

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Ma küsin, mida sa loed (lugesid, tulevikus) loed). 2. Ma küsisin, mida sa loed (olid lügenud, kavatsed lugeda). 3. Ma küsin, mida sa tead, ma küsisin, mida sa tead. 4. Ta ei ütle, kus ta eile oli; ta ei öelnud, kus ta eile oli. 5. Ma ootan, millal sa seda taipad; ma ootasin, millal sa seda taipad. 6. On teadmata, millises kohas ootab sind surm. 7. Mõistus (ratiō) õpetab, mida tuleb teha, mille eest põgeneda. 8. Sa küsisid, mil viisil ma sind ravisin. 9. Jutustage, mida vanemad kirjutasid! 10. Spartalased ei küsinud, kui palju on vaenlasi, vaid, kus nad on. 11. Ma küsisin, mida kohtunik oli otsustanud.

Gerundium.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. In rēbus tam sevērīs nōn est iocandī locus. (Cic.) 3. Omnis hīc aetās piscandī, nāvigandī atque etiam natandī studiō tenētūr. (Plin.) 4. Sērūm est cavendī tempus in mediīs malīs. (Sen.) 5. Ācerrimus ex omnibus nostrīs sēnsibus est sēnsus videndī. (Cic.) 6. Occāsīō agendī et descendī nunquam dēest. 7. Modus vīvendī. 8. Ut medicīna valetūdinis, sic vīvendī ars est prūdētia. (Cic.) 9. Libertās est potestās faciendī id, quod iūre licet. 10. Beātē vīvendī cupiditatē incēnsī omnēs sumus. (Cic.) 11. Legendī semper occāsīō est, audiendī nōn semper. (Plin.) 12. Operam dēmus bene descendō! 13. Rēctē scribendō studeāmus! 14. Breve tempus aetātis satis longum est ad beātē honestēque vīvendū. (Cic.) 15. Nulla aetās ad descendū sēra est. 16. Appāret hominem ad cōgitandū et ad agendū nātūm esse. 17. Scribere scribendō, dicēndō dīcere dīscis. 18. Optimus est orātor, quī dīcendō animōs audientium et docet et dēlectat et permovet. 19. Castīgat rīdendō mōrēs. 20. Hominis mēns descendō alitur et cōgitandō. (Cic.) 21. Gūtta cavāt lapidēm nōn vī, sed saepe cadēndō.

22. Ūsus et experientia dominantur in artibus, neque est ūlla di-
sciplīna, in quā nōn peccandō discitur. 23. Lēgēs Lycūrgī labōribus
ēducābant iuventūtem: vēnandō, currendō, natandō, ēsuriendō, siti-
endō. 24. Summa voluptās ex discendō capitur. 25. Cernuntur
in agendō virtūtēs.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maalimine (maalida, pingere) on meeldiv — maalikunst on
raske. 2. Noorukid, praegu on õppimise aeg. 3. Arstiteadus on
ravikunst (cūrāre). 4. Mis on meeleheite (dēspērāre) põhjus? 5. Me
tuleme lugema, lugemiseks, lugemise põhjusel. 6. Olen valmis
andestama (andestamiseks, ad *c. acc.*). 7. Õpetades (õpetamisega)
õpitakse. 8. Ta räägib tõtt naerdes (naermisega). 9. Kiire tegut-
semisega võidetakse kõik. 10. Jooksmise ja ujumisega tugevda-
takse keha. 11. Kirjutamisega õpime usinamalt.

*Gerundivum. Coniugatio periphrastica
passivi.*

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Facinus laudandum. 2. Iūstitia est virtūs laudanda. 3. Liber
legendus.

4. Caesar pontem in Rhēnō flūmine faciendum cūrāvit. (Caes.)
5. Dux militibus agrōs hostium dīripiendōs dedit. 6. Pater mihi
multa facienda reliquit. 7. Philippus Alexandrum filium Aristotelī
ēducandum trādidit.

8. Quod erat dēmōnstrandum (Q. E. D.). 9. Dē gustibus nōn
est disputandum. 10. Danda opēra est, ut inter amīcōs semper
concordia sit. 11. Iam nōn dē glōriā, sed dē salūte et, quod salūti
praepōnitis, dē libertāte pūgnandum est. 12. Ūf dēsīnt vīrēs, tamen
ēst laudānda volūntās. (Ovid.) 13. Ōrandum est, ut sit mēns sāna
in corpore sānō. (Iuv.) 14. Adhibenda est in iocandō moderātiō.
15. Apud Pŷthagoram discipulis quīnque annōs tacendum erat.
16. Cui ignōtum est illud Catōnis: Cēterum cēnsēō Carthāginem
dēlendā esse. 17. Iuvenī parandum, senī ūtendum est. (Sen.)
18. Diligentia in omnibus rēbus plūrimum valet; haec nōbīs prae-
cipuē colenda est, haec semper adhibenda. 19. Dēliberandum est
saepe, statuendum semel. 20. Nōn multī librī sunt legendī, sed
bonī. 21. Tuīs verbīs, Cicero, ūtendum est: Ō tempora, ō mōrēs!

(Sen.) 22. Sunt rēbus novīs nova pōnenda nōmina. (Cic.) 23. Sic vivendum est, tamquam in cōspectū vīvāmus. (Sen.) 24. Nihil sine ratiōne faciendum est. (Sen.) 25. Omnibus hominibus moriendum est. 26. Dum dēliberāmus, quāndō incipiendum sit, incipere iam sērum est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kiiduväärsed kombed; spartalaste kombeid tuleb kiita. 2. Õppimisväärne kunst; kõnekunsti (kõnelemise kunsti) tuleb õpida. 3. Austamisväärne voorus; noorukitel tuleb austada voorusi. 4. Poistel tuleb harjutada mälu. 5. Sõduritel tuli anda (*perf.*) signaal. 6. Konsulil tuli pidada kõne senatis. 7. Ratsanikel tuli ehitada sild. 8. Kodanikel tuleb kaitsta vabadust. 9. Kõikidel rahvastel tuleb nõuda rahu. 10. Kõikidel inimestel tuleb töötada. 11. Vaneimatele tuleb avaldada suurt tänu. 12. Alati tuleb valvel olla. 13. Meil tuleb kodumaad armastada ja kaitsta.

Gerundiumi asendamine gerundiivig.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM SECUNDUM.

Varja.

1. Cūra agrī colendī. 2. Tempus legendae historiae. 3. Quae causa iūstior est belli gerendi quam servitūtis dēpulsio. (Cic.) 4. Pelopidās patriae liberandae cōsiliū cēpit. 5. Cassius auctor erat Caesaris interficiendī. 6. Ars regendae rei pūblicae in Pericle māgna fuit. 7. Xerxēs Graeciae opprimendae causā ingentem exercitum comparāvit. 8. Militēs in spem hostium vincendōrum vēnērunt.

9. Trēs virī rei pūblicae cōstituendae. 10. Ti. Gracchus triumvir creātus est dividendis agrīs. 11. Comitia ēdicta sunt cōsulibus creandīs. 12. Castrīs oppūgnandīs diēs cōstitutus est.

13. Helvētiī ad pācem petendam lēgātōs misērunt. 14. Cyprus abundat māteriā ūtili ad nāvēs aedificandās. 15. Ad rēs ūtilēs cōgnōscendās nātūra nōs ipsa ōrnāvit.

16. Epistulā tuā legendā māgnopere dēlectābar. 17. Militēs prō patriā liberandā pūgnāvērunt. 18. Librī quīdam Cicerōnis sunt dē contemnendā morte, dē tolerandō dolōre, dē aegritūdine lēniendā. 19. Ab urbe (Neāpoli) oppūgnandā Hannibalem absterruērunt cōn-

specta moenia. 20. In amicis eligendis negligentēs nē simus! 21. Sōcratēs dicēbātur adiuvāre Euripidem in tragoediis scribendis. 22. Dēlectāmur carminibus Horātiī legendis. 23. Omnis ēloquendi ēlegantia augētur legendis orātōribus et poētis. 24. Mūtātis mūtandis. 25. Praemissis praemittendis.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Harjutamiseks; mälu harjutamiseks. 2. Abistamisplaan; sõbra abistamisplaan. 3. Õppimishimu; ladina keele õppimise himu. 4. Muutmise põhjus; kommete muutuse põhjus. 5. Kserkses kogus kreeklaste alistamiseks hiiglasuure sõjaväe. 6. Linna kaitsmiseks ehitavad kodanikud müüre. 7. Me saame (capere) suurt kasu (fructus) muistsete kirjanike lugemisest (ex). 8. Linna piiramisel (obsidēre) sai juht haavata (vulnerāre).

Verba semideponentia.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Sapere audē! (Hor. Ep. I, 2, 40) 2. Num negāre audēs? 3. Audentēs fortūna iuvāt decorātque corōnā. 4. Quis dicere audeat vērā omnia esse somnia? (Cic.) 5. Cūr es ausus mentirī mihi? (Pl.) 6. Epicūrus sē ūnus sapientem profiterī est ausus. (Cic.) 7. Audendō virtūs crēscit, tardandō timor. 8. Audendum atque agendum, nōn cōnsultandum in tantō periculō est. (Liv.)

9. Disce gaudēre. Mihi crēde, rēs sevērā est vērūm gaudium (Sen.) 10. Frūstrā sum igitur gavisus miser.

11. Nostrōrum hominum ingenia virtūtēsque soleō mirārī. (Cic.) 12. Solēs duābus sellis sedēre.

13. Fīde, sed, cui fidās, vidē! 14. Rēbus secundis nōlī cōnfidēre, in rēbus adversis servā cōstantiam! 15. Diffidāmus iis, qui mentirī solent.

16. Nescit vōx missa revertī. (Hor.) 17. Hōrae cēdunt et diēs et mēnsēs et annī nec praeteritum tempus unquam revertitur. (Cic.)

18. Victor ē Thessaliā Brundisium cum legiōnibus revertistī. (Cic.)

19. Philosophī nōbilissimī innumerābilēs, semel egressī, nunquam domum revertērunt. (Cic. Tusc. 5, 37, 107)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kes julgeb seda öelda? 2. Kaotuse puhul (võidetuina) Gallid hariilikult vaikivad, võidu puhul (võitjatena) laulavad. 3. Mõõ-

dunud tunnid ei tule tagasi (reverti). 4. Saadikud pöördusid Caesari juurde tagasi. 5. Ilmaaegu ma usaldasid sind. 6. Mõnedel inimestel on kombeks (solēre) ennast kiita. 7. Sa rõõmustad laulude üle.

Sum-composita, posse.

PENSUM QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

Varia.

1. Adsum. 2. Absit invidia verbō. (Liv. IX, 19, 15.) 3. Lacedaemoniī Themistoclem absentem accūsāvērunt. 4. Mē absente, militēs, impetum nē fēceritis! 5. Absentem amicum vituperāre peius est quam praesentem. 6. Status praesēns. 7. Hasdrubale mortuō Hannibal Poenīs praefuit. 8. Cōrrige praeteritūm, praesēns rege, cērne futūrum! 9. Multa petentibus dēsunt multa. (Hor.) 10. Sī rota dēfuerit, tū pede cārpe viām! 11. Cōnsulis vulnus nōn prohibēbat interesse conviviō. 12. Sine fidē amicitia nihil prōdest. 13. Patriae semper prōsit vīta vestra! 14. Plīnius dīcere solēbat nullum esse librum tam malum, ut nōn aliquā parte prōdesset. (Plin. Ep. 3, 5, 10.) In vērā amicitia māgnum inest praesidium. 16. Hominēs hominibus plūrimum prōdesse et obesse possunt. 17. Ultrā posse nēmō obligātur. 18. Prae dolōre loquī nōn possum. 19. Quantum potēs, adiuvā! (Cic.) 20. Nēmō omnia potest scīre. (Varro.) 21. Nōn omnia possumus omnēs. 22. Praeterita mūtāre nōn possumus. (Cic.) 23. Faciam, ut poterō. 24. Nēmō simul dominīs poterit sērvire duōbus. 25. Fēcī, quōd potuī; faciānt meliōra potētēs. 26. Fēlix, quī potuit rērūm cōgnōscere causās. (Verg.) 27. Utinam modo cōnāta efficere possim! (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Olgu eemal meist kadedus ja viha! 2. Viha ja põlgus toovad kahju teie õnnele. 3. Austusväärne ja meeldiv on olla kasulik sõpradele. 4. Aidake (adesse) sõpru! 5. Themistokles mõisteti tagaselja (eemal olles) süüdi. 6. Aita mind nõuga, kui võid! 7. Keegi ei suuda põgeneda (effugere *c. acc.*) surma eest. 8. Keegi ei või kohtunikuks olla oma tuliküsimuses. 9. Miski ei saa meeldivam olla vabadusest. 10. Ma räägin ladina keeli, kui suudan (tulevikus). 11. Tegin, mis suutsin. 12. Ütle, mida ma suudaksin teha!

PĒNSUM QUĪNQUĀGESIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Nēmō potest persōnam diū ferre. (Sen.) 2. Ferre labōrem cōsuētūdō docet. 3. Fēr patiēnter onús, fác sapiēnter opús! 4. Obsecrō, populārēs, ferte miserō atque innocentī auxiliū! (Ter.) 5. Levius fertur, quod patienter fertur. 6. Pācem hūc fertis an arma? (Verg.) 7. Timeō Danaōs et dōna ferentēs. (Verg.) 8. Ferendum hoc onus est. (Pl.) 9. Quid quaeque nox aut diēs ferat, incertum est. 10. In silvā nōn līgna ferās insānius. (Hor. Sat. 1, 10, 34)

11. Utinam possim tibi referre grātiās! 12. Relāta referō. 13. Perfer et obdūrā: dolor hic tibi prōderit ōlim. (Ovid.) 14. Litterae tuae mihi somnū attulērunt. (Cic.) 15. Omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. (Sen.) 16. Reus ab sē culpam in milites trānsferēbat. (Liv.) 17. In crāstinum differō rēs sevērās. (Nep.) 18. Plēbs autem ā populō eō differt, quod appellātiōne populī universi civēs significantur connumerātis patriciis et senātoribus; plēbis autem appellātiōne sine patriciis et senātoribus ceteri civēs significantur. (Iustin.) 19. Graécia cāpta ferū victōrem cēpit, et artēs intulit āgrestī Latiō. (Hor. Ep. 2, 1, 156). 20. Helvētiī impedimenta in ūnum locum contulērunt. 21. Militēs Rōmāni ad impedimenta et carrōs suōs sē contulērunt.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maa kannab mitmesuguseid vilju. 2. Sa kannad maski. 3. Talugem kannatlikult valusid! 4. Te kannate vapralt raskusi. 5. Mulle tuakse kiri. 6. Sa tänad (grātiās referre) vanemaid. 7. Caesar siirdus oma provintsi 58. a. 8. Ära lükka midagi järgmisele päevale!

velle, nolle, malle.

PĒNSUM QUĪNQUĀGESIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Hoc volō, sic iubeō. Sit prō ratiōne voluntās! (Iuv.) 2. Modo hunc librum ēvolvere volō, modo illum. (Sen.) 3. Sī vis pācem, parā bellum! 4. Stultum facit fortuna, quem vult perdere. 5. Haurit aquam crībrō, quī discere vult sine librō. 6. Adulescēns vult diū

vīvere, senex diū vīxit. (Cic.) 7. Spērāmus, quae volumus, sed, quōd acciderit, ferāmus! (Cic.) 8. Puerī nōn ea volumus, quae volēmus senēs. 9. Sī vultis nihil timēre, cōgitāte omnia esse timenda. (Sen.) 10. Aút prōdesse volūnt aut dēlectāre poētae. 11. Sciō, quid velis. 12. Nisi Alexander essem, ego vērō vellem esse Diōgenēs. 13. Hōc dē librō velim scīre, quid sentiās. (Cic.) 14. Quōd sī dēficiānt virēs, audācia cērtē. / Laūs erit: in māgnis ét volūsse sat ést. (Prop.)

15. Nōlō esse laudātor, nē adūlātor esse videar. 16. Quod nōn vīs, nē fēcēris! 17. Nōlite ea in crāstinam diem differre, quae hodiē cōficere potestis! 18. Nōli equi dentēs inspīcere dōnāti! 19. Nōlēs, volēs. 20. Dūcunt volentem fāta, nōlentem trahunt. (Sen.) 21. Dux hostium aggredi nōluit, quod sibi equitēs dēessent. 22. Ūnum vereor, nē senātus Pompeium nōlit dīmītere.

23. Herī scrībere nōluistī, nunc scrībere māvis quam lūdere. 24. Quī tē meliōrem facere nōn vult, is tibi māvult nocēre quam prōdesse. 25. Etiam sī oppetenda mors esset, domī atque in patriā māllem morī quam in externīs atque aliēnīs locīs.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Tahan teada, mida sa teed ja mida sa kavatsed teha. 2. Teen (tulevikus) nõnda nagu sa tahad. 3. Miks ei taha sa õppida ladina keelt? 4. Mida te niisiis eelistate? 5. Ütle, mida sa tahad! 6. Inimesed usuvad meeleldi seda, mida nad tahavad. 7. Ma ei taha, et sa lahkud. 8. Tahtjale pole miski raske.

ire et composita.

PĒNSUM QUĪNQŪAGĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Quantō satius est ire apertā viā et rēctā. 2. Quālis artifex pereō! (Suet.) 3. Īte alacrēs et spē plēnī! (Curt.) 4. Tū nē cēde malīs, sed cōtrā audēntior itō! (Verg.) 5. Sic itur ad astra. (Verg.) 6. Sic trānsit glōria mundī. 7. Dum Rōma dēlīberat, Saguntum perit. 8. Omnia mūtantur, nihil interit. (Ovid.) 9. Ē tenuī casā saepe vir māgnus exit. 10. Frequēns imitātiō trānsit in mōrēs. (Quint.) 11. Mediō tūtissimus ībis. (Ovid.) 12. Sī hostēs flūmen trānsierint, eōs aggrediēmur. 13. Ībam forte viā sacrā. (Hor.) 14. Nunquam redibit illud tempus, quod semel praeteriit. 15. Fac-

tum abiit, monumenta manent. (Ovid.) 16. Ego illum perisse dicō, cui periit pudor. 17. Autumnō abeunt hirundinēs, vēre ineunte redeunt. 18. Fāma crēscit eundō. 19. Eundum est, quō patria nōs ire iūbet. 20. Caesar, cum Idibus Mārtiis in pūblicum prōdīret, quod in cūriam ire voluit, amicum quendam, quī eum monuerat, ut Idūs cavēret, salutāvit exclāmāns: Idūs Mārtiae vērē-runt! Tum ille: Vērē-runt quidem, sed nōndum praeteriērunt. Paulō post Caesar ictibus conūrātōrum perfossus interiit. 21. Novō annō ineunte quae bona verba dicēmus? — Hic annus tibi faustus prō-cēdat! Vīve hunc annum sānus et incolumis!

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kuhu sa nüüd lähed? Ma lähen koju. 2. Kust sa tuled? Kodunt. 3. Kus sa olid? Kodus. 4. Ta läheb magama. 5. Minge laagrisse! 6. Miks te minu juurde tutite? 7. Pärast võitu gallide üle (*abl. abs.*) tuli Caesar tagasi Rooma. 8. Kevade tulekul (*redire, abl. abs.*) tulevad paljud linnud tagasi.

fieri, verba defectiva et impersonalia.

PĒNSUM DUODĒSEXĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nōlite id velle, quod fieri nōn potest. 2. Quod tibi fieri nōn vīs, alteri nē fēceris! 3. Brevis esse labōrō, obscurus fiō. (Hor.) 4. Dē nihilō fieri nīl posse vidēmus. (Lucr.) 5. Factum est illud; fieri infectum nōn potest. (Pl.) 6. Quantī quisque aliōs facit, tantī fit ab aliīs. 7. Fit via vī. 8. Poētae nascuntur, orātōrēs fiunt. 9. Urbēs cōstituit aetās, hōra dissolvit. Mōmentō fit cinis, diū silva. (Sen.) 10. Sed levius fit patientiā quidquid corrigere est nefās. (Hor.) 11. Hominēs, quod crēbrō vident, nōn mirantur, etiamsi, cūr fiat, nesciunt. 12. Nulla iniūria est, quae in volentem fiat.

13. Dīmidium facti, quī coepit, habet. (Hor.) 14. Undique in mūrūm lapidēs iaci coepti sunt. (Caes.) 15. Memini, etiam quae nōlō; obliviscī nōn possum, quae volō. (Cic.) 16. Meminisse dulce est, quae fuit dūrum pati. (Sen.) 17. Mementō mori! 18. Quī vitia odit, nōn hominēs odit. 19. Iubēs mē eōdem tempore et amāre et odiisse. (Sen.) 20. Odit populus Rōmānus privātam lūxuriam, pūblicam māgnificentiam diligit. (Cic.) 21. Ōdi et amō. Qua-

rē id faciām, fortāsse requīris. / Nēsciō, sēd fierī sentiō et éxcruciōr. (Čat.) 22. Aiunt hominēs plūs in aliēnō negōtiō vidēre quam in suō. (Sen.)

23. Est aliquid, quod nōn oportet, etiāmsi licet; quidquid vērō nōn liceť, certē nōn oportet. 24. Mē paenitet, quod znum tuum offēdi. 25. Nōne tē pudet tālia dixisse?

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Kes (kes on, kes) ei vihkaks orjust. 2. Seda inimest ma vihkān (praegu ja tulevikus). 3. Mida ütled sina, nooruk? 4. Võib juhtuda, et ma eksin. 5. Ta saab kiiresti terveks. 6. Me kahetseme, et me sind ei aidanud. 7. Mul on häbi, et ma seda tegin. 8. Valitsegu (fierī) õiglus!

Oratio obliqua.

PĒNSUM UNDĒSEXĀGĒSIMUM.

Caesar, Dē bellō Gallicō, I, 13.

Ōrātiō obliqua.

Ōrātiō rēcta.

Is (Dīvicō) ita cum Caesare ēgit:

Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs faceret, in eam partem itūrōs atque ibi futūrōs Helvētiōs ubi eōs Caesar cōstituisset atque esse voluisset; sīn bellō persequī persevērāret, reminiscerētur et veteris incommodī populi Rōmāni et pristinae virtūtis Helvētiōrum. Quod imprōvisō ūnum pāgum adortus esset, cum iī, quī flūmen trānsissent, suis auxilium ferre nōn possent, nē ob eam rem aut suae māgnō opere virtūti tribueret aut ipsōs dēspiceret.

Sē ita ā patribus maiōribusque suis didicisse, ut magis virtūte contenderent quam dolō

Sī pācem populus Rōmānus nōbiscum faciet, in eam partem ībimus atque ibi erimus ubi tū nōs cōstitueris atque esse volueris; sīn bellō persequī persevērābis, reminiscere et veteris incommodī populi Rōmāni et pristinae virtūtis nostrae. Quod imprōvisō ūnum pāgum adortus es, cum iī, quī flūmen trānsierant, suis auxilium ferre nōn possent, nē ob eam rem aut tuae māgnō opere virtūti tribueris aut nōs dēspēxeris.

Ita ā patribus maiōribusque nostris didicimus, ut magis virtūte contenderēmus quam dolō aut īnsidiis nīterēmur.

aut insidiis niterentur. Quārē
nē committeret, ut is locus,
ubi cōstitissent, ex calami-
tāte populī Rōmānī et interneci-
ōne exercitūs nōmen caperet
aut memoriā prōderet.

Quārē nē commiseris (ehk:
nōlī committere), ut is locus, ubi
cōstitimus, ex calamitāte
populī Rōmānī et interneciōne
exercitūs nōmen capiat aut
memoriā prōdat.

Caesar, Dē bellō Gallicō, I, 44.

Ariovistus . . . respondit . . .

Sē prius in Galliam vēnisse
quam populum Rōmānum. Nun-
quam ante hoc tempus exercitum
populī Rōmānī Galliae prōvin-
ciae finibus ēgressum. Quid
sibi vellet? Cūr in suās pos-
sessiōnēs veniret? Prōvinciam
suam hanc esse Galliam, sicut
illam nostram.

Prius in Galliam vēnī quam
populus Rōmānus. Nunquam ante
hoc tempus exercitus populī Rō-
mānī Galliae prōvinciae finibus
egressus est. Quid tibi vīs?
Cūr in meās possessiōnēs ve-
nīs? Prōvincia mea haec est
Gallia, sicut illa vestra.

III.

VALIMIK ROOMA AUTOREID.

C. JULIUS CAESAR.

COMMENTARII DE BELLO GALLICO.

Liber I.

1 I. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam
incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua
2 Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis,
legibus inter se differunt.

Gallos ab Aquitanis Garunna flumen, a Belgis Matrona
et Sequana dividit.

3 Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a
cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, mini-
meque ad eos mercatores saepe commeant atque ea, quae ad
effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt
Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter
4 bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos
virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis
contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent aut ipsi in
eorum finibus bellum gerunt.

1 II. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus
2. Orgetorix. Is M. Messala et M. Pisone consulibus regni
cupidine inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati
persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: per-
facile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae
3 imperio potiri. Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci
5 natura Helvetii continentur. Pro multitudine autem hominum
et pro gloria belli atque fortitudinis angustos se fines habere
arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in
latitudinem CLXXX patebant.

1 III. His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti
constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, compa-
rere, iumentorum et carrorum quam maximum numerum
coëmere, sementes quam maximas facere, ut in itinere copia
2 frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem et
amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi
satis esse duxerunt: in tertium annum profectionem lege
confirmant.

3 Ad eas res conficiendas Orgetorix deligitur. Is sibi legatio-
4 nem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico,
Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in
Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani
amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet,
5 quod pater ante habuerat; itemque Dumnorigi Haeduo, fratri
Diviciaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac
maxime plebi acceptus erat, et idem conaretur, persuadet eique
6 filiam suam in matrimonium dat. Perfacile factu esse illis
probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis
7 imperium obtenturus esset: non esse dubium, quin totius
8 Galliae plurimum Helvetii possent; se suis copiis suoque
exercitu illis regna conciliaturum confirmat. Hac oratione
adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato
per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae
sese potiri posse sperant.

1 IV. Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus
suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coëgerunt.
Damnatum poenam sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die
constituta causae dictionis Orgetorix ad iudicium omnem suam
familiam, ad hominum milia decem, undique coëgit et omnes
clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habe-
bat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit.
3 Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum exsequi
conaretur multitudinemque hominum ex agris magistratus
4 cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut
Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

1 V. Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod consti-
2 tuerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se
ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia,
numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata
3 aedificia incendunt, frumentum omne, praeterquam quod secum

portaturi erant, comburunt, ut domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent, trium mensium molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent.

1 VI. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo
exire possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter
montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri
ducerentur, mons autem altissimus impendebat, ut facile per-
2 pauci prohibere possent; alterum per provinciam nostram,
multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines
Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus
3 fluit, isque nonnullis locis vado transitur. Extremum oppidum
Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genava.
Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese
vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Roma-
num viderentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos
4 fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem com-
paratis diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes
convenient. Is dies erat a. d. V Kal. Apr. L. Pisone A. Gabinio
consulibus.

1 VII. Caesari cum id nuntiatum esset, eos per provinciam
nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam
maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et
2 ad Genavam pervenit. Provinciae toti quam maximum potest
militum numerum imperat (erat omnino in Gallia ulteriore
3 legio una), pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi. Ubi
de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum
mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et
Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent sibi
esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere,
4 propterea quod aliud iter haberent nullum: rogare, ut eius
voluntate id sibi facere liceat. Caesar, quod memoria tenebat
L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis
pulsum et sub iugum missum, concedendum non putabat;
5 neque homines inimico animo data facultate per provinciam
itineris faciendi temperaturos ab iniuria et maleficio existi-
6 mabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites,
quos imperaverat, convenirent, legatis respondit diem se ad
deliberandum sumpturum: si quid vellent, ad Idus Apriles
reverterentur.

1 VIII. Interea ea legione, quam secum habebat, militibus-

que, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem
2 murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit. Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit, quo
3 facilius, si se invito transire conarentur, prohibere possit. Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit et legati ad eum reverterunt, negat se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per provinciam dare et, si vim facere conentur,
4 prohibitorium ostendit. Helvetii ea spe deiecti navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdum, saepius noctu, si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

1 IX. Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis
2 invitis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum
3 mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat,
4 ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant, Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant. —

1 X. Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduum iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in
2 provincia. Id si fieret, intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos
3 haberet. Ob eas causas e munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum praefecit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum iter in
4 ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Compluribus his proeliis pulsus ab Ocelo, quod est citerioris

provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

1 XI. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas
2 copias traduxerant, et in Haeduorum fines pervenerant eorum-
3 que agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis
4 defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum
5 auxilium. Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanguinei
6 Haeduorum, Caesarem certiore faciant sese depopulatis
7 agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. Item
8 Allobroges, qui trans Rhodanum vicis possessionesque habe-
9 bant, fuga se ad Caesarem recipiunt et demonstrant sibi prae-
10 ter agri solum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Cae-
11 sar non exspectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis
12 sociorum consumptis in Santonos Helvetii pervenirent.

1 XII. Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et
2 Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut
3 oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii
4 ratibus, ac lintribus iunctis transibant. Ubi per exploratores
5 Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios
6 id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim
7 reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris
8 profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen
9 transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam
10 partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque
11 in proximas silvas abdiderunt. Is pagus appellabatur Tiguri-
12 nus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est.
1 Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum
2 memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum
3 sub iugum miserat. Ita sive casu sive consilio deorum immor-
4 talium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem
5 populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. Qua
6 in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias
7 ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem lega-
8 tum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

1 XIII. Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut
2 consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita
3 exercitum traducit. Helvetii repentino eius adventu commoti,
4 cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime confecerant, ut flumen

- transirent, illum uno die fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Divico princeps fuit, qui bello Casiano dux Helvetiorum fuerat. Is ita cum Caesare egit: Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. Quod improvise unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis niterentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et interneccione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.

P. OVIDIUS NASO

METAMORPHOSES

Prooemium.

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
aspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

Quattuor aetates.

- Aurora prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
5 iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
10 non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis

- 15 saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
 contentique cibis, nullo cogente creatis,
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubetis
 et, quae deciderant patulâ Iovis arbore, glandes.
 Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 20 mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
 Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
- 25 Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
 sub Iove mundus erat, subiit a r g e n t e a proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere.
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiemes aestusque et inaequales autumnos
 30 et breve ver spatium exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aër fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies astricta pependit.
 Tum primum subiere domus. Domus antra fuerunt
 et densi frutices et vinctae cortice virgae.
- 35 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
 orbiata sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
 Tertia post illam successit a e n e a proles,
 saevior ingenii et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen. De duro est ultima f e r r o .
- 40 Protinus irrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolique
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
 45 navita, quaeque diu steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae.
 Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
 cautus humum longo signavit limite mensor.
 Nec tantum segetes alimenta que debita dives
 50 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque reconsiderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, irritamenta malorum.
 Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum

- prodierat: prodit Bellum, quod pugnat utroque
 55 sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
 Vivitur ex raptō: non hospes ab hospite tutus,
 non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
 Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
 lurida terribiles miscent aconita novercae;
 60 filius ante diem patrios inquirit in annos.
 Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
 ultima caelestum terras Astraera reliquit.

(I, 89—150).

Pyramus et Thisbe.

Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
 altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
 contiguas tenere domos, ubi dicitur altam
 coctilibus muris cinxisse Semiramis urbem.

- 5 Notitiam primosque gradus vicinia fecit,
 tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
 sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
 ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
 Conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur;
 10 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.

Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
 cum fieret, paries domui communis utriusque.
 Id vitium, nulli per saecula longa notatum,
 (quid non sentit amor?) primi vidistis, amantes,
 15 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
 murmure blanditiae minimo transire solebant.
 Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
 inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
 «Invide», dicebant, «paries, quid amantibus obstas?»
 20 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
 aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
 Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
 quod datus est verbis ad amicas transitus aures.»

- Talia diversa nequiquam sede locuti,
 25 sub noctem dixere vale partique dederunt
 oscula quisque suae, non pervenientia contra.

Postera nocturnos aurora removerat ignes,

solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
30 multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
fallere custodes foribusque excedere temptent,
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant,
neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
convenient ad busta Nini lateantque sub umbra
35 arboris: arbor ibi, niveis uberrima pomis
ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux, tarde discedere visa,
praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.

Callida per tenebras versato cardine Thisbe
40 egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit;
audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
caede leaena boum spumantes oblita rictus,
depositura sitim vicini fontis in unda.

45 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum trepido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
50 ore cruentato tenues laniavit amictus.

Serius egressus vestigia vidit, in alto
pulvere certa ferae totoque expalluit ore
Pyramus. Ut vero vestem quoque, sanguine tinctam,
repperit, «Una duos», inquit, «nox perdet amantes,
55 e quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
in loca plena metus qui iussi nocte venires,
nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus
et scelerata fero consumite viscera morsu,
60 o quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
Sed timidi est optare necem.» — Velamina Thisbes
tollit et ad pactae secum fert arboris umbram.
Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
«Accipe nunc», inquit, «nostri quoque sanguinis haustus!»
65 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,

- non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
 scinditur et tenui stridente foramine longas
 70 eiaculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
 Arborei fetus aspergine caedis in atram
 vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
 purpureo tingit pendentia mora colore.
- Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
 75 illa redit-iuvenemque oculis animoque requirit,
 quantaque vitarit narrare pericula gestit.
 Utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
 sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
 Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
 80 membra solum retroque pedem tulit oraque buxo
 pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
 quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
 Sed postquam remorata suos cognovit amores,
 percutit indignos claro plangore lacertos
 85 et, laniata comas amplexaque corpus amatum,
 vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
 miscuit et, gelidis in vultibus oscula figens,
 «Pyrame», clamavit, «quis te mihi casus ademit?
 Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
 90 nominat! Exaudi vultusque attolle iacentes!»
- Ad nomen Thisbes oculos, iam morte gravatos,
 Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
 Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
 vidit ebur vacuum, «Tua te manus», inquit, «amorque
 95 perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
 hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
 Persequar extinctum letique miserrima dicar
 causa comesque tui; quique a me morte revelli
 heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
- 100 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
 o multum miseri meus illiusque parentes,
 ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
 componi tumulo non invideatis eodem.
 At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
 105 nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
 signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
 semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.»

- Dixit et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
110 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
quodque rogis superest, una requiescit in urna.

(IV, 54—166).

Daedalus.

- Daedalus interea, Creten longumque perosus
exsiliium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. «Terras licet», inquit, «et undas
obstruat, at caelum certe patet: ibimus illac.
5 Omnia possideat, non possidet aëra Minos.»
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
10 Tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
ut veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore renidenti modo, quas vaga moverat aura,
15 captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
20 Instruit et natum «Medio» que «ut limite curras,
Icare», ait, «moneo, ne, si-demissior ibis,
unda gravet pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ense:
25 me duce carpe viam!» Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
30 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aëra nido:

- hortaturque sequi damnosaque erudit artes
et movet ipse suas et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
35 aut pastor baculo stivave innixus arator
vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
credidit esse deos. Et iam Iunonia laeya
parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ),
dextra Lebinthus erat fecundaque melle Calymne;
40 cum puer audaci coepit gaudere volatu
deseruitque ducem caelique cupidine tractus
altius egit iter. Rapidi vicinia solis
mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae: nudos quatit ille laceitos
45 remigioque carens non ullas percipit auras;
oraeque caerulea, patrium clamantia nomen,
excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater, «Icare!» dixit,
«Icare», dixit, «ubi es? qua te regione requiram?»
50 Icare!» dicebat: pennas aspexit in undis
devovitque suas artes corpusque sepulcro
condidit; et tellus a nomine dicta sepulti

(VII, 183—235)

FASTI

Kevad

- Dic, age: frigoribus quare novus incipit annus
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
Et nova de gravido palmitis gemma tumet;
5 Et modo formatis operitur frondibus arbor;
Prodit et in summum seminis herbasolum;
Et epidum volucres concentibus aëra mulcent,
Ludit et in pratis luxuriatque pecus;
Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
10 Et luteum celsa sub trabe figit opus;
Tum patitur cultus ager et renovatur aratro:
Haec anni novitas iure vocanda fuit.

(I 149—160)

Arion.

- Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
- 5 Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una,
et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
- 10 Tamquam fraternis obstipuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
- 15 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator dstricto constitit ense
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rige, navita, puppim:
- 20 Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus «Mortem non deprecor», inquit
«Sed liceat sumpta pauca referre lyra.»
Dant veniam ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos;
- 25 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollice chorda sonos,
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus pinna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas;
- 30 Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet pretiumque vehendi
Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
- 35 Di pia facta vident: astris delphina recepit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

Ille mi par esse deo videtur.

Ille mi par esse deo videtur,
 Ille, si fas est, superare divos
 Qui sedens adversus identidem te
 Speetat et audit

- 5 Dulce ridentem, misero quod omnes
 Eripit sensus mihi: nam simul te,
 Lesbia, aspexi, nihil est super mi
 Vocis in ore,

- Lingua sed torpet, tenuis sub artus
 10 Flamma demanat, sonitu suopte
 Tintinant aures, gemina teguntur
 Lumina nocte.

- Otium, Catulle, tibi molestum est:
 Otio exultas nimiumque gestis,
 15 Otium et reges prius et beatas
 Perdidit urbes.

(51)

Lugete, o Veneres Cupidinesque.

- 1 Lugete, o Veneres Cupidinesque
 Et quantum hominum venustiorum.
 Passer mortuus est meae puellae,
 Passer, deliciae meae puellae,
 5 Quem plus illā oculis suis amabat:
 Nam mellitus erat suamque norat
 Ipsam tam bene, quam puella matrem,
 Nec sese a gremio illius movebat,
 Sed circumsiliens modo huc, modo illuc
 10 Ad solam dominam usque pipiabat
 Qui nunc it per iter tenebricosum
 Illuc, unde negant redire quemquam.
 At vobis male sit, malae tenebrae
 Orci, quae omnia bella devoratis:

- 15 Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! O miselle passer!
Tuā nunc operā meae puellae
Flendo turgiduli rubent ocelli

(3)

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.

- Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
rumoresque senum severiorum
omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:
5 nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
deinde usque altera mille, deinde centum.
10 Dein, cum milia multa fecerimus,
conturbabimus illa, ne sciamus,
aut ne quis malus invidere possit,
cum tantum sciat esse basiorum.

(5)

Odi et amo.

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

(85)

Cenabis bene, mi Fabulle.

- Cenabis bene, mi Fabulle, apud me
paucis, si tibi di favent, diebus,
si tecum attuleris bonam atque magnam
cenam non sine candida puella
5 et vino et sale et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
cenabis bene: nam tui Catulli
plenus sacculus est aranearum.
Sed contra accipiens meros amores

- 10 seu quid suavius elegantiusve est:
nam unguentum dabo, quod meae puellae
donarunt Veneres Cupidinesque,
quod tu cum olfacies, deos rogabis,
totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

(13)

Verani, omnibus e meis amicis.

- Verani, omnibus e meis amicis
antistans mihi milibus trecentis,
venistine domum ad tuos penates
fratresque unanimos anumque matrem?
5 venisti. O mihi nuntii beati!
Visam te incolumem audiamque Hiberum
narrantem loca, facta, nationes,
ut mos est tuus, applicansque collum
iucundum os oculosque saviabor.
10 O quantum est hominum beatiorum,
quid me laetius est beatiusve?

(9)

Iam ver egelidos refert tepores.

- Iam ver egelidos refert tepores,
iam caeli furor aequinoctialis
iucundis Zephyri silescit auris.
Linquntur Phrygii, Catulle, campi
5 Nicaeaeque ager uber aestuosae:
ad claras Asiae volumus urbes.
Iam mens praetrepidans avet vagari,
iam laeti studio pedes vigescunt.
O dulces comitum valet coetus,
10 longe quos simul a domo profectos
diversae variae viae reportant.

(46)

Multas per gentes et multa per aequora vectus.

Multas per gentes et multa per aequora vectus
Advenio has miseris, frater, ad inferias,
Ut te postremo donarem munere mortis

- Et mutam nequiquam alloquerer cinerem,
5 Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum,
Heu miser indigne frater adempte mihi.
Nunc tamen interea haec, prisco quae more parentum
Tradita sunt tristi munere ad inferias,
Accipe fraterno multum manantia fletu
10 Atque in perpetuum, frater, ave atque vale.

(101)

M. TULLIUS CICERO

In L. Sergium Catilinam Oratio I

- 1 I. Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?
Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem
sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesi-
dium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus
bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi
senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua
consilia non sentis? constrictam iam horum omnium scientia
teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid
superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid
consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?
- 2 O tempora! O mores! Senatus haec intellegit, consul videt:
hic tamen vivit. Vivit? immo vero etiam in senatum venit, fit
publici consilii particeps, notat et designat oculis ad caedem
unumquemque nostrum. Nos autem, fortes viri, satis facere
rei publicae videmur, si istius furorem ac tela vitamus. Ad
mortem te, Catilina, duci iussu consulis iam pridem oportebat,
in te conferri pestem istam, quam tu in nos omnes iam diu
3 machinaris. An vero vir amplissimus, P. Scipio, pontifex
maximus, T. Gracchum, mediocriter labefactantem statum rei
publicae privatus interfecit: Catilinam, orbem terrae caede
atque incendiis vastare cupientem nos consules perferemus?
Nam illa nimis antiqua praetereo, quod C. Servilius Ahala
Sp. Maelium novis rebus studentem manu sua occidit. Fuit,
fuit ista quondam in hac re publica virtus, ut viri fortes
acrioribus suppliciis civem perniciosum quam acerbissimum
hostem coercerent. Habemus senatus consultum in te, Cati-
lina, vehemens et grave. Non deest rei publicae consilium

neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus.

4 II. Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet. Nox nulla intercessit: interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C. Gracchus, clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario et L. Valerio consulibus est permissa res publica: num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim eius modi senatus consultum, verum inclusum in tabulis, tamquam in vagina reconditum, quo ex senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, convenit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno.

5 Castra sunt in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus collocata: crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem castrorum imperatorem ducemque hostium intra moenia atque adeo in senatu videmus intestinam aliquam cotidie perniciem rei publicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat.

Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur.

6 Quam diu quisquam erit, qui te defendere audeat, vives, sed vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis oppressus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

III. Etenim quid est, Catilina, quod iam amplius exspectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios neque privata domus parietibus continere voces coniurationis tuae potest, si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem,

- mihī crede: obliviscere caedis atque incendiorum. Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua cōsilia omnia, quae
- 7 iam mecum licet recognoscas. Meministine me ante diem XII Kalendas Novembres dicere in senatu fore in armis certo die — qui dies futurus esset ante diem VI Kal. Novembres — C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox tamque incredibilis, verum — id quod multo magis est admirandum — dies? Dixi ego idem in senatu caedem te optimatium contulisse in ante diem V Kalendas Novembres, tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt. Num infitiri potes te illo ipso die, meis praesidiis, mea diligentia circumclusum commovere te contra rem publicam non potuisse, cum tu discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus, caede te contentum esse dicebas? Quid? cum te
- 8 Praeneste Kalendis ipsis Novembribus occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu, meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

IV. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelleges multo me vigilare acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae. Dico te priore nocte venisse inter falcarios — non agam obscure — in M. Laecae domum; convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? Convincam, si negas. Video

9 enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt. O di immortales! ubinam gentium sumus? in qua urbe vivimus? quam rem publicam habemus? Hic, hic sunt, in nostro numero, patres conscripti, in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de nostro omnium interitu, qui de huius urbis atque adeo de orbis terrarum exitio cogitent! Hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero! Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae, statuisti, quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; discripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exiturum, dixisti paulum tibi esse etiam nunc morae, quod ego

viverem. Reperti sunt duo equites Romani, qui te ista cura liberarent et sese illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo
10 lecto interfecturos esse pollicerentur. Haec ego omnia, vixdum etiam coetu vestro dimisso, comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi; exclusi eos, quos tu ad me salutatum mane miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram.

10 V. Quae cum ita sint, Catilina, perge, quo coepisti. Egredere aliquando ex urbe; patent portae: proficiscere. Nimum diu te imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, si minus, quam plurimos: purga urbem. Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. Nobiscum versari iam diutius non potes:
12 non feram, non patiar, non sinam. Nunc iam aperte rem publicam universam petis, templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam denique totam ad exitium ac vastitatem vocas. Quare, quoniam id, quod est primum et quod huius imperii disciplinaeque maiorum proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius et ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in re publica reliqua coniuratorum manus. Sin tu, quod te iam dudum hortor, exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et perniciosa sentina rei publicae.

13 Quid est, Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe iubet consul hostem. Interrogas me, num in exilium? Non iubeo, sed, si me consulis, suadeo.

16 VII. Nunc vero quae tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paulo ante in senatum. Quis te ex hac tanta frequentia, tot ex tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid? quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt, quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simulatque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt,
17 quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives

tui, domum meam relinquendam putarem; tu tibi urbem non arbitraris? Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium quam infestis omnium oculis conspici mallet. Tu, cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. Nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit et iam diu te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare: huius tu neque auctoritatem verebere nec iudicium sequere nec vim pertimesces?

18

Quae tecum, Catilina, sic agit, et quodam modo tacita loquitur: «Nullum iam aliquot annis facinus exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera; tu non solum ad neglegendas leges et quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli; nunc vero me totam esse in metu propter unum te, quicquid increpuit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quam ob rem discede atque hunc mihi timorem eripe; si est verus, ne opprimar, si falsus, ut tandem aliquando timere desinam.»

XI. Nunc ut a me, patres conscripti, quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecer, percipite, quaeso, diligenter, quae dicam, et ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quae mihi vita multo est carior, si cuncta Italia, si omnis res publica sic loquatur: «M. Tulli, quid agis? Tunc eum, quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem exspectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem sceleris, principem coniurationis, evocatorem servorum et civium perditorum, exire patiere, ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem

28

rapi, non summo supplicio mactari imperabis? Quid tandem te impedit? Mosne maiorum? At persaepe etiam privati in hac re publica perniciosos cives morte multarunt. An leges, quae de civium Romanorum supplicio rogatae sunt? At numquam

in hac urbe, qui a re publica defecerunt, civium iura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Praeclaram vero populo Romano refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum tam mature ad summum imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiae aut alicuius periculi metum salutem civium tuorum
29 negligis. Sed si quis est invidiae metus, num est vehementius severitatis ac fortitudinis invidia quam inertiae ac nequitiae pertimescenda? An, cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiae incendio conflagraturum?»

XII. His ego sanctissimis rei publicae vocibus et eorum hominum, qui hoc idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego, si hoc optimum factu iudicarem, patres conscripti, Catilinam morte multari, unius usuram horae gladiatori isti ad vivendum non dedissem. Etenim, si summi viri et clarissimi cives Saturnini et Gracchorum et Flacci et superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt, certe verendum mihi non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto invidiae mihi in posteritatem redundaret. Quodsi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc
30 animo fui semper, ut invidiam virtute partam gloriam, non invidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminent, non videant, aut ea, quae vident, dissimulent; qui spem Catilinae mollibus sententiis aluerunt coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt, quorum auctoritatem secuti multi non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste, quo intendit, in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam, neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto intellego hanc rei publicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Quodsi se eiecerit secumque suos eduxerit et eodem ceteros undique collectos naufragos aggregaverit, exstinguetur atque delebitur non modo haec tam adulta rei publicae pestis, verum etiam stirps ac semen malorum omnium.

31 XIII. Etenim iam diu, patres conscripti, in his periculis coniurationis insidiisque versamur, sed nescio quo pacto

omnium scelerum ac veteris furoris et audaciae maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Nunc si ex tanto latrocinio iste unus tolletur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus cura et metu esse relevati, periculum autem residebit et erit inclusum penitus in venis atque in visceribus rei publicae. Ut saepe homines aegri morbo gravi, cum aestu febrique iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflicantur, sic hic morbus, qui est in re publica, relevatus istius poena, ve-

32 mentius vivis reliquis ingravescet. Quare secedant improbi, secernant se a bonis, unum in locum congregentur, muro denique, id quod saepe iam dixi, secernantur a nobis; desinant insidiari domi suae consuli, circumstare tribunal praetoris urbani, obsidere cum gladiis curiam, malleolos et faces ad inflammandam urbem comparare: sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque, quid de re publica sentiat. Polliceor hoc vobis, patres conscripti, tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis consensionem, ut Catilinae profectione omnia patefacta, oppressa, vindicata esse videatis.

33 Hisce omnibus, Catilina, cum summa rei publicae salute, cum tua peste ac pernicie cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu, Iuppiter, qui isdem, quibus haec urbs, auspiciis a Romulo es constitutus, quem Statorem huius urbis atque imperii vere nominamus, hunc et huius socios a tuis ceterisque templis, a tectis urbis ac moenibus, a vita fortunisque civium omnium arcebis et homines bonorum inimicos, hostes patriae, latrones Italiae, scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos, aeternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.

P. VERGILIUS MARO

AENEIS

Liber II

1 Conticuere omnes intentique ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:

«Infandum regina iubes renovare dolorem,
Troianas ut opes et lamentabile regnum
5 eruerint Danaï, quaeque ipse miserrima vidi
et quorum pars magna fui — quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve aut duri miles Ulixi
temperet a lacrimis? Et iam nox umida caelo
praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.
10 Sed si tantus amor casus cognoscere nostros
et breviter Troiae supremum audire laborem,
quamquam animus meminisse horret luctuque refugit.
incipiam.

Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum tot iam labentibus annis
15 instar montis equum divina Palladis arte
aedificant sectaque intexunt abiete costas;
votum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt caeco lateri penitusque cavernas
20 ingentes utrumque armato milite complent.

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
insula, dives opum, Priami dum regna manebant,
nunc tantum sinus et statio male fida carinis:
huc se propecti deserto in litore condunt.
25 nos abiisse rati et vento petiisse Mycenās:
ergo omnis longo solvit se Teucrja luctu.
Panduntur portae; iuvat ire et Dorica castra
desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles,
30 classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet in nuptae donum exitiale Minervae
et molem mirantur equi; primusque Thymoetes
duci intra muros hortatur et arce locari,
sive dolo seu iam Troiae sic fata ferebant.
35 At Capys et, quorum melior sententia menti,
aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
praecipitare iubent subiectisque urere flammis,
aut terebrare cavas uteri et temptare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

40 Primus ibi ante omnes magna comitante caterva
Laocoon ardens summa decurrit ab arce

- et procul «O miseri, quae tanta insania cives?
creditur avectos hostes aut ulla putatis
dona carere dolis Danaum? sic notus Ulixes?
45 aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
aut haec in nostros fabricata est machina muros
inspectura domos venturaque desuper urbi
aut aliquis latet error; equo ne credite Teucril
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes».
- 50 Sic fatus validis ingentem viribus hastam
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
Et si fata deum, si mens non laeva fuisset,
55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres.
- 195 Talibus insidiis periurique arte Sinonis
credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
quos neque Tydides nec Larissaeus Achilles,
non anni domuere decem, non mille carinae.
Hic aliud maius miseris multoque tremendum.
- 200 obicitur magis atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
— horresco referens — immensis orbibus angues
205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt.
Pectora quorum inter fluctus arrecta iubaeque
sanguineae superant undas, pars cetera pontum
pone legit sinuatque immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo; iamque arva tenebant
210 ardentesque oculos suffecti sanguine et igni
sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exsanguis. Illi agmine certo
Laocoonta petunt: et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
215 implicat et miseros morsu depascitur artus;
post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
corripiunt spirisque ligant ingentibus, et iam
bis mediam amplexi, bis collo squamea circum

- terga dati superant capite et cervicibus altis.
 220 Ille simul manibus tendit divellere nodos
 perfusus sanie vittas atroque veneno,
 clamores simul horrendos ad sidera tollit,
 qualis mugitus, fugit cum saucius aram
 taurus et incertam excussit cervice securim.
- 225 At gemini lapsu delubra ad summa dracones
 effugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem
 sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
 Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
 insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
- 230 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 Ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamant.
 Dividimus muros et moenia pandimus urbis.
- 235 Accingunt omnes operi pedibusque rotarum
 subiciunt lapsus et stuppea vincula collo
 intendunt: scandit fatalis machina muros
 feta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
 sacra canunt funemque manu contingere gaudent.
- 240 Illa subit mediaeque minans illabitur urbi.
 O patria, o divum domus Ilium et incluta bello
 moenia Dardanidum! quater ipso in limine portae
 substitit, atque utero sonitum quater arma dedere:
 instamus tamen immemores caecique furore
- 245 et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
 Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
 ora dei iussu non umquam credita Teucris:
 nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
 ille dies, festa velamus fronde per urbem.

Q. HORATIUS FLACCUS

CARMINA

Exegi monumentum.

Exegi monumentum aere perennius
 regalique situ pyramidum altius,
 quod non imber edax, non Aquilo impotens

- possit diruere aut innumerabilis
 5 annorum series et fuga temporum.
 Non omnis moriar, multaque pars mei
 vitabit Libitinam: usque ego postera
 crescā laude recens, dum Capitolium
 scandet cum tacita virgine pontifex.
 10 Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
 et qua pauper aquae Daunus agrestium
 regnavit populorum, ex humili potens
 princeps Aeolium carmen ad Italos
 deduxisse modos. Sume superbiam
 15 quaesitam meritis et mihi Delphica
 laure cinge volens, Melpomene, comam.

(III, 30)

Quis desiderio sit pudor aut modus.

- Quis desiderio sit pudor aut modus
 tam cari capitis? Praecipe lugubres
 cantus, Melpomene, cui liquidam pater
 vocem cum cithara dedit.
- 5 Ergo Quintilium perpetuus sopor
 urget? Cui Pudor et Iustitiae soror,
 incorrupta Fides nudaque Veritas
 quando ullum inveniet parem!
- Multis ille bonis flebilis occidit,
 10 nulli flebilior, quam tibi, Vergili.
 Tu frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.
- Quid, si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem?
 15 Num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida,
 non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi?
 Durum: sed levius fit patientia,
 20 quidquid corrigere est nefas.

(I, 24)

O navis.

O navis, referent in mare te novi
fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
portum. Nonne vides, ut
nudum remigio latus

5 et malus celeri saucius Africo
antennaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
10 non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
15 fidit. Tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
20 vites aequora Cycladas.

(I, 14)

O fons Bandusiae, splendidior vitro.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

5 primis et Venerem et proelia destinat.
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
10 nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis impositam ilicem
15 saxis, unde loquaces
 lymphae desiliunt tuae.

(III, 13)

Donec gratus eram tibi.

«Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior».

5 «Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia».

«Me nunc Thressa Chloë regit,
10 dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti».

«Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
15 pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti».

«Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo?
si flava excutitur Chloë
20 reiectaeque patet ianua Lydiae?»

«Quamquam sidere pulchrrior
ille est, tu levior cortice et improbo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens!»

(III, 9)

Persicos odi, puer, apparatus.

Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae,
mitte sectari, rosa quo locorum
sera moretur.

simplici myrto nihil allabores
sedulus curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem,

(I, 38)

Rectius vives, Licini, neque altum.

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

5 Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

10 Saepius ventis agitur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turrets feriuntque summos
fulgura montes.

Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
15 pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara facentem
suscitat Musam neque semper arcum
20 tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela:

(II, 10)

Vides ut alta stet nive candidum.

Vides ut alta stet nive candidum.
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto.

5 dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.

10 permitte divis cetera; qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

15 quid sit futurum cras, fuge quaerere, et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
appone, nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,

20 donec virenti canities abest
morosa, nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
conposita repetantur hora,

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

(I, 9)

Quid dedicatum poscit Apollinem.

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? Quid orat, de patere novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

5 non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calenam falce, quibus dedit
10 Fortuna vitem, dives et aureis
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
15 impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones et, precor, integra
cum mente nec turpem senectam
20 degere nec cithara carentem.

(I, 31)

O saepe mecum tempus in ultimum.

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

5 Pompei, meorum prime sodalium,
cum quo morantem saepe diem mero
fregi, coronatus nitentes
malobathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam
10 sensi relicta non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento.

Sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aere;
15 te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
20 parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. Quis udo
deproperare apio coronas

25 curatve myrto? Quem Venus arbitrum
dicet bibendi? Non ego sanius
bacchabor Edonis: Recepto
dulce mihi furere est amico.

(II, 7)

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices et decrescentia ripas
flumina praetereunt;

5 Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus et almu
quae rapit hora diem.

10 Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura, simul
pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae;
nos, ubi decidimus,
15 quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
pulvis et umbra sumus,

Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
quae dederis animo.

Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituēt pietas:

25 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
 liberat Hippolytum,
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
 vincula Pirithoo.

(IV, 7)

SÖNASTIK JA SELETUSED.

I

I

1. pēnsūm, ī *n.* (pēndō) (keframi-seks väljakaalutud villanorm) naisorjade päevatöö; õppetükk primus, *a.* um esimene varia mitmesugust terra, *ae f.* maa
5. patria, *ae f.* (pater) isamaa, kodumaa
lingua, *ae f.* keel; lingua Latina ladina keel
īnsula, *ae f.* saar
nauta (nāvita), *ae m.* meremees
incola, *ae c.* (in, colō) elanik
10. stēlla, *ae f.* (taeva)täht
via, *ae f.* tee
mōnstrō, *l.* näitama, märkima
poēta, *ae m.* (*kr. s.*) luuletaja, poeet
industria, *ae f.* usinus, agarus töökus
15. agricola, *ae m.* (a, colō) põl-luharija, põllumees
laudō, *l.* kiitma, ülistama
arō, *l.* kündma
nāvīgō, *l.* (nāvis) laevaga sõit-ma, laevatama
historia, *ae f.* (*kr. s.*) uurimine; jutustus, lugu; ajalugu
20. magistra, *ae f.* (nais)õpetaja
in (*praep. c. acc.*) sisse, -sse; pea-le, -le; (*praep. c. abl.*) sees, -s; peal, -l
vita, *ae f.* elu
lūna, *ae f.* kuu (taevakeha)
nōn ei, mitte
25. nātūra, *ae f.* loodus; loomus
quotannis (quot, annus) igal aastal
renovō, *l.* (re-, novō) (jälle) uueks tegema, uuendama
bēstia, *ae f.* loom, metsloom
silva, *ae f.* mets
30. nōn solum ... sed etiam mitte ainult ... vaid ka
aqua, *ae f.* vesi
ubi kus
puella, *ae f.* tütarlaps
hic siin
35. ante (*praep. c. acc.*) ees, ette; enne
ad (*praep. c. acc.*) juurde, juures; pool(e); (kuni) -ni; -ks
porta, *ae f.* värav
memoria, *ae f.* mälu, meelepida-mine; mälestus
Hannibal ad portas! [Cic.] see kõnekäänd on tarvitusel suure ähvardava ohu puhul
40. aurōra, *ae f.* koit
mūsa, *ae f.* muusa (muusad: 9 teaduse, luule ja muusika jumalannat); *meton.* luuletus; õpingud, teadmised
amica, *ae f.* sõbratar
ibi seal
victōria, *ae f.* (vincō) võit
45. concordia, *ae f.* (com-, cor) üks-meel
pigritia, *ae f.* (piger) laiskus
in- (im-) (eitamist väljendav ees-liide) mitte-, eba-
inopia, *ae f.* (in-, ops) vaesus, puudus

II

1. secundus, *a.* um järgnev, järg-mine, teine
schola, *ae f.* (*kr. s.*) kool
corōna, *ae f.* pärg
ōrnō, *l.* kaunistama, ehtima
5. saepe sagedasti, sageli
figūra, *ae f.* kuju, vorm, figuur
littera, *ae f.* (kirja)täht, aabe; *pl.* kiri, kirjandus, teadus

- habeō, 2. omama
amicitia, ae *f.* (amicus) sõprus
10. quis? quid? kes? mis?
salvātō, 1. tervitama, salueteerima
salvē! salvēte! tere! ole, olge tervitatud!
si kui (tingimuslauses)
valeō, 2. taies jõus, tugev, terve olema; *imperat.* valē! valēte!
ole terve! olge terved! hüvasti!
head tervist! nägemiseni!
15. bene hästi
labōrō, 1. (jõudu pingutama), töötama
sedeō, 2. istuma
interrogō, 1. küsima
respondeō, 2. vastama
20. optō, 1. soovima
cūr? mispärast? miks?
fleō, 2. nutma
rideō, 2. naerma
dēbeō, 2. kohustatud olema; pidama; võlgnema
25. exerceō, 2. harjutama
dum kuni, nii kaua kui; sel ajal kui
spirō, 1. hingama; siin: elama
spērō, 1. lootma
experientia, ae *f.* (experior) katse, proov, kogemus, vilumus
30. doceō, 2. õpetama
aquila, ae *f.* kotkas
volō, 1. lendama
amō, 1. (amor) armastama
cūra, ae *f.* hool, mure, hoolitsus, hoolsus, püüdlikkus
35. haud ei, mitte, sugugi mitte
semper alati
errō, 1. hulkuma, ekslema; eksima
fāma, ae *f.* kuulujutt, kuuldus; (hea, halb) kuulsus, avalik arvamus
quae (*nom. pl. neutr.*) mis
40. noceō, 2. kahjustama, kahju tegema, kahju tooma (*c. dat.*)
scientia, ae *f.* (sciō) teadmine, tundmine, mõistmine, teadus
potentia, ae *f.* (potēns) võim, jõud
festinō, 1. ruttama, töttama
lentē aeglaselt
45. notō, 1. ära märkima, tähistama, silmas pidama, tähele panema

III

1. tertius, a, um kolmas
agō, 3. ajama; asja ajama; toimima, tegema

- quid (*küsiu pron.*), quod (*sidu pron.*) mis, mida
discō, 3. õppima
5. vivō 3. elama, elus olema
multum (multus) palju
vincō, 3. võitma
ira, ae *f.* viha
fābula, ae *f.* jutt, lugu; muinasjutt, muistend; valm
10. libenter heameelega, meelsasti
legō, 3. korjama lugema
epistula, ae *f.* kiri, laskitus
scribō, 3. kirjutama
nam sest, ju, nimelt
15. male (malus) halvasti
collēga, ae *m.* kolleeg, ametikaaslane
Latinō (Latinus) *adv.* ladina keeli
facile (facilis) kergesti
crēdō, 3. uskuma, usaldama (*c. dat.*)
20. dēfendō, 3. kaitsma
nōli! nōlite! ära taha! ärge tahtke! *c. inf.* (keelu väljendamiseks): ära
mē mind
tangō, 3. puudutama, puutama
taceō, 2. vaikima
25. dicō, 3. (*imperat. dic!*) ütleva, rääkima
nunc nüüd
dēmum viimaks, alles
intellegō, 3. (inter, lēgō) aru saama, mõistma, taipama
-que ning, ja
30. cōgitō, 1. (järele) mõtlema, arutama
ērubescō, 3. (ruber) punastama
sed kuid, vaid
nōn scholae, sed vitae discimus (*Seneca*)
primō (primus) esialgu, algul
35. dēliberō, 1. kaalutlema, järele mõtlema
deinde seejärel, seepeale

IV

1. quārtus, a, um neljas
ūva, ae *f.* viinamarjakobar, viinamari
capiō, 3. võtma, haarama
faciō, 3. (*imperat. fac!*) tegema
5. iniūria, ae *f.* (in-, iūs) ülekohus
ita nõnda, nii
quō plūra ... eō plūra mida rohkem ... seda rohkem
cupiō, 3. himustama, ihaldama
quō kuhu?

10. fugiō, 3. põgenema, pagema^c (*acc.*)
 ancora, *ae f.* (*kr. s.*) ankur
 iaciō, 3. viskama heitma
 noctū (nox) öösel
 dormiō, 4. magama
15. interdiū (inter, diēs) päeval
 audiō, 4. kuulma, kuulama
 tantum ... quantum niipalju ...
 kuupalju
 sciō, 4. teadma
 teneō, 2. hoidma, pidama
20. memoriā (*abl. instr.*) tenēre (häs-
 ti) meele pidama (mälestuse
 abil hoidma)
 nesciō, 4. (*ne-*, sciō) mitte tead-
 ma, mitte mõistma
 cum kui
 nārrō, 1. jutustama
 quia sellepärast et, sest (et)
25. veniō, 4. tulema
 quī (*siduv asesõna*) kes, mis, mis-
 sugune
 nihil (nil) ei miski, ei midagi
 neque, nec (*ne-*, -que) ning ei,
 ja ei, ega
 sentiō, 4. tundma; tajuma, mär-
 kama; mõtlema, arvama
30. ut ... ita nagu ... nõnda
 cōsentiō, 4. (*com-*, sentiō) nõus
 olema, nõustuma, kokku lep-
 pima
 frūstrā asjata, ilmaaegu
 quaerō, 3. otsima; (järele) päri-
 ma, küsima
 reperīō, 4. (üles) leidma, avas-
 tama; leiutama
35. serviō, 4. (*servus*) orjama, teeni-
 ma (*c. dat.*)
 sapientia, *ae f.* tarkus
 glōria, *ae f.* kuulsus
 divitiāe, ārum *f.* (*dīves*) rikkus

V

1. quintus, a, um viies
 magister, tri *m.* ülem; õpetaja
 puer, eri *m.* laps, poiss
 numerus, i *m.* arv, number
5. discipulus, i *m.* (mees)õpilane
 amicus, i *m.* sõber
 hortus, i *m.* aed
 liber, bri *m.* niin; raamat
 diligentia, *ae f.* (*diligēns*) hool-
 sus, püüdlikkus
10. placeō, 2. meeldima (*c. dat.*)
 ager, gri *m.* põld; väli, lagendik;
 maa-ala, maa
 vir, viri *m.* mees

- equus, i *m.* hobune
 medicus, i *m.* arst
15. cūrō, 1. (*cūra*) hoolitsema, ravi-
 ma
 sālō, 1. ravima, terveks tegema
 causa, *ae f.* põhjus, ajend; asja-
 olu; kohtuasi, protsess
 morbus, i *m.* haigus
 invenīō, 4. (*in*, veniō) leidma, leiu-
 tama, avastama, teada saama
20. studeō, 2. püüdlema, taotlema; te-
 gelema, harrastama, õppima (*c.*
dat.)
 ignōscō, 3. (*in-*, (*g*)nōscō) andes-
 tama, andeks andma
 filius, i *m.* poeg; *voc. sg.* filii
 filia, *ae f.* tütar
 inter (*praep. c. acc.*) vahel, kes-
 kel, seas; kestel, ajal
25. dominus, -i *m.* (*domus*) isand,
 peremees; valitseja, käskija
 servus, i *m.* ori
 nullus, a, um mitte ükski, ei mingi
 abigō, 3. (*ab*, agō) ära, minema
 ajama v. kihutama, ära pele-
 tama
 musca, *ae f.* kärbes
30. stultus, i *m.* rumal (*inimene*)
 elephantus, i *m.* elevant
 ex, ē (*praep. c. abl.*) seest, -st
 stultitia, *ae f.* (*stultus*) rumalus
 animus, i *m.* hing, vaim
35. barba, *ae f.* habe
 philosophus, i *m.* filosoof
 deus, i *m.* jumal
 mächina, *ae f.* seadeldis, masin
 deus ex mächinā «jumal masinast»
 (*keeruliste dramaatiliste olukor-
 dade lahendamise abinõuna ra-
 kendasid kreeka tragöödiakir-
 janikud näidendi lõpus mõne
 jumala äkilise ilmumise võtet.*
*Jumalate õhku tõstmiseks oli
 eriline tehniline seadeldis nn.*
«mächina»)
40. lupus, i *m.* hunt
 mordeō, 2. hammustama, salvama,
 purema
 laedō, 3. vigastama, kahjustama;
 solvama
 ne ... quidem isegi ... mitte
 iocus, i *m.* nali, pilge
45. licet, 2. (*v. impers.*) on lubatud,
 võib

VI

1. sextus, a, um kuues
 õrnāmentum, i *n.* (*õrnō*) ehe, kau-
 nistus

- caelum, i n. taevas
bellum, i n. sõda
5. **periculum**, i n. hädadoht
parō, l. valmistama, ette valmis-
tama; (c. *inf.*) valmistuma
(millekski); koguma, hankima,
muretsema
praemium, ii n. tasu, autasu, pree-
mia
gaudium, ii n. (gaudeō) rõõm
praesidium, ii n. (prae-, sedeō)
kaitse, toetus; kaitsesalk, kait-
sevāgi
10. **castra, ōrum** n. laager, leer
Rōmāni, ōrum m. roomlased
cōpia, ae f. tagavara, küllus;
hulk; pl. sõjavāgi
frūmentum, i n. teravili
ab, ā (*praep. c. abl.*) juurest, -st;
poolt, -lt
15. **ōvum**, i n. muna
ūsque vahet pidamata, lakkama-
ta, järjest; vahetult; ūsque ad
(c. *acc.*) (vahetpidamata, vahe-
tult) kuni, -ni
mālum, i n. (mālus) õun
ab ōvō ūsque ad māla (Horatius)
munast õunteni, (s. t. lõuna-
sõõgi algusest, mis roomlastel
harilikult koosnes munadest,
kuni selle lõpuni, kus pakuti
puuvilju), hilisem tähendusvar-
jund: algusest lõpuni, lakka-
matult
ōtium, ii n. jõudeolek, vaba aeg,
puhkus
20. **post** (*adv.*; *praep. c. acc.*) taga,
taha; pärast
negōtium, ii n. (nec, ōtium) tege-
vus, toimetus, töö
curriculum, i n. (currō) jooks,
kulg; curriculum vitae elulugu,
biograafia
verbum, i n. sõna; ad verbum
sõna-sõnalt
moveō, 2. liikuma panema, liigu-
tama, mõjutama, mõju aval-
dama
25. **exemplum**, i n. näide, eeskuj
trahō, 3 tõmbama, vedama; siin:
kaasa kiskuma
exemplis (*abl. instr.*) discimus
[Phaedr.] eeskujudest õpime
beneficium, ii n. (bene, faciō)
heategu
sine (*praep. c. abl.*) ilma, -ta
30. **studium**, ii n. (studeō) — püüd-
lemine, harrastus; hool, õppi-
mine, õping, stuudium; sine irā

- et studiō [Tac., Annales] ilma
kire ja erapoolikusest, s. t. ob-
jekttiivselt
et... et nii... kui, niihästi...
kui ka
sōlātium, ii n. lohotus, troost
officium, ii n. kohustus, kohus;
ex officiō ameti poolest, kohus-
tuse tõttu
nēmō (nē, homo) ei keegi
35. **vitium**, ii n. vigastus, viga, rike;
pahe
oleum, i n. (oliivi) õli
incendium, ii n. (incendō) tule-
kahju, tuli
restinguō, 3. kustutama
nūbila, ōrum n. pilvitus, pil-
ved
40. **Phoebus**, i m. Foibus (päikese
jumal, Apolloni lisanimi),
meton. päike
cauda, ae f. saba
venenum, i n. mürgine vedelik,
mürk; in caudā venenum nagu
skorpionil peitub mürk sabas,
nii jätab ka oraator kõne lõp-
pu oma terava rünnaku
oculus, i m. silm, pilk; siin: arm-
sam, kallim
meus, i m. minu oma; *voc. mi*

VII

1. **septimus**, a, um seitsmes
varius, a, um mitmesugune; va-
helduv, muutlik
Latinus, a, um ladina
Graecus, a, um kreeka
5. **antīquus**, a, um muistne
fōrma, ae, f. vorm, kuju, väl-
lus
initium, ii n. algus, alge
bonus, a, um hea
decōrus, a, um kaunis, kena, ilus
10. **obvolvō**, 3. (ob, volvō) (sisse)
mässima; kinni katma, peitma,
varjama
populus, i m. rahvas
oppressus, a, um (ob, premō)
mahasurutud, rõhutud
liberō, l. (liber) vabastama,
päästma
iustus, a, um (iūs) õiglane, õige
15. **atque**, ac ja (ka), ning
necessārius, a, um (necesse) tar-
vilik, hädavajalik, paratamatu
multus, a, um rohke; *taval. pl.*
multī, ae, a paljud
malus, a, um halb, paha

- piger, gra, grum laisk
20. sēdulus, a, um usin, virk; töökas, agar
periculōsus, a, um (periculum) hädaohtlik
tantum (tantus) niipalju; ainult
pulcher, chra, chrum ilus, kaunis
25. Homērus, i m. Homeros
dēlectō, l. rõõmustama, vaimustama, kütkestama
Rōmānus, a, um (Rōma) rooma
liber, era, erum vaba
liberī, erōrum, m. (liber) lapsed
meus, a, um (voc. mī) minu oma
30. altus, a, um kõrge, sügav
oppidum, i n. linn
clārus, a, um hele, selge; kuulus
lātus, a, um lai, avar
māgnus, a, um suur
35. persōna, ae f. näitleja, mask; isik
grātus, a, um meeldiv, sõbralik, soovikohane, meelepärane, tänu-
lik
incōgnitus, a, um (in-, cōgnōscō) tundmatu; terra incōgnita tundmatu maa, tundmatu ala (see väljend on tarvitusel kõige tundmatu kohta)
per (praep. c. acc.) läbi, mööda, jooksul
asper, era, erum karm, kare, raske; subst. aspera, ōrum, n. karmused, raskused
40. astrum, i n. taevakeha, (taeva)-täht
nimius, a, um liigne, ülemäärane; liiga suur, piiramatu
herba, ae f. taim, rohi, oras
citō kiiresti
crēscō, 3. kasvama, tekkima
45. gallina, ae f. kana
corvus, i m. kaaren, ronk; vares
albus, a, um valge
fortūna, ae f. saatus, õnn
tibi sinule

VIII

1. octāvus, a, um kaheksas
dē (praep. c. abl.) üle, -st, kohta
parvus, a, um väike
Graeci, ōrum m. (Graecus) kreek-
lased
5. barbarus, a, um barbaarne, välismaine, võõras; harimata; subst. barbarus, i m. muulane, võõramaalane, barbar
suus, a, um (tema, nende) oma

- alius, a, um teine (mitmest), muu; alius ... alius ... alius üks ... teine ... kolmas
- colō, 3. harima; austama, hoolitsema, harrastama
domī (domus) kodus
10. ministrō, l. (minister) teenima, teenindama; toimetama, hoolitsema, õiendama
aliī alia ühed ... üht, teised teist
multi servōrum Graecōrum (gen part.) paljud kreeka orjadest
doctus, a, um (doceō) õpetatud, haritud
scriba, ae m. (scribō) kirjutaja, kirjatoometaja, sekretär
15. molestus, a, um raske, rõhuv, koormav
miser, era, erum vilets, õnnetu
vitam agere elu veetma, elama
pūniō, 4. karistama
quālis missugune, milline
20. recipiō, 3. (re-, capiō) tagasi, vastu võtma
tinctūra, ae f. tinktuur
valeriāna, ae f. bot. palderjan (ravitaim)
gutta, ae f. tilk, piisk
octō kaheksa

IX

1. nōnus, a, um üheksas
crās homme
dōnec seni kui, niikaua kui, kuni
hominēs (nom. pl.) inimesed
5. hodiō täna
ōlim kunagi (mineviku ja tuleviku mõttes), kord
sic nii, nõnda
vērus, a, um tõeline, õige
pecūnia, ae f. raha; pecūniā: abl. instr.
10. nunquam, numquam (ne, unquam, umquam) mitte kunagi, (ei) iialgi
numerō, l. (numerus) loendam
fortiter (fortis) vahvasti, vapralt
pūgnō, l. võitlema
servō, l. alal hoidma, hoidma, säilitama; päästma
15. praeceptum, i n. (praecipio) õpetus, eeskiri, käsk
pāreō, 2. ilmuma; sõna kuulma, kuuletama, alistuma
cotidiē (diēs) iga päev
ut (comp.) nagu
tē (acc. sg.) sind
20. mox varsti, pea, peatselt

- videō, 2. nägema
novus, a, um uus
lacrima, ae f. pisar
minuō, 3. (minus) vähendama
25. miseria, ae f. (miser) häda, õnnetus, viletsus
maneō, 2. jääma, viibima, kestma
Persa, ae m. pärslane; *taval. pl. Persae, arum m.*
Lacedaemonius, ii m. lakedaimonlane, spartalane
prae (*praep. c. abl.*) ees, võrreldes; tõttu, pärast
30. sagitta, ae f. nool
inquam, is, it (*v. defect.*) ütlen (tarvit. otseses kõnes); inquit (*ind. praes., perf.*) ütleb ta, ütles ta
sōlem (*acc. sg.*) päikest
umbra, ae f. vari
igitur niisiis, järelikult
35. Antigonus, i m. Antigonus (*üks kuulsamaid Makedoonia Aleksandri väepäälikut*)
quandō kunas, millal
castra movēre laagrist teele asuma, edasi liikuma
tum siis
num ega ometi, kas siis, kas (tõesti)
40. sōlus, a, um — ainus; üksik, üksisildane
tuba, ae f. pasun
sonus, i m. (sonō) heli, hääli
silentium, ii n. (sileō) vaikimine
pius, a, um kohusetruu; jumal kartlik, vaga
45. dēsiderium, ii, n. (dēsiderō) soov, igatsus
paucus, a, um vähene; *taval. pl. vähesed, mõned*
multa paucis palju (ütleva) väheste (sõnadega).
- X
1. decimus, a, um kümnes
homo, inis c. inimene
supplicium, ii n. (supplex) karistus, nuhtlus; hukkamine, surmanuhtlus
locus, i m. koht; *pl. loca, orum n. maakohad; loci, orum m. kohad raamatus*
5. labor, oris m. töö, tegevus, pingutus, vaev, raskus
aiō (*v. defect.*) ütlen, tõendan
mutō, l. vahetama, muutma
color, oris m. värv
- grammaticus, i m. keeleteadlane, filoloog
10. custōs, oris c. valvur, hoidja, järelevaataja
sermō, oris m. kõnelus, vestlus; keel
cēnsor, oris m. (cēnsēō) tsensor, kõlbluskohtunik, kriitik
mōs, mōris m. komme
regō, 3. juhtima, valitsema
flōs, flōris m. õis, lill
iūcundus, a, um meeldiv
odor, oris m. lõhn
acūtus, a, um (acuō) teritatud, terav, torkav
spīna, ae f. okas
20. pater, tris m. isa
frāter, tris m. vend
expectō, l. (ex, spectō) ootama
āer, āeris m. (*kr. s.; acc. sg. āera*) õhk
undique (unde, -que) igalt poolt, kõikjalt, igast küljest
25. cingō, 3. võõtama, ümbritsema
miles, itis m. sõdur
honōr (honōs), oris m. austus, auavaldus, au
quot...tot kui palju... nii palju
sententia, ae f. (sentīō) arvamus, väljend, mõte; aforism
30. homo, novus isiku kohta, kes esimesena oma sugukonnast valiti kõrgemaise riigiametitesse (ediil, kvestor, preetor, konsul)
leō, oris m. lõvi
mortuus, a um (moriōr) surnud; *subst. surnu*
catulus, i m. (looma) poeg
hūmānus, a, um (homo) inimlik
35. stultus, a, um rumal
error, oris m. (errō) ekslemine, eksitus, viga
perseverō, l. (per, sevērus) südilt püsima, visalt, kangekaelselt jätkama
dolor, oris m. (doleō) valu, nukrus, kurbus
plēnus, a, um täis (*c. gen.*)
40. venter, tris m. kõht
comes, itis c. reisikaaslane
facundus, a, um (for) kõneosav, kõnekas
prō (*praep. c. abl.*) ette, ees; asemel, eest
vehiculum, i n. (vehō) sõiduriist, sõiduk
45. pēs, pedis m. jalg
timor, oris m. hirm, kartus
dō, l. andma

addō, 3. (ad, dō) juurde andma, lisama
āla, ae f. tiib

XI

1. undecimus, a, um üheteistkümmes
spectō, 1. (speciō) vaatama, vaatlema
veniō, vēni, ventum, 4. tulema
Catilina, ae m. Catilina (vandenõu juht a. 63 e. m. a.)
5. duo, ae, o kaks
eques, equitis c. (equus) ratsanik
Mārcus Tullius Cicero, i, ii, ōnis m. Marcus Tullius Cicero (Rooma riigimees, kõnekunstis meister, kirjanik, a. 106—43 e. m. a.)
mittō, misi, missum, 3. saatma
lēgātus, i m. saadik; legaat (ülemjuhataja abilise)
10. pāx, pācis f. rahu
petō, ivi (ii), itum, 3. (kätte saada) püüdma, taotlema; ründama; paluma, nõudma
is ... quī see ... kes
sum, fui, esse olema
ante (adv.) enne, varem
15. dicō, dixi, dictum, 3. ütleva, rääkima; nimetama
hoc (nom. sg. neutr.) eritis selleks te saate
senex, senis m. rauk
iuvenis, is m. (gen. pl. iuvenum) noormees, nooruk
anima, ae f. puhang, hingamine; hing, elu
20. levō, 1. (levis) kergeks tegema; kergendama; kergitama, tõstma
faciō, feci, factum, 3. tegema, valmistama, moodustama; toimima
quod et, sest et, seepärast et
faceō, ui, itum, 2. vaikima
ēloquentia, ae f. (ex, loquor) kõneosavus
25. Ariovistus, i m. Ariovistus (germaanlaste väejuht I saj. e. m. a.)
Gaius Iulius Caesar, ii ii aris, m. Gaius Julius Caesar (Rooma riigimees, väejuht, kirjanik, 100—44 a. e. m. a.)
ad mē (acc. sg.) minu juurde
Helvētii, ōrum m. helveetslased (kelti suguharu, muistsed Sveitsi elanikud)
vincō, vicī, victum, 3. võitma

30. postquam (post, quam) pärast seda kui
Pharnacēs, is m. Farnakes (Pontose valitseja)
rēx, rēgis, m. (regō) kuningas, valitseja
Ponticus, a, um (Pontus) Musta mere, Pontose-
reportō, 1. (re-, portō) tagasi tooma; (victōriam) (võidu) saavutama
35. scribō, scripsi, scriptum, 3. kirjutama
videō, vīdi, visum, 2. nägema
vēni, vīdi, vicī nende kolme sõnaga teatas Caesar oma sõbrale Amintiusele Rooma kiirest võidust Pontose kuninga Farnakes'e üle 2. aug. 47. a. e. m. a. Zela juures
Trōia, ae f. Trooja
dēleō, ēvi, ētum, 2. hävitama
40. opera, ae f. töö, püüdlikkus, hool; siin: vaev
dō, dedi, datum, 1. andma
perdō, didi, ditum, 3. (per, dō) hävitama; hukkama, kaotama
oleum et operam perdidī [Plautus] olen raisanud (ilmaaegu) õli ja vaeva (lausub tüdruk, kes oli end ilmaaegu ehtinud ja salvinud); ülekanud tähenduses vihjab õppimisel äraraisatud lambiõlile [näit. Cic. Ad Att. XIII, 38,1]
simulatque, simulac niipea kui
45. ēvolō, 1. (ex, volō) välja lendama
revolō, 1. (re-, volō) tagasi lendama
claudō, clausi, clausum, 3. sulgema, kinni panema
iam juba
rivus, i m. oja
50. satis, sat küllalt
prātum, i n. aas, luht
bibō, bibi, —, 3. jooma

XII

1. duodecimus, a, um kaheteistkümmes
Leōnidās, ae, m. Leonidas (Sparta kuningas)
Thermopylae, ārum f. Termopüülid, (pikk kitsaste, mis oli ainsaks pääsuks Põhja-Kreekast Kesk-Kreekasse)
occupō, 1. hõivama, okupeerima
5. Alexander (Macedonus), dri m.

- Makedoonia Aleksander (356—324 e. m. a.)
- Thēbae, ārum** *f.* Teeba (*linn Boiootias; Aleksander hävitas linna, säästes vaid templid ja Pindarose elumaja*)
- quae** (*nom. pl. fem.*) mis
- dīū** kaua
- flōreō, uī, —, 2. (flōs)** õitsema, õitsel olema
10. **Pūnicus, a, um** puunia
- tōtus, a, um** terve, kogu
- ferē** peaaegu
- expūgnō, 1. (ex, pūgnō)** ära võitma, vallutama
- proelium, ii n.** lahing
15. **superō, 1.** ületama, võitma; üle minema
- P. Cornēlius Scipiō Africānus Minor; ii ii ōnis i ōris m.** Publius Cornelius Scipio (*hävitas Kartaago a. 146 e. m. a.*)
- Carthāgō, inis f.** Kartaago (*antiikaja võimas kaubanduslinn Põhja-Aafrikas*)
- Poeni, ōrum m.** puunlased, kartaagolased
- finiō, 4. (finis)** lõpetama
20. **Casticus, i m.** Casticus (*seekvanlaste juht Caesari ajal*)
- Sēquanī, ōrum m.** seekvanlased
- rēgnum, i. n. (rēx)** kuninglik võim, valitsusvõim; kuningriik, riik
- anteā** enne, varem
- habeō, uī, itum, 2.** omama, evima; pidama
25. **studeō, uī, —, 2.** püüdlema, taotlemä; tegelema, harrastama, õppima (*c. dat.*)
- angustiae, ārum, f. (angustus)** kitsaste; kitsikus
- trāns (praep. c. acc.)** üle, sealpool
- dūcō, dūxī, ductum, 3.** juhtima, viima
- trādūcō, dūxī, ductum, 3. (trāns, dūcō)** üle, läbi juhtima, üle, läbi viima
30. **Haeduus (Aeduus) i, m.** häädulane; *taval. pl. Haeduī (Aeduī), ōrum m.* häädulased (*gallia suguharu*)
- vāstō, 1.** laastama, rüüstama
- veterānus, a, um (vetus)** vana, kauateeninud, vilunud, teenekas; *subst. veterāni, ōrum, m.* kauateeninud, vilunud sõjamehed, veteranid
- signum, i n.** märk; kaju; väetähis; märguanne, signaal
- imperō, 1.** käskima; käskima anda; käsutama
35. **exclūdō, clūsī, clūsūm, 3. (ex, claudō)** välja sulgema; mitte vastu võtma, kõrvaldama, eemaldama
- eōs (acc. pl. masc.) ... quōs (acc. pl. masc.)** need, keda
- māne** hommikul
- tangō, tetigī, tāctum, 3.** puudutama, puutuma
- contingō, tigī, tāctum, 3. (com-tangō)** kokku puutuma; puutuma, puudutama; *intrans.* juhtuma, sündima
40. **praedicō, dixī, dictum, 3. (prae, dicō)** enne, ette ütleva, ennustama
- visitō, 1.** külastama
- noster, stra, strum (nōs)** meie (oma)
- nōs (acc. pl.)** meid
- vocō, 1. (vōx)** kutsuma, hüüdma
45. **multum, nōn multa** põhjalikult, mitte palju
- surdus, a, um** kurt
- appareō, uī, itum, 2. (ad, pārēō)** juurde, nähtavale ilmuma, ilmuma; esinema; end näitama, ilmne; *impers.* **appāret** on ilmne, on selge
- etiam (et, iam)** isegi, ka; veel
- caecus, a, um** pime (mittenägija); nähtamatu, salajane
50. **fundus, i m.** põhi, maapind, maa, pinnas; maatükk
- aliēnus, a, um (alius)** võõras; sobimatu, ebasoodus
- procul (praep. c. abl.)** kaugel(t), eemal(t); *adv.* kaugel(e)
- proprius, a, um** omanduses olev, oma
- stipes, itis m.** tüvi
55. **pōmum, i n.** puuvili
- cadō, cecidī, cāsūm, 3.** kukkuma, langema

XIII

1. **aetūs, ātis f.** aeg; elu(iga); aja-järk, ajastu
- cēdō, cessī, cessum, 3.** minema, sammuma, lahkuma, taganema, järele andma, möönma
- sub (praep.) (c. acc.)** alla, ligi; (*c. abl.*) all, ligi, vahetult pärast

- succēdō, cessi, cessum, 3. (sub, cedō) alla, juurde, ligi minema, asemele astuma, järgnema
5. Sicilia, ae f. Sitsiilia; Siciliae Sitsiilias
civitās, ātis f (civis) kodanikkond, kodanikud; kogukond, riik
sanctus, a, um püha
simplicitās, ātis f. (simplex) lihtsus; lihtsameelsus
varietās, ātis f. (varius) mitmekesisus, vaheldus
10. nōn modo ... sed etiam mitte ainult ... vaid ka
dignitās, ātis f. (dignus) väärlisus, väärikus, auväärsus
auctōritās, ātis f. autoriteet, mõjuvõim
libertās, ātis f. (liber) vabadus
certō, l. võitlema
15. vēritās, ātis f. (vērus) tõelisus, tõde
iūstitia, ae f. (iūs) õiglus
laus, laudis f. (laudō) kiitus; au
iudex, icis m. õigusemõistja, kohunik
cum (praep. c. abl.) ühes, -ga
20. fraus, fraudis f. pettus
longus, a, um pikk
dūrus, a, um kõva, kalk; karm
lēx, lēgis f. seadus
cervus, i m. hirv
25. ecce ennae, vaat
vōx, vōcis f. hääl, heli; hüüd
plēbs, plēbis f. (liht)rahvas, pleebis; homo dē ebe inimene
rahva seast
tribūnus, i, m. tribuun; tribūnus plēbis rahvatribuun [tribuunide (arvult 2—10) peamiseks ülesandeks oli pleebsi huvide kaitsmine]
sēmentis, is f. (sēmen) külv; sēmentem facere külvama
30. metō, messuī, messum, 3. niitma; vilja lõikama
Philippus, i m. Filippos II (Makedoonia Aleksandri isa)
Macedonēs, um m. makedoonlased
Lacōnica, ae f. Lakoonia (maakoht Peloponnesosel, pealinnaga Sparta)
finis, is m. lõpp, piir; maa-ala, maakond, piirkond, eesmärk, otstarve; finibus abl. separ.
35. vōs (acc. pl.) teid
exturbō, l. (ex, turbō) välja ajama, kihutama, lõukama
- rescribo, scripsi, scriptum, 3. (re-scribō) kirjalikult vastama
vulpēs, is f. rebane
aegrōtus, a, um haiglane, haige
40. accēdō, cessi, cessum, 3. (ad, cēdō) juurde astuma, lähene-ma, tulema
ecquid kas
valeō, uī, -, 2. täies jõus, tugev, terve olema; (millekski) suuteline, võimeline olema, suutma
discēdō, cessi, cessum, 3. (dis, cēdō) ära minema, lahkuma, eemalduma
multō melius palju paremini
45. mē (acc. sg.) habeo tunnen en-nast

XIV

1. ēgregius a, um (ex, grex) välja-valitud, erilisel hea, oivaline, suurepärane
poēma, ātis n. poem
lac, lactis n. piim
mel, mellis n. mesi
5. pūrus, a, um puhas, selge
cibus, i m. toit
caput, capitis n. pea; pealinn
bēlua, ae f. loom, elajas (suur), koletis, monstrum
Bēlua multōrum capitum (gen. qualit.) «mitmepäine koletis», nii nimetab Horatius rooma rahvast
10. cānus, a, um hall; cānō capite, albā barbā (abl. qualit.)
lūmen, minis n. valgus, valgustav keha
Lūmina civitātis nii nimetas Cicero kuulsaid mehi
flūmen, minis n. (fluō) vool, jõgi
iam ... iam kord ... kord
15. nectar, aris n. nektar (jumalate jook)
ibant = fluēbant voolasid
dignus, a, um väärliline, väärt (c. abl.)
nōmen, minis n. nimi, nimetus
odiōsus, a, um (odium) vihatud, põlatud
20. Nōmina sunt odiōsa nimed jäägu mainimata
stō, steti, statum, l. seisma
Stat māgnī nōminis umbra [Lucanus] seal ta seisab suure inimese varjuna! (vihje Pompeiusele)

- auctor, ōris *m.* algataja, põhjustaja, autor
 opus, operis *n.* töö, teos, tegevus
25. genus, generis *n.* (gignō) sugu, tõug, liik; klass, seisus
 arduus, a, um järsk, kõrge; eriliselt raske, ränk
 onus, ōneris *n.* raskus; koorem
 tempus, poris *n.* aeg; ajastu; sobiv juhus; (asja)olud; raske olukord
 ex tempore ettevalmistamatult, improviseerides
30. hōra, ae *f.* tund
 Quintus Horātius Flaccus, i ii *i.* *m.* Quintus Horātius Flaccus (üks rooma väljapaistvamaid luuletajaid a. 65—8 e. m. a.)
 fuga, ae *f.* (fugiō) põgenemine, pagu
 corpus, poris *n.* keha; korpus
 in corpore täies koosseisus
35. corpore parvō (*abl. qualit.*) väikese kasvuga
 factum, i *n.* (faciō) tegu, sündmus, fakt
 dē factō faktiliselt, tegelikult
 iūs, iūris *n.* õigus
 dē iure juriidiliselt, riigioiguslikult
40. sicut(i) (*sic, ut*) nii kui, nõnda kui, nagu; justkui
 rūs, rūris *n.* küla, maa, põld
 amoenus, a, um kena, veetlev, meeldiv, kütkestav
 India, ae *f.* India
 ebur, boris *n.* elevandiluu
45. luscinia, ae *f.* õõbik
 angustus, a, um kitsas
 guttur, uris *n.* kõri, kurk
 testis, is *c.* tunnistaja
 lūx, lūcis *f.* valgus, valgussära, paiste
50. ventus, i *m.* tuul
 taurus, i *m.* härg
 arātor, ōris *m.* (arō) kündja, künnimees, põlluharija
 ēnumerō, i. (*ex, numerō*) üles lugema, loendama
 vulnus, neris *n.* haav
55. pāstor, ōris *m.* (pāscō) karjane
 ovis, is *f.* lammas

XV

1. resalūtō, i. (*re-, salūtō*) tervitusele vastama, vastu tervitama
 nisi (*ne si*) kui ei, kui mitte

- Hippocratēs, is *m.* Hippokrates (kuulus kreeka arst V saj. e. m. a.)
 medicina, ae *f.* arstiteadus; arstim
5. appellō, i. (*act. c. acc. dupl.; pass. c. nom. dupl.*) nimetama, kutsuma
 tam sedavõrd, sel määral, nii
 fatigō, i. väsitama
 ferrum, i *n.* raud; mõök, relv
 aes, aeris *n.* vask; raha
10. instrūmentum, i *n.* vahend, abinõu
 arma, ōrum *n.* sõjariistad, (kaitse) relvad
 cuius (*gen. sg.*) kelle, missuguse, millise
 māximē kõige enam, enim; väga palju
 moveō, mōvi, mōtum, 2. liikuma panema, liigutama; ärritama, mõjutama, mõju avaldama
15. enim ju, sest, nimelt
 nōs (*nom. pl.*) meie
 circum (*adv.; praep. c. acc.*) (ringi) ümber, ümbruses
 iter, itinēris *n.* tee(kond); retk, päevateekond
 videō, vidī, vīsum, 2. nägema; *pass.:* näima
20. augeō, xī, ctum, 2. suurendama, tugevdama
 exerceō, uī, itum, 2. harjutama
 agō, ēgi, āctum, 3. ajama; asja ajama; tegema, toimima
 cōgō, coēgi, coāctum, 3. (com-, agō) kokku ajama, (kokku) koguma; sundima
 semel üks kord; kord
25. legō, lēgi, lēctum, 3. korjama; lugema
 vērum, i *n.* (vērus) tõde
 contemnō, mpsī, mptum, 3. (com-, temnō) tähtsusetuks pidama; mitte hoolima, põlgama
 vehō, vēxi, vectum, 3. vedama; *pass.* sõitma
 carmen, minis *n.* laul, luuletus
30. ab omnibus (*abl. pl.*) kõikide poolt
 rēctē (rēctus) otse; otseselt; õigesti
 doceō, cui, ctum, 2. õpetama
 discō, didici, -, 3. õppima
 prohibitās, ātis *f.* (probus) ausus
35. algeō, alsī, -, 2. külmetama
 malum, i *n.* (malus) halb, häda, õnnetus, pahe
 mūtō, i. *pass.* muutuma
 in illis (*abl. pl.*) koos nendega

1. avis, is *f.* lind
auris is *f.* kõrv
magis (magnus) enam
quam kui (võrdluses)
5. crēdō, didi, ditum, 3. uskuma,
usaldama (*c. dat.*)
Rōma, ae *f.* Rooma; Romae (*loc.*)
Roomas
civis, is *c.* kodanik
nāvis, is *f.* laev
classis, is *f.* laevastik
10. apud (*praep. c. acc.*) juures
Salamis, minis (*kr. s.; acc. sg.*)
Salamina) Salamis (saar Atika
läheduses)
sedēs, is *f.* (sedeō) iste, asupaik
nūbēs, is *f.* pilv
mēns, mentis *f.* mõistus, meel;
vaim
15. dēbeō, uī, itum, 2. kohustatud ole-
ma, pidama; võlgnema
mors, mortis *f.* (morior) surm
vivus, a, um (vivō) elav
sepultūra, ae *f.* (sepeliō) mat-
mine, matus, haud
somnus, i *m.* uni
20. quasī (quam sī) justkui, nagu
imāgō, inis *f.* jäljendus, kujutus,
pilt; kuju, vari
arx, arcis *f.* kindlus, kindlustus,
kants
Capitolium, ii *n.* Kapitoolium
(muistne Rooma kants Capito-
linus'e künkal. Tarquinius Pris-
cus laskis künka lõunatipule
ehitada Jupiteri templi)
- pars, partis *f.* osa, jagu; pool
25. nox, noctis *f.* õõ
solūtus, a, um (solvō) vabasta-
tud, vaba; cūris (*abl. separ.*)
solūta vaba muredest
ars, artis *f.* kunst; oskus
idcirco seepärast, seetõttu
mater, tris *f.* ema
30. urbs, urbis *f.* (suur) linn
rāga, ae *f.* kortis, volt
frōns, frontis *f.* otsaesine, laup;
ā fronte eest (poolt)
senectūs, ūtis *f.* vanadus, rauga-
iga
exarō, i. (ex, arō) üles kündma;
uuristama
35. fōns, fontis *m.* allikas, läte
dēns, dentis *m.* hammas
unguis, is *m.* küüs, küünis
asinus, i *m.* eesel
hostis, is *c.* vaenlane

40. mūnus, neris *n.* kingitus, kink,
and
corōnō, i. (corōna) (pärjaga)
kroonima, pärgama
cōnstituō, uī, ūtum, 3. (com-, sta-
tuō) asetama; (kindlaks) mää-
rama, otsustama; püstitama, ra-
jama
dissolvō, solvi, solūtum, 3. (dis-
solvō) lahti siduma, lahti pääst-
ma, vabastama; kõrvaldama,
hävitama
finem facere lõpetama (*c. dat.*)
45. tuus, tua, tuum sinu (oma)

XVII

1. ēducō, i. kasvatama
cōnsul, lis *m.* konsul
creō, i. looma; sünnitama, tekita-
ma; valima
versō, i. (vertō) pöörama, keeru-
tama; pass. pöörlema, viibima,
olema
5. vōcibus ac timōre (*abl. causae;*
hendiadüoin) hirmujuttude tõttu
paulātim vähehaaval
turbō, i. segi ajama, korratusse,
segadusse viima, rahutuks tege-
ma
perturbō, i. (per, turbō) segadust,
korratust tekitama; rahutuks te-
gema, häirima; pass. segadusse
sattuma, tasakaalu kaotama,
ärrituma
cremō, i. põletama
10. sacer, cra, crum püha
ānsēr, ānsēris *m.* hani
pūblicō (pūblicus) ühiskondlikult,
riiklikult, avalikult
alō, alui, altum (aliturum), 3. toit-
ma; kasvatama
principium, ii *n.* algus, päritolu
15. convivium, ii *n.* lauaseltskond;
pidusōök, söömaaeg
pōnō, posuī, positum, 3. panema,
paigutama, asetama
appōno, posuī, positum, 3. (ad,
pōnō) (kuhugi) asetama, pane-
ma; (sōökidest) ette panema,
ette andma, pakkuma, lauale
tooma
custōdiō, 4. valvama
toga, ae *f.* tooga (*villastest mater-
jalist, poolkaarest lõigatud tü-
kist avar ja sügavalt allalangev
roomlaste pealirite, nõnda üm-
ber heidetud, et vasak käsivars
lebas selles nagu sidemes, ai-*

nult käerannet osalt vabaks jättes, kuna parem käsi oli vabalt väljas)

20. *sagum*, *i n.* sõdurimantel
vestiō, 4. (vestis) riietama, katma
rārus, *a*, um harv, haruldane
amor, *ōris m.* armastus
tussis, *is f.* kõha
25. *cēlō*, 1. varjama
indolēs, *is f.* kaasasündinud oma-
dus; loomus, loomulik vaimu-
anne, talent, anne
ūnus, *a*, um üks
hirundō, *dinis f.* pääsuke
vēr, *vēris n.* kevad
30. *ōrātiō*, *ōnis f.* kõne
ōs, *ōris n.* suu, nägu
pectus, *toris n.* rind
fluō, *flūxi*, *flūxum*, 3. voolama

XVIII

1. *vicēsimum*, *a*, um kahekümnes
duodēvicēsimum, *a*, um kaheksa-
teistkümnes
mare, *is n.* meri
piscis, *is m.* kala
5. *animal*, *ālīs n.* elusolend, elajas,
loom
litus, *oris n.* ränd, rannik
ripa, *ae f.* kallas
omnia (*nom. pl. neutr.*) kõik
nōtus, *a*, um (nōscō) teatud, tun-
tud
10. *movētūr* lainetab
ūtilitās, *ātis f.* (ūtor) kasulikkus,
kasu, tulu
pāreō, *uī*, -, 2. ilmuma; sõna kuul-
ma, kuuletuma, alistuma
currō, *cucurrī*, *cursum*, 3. jook-
ma; sõitma (laeval), purjetama
Carthāginiēnsēs, *ium m.* (Carthā-
gō) kartaagolased
15. *terrā marique* (*abl. locī*) maal ja
merel
gerō, *gessī*, *gestum*, 3. kandma;
teostama, korda saatma; *bellum*
gerere sõda pidama
addō, *didī*, *ditum*, 3. (ad, dō) juur-
de andma, lisama
vinum, *i n.* vein, viin
cēterus, *a*, um muu, teine
20. *fōns* siin: allikavesi
nocturnus, *a*, um (nox) öine, öö-
velut (i) (vel, ut) justkui, nagu;
siin: näiteks
fēlis (fēlēs), *is f.* kass
tenebrae, *arum f.* pimedus, häma-
rus

25. *fulgeō*, *fulsī*, -, 2. välkuma; sära-
ma, hiilgama
radiō, 1. kiirgama, kiirguma, sära-
ma, hiilgama, helkima
immēnsus, *a*, um (in-, mēnsus)
mõõtmatu, määratu (suur)
calcar, *cāris n.* kannus; siin: õhu-
tus, tõuge
alter, *era*, *erum* teine (kahest);
(järjekorras) teine; *alter ...*
alter üks ... teine
30. *frēnum*, *i n.* (*pl. frēna*, *frēnōrum*
n. ja frēnī, *frēnōrum m.*) ratsuti,
päitsed
egeō, *uī*, -, 2. puudust tundma,
mitte omama; siin: vajama
(c. abl.)
Dēmōsthenēs, *is m.* Demosthenes
(kuulsaim Ateena poliitiline
kõnemees, Makedoonia Filippose
vastlane, kreeka kogukondade
sõltumatuse eest võitleja, 384—
322 a. e. m. a.)
exemplar, *lāris n.* ära kiri, koopia;
näidis, eeskuju, eksemplar
vectigal, *gālis n.* (riigi) tulu; riigi-
maks; siin: sissetuleku allikas
35. *parsimōnia*, *ae f.* kokkuhoidlikkus
tribūnal, *nālis n.* tribunal (*pool-
ringikujuline lava*, kus istusid
sella curālis'el kõrgemad ma-
gistraadid)
praetor, *ōris m.* (praeē) preetori;
pealik, juht, asehaldur; (preetori
ülesandeks oli kohtupidamise
juhtimine, osalt ka kohtuasjade
otsustamine)
circumstō, *stetī*, -, 1. (circum, stō)
ümber seisma, ümbritsema
repetitiō, *ōnis f.* (repetō) korda-
mine
40. *fel*, *fellis n.* sapp
arbor, *oris f.* puu
rādix, *icis f.* juur

XIX

1. *undēvicēsimum*, *a*, um üheksateist-
kümnes.
dōs, *dōtis f.* (dō) kaasavara
virgō, *ginis f.* neitsi, neiu
contrā (*adv.*; *praep. c. acc.*) vastu
5. *probus*, *a*, um hea, tubli; aus
patientia, *ae f.* (patiēns) kannat-
sus; kannatlikkus
rapīō, *uī*, *ptum*, 3. kiskuma, röö-
vima
aliquandō (alius, *quandō*) kunagi,
millaalgi, ükskord, kord

- lēniō**, 4. (lēnis) pehmendama, vaigistama, leevendama
10. **victor, ōris m.** (vincō) võitja
tribuō, uī, ūtum, 3. kätte jagama, jaotama, andma, omistama
superveniō, vēni, ventum, 4. (super, veniō) peale tulema; (ootamatult) tulema
sedeō, sēdi, sessum, 2. istuma
puppis, is *f.* (acc. sg. puppim, abl. sg. puppī) laevaahter; laev
15. **clāvus, ī m.** nael; naelakuuline haare tüüril; tüür, rool
teneō, uī, tentum, 2. hoidma, pidama
dubius, a, um (duo) kahtlane
regō, rēxi, rēctum, 3. juhtima, valitsema
febris, is *f.* (acc. sg. febrim, abl. sg. febrī) palavik
20. **putō**, 1. arvama, pidama
aeger, gra, grum haige
iacō, 1. (iaciō) pilduma, loopima; paiskama, lööma; sinna-tanna viskama, raputama, vintsutama; *pass.* visklema
condimentum, ī n. vürts, maitseaine
famēs, is *f.* nälg
25. **pōtiō, ōnis f.** joomine, jook
sitis, is *f.* (acc. sg. sitim, abl. sg. siti) janu
moenia, ium n. linnamüürid
turris, is *f.* (acc. sg. turrim, abl. sg. turri) torn
telum, ī n. kaugrelv, viskerelv, relv (eriti ründamiseks); oda
30. **micō, uī, -, 1.** läikima, välkuma
lictor, ōris m. liktor (Vana-Rooma kõrgemate magistraatide ametlik teenija)
virga, ae *f.* vits
caedō, cecidi, caesum, 3. raiuma, lööma, tapma
prōditor, ōris m. äraandja, reetur
35. **secūris**, is, *f.* (acc. sg. secūrim, abl. sg. secūri) kirves
feriō, -, -, 4. lööma
vis, - f. (gen., dat. sg. ei esine; acc. vim, abl. vi; pl. virēs, ium jne.) jõud; vägivald
cōnsuetūdō, dinis f. (cōnsuescō) harjumus, komme
pellō, pepulī, pulsum, 3. tõukama, lööma; ära ajama, eemale peletama; ära tõukama, tagasi lööma
40. **suprā (superus) ūlal, ūleval;**

- (*praep. c. acc.*) ūle, ūleval, ūlal, kohal
- violō**, 1. vägivalda tarvitama; solvama; siin: rikkuma, jalge alla tallama
medicāmen, minis n. arstirohi; arstimisvahend, ravivahend
licet, cuit, citum est, 2. (*v. impers.*) on lubatud, võib
Iuppiter, Iovis m. Jupiter (peajumal)
45. **bōs, bovis c.** (gen. pl. boum, dat., abl. pl. būbus) (kr. s.) veis
pānis, is *m.* leib
circēnsis, e (circus) tsirkuse; *subst.* circēnsēs (*sc. lūdi*) ium *m.* tsirkusemängud
canis, is *c.* (gen. pl. canum) koer
salū, saltui, saltum, 4. hüppama
50. **mūs, mūris c.** hiir

XX

1. **iaciō, iēcī, iactum**, 3. viskama, heitma
adiaciō, iēcī, lectum, 3. (ad, iaciō) juurde viskama; (juurde) lisama
cor, cordis n. (gen. pl. cordium) süda
sinister, stra, strum vasakpoolne, vasak; ebasoodus; *subst.* sinistra (*sc. manus*), ae *f.* vasak käsi
5. **premiō, pressi, pressum**, 3. rõhuma
opprimō, pressi, pressum, 3. (ob, premiō) maha suruma, alla rõhuma, alistama; hävitama
coniūratō, ōnis f. (coniūrō) vandenõu, vandeselts
mēnsis, is *m.* (gen. pl. -um ja -ium) kuu (kui ajaühik)
impediō, 4. (in-, pēs) takistama, segama
10. **paulum (paulus) pisut, natuke (frūx), frūgis f.** (aval. pl. frūges, um *f.* (nom. sg. ei ole tarvitatav) vili
admodum (ad, modus) üsna, väga
dēfatigō, 1. kurnamiseni väsitama, kurnama
saeculum (sēculum), ī n. iga, põlv; ajajärk; aastasada, sajand
15. **ingenium, ī n.** (in, gignō) sünnipärane omadus, loomus, (sünnipärane) vaimuanne; iseloom
captivus, a, um (capiō) vangivõetud, vangistatud; *subst.*

vangivõetu, vangistatu, (sõja) vang

Römam (*acc.* koha-adverbiaalina: kuhu?) Rooma

carcer, eris *m.* vangikoda, vangla
includō, clūsī, clūsūm, 3. (in, elaudō) (sisse) sulgema

20. fugiō, fūgi, fugitum, 3. põgenema, pagema

cōfugiō, fūgi, fugitum, 3. (com-, fugiō) põgenema, kaitset, varjupaika otsima

capīō, cēpi, captum, 3. võtma, saama, kinni võtma, vangistama; vallutama

virtūs, ūtis *f.* (vir) mehisus, vaprus; vóorus

felicitās, ātis *f.* (fēlix) õnn

25. trēs, tria kolm
his omnibus bellis (*abl. pl. temp.*)
neis kõigis sõdades

Galli, ōrum *m.* gallid, gallialased

oppugnō, 1. (ob, pugnō) kallale, peale tungima, ründama

dēfendō, fendī, fēnsūm, 3. kaitsma

30. ēmittō, misi, missum, 3. (ex, mittō) välja saatma, välja laskma

irrevocabilis, e, (in-, revocō) tagastamatu, tagasitulematu

ālea, ae *f.* taring; liisk; Alea iacta est liisk on heidetud (nii olevat

Caesar hüüatanud, kui ta pärast pikemat kõhklust oli otsustanud üle Rubico piirijõe minna)

maneō, mānsī, mānsūm, 2. jääma, viibima, kestma

exprimō, pressī, pressum, 3. (ex, primō) välja suruma, välja pressima, suruma; väljendama

35. Expressis verbis ilmekate sõnadega, sõnaselgelt

disiciō, iēcī, iectum, 3. (dis-, iaciō) laiali viskama, laiali pilduma, laiali ajama

membrum, i *n.* liige, kehaosa

Disiecta membra tekstiseosest väljakistud fraasid

scriptum, i *n.* (scribō) kirjutatu, kirjutus, kirjatõõ

40. tabula, ae *f.* tahvel, tabel; pilt

rādō, rāsī, rāsūm, 3. kaapima, kraapima, kratsima; maha kaapima, välja kraapima

Tabula rāsa pühitud tahvel

XXI

1. cōstantia, ae *f.* püsivus, vastupidavus, (meele)kindlus

praedicō, 1. avalikult kuulutama; ülistama

Xerxēs, is *m.* Kserkses (Pärsia kuningas)

Graecia, ae *f.* Kreeka(maa)

5. appropinquō, 1. lähenema
fortis, e vahva, vapper; mehine, tugev

fugiō, 1. (fugiō) põgenema ajama

tandem viimaks
occultus, a, um (occulō) varjatud, salajane

10. perfidus, a, um (per, fidēs) truudusetu, äraandlik

tergum, i *n.* selg
itaque (ita, -que) niisiis

ūniversus, a, um kõik üldse, kogu, terve; üldine

necō, 1. (nex) tapma, surmama

15. sepulcrum, i *n.* haud
monumentum, i *n.* mälestusmärk, monument

aedificō, 1. ehitama, püstitama

prius varem, enne; prius... quam, priusquam enne... kui, ennekui

caveō, cāvī, cautum, 2. hoidma, end (millegi eest) hoidma, ettevaatlik olema

20. divிடō, visi, visum, 3. jaotama, jagama

vae! oh häda

XXH

1. ācer, ācris, ācre terav, äge
Tyrrhēnus, a, um türreeni, etruski

palūs, ūdis *f.* soo

salūber, bris, bre terve, tervislik; kasulik

5. cōnsilium, ii *n.* nõu(anne); nõupidamine; kavatsus, plaan

brevis, e lühike, lühiajaline; brevis (tempore) *abl. temp.* lühikese ajaga; varsti, peatselt

iuvō, iūvi, iūtum, 1. aitama, avitama, abistama

adiuvō, iūvi, iūtum, 1. (ad, iuvō) aitama, abistama, soodustama

omnis, e iga; kogu, kõik

10. imitatō, ōnis *f.* (imitor) järeleaimamine, matkimine

praeclārus, a, um (prae, clārus) väga selge, väga hele; väga kuulul, tuntud, oivaline

Amor, ōris *m. personif.* Amor (armastuse jumal)

sōl, sōlis *m.* päike
lūcō, lūxī, -, 2. (lūx) paistma

15. *similis*, e sarnane
sociālis, e (*socius*) seltsiv; selts-
 kondlik, ühiskondlik; *Sociāle*
animal seltsiv olend
perpetuus, a, um pidev, katkema-
 tu, alatine, igavene
mōbilis, e (*moveō*) liikuv
Perpetuum mōbile katkematult,
 igavesti liikuv (*kujuteldav sea-*
deldis, mis *töötaks igavesti*
tarvitamata mingit energiat)
20. *dulcis*, e magus; meeldiv
liberalis, e (*liber*) vaba; suur-
 sugune, õilis, üllas; helde
Artēs liberalēs vabad, õilsad
 kunstid (*antiik- ja keskajal peeti*
õilsaiks kunstideks grammatika-
kat, dialektikat, retoorikat, arit-
meetikat, geometriat, muusikat
ja astronoomiat)
mollis, e pehme; painduv, õrn
levis, e kerge (kaalult); täht-
 susetu
25. *nota*, ae f. tunnus; tähis, märk;
 siin: laitus, noomitus, hoiatus
Levis nota kerge noomitus (näit.
 tsensorilt kellegi elu ja käitu-
 mise kohta)
difficilis, e (*dis-*, *facilis*) raske,
 ränk
tristis, e kurb
finḡō, *finxi*, *factum*, 3. kujunda-
 ma, moodustama, kujutlema;
 välja mõtlema
30. *communis*, e ühine
vivō, *vixi*, *victum*, 3. elama, elus
 olema
felix, *icis* õnnelik
moneō, *ui*, *itum*, 2. meelde tule-
 tama, manitsema
instō, *stifi*, -, 1. (*in*, *stō*) lähedal
 seisma, (kellegi) kannul ole-
 ma, (kellelegi) peale tungima,
 jälitama, ähvardama
35. *nūbilus*, a, um (*nūbēs*) pilvine
simplex, *licis* lihtne, loomulik
quaerō, *quaesivī* (*ii*), *quaesitum*,
 3. otsima, uurima; püüdma saa-
 vutada; (järele) pärima, kü-
 sima
fugāx, *ācis* (*fugiō*) põgenev, põ-
 gus
captō, 1. (*capio*) haarama, püüd-
 ma, otsima
40. *Tantalus*, i m. *Tantalos* (*Jupiter'i*
poeg, Früügia kuningas)
metuō, *ui*, *ūtum*, 3. kartma
- innocēns*, *entis* (*in-*, *noceō*) kah-
 jutu, süütu, aus
dives, *vitis*, (*abl. sg. -e*, *gen. pl.*
-um) rikas, rikkalik
sapiēns, *entis* (*sapiō*) tark
45. *Sapienti sat!* (*Ter.*) taibukale pii-
 sab sellest (s. t. temale pole
 vaja anda pikemat seletust)
vetus, *teris* (*abl. sg. -e*; *nom.*,
voc., *acc. pl. -a*; *gen. pl. -um*)
 vana, vanaaegne
prōverbiūm, ii n. (*prō*, *verbum*)
 vanasõna, kõnekäänd
breviter (*brevis*) lühidalt
prudentia, ae f. (*prō-videntia*) et-
 tenägelikkus, arukus, mõist-
 likkus

XXIII

1. *Scythae*, ārum m. sküüdid
caro, *carnis* f. liha
permultū, ae, a (*per*, *multus*) vä-
 ga paljud
recēns, *entis* värske, hiljutine;
 siin: uus
5. *partim* (*pars*) osalt, osaliselt
origō, *ginis* f. (*orior*) tekkimine,
 algus, päritolu
M. Porcius Catō Cēnsōrius (*Superior*), i, ii, *ōnis* ii, *ōris* m.
Cato Vanem (*eriti range isen-*
sor, 234—149 a. e. m. a.)
cōgitātiō, *ōnis* f. (*cōgitō*) mõtle-
 mine, mõte
admīrātiō, *ōnis* f. imestus, vai-
 mustus
10. *antiquitās*, *ātis* f. muinsus, mui-
 nasaeg
crēscō, *crēvi*, *crētum*, 3. kas-
 vama
apud mē minu juures
(h)arēna, ae f. liiv; pl. liivane
 mererand; liivakõrb
ūnius gen. sg. (*ūnus*) ühe
15. *interdum* mõnikord, vahel
viātor, *ōris* m. (*via*) reisija, rän-
 daja
marmor, *ōris* n. marmor
aes aliēnum võlg, võlad
vacuus, a, um (*vacō*) tühi, vaba;
 vakantne
20. *vās*, *vāsis* n. (pl. II deklin. järgi)
 nõu, riist, vaas
plūrimum kõige enam
sonō, *ui*, *itum*, 1. kõlama, heli-
 sema
collis, is m. kungas, kink

- caṽō, 1. (cavus) õonestama, uuris-
tama
25. lapis, idis *m.* kivi
sanguis, inis *m.* veri
orbis, is *m.* ring, sõõr; orbis ter-
rārum (maade)ring, maailm
pulvis, veris *m.* tolm, põrm
summus, a, um kõige kõrgem,
ülil
30. mōns, montis *m.* mägi, mäestik
vertex, icis *m.* (vertō) veekeeris,
pööris; tipp, latv
nix, nivis *f.* (*gen. pl.* nivium)
lumi
aeternus, a, um igavene
tegō, tēxī, tēctum, 3. katma, var-
jama
35. Rhēnus, ī *m.* Rein
pōns, pontis *m.* sild
grānum, ī *n.* tera; tuum
sāl, salis *m.* sool
Cum grānō salis soolateraga, s. t
teravmeelsusega, vaimukalt
40. cēdō *c. dat.* taanduma
fūr, fūris *c.* varas
salūs, ūtis *f.* tervis; heaolu; pää-
semine; tervitus, saluut
Decimus Iūnius Brūtus ī īī *m.*
D. Junius Brutus (*võttis osa*
Caesari-vastasest vandenõust)
salūtem dicere tervitama, tervi-
si saatma
45. Athēniēnsēs, ium *m.* (Athēnae)
ateenlased
iussū käsul, korraldusel
vester, stra, strum teie (oma)
coniūnx, iugis *c.* (coniungō) abi-
kaasa
servitūs, ūtis *f.* (servus) orjus
50. abdūcō, dūxī, ductum, 3. (ab,
dūcō) ära juhtima, ära viima

XXIV

- excitō, 1. (ex, citō) tekitama, põh-
justama, esile kutsuma
10. fluctus, ūs *m.* (fluō) vool, voog;
lainetus, laine
simpulum, ī *n.* (tōste)kulp
versus, ūs *m.* rida, värss
luctus, ūs *m.* (lūgeō) lein, kur-
bus
minuō, uī, ūtum, 3. (minus) vä-
hendama
15. maestus, a, um kurb, nukker
lacus, ūs *m.* (*dat., abl. pl.* lacu-
bus) järv
cursus, ūs *m.* (currō) jooks, kulg;
suund, kurss
minister, strī *m.* teener, abiline
magistrātus, ūs *m.* riigiamet; üle-
mus, ametnik; valitsusvõim
20. interpres, pretis *c.* vahetalitaja;
tõlgendaja, tõlk
dēniq̄ue viimaks
aspectus, ūs *m.* (aspiciō) vaade;
pilk
penetrō, 1. läbi, sisse tungima,
läbitama
status, ūs *m.* (stō) seisukord, sei-
šund, seis, asend
25. manus, ūs *f.* käsi; salk
lavō, lāvī, lautum (lavātum),
1. pesema; niisutama
domus, ūs *f.* (*abl. sg.* domō; *gen.*
pl. domuum ja domōrum; *acc.*
pl. domūs ja domōs) maja; *loc.*
domī kodus; *acc.* domum koju;
abl. domō kodunt
timeō, uī, -, 2. kartma
aper, prī *m.* metssiga
30. cornū, ūs *n.* sarv; tiib (sõja-
vāes)
tibi *dat. sg.* sinule
gravis, e raske, tähtis
statim otsekohe, viibimata
āvōlō, 1. (ab, volō) ära lendama
35. respondeō, pondī, pōnsum, 2. vas-
tama; kooskõlas olema
sentio, sēnsī, sēnsum, 4. tundma,
märkama; mõtlema, arvama
lāpsus, ūs *m.* (lābor) libisemine,
langemine; vääratus
Lāpsus linguae keele vääratus,
keelekomistus
quō (*sc. locō*) (*abl. locī*) kus
40. Status quō (*sc. ante*) endine sei-
sund
cāsus, ūs *m.* (cadō) langemine;
juhus, juhtum, juhtumus
Cāsus belli sõja ajend, sõja ette-
kääne

1. rēs, ei f. asi, asjaolu, seik
pūblicus, a, um rahva; ühiskondlik, riiklik
 rēs pūblica riik
 familia, ae f. perekond; pere (koos teenrite ja orjadega)
5. cōstanter pūsilvalt, kestvalt; kindlalt, visalt
 tolerō, i. (välja) kannatama
 ūtilis, e (ūtor) kasulik
 dēsērō, seruī, sertum, 3. maha jätma, hülgama
 certus, a, um kindel; tõeline õige
10. incertus, a, um (in-, certus) tundmatu; mittekindel, ebakindel
 rēs incerta õnnetus, raskus(ed)
 cernō, crēvī, crētum, 3. vahet tegema, eraldama, tajuma; nägema, ära tundma, tunnetama
 secundus, a, um siin; soodus, kasulik, soosiv, õnnelik, soovikohane
 rēs secundae õnn
15. neglegentia, ae f. (neglegō) hoolimatus, hooletus; muretus
 C. Semprōnius Gracchus, ii ii i m. Gaius Sempronius Gracchus (123. ja 122. a. rahvatribuun; jätkas venna Tl. Gracchus'e poolt alustatud maareformi lõpuleviimist, kuid hukkus võitluses optimaatidega a. 121 e. m. a.)
 rēs novae uudised; uuendused, reformid; riigipõõ
 medius, a, um keskmine
 rēs mediae tegevuse keskus; in mediās rēs keset sündmusi, (otsekohe) asja juurde
20. modus, i m. mõõt, piir; mõõdukus; viis, komme
 diēs, ei m. päev; f. tähtaeg, tähtpäev
 diem ex diē päevast päeva
 Amici, diem perdidī Suetonius'e järgi olevat nii hüüdnud keiser Titus, kui talle kord sõõmingul meenus, et päev on möödunud ilma kellelegi midagi head tegemata
 nātālls, e sūnni-
25. diēs nātālls sūnnipäev
 celebrō, i. (celeber) ülistama; pühitsema
 diēs Solis pūhapäev
 diēs Lūnae esmaspäev
 Mars, Martis m. Mars (sõja jumal); diēs Martis teisipäev
30. Mercurius, ii m. (merx) Mercurius (Jupiteri poeg, jumalate käskjalg; kõnekunsti, kaubanduse ja -kavaluse jumal); diēs Mercurii kolmapäev
 diēs Iovis neljapäev
 Venus, neris f. Venus (ilu ja armastuse jumalanna); diēs Veneris reede
 Saturnus, i m. Saturnus (põllutöö jumal); diēs Saturni laupäev
 nōndum (nōn, dum) veel ei, veel mitte
35. occidō, cidi, cāsum, 3. (ob, cadō) maha kukkuma, langema; hukkuma, kaduma; loojuma
 tamquam justkui, otsekui
 meridies, ei m. keskpäev, lõuna spēs, ei f. lootus
 fidēs, ei f. usaldus; truudus, ausus
40. dexter, xt(e)ra, xt(e)rum parempoolne, parem
 aciēs, ei f. (ācer) (relva-)tera; rivi, front; lahing
 socius, ii m. liitlane
 seriēs, ei f. rida, seeria
 fallax, āpis (fallō) petlik
45. speciēs, ei f. vaade; välimus

XXVI

1. aestās, ātis f. suvi
 Niems, hiemis f. talv
 domesticus, a, um (domus) kodune, kodu-
 eazum, i n. kalju, kivi
5. niger, gra, grum must, tume
 quō ... eō (abl. mens.) mida ... seda
 modestus, a, um (modus) tagasihoidlik
 plāma, ae f. sulg
 expleō, plēvī, plētum, 2. (ex, pleō) täitma, küllastama, rahuldama; tegema
10. pār, paris võrdne, ühesugune; siin: sobiv
 reperis, repperi, repertum, 4. (üles) leidma; avastama; leiutama
 magis rohkem, enam (abisōna komparatiivi moodustamisel)
 firmus, a, um tugev, kindel
 rēctus, a, um (regō) sirge, otsene, õige
15. turpis, e, inetu, alatu, häbistav
 Tl. Semprōnius Gracchus, ii ii i

m. Tiberius Sempronius Gracchus (rahvatribuun a. 133 e. m. a., hukkus võitluses oma agraarseaduste eest)

Arabes, um m. araablased
celer, eris, ere kiire, karmas
proletarius, ii m. proletaarlane (orjapidajate klassi alamkiht, maata jäänud elanikkond; elas annetustest, varustas inimmaterjaliga pargalisi armeesid jne. Vrd. K. Marx'i poolt tsiteeritud Sismondi' märkust: «rooms proletariaat elas ühiskonna arvel, sellal kui kaasaegne ühiskond elab proletariaadi arvel»)

20. pauper, eris (abl. sg. -e, gen. pl. -um) vaene, kehv
maximē kõige enam, väga (abisõna superlatiivi moodustamisel)
bonum, i n. (bonus) hüve; pl. varandus
prudens, entis (prō-videns) ettenägelik, arukas, mõistlik
idoneus, a, um kõlvuline, sobiv; kohane, vastav

XXVII

1. regiō, ōnis f. suund; piir; koht, paik, piirkond, ringkond, maaala
dissimilis, e (dis-, simillis) mittesarnane, erinev
facilis, e, kerge
Lentulus, i m. Lentulus (Cicero väimees)
5. gener, eri m. väimees
humilis, e (humus) madal; tähtsusetu
honestus, a, um (honor) auväärne, aulik
aureus, a, um (aurum) kuldne
probitas, ātis f. (probus) tublidus, korralikkus, headus; ausus
10. pudor, ōris m. (pudet) häbi (tunne); kasiinus, kõibeline puhtus; karskus, voorushikkus
coquus, i m. (coquā) kokk
cōnsultor, ōris m. (cōnsulō) nõuandja; nõukülsija
voluntās, ātis f. (volō) tahe, tahtmine
societas, ātis f. (socius) selts: liit; ühiskond
15. vinculum, i n. (vinclo) side, köidik; siin: seos

solitus, a, um (soleō) tavaline, harilik; softō sc. sõle

Gratior est solitō post maxima nūbila Phōebus «pärast väga suurt pilvitust paistab päikene meeldivamalt kui muidu»
inimicitiae, arum f. (inimicus) vaen

eligō, lēgi, lēctum, 3. (ex, legō) (välja) valima

20. tunica, ae f. tuunika (tooga all kantav alumine riie roomlastel)
propinquus, a, um lähedane; suguluses olev; comp. propior; sup. proximus
pallium, ii n. mantel (avar ja mugav ülirõie kreeklastel)
paries, etis m. sein
ardeō, arsi, arsum, 2. põlema, leegitsema

25. Iam tua res agitur, paries cum proximus ardet [Hor.] «Kui põleb naabermaja, oled sa ise ohustatud»; lühidalt: Tua res agitur asi puutub sinusse
prior, prius esimene (kahest); endine, eelmine

posterus, a, um pärastine, järgnev; comp. posterior tagumine (kahest), järgmine; sup. posterus kõige tagumine, viimne
exter(us), a, um väljas olev, väline, välispidine; comp. exterior; sup. extrēmus äärmine

Ad extrēmum lõppeks, lõppude lõpuks

30. ulterior, ius sealpool, kaugemal asetsev, sealpoolne, sealne; sup. ultimus kõige kaugem, äärmine, viimne

ferveō, rhuī, -, 2. keema; keev, kuum olema

tepeō, uī, -, 2. soe olema

frigeō, -, 2. külm, jahe olema
super(us), a, um ülemine, pealmine; kõrge; comp. superior kõrgem; eelmine; sup. suprēmus viimne ja summus kõrgeim, ülilm

35. summa summārum kõik kokku, kogusumma; ühe sõnaga ad summum üldiselt, kokkuvõttes
Suprēnum valē viimne hüvasti

XXVIII

1. tricēsimus, a, um kolmekümnes
duodētricēsimus, a, um kahekümnekaheksas

Alter ego teine mina, minu teiseik
memor, oris (abl. sg. -i, gen. pl.
-um) mäletav (c. gen.); memor
sum ma mäletan, pean meeles

5. carus, a, um kallis, armas
-met rõhutav liide I isiku (egomet,
nõsmet) ja mitmuse II isiku
(võsmet) asesõnale
iniquus, a, um (in-, aequus) eba-
tasane; ebaõiglane, ülekohtune
vādō, -, -, 3. käima, sammuma,
astuma
Vāde mēcum järgne minule, tule
(julgesti) minugal (mitmesu-
guste teatmike nimetus)

10. circulus, i m. (circus) sõõrike,
sõõr, ring
Nōli tangere circulos meos! «Ära
puuduta mu sõõre!» (Archi-
mēdēs'e sõnad oma tapjale
Sürakuusa vallutamisel room-
laste poolt a. 212 e. m. a.)

adversus, a, um vastane, vaenulik
rēs adversae õnnetus
auxilium, i n. abi

15. negō, i. ei ülema, eitama, tagasi
lükka; keelduma
placeō, uī, itum, 2. meeldima (c.
dat.)

intrā (interior) seespool, sees;
praep. c. acc. seespool, sees, -s;
sissepoole, sisse, -sse; vahel,
vahele; kestel
adversus (adversum) (praep. c.
acc.) vastu; suhtes
quoque ka, samuti

20. Tū quoque Ka Sina? (suriija
Caesari sõnad ühele ta tapjaist
a. 44 e. m. a.)

infelix, icis (in-, felix) õnnetu;
õnnetust toov
ipse, a, um ise
nōscō, nōvī, nōtum, 3. teada saa-
ma; perf. nōvī, nōvisse (=sciō)
teadma, tundma
flō, i. puhuma

25. inflō, i. (in, flō) sisse, peale,
täis puhuma
rāna, ae f. konn

ubi kui
simulō, i. (similis) sarnastama;
(tegema, nagu oleks miski nii),
teesklema, simuleerima
tunc siis

30. -sē rõhutav liide. enesekohasele
asesõnale (sē-sē), sageli tähen-
dab sama mis sē
contineō, tinuī, tentum, 2. (com-

teneō) koos hoidma, koos pi-
dama; ühendama; ümbritsema;
hõlmama; sisaldama

XXIX

1. undētricēsimus, a, um kaheküm-
ne üheksas
vōtum, i n. (voveō) töötus; palve;
soov

Hoc erat in vōtis [Hor.] «See
oligi mu südamesoov, seda ma
soovisingi»

Ad hoc «selleks», s. t. antud juh-
tumiks

5. propter (praep. c. acc.) tõttu, pä-
rast, põhjusel

Post hoc nōn est propter hoc
«pärast seda» ei tähenda veel
«seepärast», s. t. järgnevus ei
tähenda veel põhjuslikku seost
nuntio, i. n. (nuntius) kuulutama,
teatama, teadustama

sērius, a, um tõsine
tollō, sustulī, sublātum, 3. (üles)
tõstma; eemaldama, kõrvalda-
ma

10. extollō, tulī, -, 3. üles, kõrgele
tõstma; edasi lükka
sidus, eris n. tähekoogu; taeva-
keha; (taeva)täht

tālis, e niisugune, selline
multō (abl. mens.) (multum) hul-
ga, palju

metuō, uī, -, 3. siin: kellegi pärast
kartma, hirmul olema, hirmu
tundma, mures olema (c. dat.)

15. Idem per idem sama sama abil
salūtāris, e terve, tervislik
herba salūtāris ravimtaim
nocēns, entis (noceō) kahjustav,
kahjutegev, kahjulik

herba nocēns mürgitaim
20. nutriō, 4. toitma, kasvatama
urtica, ae f. nõges

rosa, ae f. roos
atque (ac) nagu, kui (võrdlusside-
sõna pärast võrdsust, sarna-
sust ja erinevust tähendavaid
väljendeid)
centum sada

25. cum (temp.) kui
cantilēna, ae f. vana, kulunud
laul, vana lagu

canō, cecini, cantum, 3. laulma,
mängima (muusikariistal)

pridiē (prior, diēs) eelmisel päe-
val, eelpäeval
quisquis, quaequae, quidquid (quic-

- quid) kes iganes, kes tahes; mis iganes, mis tahes
30. **Hērāclitus**, *i. m.* Herakleitos (VI—V saj. vahetusel e. m. a.; algse materialistliku maailmavaate esindaja. Tema vaate järgi pole «maailm, olles kõiges ühtne, ... loodud ei ühegi jumala ega ühegi inimese poolt, vaid ok, on ja saab olema igavesti elav, seaduspäraselt süttiv ja kustuv tuli»)
- bis kaks korda, kahekordselt
dēscendō, **scendi**, **scēsum**, 3. (**dē**, **scandō**) alla tulema, las-kuma
trānsmittō, **misī**, **missum**, 3. (**trāns**, **mittō**) üle saatma, üle viima, üle vedama; *intr.* üle, läbi minema, mööda voolama

XXX

1. **vērō** (**vērus**) tõesti, tõepoolest; aga, vaid
nōbīlis, *e* (**nōscō**) tuntud, tähtis, kuulus; suursugune
Bias, *antis m.* Bias (vana-kreeka mõttetark)
portō, 1. kandma, vedama
 5. **Omnia mea mēcum portō** (Cicero järgi kuuluvad need sõnad kreeka filosoofile Bias'ele, kes põgenenud kodumaalt midagi kaasa võtmata)
conveniō, **vēnī**, **ventum**, 4. (**com-**, **veniō**) kokku tulema, kogunema
ancilla, *ae f.* teenija, ümmardaja
nōmen pācis (*gen. explicativus*) sõna «rahu»
salūtāris siin: kasulik
 10. **Eō ipsō** just sellega, iseenesest
colligō, **lēgī**, **lēctum**, 3. (**com-**, **legō**) (kokku) koguma, korjama
ūllus, *a, um* mingi
Oedipūs, **odis** (*i*) *m.* Oidipus (Teeba kuninga Laios'e ja Jokaste poeg, tappis oma isa ning abiellus emaga)
certē (*certus*) kindlasti, teatavasti; tõesti
 15. **uter**, **utra**, **utrum** kumb
neuter, *tra*, *trum* mitte kumbki
ēmendō, 1. (*ex*, *mendum*) puudusi, vigu kõrvaldama; parandama
fodiō, **fōdī**, **fossum**, 3. kasvama

- fovea**, *ae, f.* auk, sala-, püünis-
 auk
 20. **incidō**, **cidī**, -, 3. (*in*, *cadō*) sisse kukkuma; (peale) sattuma, (peale) juhtuma
uterque, **utraque**, **utrumque** (*uter*, *que*) kumbki
Alius aliud agit üks teeb üht, teine teist
deceō, **cūi**, -, 2. kaunistama, ehitama; sobima, kohane olema (*c. acc.*)

XXXI

1. **noceō**, **uī**, **itum**, 2. kahju tegema, kahju tooma, kahjustama (*c. dat.*)
laedō, **sī**, **sum**, 3. vigastama, kahjustama, solvama
sedō, 1. rahustama, vaigistama
condiciō, **ōnis** *f.* kokkulepe, tingimus; olukord
 5. **Condiciō**, *sine quā nōn* tingimus, ilma milleta ei, s. t. vajalik tingimus
Quid novi (*gen. part.*) mis uut? mis uudist?
Ilias, **adis** *f.* (*acc.*) (Homeroose ni-ada) «Ilias» } (*Homeroose ni-*
ada) «Ilias» } *me all säilit-*
Odyseea, *ae f.* } *nud kreeka ee-*
 «Odüsseia» } *posed*)
solum, *i n.* maa, maapind
 10. **dulcēdō**, **dinis** *f.* (**dulcis**) magusus; armsus, meeldivus, veetlevus, võlu
cūctus, *a, um* kõik, kogu (*pl. kõik koos*)
immemor, **oris** (*in-*, *memor*) mittemäletav, unustav (*c. gen.*)
sinō, **sīvi**, **situm**, 3. lubama
dissimulō, 1. (*dis-*, *simulō*) mitte välja näitama, varjama
 15. **simul** = **simulatque**, **simulac** niipea kui
aliquis, **aliquid** (*subst.*) keegi, miski; **aliqui**, **aliqua**, **aliquod** (*adi.*) mingi (sugune), mõni
 at aga, kuid, ent
 tamen siiski, ometi
quis, **quid** (*subst.*) keegi, miski; **qui**, **qua** (*quae*), **quod** (*adi.*) mingi (tarvitatakse **aliquis**; **aliqui** asemel pärast sõnu **sī**, **nisi**, **nē**, **num**)
 20. **nimis** liiga
quisquam, **quidquam** (**quicquam**) (*subst.*) keegi, miski; **ūllus**, *a; um* (*adi.*) mingi

- vestis, is *f.* riietus, riie
 aestimō, 1. hindama
 quisque, quidque (*subst.*) igaüks;
 quisque, quaeque, quodque (*adi.*)
 iga
25. faber, brī *m.* käsitöoline, sepp,
 meister
 trahō, trāxi, tractum, 3. tõmbama,
 lohistama, vedama
 voluptās, ātis *f.* nauding, lõbu;
 siin: kirg
 fallō, fellē, falsum, 3. (kedagi)
 petma; (kellelegi) märkama-
 tuks, tähelepanematuks jääma
 (*c. acc.*)
 quidam, quaedam, quiddam
 (*subst.*) keegi, miski; quidam,
 quaedam, quoddam (*adi.*) mõne-
 sugune; mõni, mingi
30. flēō, flēvi, flētum, 2. nutma, taga
 nutma
 quivīs, quaevis, quidvis (*qui, volō*)
 (*subst.*) kestahes, mistahes; qui-
 vis, quaevis, quodvis (*adi.*) mis-
 sugune tahes
 remedium, ī *n.* arstirohi, raviva-
 hend
 quisquis, quaequae, quidquid (*quic-
 quid*) (*subst.*) kes ka mitte, kes
 iganes, kes tahes; mis ka mitte,
 mis iganes, mis tahes; quisquis,
 quaequae, quodquod (*adi.*) mis-
 sugune tahes, milline tahes
 cuiusvis hominis (*gen. poss.*) est
 igale inimesele on omane
35. insipiēns, entis (*in-, sapiēns*)
 ebatark, mõistmatu, taipamatu,
 rumal
 Nullius nisi (*litotes*) insipientis
 (*gen. poss.*) est ainult rumalale
 on omane
 quilibet, quaelibet, quidlibet
 (*subst.*) kestahes, mistahes; qui-
 libet, quaelibet, quodlibet (*adi.*)
 milline tahes

XXXII

1. capillus, ī *m.* juus, juuksekarv;
 (*kollekt.*) juuksed
 nōnnullus, a, um (*nōn nullus*)
 mõni
 ānīus diēi (*gen. qual.*) ühepäe-
 vane
 scilla, ae *f.* tool, iste
 5. ambō, ae, ō mõlemad
 collegium, ī *n.* ametivendlus, kol-
 leegium; ühing
 annus, ī *m.* aastā

- trium annōrum (*gen. qualit.*)
 vesper, eri ja eris *m.* õhtu
10. Tiberis, is, *m.* (*acc. sg. -im, abl.
 sg. -i*) Tiber (*Kesk-Itaalia pea-
 jõgi*)
 condō, didi, ditum, 3. (*com-, dō*)
 asutama, rajama
 dea, ae *f.* (*dat. pl., abl. pl. -is ja
 -abus*) jumalanna
 colō, ūi, cultum, 3. harima; aus-
 tama; hoolitsema
 quot (*indecl.*) kui paljud, kui pal-
 ju, mitu
15. plāga, ae *f.* lõök, hoop; haav
 confodiō, fōdi, fossum, 3. (*com-,
 fodiō*) läbistama, läbi torkama
 portus, ūs *m.* (porta) sadam
 nāvis longa sõjalaev
 ante quam, antequam enne kui
 20. os, ossis *n.* kont, luu
 expellō, puli, pulsum, 3. (*ex, pellō*)
 välja ajama, minema kihutama
 post rēgēs expulsōs pärast kunin-
 gate minema ajamist
 in melius müütare paremaks muut-
 ma, parandama
 temptō (*tentō*), 1. katsuma, kat-
 setama, proovima, üritama
25. spatium, ī *n.* vahemaa; ruum; aja-
 vahemik; aeg
 sescenti, ae, a (*sex, centum*) kuus-
 sada (tarvitatav ka väga suure
 arvu kohta) mustuhat
 talentum, ī *n.* (*kr. s.*) talent (ra-
 haühik)
 cōscientia, ae *f.* (*com-, scientia*)
 kaasteadmine, teadvus, teadmine;
 südametunnistus
 Spartiātēs, ae (*Spartānus, ī*) *m.*
 spartalane

XXXIII

1. tricēni, ae, a kolmekümne kaupa
 singuli, ae, a ühekaupa
 tricēnōs diēs ja tricēnōs singulōs
 diēs (tarvitatud jaotusarve, sest
 tähendatud arvud käivad iga
 kuu kohta)
 autem aga (lausus teisel kohal)
5. Februārius, a, um veebruari;
 Februārius (*sc. mēnsis*), ī *m.*
 veebruar
 Mārtius, a, um (*Mars*) märtsi-;
 Mārtius (*sc. mēnsis*), ī *m.*
 märts
 Quintilis, e (*quintus*); Quintilis
 (*sc. mēnsis*), is *m.* kvintil (viies
 kuu)

- Sextilis, e (sextus); Sextilis** (*sc. mēnsis*), is *m.* sekstiil (kuues kuu)
- September, bris, bre (septem) septembri-; September** (*sc. mēnsis*), bris *m.* september
10. **Octōber, bris, bre (octō); oktooberi-; Octōber** (*sc. mēnsis*), bris *m.* oktoober
- November, bris, bre (novem) novembri-; November** (*sc. mēnsis*), bris *m.* november
- December, bris, bre (decem) detsembri-; December** (*sc. mēnsis*), bris *m.* detsember
- Numa Pompilius, ae, ii m.** Numa Pompilius (teine muistne kuning Roomas)
- postea (post, is) pärast, pärastpoole**
15. **Iūlius** (*sc. mēnsis*, ii *m.* juuli; Iūlius (Caesari sugukonnanimi)
- Augustus** (*sc. mēnsis*), i *m.* august; Augustus (augeō) (*senali poolt Octaviānus'ele antud austav tiitel*)
- nōminō, i. (nomen) nimetama, määrama**
- imperātor, ōris m.** väepäalik, ülemjuhataja, imperaator; keiser
- Kalendae, arum f.** kalenda (esimene kuupäev)
20. **Nōnae, arum f.** noona [5. (7.) kuupäev]
- Idūs, um f.** iidus [13. (15.) kuupäev]
- Maius** (*sc. mēnsis*), ii *m.* mai
- interficiō, fēci, fectum, 3. (inter, faciō) tapma**
- cupidus, a, um** ahne; himukas, himuline (*c. gen.*)
25. **orātiōnem habere** kõnet pidama
- senātus, ūs m.** senat
- a. d. VI Id. Nov. = ante diem sextum Idūs Novembrēs** (s. o. 8. nov.)
- Prid. Kal. Ian. = pridie Kalendās Ianuāriās** (s. o. 29. detsembril, sest enne Caesari kalendrireformi oli detsembris 29 päeva)
- Manius Lepidus, ii, i m.** Manius Lepidus (Rooma konsul)
30. **Tullus, i m.** Tullus (Rooma konsul)
- Lepidō et Tullō cōsulibus** (*abl. temp.*) Lepiduse ja Tulluse konsulaadi ajal (s. o. a. 66 e. m. a.)

comitium, ii n. rahvakoosoleku koht

bini, ae, a kahekaupa

ter kolm korda

35. **terni, ae, a** kolmekaupa

quater neli korda

quaterni, ae, a neljakaupa

XXXIV

1. **Lycūrgus, i m.** Lükurgos (*Sparta seadusteandja 9. saj. e. m. a*)
- Spartānus, a, um** (Sparta) sparta
- praeclārē (praeclārus) väga selgesti; suurepäraselt**
- institūō, ūi, ūtum, 3. (in, statuō) moodustama, kujundama; otsustama; määrama, korraldama**
5. **secundum** (*praep. c. acc.*) piki, mööda; kohaselt, järgi
- adulēscēns, entis m.** noor inimene, nooruk, noormees (taval. 14. kuni 30. eluaastani)
- strēnuē (strēnuus) energiliselt, agaralt, südilt**
- parēns, entis c. (pariō) vanem (isa, ema); pl. parentēs, um c. vanemad**
- honōrō, i. (honor) austama, austust osutama**
10. **modestus (modestus) tagasihoidlikult, mõõdukalt**
- imperium, ii n.** käsk, korraldus; valitsus, võim, ülemvõim, riik
- sevērē (sevērus) karmilt, rangesti**
- patienter (patiēns) kannatlikult**
- honestē (honestus) aulikult, auväärselt; ausalt**
15. **fēliciter (fēlix) õnnelikult**
- vērē (vērus) tõeliselt, tõelikult, tõepäraselt, õigesti**
- theātrum, i n. (kr. s.) teater**
- clāmō, i. kisama, karjuma, hõikama**
- leviter (levis) kergelt; kergesti**
20. **saucius, a, um** haavatud
- suāviter (suāvis) meeldivalt**
- Forlīter in rē, suāviter in modō** tugev tegudes, õrn viisis, s. o. kindlalt, aga ettevaatlikult
- valetādō, inis f. (valeō) tervislik seisund, tervis**
- diligēter (diligēns) hoolsasti, püüdlikult, usinasti**
25. **coeptus, a, um** (coepi) alatud, alustatud
- subitō äkki, ootamatult**

- sērō (sērus) hilja
 pēpetuō (perpetuus) alatiselt, pi-
 devalt, igavesti, lakkamatult
 hūc siia
30. rārō (rārus) harva
 dēvolō, 1. (dē, volō) alla len-
 dama
 hinc siit, siitpeale
 prandeō, prandi, prānsum, 2.
 hommikueinet sööma, eines-
 tama
 inferi, ōrum *m.* (inferus) manala
 elanikud
35. fortassē võib-olla, vahest
 cēnō, 1. lõunastama
 timidus, a, um (timeō) kartlik,
 arg
 lātrō, 1. haukumä
 vehementer (vehemēns) ägedasti,
 kirglikult; tugevasti; väga
40. mordeō, momordi, morsum, 2.
 hammustama, purema
 potius (potis) ennemini, pigemini,
 parem
 multum (multus) palju; *comp.*
 plūs rohkem; *sup.* plūrimum
 ultrā sinnapoole, sealpool; kae-
 mini, üle selle; edasi, kauge-
 mal(e)
 Nōn plūs ultrā ei enam kauge-
 male (edasi), s. o. kõrgeim, pa-
 rim (tarvitatav mõne omaduse
 või ürituse ületamatu astme
 tähistamiseks)
45. iudicō, 1. õigust mõistma, kohut
 mõistma, otsustama
 difficiliter ja difficulter (difficillis)
 raskesti, raskelt, vaevaga

XXXV

1. venia, *ae f.* vastutuleikkus; luba,
 andustus, vabandamine
 Sit venia verbō! [Plin.] Olgu lu-
 ba sõnal, s. t. kui ma nii ütel-
 da tohin
 quis = aliquis
 cautus, a, um (caveō) ettevaat-
 lik
5. sēcūrus, a, um (sē = sine, cūra)
 muretu
 tūtus, a, um hädaohutu, julge,
 kindel
 prōsum, prōfuī, prōdesse (prō,
 sum) kasuks olema, kasu too-
 ma; siin: terviseks olema
- C. Cilnius Maecēnās, ii ii ūtis *m.*
 Gaius Cilnius Maecenas (*tema*)

- ūmber koondunud kirjandus-
 ringi kuulusid: Vergilius, Ho-
 ratius ja Propertius; *vrđ. met-
 seen*)
- dēsum, fuī, esse (dē, sum) mitte
 olemas olema, puudu olema,
 puuduma
10. Pūblius Vergilius Maro, ii ii
 ōnis, *m.* Publius Vergilius Maro
 (rooma tähtsamaid luuletajaid,
 rooma rahvusliku suureepose
 «Aeneis'e» autor, 70.—19. a.
 e. m. a.)
- dubitō, 1. (dubius) kahevahel ole-
 ma, kahtlema, kõhklema
 añ või; kaksikkūsimumes tarvita-
 takse partikleid: utrum — an;
 — ne — an; — an: kas ... või
- oppetō, ivī, (ii), itum, 3.—(ob,
 petō) vastu minema, vastu as-
 tuma, vastu ruttama
 mortem oppetere surmale vastu
 minema, surema
15. māgnī (*gen. pref.*) aestimāre kõr-
 gelt hindama
 dēspērō, 1. (dē, spēs) lootust kao-
 tama, meelt heitma, ahas-
 tama
 impossibilis, e võimatu
 vitō, 1. kõrvale hoiduma, välti-
 tuma
 frigus, oris *n.* külm, pakane
20. calidus, a, um (calor) soe, kuum
 autumnum, i *n.* sügis
 attentus, a, um (attendō) tähele-
 panelik

XXXVI

1. gaudeō, 2. (gaudium) rõõmu
 tundma, rõõmustama
 invitō, 1. kutsuma (kui külalist),
 külla kutsuma; üles kutsuma
 Habeat sibi minugi pärast
 accipiō, cēpī, ceptum, 3. (ad, ca-
 piō) vastu võtma, (kätte saa-
 ma)
5. iuvenis, e noor
 iuventūs, ūtis *f.* (iuvenis) noorus
 aeg, noorus; noorsugu
 humus, i *f.* maamuld, maapind;
 maa; humi (*loc.*) maas, maha
 beātus, a, um õnnelik, õnnis, ri-
 kas
 dictum, i *n.* (dicō) ütlus, vä-
 jend, sõna
10. prūdentēter (prūdēns) ettenäge-
 likult, arukalt, mõistlikult
 respiciō, spēxī, spectum, 3. (re-

- speciō) tagasi vaatama; silmas pidama, arvestama
- stilus, *i m.* pulgake (kirjutamiseks vahatahvile), (puust) kepike; kirjutis, stiil
- vertō, verti, versum, 3. pöörama, kõrvale pöörama, keerama, suunama, *pass.* pöörduma, muutama
- stilum vertere stilust keerama, s. o. kirjutatud maha kustutama; viimistlema
15. ignōscō, nōvi, nōfum, 3. (*in-*), (*g*)nōscō) andestama, andeks andma
- plānē lausa; täitsa, selgesti
- tōt (*indecl.*) nii paljud, nii palju
- Cēdant arma togae [Cic.] relvad andku aset toogale, s. o. rahujaja rüüle
- Audiatur et altera pars! võetagu kuulda ka vastaspoolt!
20. utinam (*ut, nam*) oh kui, kui ometi
- pervenio, vēni, ventum, 4. (*per, venio*) läbi, üle tulema; (kuhugi) tulema, (päralt) jõudma, saabuma
- ignōminia, *ae f.* (*in-*, *nōmen*) ausa nime kaotus, autus, teotus, häbistus
- edō, ēdi, ēsum, 3. sööma
- quō = *ut (fin.) eō*
25. impēritus, *a, um* (*in-*, *peritus*) vilumatu, kogenematu
- teneantur (*sc. memoriā*) meeles peaksid

XXXVII

1. implōrō, 1. (*in, plōrō*) anuma, (hārdalt, tungivalt) paluma
- pōstulō, 1. nõudma
- ōrō, 1. paluma
- obsecrō, 1. (*ob, sacrō*) pühaduse nimel paluma; anuma, (hārdalt, tungivalt) paluma
5. quid = aliquid
- graviter (*gravis*) raskesti
- statuō, uī, ūtum, 3. asetama, paigutama, kohale, üles seadma; määrama, otsustama
- privātus, *a, um era*, isiklik; eraldi seisev
- commodum, *i n.* kasu
10. paupertās, ātis *f.* (*pauper*) vaesus; vilefsus, kehvus; häda
- impellō, puli, pulsum, 3. (*in, pellō*) (millegi) külge lööma

- või tõukama, liikuma panema; virgutama, ergutama, sundima, kihutama (millekski)
- audāx, ācis (*audeō*) julge, jultunud
- operam dare vaevaks võtma, vaeva nägema, hoolitsema
- reficiō, fēci, fectum, 3. (*re-, faciō*) uuesti tegema, uuesti korda seadma, taastama, parandama, uuendama
15. adulātor, ōris *m.* meelitaja, (alatu) lipitseja, lõmitaja
- grandis, e suur, tohutu
- iterum teist korda, uuesti, jälle
- Rōmam Rooma (*linnade nimed* esinevad küsimuse puhul «kuhu?» akusatiivis)
- trādō, dādi, ditum, 3. (*trāns, dō*) üle andma; edasi andma; jutustama
20. relinquō, liqui, lictum, 3. (*re-, linquō*) maha jätma, järele jätma, jätma; siin: lahkuma
- vitalis, e (*vita*) elujõuline, vitaalne
- arātrum, *i n.* (*arō*) ader
- Cincinnatius, *i m.* Cincinnatius (*konsul a. 460, diktaator a. 458 e. m. a.*)
- dictātor, ōris *m.* diktaator

XXXVIII

1. rideō, risi, risum, 2. naerma; välja naerma, pilkama (*c. acc.*)
- neve, neu (*ne, -ve*) ega, mitte
- lepus, oris *m.* jännes
- quaestiō, ōnis *f.* (*quaerō*) otsimine, uurimine; pärimine, küsimus
5. prōpōnō, posui, positum, 3. (*prō, pōnō*) ette panema; ette seadma; asetama; esitama
- tupiō, ivi (*ii*), itum, 3. himustama, ihaldama
- quam siin: kuidas, kui väga, kui võrd
- doleō, uī, -, 2. (*dolor*) valutama, valu tundma; kurvastama
- intelligō, lēxi, lēctum, 3. (*inter, legō*) aru saama, mõistma, taipama
10. accidō, cidi, -, 3. (*ad, cadō*) juurde, alla langema; (*impers.*) osaks saama, juhtuma
- ut (*consecut.*) nii et
- ne (*küsiiv partikkel*) kas

- quōmodo (quō modō) missugusel viisil, kuidas
proximā, ... superiōre nocte (abl. temp.) viimasel, ... eelviimasel ööl
15. convocō, l. (com-, vocō) kokku kutsuma
ignōrō, l. mitte teadma, tähele panemata jätma, ignoreerima
Quintus, i m. Quintus (eesnimi)
complūrēs, a, (gen. -ium) (com-, plūrēs) paljud, mõned
incrēdibilis, e (in-, crēdibilis) uskumatu
20. memorō, l. (memor) mainima, meenutama
legiō, ōnis f. leegion
ut siin: kuidas
pūgna, ae f. võitlus, lahing
Marathōnius, a, um (Marathōn) maratoni (pūgna Marathōnia a. 490 e. m. a.)
25. quantum kui palju
vel ehk; või; isegi; siin: kasvõi
argūmentum, i n. märk, tunnus, tõend, argument; (teose) sisu
dictū (sup. II) ütelda
gēns, gēntis f. hõim, suguharu, rahvas
30. quantus, a, um kui suur, missugune

XXXIX

1. cum (temp.) kui
grātia, ae f. meeldivus arm, tänu, soosing
grātiās alicui agere kellelegi tänu avaldama, kedagi tänama
fidem alicui habēre kedagi usaldama, uskuma
5. Pythagorās, ae m. Püthagoras (kuulus kreeka filosoof VI saj. e. m. a.)
Stratonicus, i m. Stratonicus (kiitaaramängija)
citharista, ae m. (cithara) kitaraaramängija, kitarööd
statua, ae f. (statuō) kuuju
Apollō, inis m. Apollon (muusika, luulekunst ja valguse jumal)
10. commemorō, l. (com-, memorō) meelde tuletama, meenutama; mainima
vesperi õhtul
Thalēs, is m. Thales (kreeka filosoof Mileetosest ca. 624–547 e. m. a.)
cum (hist.) kui

- terrester, stris, stre (terra) maa-
15. Chaerōnēa, ae f. Haironeia (linn Boiootias)
Isthmos (-us) i m. Isthmus (maakitsus Korintose linna juures)
Corinthi, ōrum m. (Corinthus) Korintose elanikud
fossa, ae f. (fodiō) kraav
Diōgenēs, is m. Diogenes (filosoof-küünik ca 400–323 a. e. m. a.)
20. dōlium, ii n. tünn, vaat
habitō, l. (habeō) elunema, elama, asuma
volvō, volvi, volūtum, 3. veeretama, keerutama; lahti rullima
Myndus, (-os), i f. Mündus (sadamalinn Kaarias, Väike-Aasias)
excēdō, cessi, cessum, 3. (ex, cēdō) välja astuma, välja minema, väljuma

XL

1. mātūrōs, a, um küps, valminud
decidō, cidi, -, 3. (dē, cadō) alla kukkuma, maha kukkuma, langema
peccō, l. eksima, patustama
rogō, l. küsima, paluma
5. nōnne? (nōn, -ne) kas tõesti mitte? kas siis ei? kas ju? eks? (tarvitatakse siis, kui oodatakse jaatavat vastust)
appetō, ivi, itum, 3. (ad, petō) taotlema, püüdma; nõudma, hilmustama
societas hūmāna inimühiskond
ostendō, tendi, tētum, 3. näitama, osutama, tõendama, siin: lubama, töötama
Chilō(n), ōnis m. Hilon, (VI saj. e. m. a. Sparta efoor)
10. damnō, l. süüdi mõistma
accūsō, l. süüdistama, kaebama
pluit, pluit, 3. (v. impers.) sajab (vihma)
madeō, ui, -, 2. märg, niiske olema
naufragus, i m. (nāvis, frangō) laevahukku kannatanu, merehädaline
15. -ne ... an kas ... või
Darēus, ēi m. Dareius (Pärsia kuningas)
repudiō, l. tagasi lükkama; keelduma; hülgama
Parmeniō(n), ōnis m. Parmenion

(*Mokedoonia Aleksandri väejuht*)

Solōn (Solo), õnis *m. Solon (vanakreeka filosoof ja seaduseandja ca 600 e. m. a.)*

20. **sileō, ui**, -, 2. vaikima; tegevuseta olema

Periander, dri *m. Periandros (Korintose türann VII—VI saj. e. m. a.)*

occultō, 1. varjama

num? kas tõesti? kas siis? ega ometi? (eitavat vastust oodates)

Hector, oris *m. Hektor (Priamose poeg, vapraim Trooja kangelane)*

25. **nōsset = nōvisset (nōscō)**

XL I

1. **mīror**, 1. (**mirus**) imestama
admiror, 1. (**ad, mīror**) imestusega vaatama, imestama, imetlema

grātulor, 1. õnne soovima, õnnitlema (*c. dat.*)

imitor, 1. järele aimama, matkima, jäljendama; imiteerima

5. **audācter (audāx)** julgesti; jultunud

calumnior, 1. laimama

haereō, haesi, haesum, 2. (küljes) rippuma; kinni jääma, takerduma; (külge) kleepuma

fateor, fassus sum, 2. tunnustama, (üles) tunnistama

peccātum, i n. (peccō) patustus, eksimus, patt, süütegu

10. **confiteor, fessus sum**, 2. (**com-, fateor**) üles tunnistama

loquor, locūtus sum, 3. kõnelema, rääkima

concordō, 1. (**com-, cor**) üksmeelles, kooskõlas olema

probō, 1. (**probus**) proovima, katsuma; heaks kiitma, õigeaks tunnistama; tõestama

dēterior, ius; sup. deterrimus vähem hea, halvem

15. **sequor, secūtus sum**, 3. järgnema, järgima (*c. acc.*)

labor, läpsus sum, 3. libisema

aberrō, 1. (**ab, errō**) (teelt) kõrvale eksima; eemalduma, (mildestki) kõrvale kalduma, kõrvale minema

discordia, ae f. (discors) lahkmeel, lahkheld

dlabor, läpsus sum, 3. (**dis-, labor**) laiali libisema, laiali valguma; hävima, hukkuma

20. **utor, ūsus sum**, 3. kasutama, tarvitama (*c. abl.*)

parturiō, 4. (**pariō**) sünnitamisel, sünnitusvaludes olema, sünnitama

nāscor, nātus sum, 3. sündima
ridiculus, a, um (rideō) naljakas, naeruväärne

morior, mortuus sum, 3. (*part. fut. moritūrus, a, um*) surema

25. **patior, passus sum**, 3. kannatama; taluma, sallima, lübama

gradior, gressus sum, 3. sammuma, astuma

prōgredior, gressus sum, 3. (**prō, gradior**) edasi liikuma

regredior, gressus, sum, 3. (**re-, gradior**) tagasi minema, tagasi pöörduma

Critō(n), õnis *m. Kriton (Sokratese õpilane ja sõber)*

30. **Sōcratēs**, is *m. Sokrates (kuulus Ateena filosoof, Platoni õpetaja; 469—399. a. e. m. a.)*

custōdia, ae f. (custōs) valve; vahipost; vahtkond; vahistus, vangistus; vangla

ēgredior, gressus sum, 3. (**ex, gradior**) välja sammuma, välja astuma; välja minema, väljuma

mētor, mēnsus sum, 4. mõõtma; välja mõõtma

partior, partītus sum, 4. (**pars**) jagama, jaotama, välja jagama

XL II

1. **Scylla, ae f. Sküllä (neeme tipus asetsev meresõitjaile ohlik kalju Sitsiilia väinas, müüdi järgi Phorküse tütar, kes nõiutuha haukuvaks koletiseks kaljukoopas varitsedes puruks kis-kus iga temale läheneva elava olendi)**

Charybdīs, bdīs f. (acc. -bdim ja -bdin, abl. -bdī) Charübdīs (kardetav veekeeris Sitsiilia väinas Sküllä vastas, personifitseeritud mereveelt neelavaks hirmsaks elukaks)

accendō, endī, cēnsus, 3. süütama

lūcerna, ae f. latern; lamp, õil-lamp

5. forum, i n. turuplats, turg, foorum
ambulō, 1. jalutama
persuadēō, suāsi, suāsum, 2. (suādeō) tungivalt soovitama, veenma (c. dat.)
pulsō, 1. (pellō) (tugevasti) tõukama, lööma; koputama
pateō, uī, -, 2. avatud olema, avanema, laiuma
10. iānuā, ae f. välisuks, uks, sissekäik
āmēns, mentis (ab, mēns) meelethu
Samī, ōrum m. (Samos) Samos'e saare elanikud, samoslased
obliscor, oblitus sum, 3. unustama (c. gen.)
memini, isse (v. defect.) mäletama
15. lateō, uī, -, 2. varjatud olema, peituma; siin: kaduma, unustama
Āgis, gidis m. Agis (Sparta kuningas)
sufficiō, fēcī, fectum, 3. (sub-, faciō) piisama, jätkuma, küllalt olema
repetō, petivī (petii), petitum, 3. (re-, petō) uuesti taotlema, korutama
gladiātor, ōris m. (gladius) gladiiaator
20. avē! avēte! tere! ole, olge tervitatud!
M. Antōnius īi m. Antonius (Rooma riigimees I saj. e. m. a.)
imber, bris m. (abl. sg. ī ja e) vihmavaling, vihmasadu, vihm
Capua, ae f. Capua (Kampaania pealinn)
iubeō, iussī, iussum, 2. käskima
25. adhūc seniajāni, senini in incertō teadmatuses
iaceō, uī, -, 2. lamama; asetsema
prōtinus (prō, tenus) otse (edasi), sedamaid, vahetult, siin: edasi
- XLIII
1. migrō, 1. rändama, ümber asuma
Marathōn, ōnis c. Maraton (küla Atika idarannikul, mille lähedal a. 490 e. m. a. Miltiades võitis pärslased)
fortitudō, dinis f. (fortis) vahvus, vaprus
- ◊ Rhodanus, ī m. Rhône (jõgi Gallias)
5. iungō, iūnxī, iūnetum, 3. ühendama
ratis, is f. parv
traiciō, iēcī, iectum, 3. (trāns, iaciō) läbi, üle viskama; ületama, läbistama; siin: sc. sē üle (teisele poole) minema, üle sõitma (c. acc.)
Cyrus, ī m. (sc. Minor) Kūros (Noorem) (Pärsia satraap V.-Aasias, V saj. e. m. a.)
clam salaja
10. superbus, a, um üleolev, kõrk, uhke
Tarquinius Superbus, īi, ī m. Tarquinius Superbus (seitsmes ning viimane Rooma kuningas)
regnō, 1. (rēgnum) kuningas olema, valitsema
adveniō, vēni, ventum, 4. (ad, veniō) (juurde) tulema, lähene-ma, saabuma
orior, ortus sum, 4. (part. fut. oriturus) (ind. praes. konjugeerub III konj. järgi; coni. imperf. - oreretur ja oriretur) tõusma, ilmuma; algust saama, lähtuma, algama, tekkima
15. profiscor, fectus sum, 3. teele asuma
et siin: ka
surgō, surrēxi, surrēctum, 3. (sub, regō) (püsti) tõusma, üles tõusma
forte juhtumisi, juhuslikult
praesēns, entis (praesum) kohalolev, juuresolev, käesolev, praegune
20. veneror, 1. auustama, jumaldama; kummardama (kui jumalat)
mirus, a, um ebatavaline, ime-line
convertō, vertī, versum, 3. (com-, vertō) ümber, teisale pöörama; muutma; siin: pass. muutuma
omnium mentēs üldine meeleolu
Publius Valerius, īi īi m. Publius Valerius (esimene konsul Roomas a. 509, 508)
25. exigō, ēgi, āctum, 3. (ex, agō) välja ajama; lõpetama
Iānus, ī m. Janus (alguse, aja, samuti uste ja väravate jumal, piltidel kujutatud kahe näoga, käes võti. Temale oli pühenda-

- tud aasta esimene kuu; 1. jaanuaril pühitseti Januse püha)
- templum, i n. tempel
- Athēnae, arum f. Ateena (linn)
- cōnfiō, fēci, fectum, 3. (com-, faciō) teostama, korda saatma, täide, lõpule viima, lõpetama
30. exercitus, ūs m. (exercēō) väljaõpetatud sõjavägi
- dimitto, misi, missum, 3. (dis-, mittō) laiali saatma; laiali, lahiti laskma

XLIV

1. litigō, 1. (lis) riidlema, tulitsema, protsessima
- invadō, vāsi, vāsum, 3. (in, vadō) (sisse, kallale) tungima
- obstrepō, puī, -, 3. (ob, strepō) vastu kostma; mühama, kohama
- irā obstrepente kuna viha kõrvus kumises
5. cum (iterat.) igakord kui
- sōl dictus est (sc. ssō) (pāikesē) nimetuseks on «sōl»
- exorior, ortus sum, 4. (ex, orior) välja, esile tulema, nähtavale ilmuma; tõusma
- obscurō, 1. (obscurus) pimestama, tumestama; varjama
- pernox, noctis (per, nox) (esineb ainult nom., abl. sg.) õõ läbi paiste
10. armāmenta, ōrum, n. (arma) purjestik, purjed
- potest vōib
- iūcunditās, ātis f. (iūcundus) meeldivus, veetlevus, mõnusus
- gubernātor, ōris m. (gubernō) tüürimees; juhtija, valitseja
- dēstringō, strinxī, strictum, 3. (dē, stringō) maha, ära tõmbama; paljastama
15. sistō, steti, statum, 3. asetama, panema; seisma jääma, peatuma
- cōnsistō, stiti, -, 3. (com-, sistō) seisma jääma, peatuma, asuma
- ēnsis, is m. mõök
- arrigō, rēxi, rēctum, 3. (ad, regō) üles tõstma
- aurēs arrigere kõrvu kikki ajama; teraselt, tähelepanuga kuulama
20. adstō (astō), stiti, -, 1. (ad, stō) (juures) seisma

- dēmittō, misi, missum, 3. (dē, mittō) maha, alla laskma; langetama
- dux, ducis, c. (ducō) juht, pealik
- Gallicus, a, um (Gallia) Gallia
- Orgetorix, rigis m. Orgetorix helveetslaste juht 70–60. aastal e. m. a.)
25. Marcus Messāla, i ae m. Marcus Messāla (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)
- Mārcus Pīsō, i ōnis m. Marcus Pīso (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)
- nōbilitās, ātis f. (nōbīlis) kuulsus, tähtsus; kõrgem seisus, aadel
- incolumis, e puutumata, vigastamata
- obsideō, sēdi, sessum, 2. (ob, sedeō) blokeerima, sulustama, (sisse) piirama, (ümber) piirama
30. Mithridatēs, is m. Mithridates (Pontos'e kuningas)
- Galba, ae m. Galba
- ōrātor, ōris m. oraator, kõnemees, kõneleja
- tranquillus, a, um vaikne, rahulik

XLV

1. praestō, stiti, stitum (statum), 1. (prae, stō) ees seisma, ees olema; välja paistma, parem olema; impers. praestat on parem
- ērudīō, 4. õpetama, haridust andma
- (ops), opis f. (nom., voc., dat. sg. ei esine) võim, vägi, abi; pl. vahendid, vara, rikkus
- milītō, 1. (mīles) sõdur olema, sõjaväes teenima; võitlema
5. genū, ūs n. põlv
- labō, 1. kõikuma, vankuma, vaaruma, tuikuma
- Mārcus, Laeca, i ae m. Marcus Laeca (Catiliha vandeseltsi liige)
- cōnstō, stiti, (statum), 1. (com-, stō) kindlasti seisma, püsima; koosnema
- Divitiācus (Diviciācus), i m. Divitiacus (hāädulaste juht Caesari ajal)
10. Germāni, ōrum m. germaanlased
- irācundus, a, um (ira) äkiline
- temerārius, a, um (temere) järelemõtlematu, tujukas

- Gallia, ae f. Gallia
proximā nocte (abl. temp.) järg-
misel ööl
15. posse võima, võida
prōvincia, ae f. tegevuspiirkond,
tegevusväli, võitluspiirkond; või-
detud maa, provints
scriptor, ōris m. (scribō) kirjanik
compōnō, posui, positum, 3. (com-
pōnō) kokku panema, kokku
seadma; koostama
versūs compōnere vārsse kirju-
tama
20. auctor est jutustab
Quintilius Vārus, ii ī m. Quinti-
lius Varus (luuletaja, Vergiliuse
ja Horatiuse sõber)

XLVI

1. Pompēii, ōrum m. Pompei (linn
Lōuna-Kampaanias; hāvinud
Vesuuvi purskel a. 79 m. a. j.)
celeber, bris, bre rahvarikas; pidu-
lik; kuulus
Campānia, ae f. Kampaania
(maakond Kesk-Itaalias)
considō, sēdi, sessum, 3. (com-
sidō) asetuma; istet võtma; sis-
se, alla, vajuma
5. mōtus, ūs m. (moveō) liikumine
terrae mōtus maavārisemine
Rēgulus, ī m. Regulus (Rooma
konsul a. 79 m. a. j.)
Vergīnius, ii m. Verginius (Ro-
oma konsul a. 79 m. a. j.)
impleō, plēvi, plētum, 2. (in-
pleō) täitma
10. iam siin; kohe
vigilō, l. (vigil) ärkvel, valvel
olema
salūs siin: julgeolek
perniciēs, ēi f. (per, nex) hukatus
arbitror, l. (arbitr) (õige)ks pi-
dama, arvama
15. Hicētās, ae m. Hiketas (filosoof
Sūrakuusust)
Syrācūsīus, a, um (Syrācūsae)
sūrakuuslane
supera, ōrum n. taevakehad, taeva-
võlv
cēnsēō, suī, sum, 2. arvama
praeter (praep. c. acc.) mööda;
peale (kellegi, millegi)
20. mundus, ī m. maailm; maa
movēri liikuma
insānus, a, um (in-, sānus) mõis-
tusetu, hull, hullumeelne

- furō -, -, 3. hullumeelne olema,
(hullumeelselt) määratsema
multa ... bona (acc. pl. neutr.)
palju head, rohkesti hüvesid
25. absolvō, solvi, solūtum, 3. (ab-
solvō) vabastama; vabaks, õi-
geks mõistma
soror, ōris f. õde
Rōmulus, ī m. Romulus (Rooma
linna rajaja ja esimene kunin-
gas)
urbem cōstituere linna asutama,
rajama
vetō, uī, itum, 1. keelama
vinciō, vīnxi, vīctum, 4. siduma,
kõitma; takistama; siin: ahel-
dama, raudu panema
salvus, a, um vigastamata, rikku-
mata, kahjustamata, terve
cōnstat, stīfīt, -, 1. on kindel, on
teada
appāret, uīt, -, 2. on selgesti nä-
ha, silmanähtav
oportet, uīt, -, 2. peab, tuleb
35. opus, n. (indecl.) tarvidus; opus
est (alicui alicuiā rē) on tarvis,
on vaja, on vajalik, tarvilik

XLVII

1. Pūblius Cornēlius Scipiō Nāsica
Africanus (maior), ii ii ōnis
ae ī m. Publius Cornelius
Scipio Nasica Africanus (va-
nem) (kuulus Rooma väepealik,
Zama lahingu võitja a. 202
e. m. a.)
Ennius, ii m. Ennius (esimesi
Rooma luuletajaid, 239—169
e. m. a.)
ōstium, ii n. maja sissekäik, uks;
suue
iussus, ūs m. (iubeō) käsk, kor-
raldus; iussū käsul
5. intus sees (pool); sisse (poole)
paucis post diēbus (abl. mens.)
mõni päev hiljem
exclāmō, l. (ex, clāmō) hüüdma,
hõikama
impudēs, entis (in-, pudēs) hä-
bitu, häbematu, jultunud, ülbe
Apellēs, is m. Apelles (kuulsaim
kreeka maalikunstnik, Make-
doonia Aleksandri kaasaeglane)
10. pictor, ōris, m. (pingō) maali-
kunstnik, maalija
perficiō, feci, fectum, 3. (per,
faciō) lõpule viima, lõpetama

prāpōnere üles seadma, välja pa-
nema

pergula, ae f. väljaulatuv hoone-
osa, värvavaruus; siin: ateljee
trānsiēns, trānseuntis c. mõõda-
mineja, mõõduja

15. auscultō, l. pealt kuulama, kuu-
lama

vulgus, ī n. (m.) rahvas, hulk
diligēns, entis (diligō) hoolas,
püüdlik

trādunt jutustatakse

sūtor, ōris m. kingsepp

20. reprehendō, endi, ēnsun, 3. (re-
prehendō) (kinni haarates) ta-
gasi hoidma; haarama, tabama;
noomitust, märkust tegema,
laitma

crepida, ae f. sandaal

trānsibat läks mõõda, mõõdus

ēmendātiō, ōnis f. (ēmendō) pa-
randus, täiendamine

cavillor, l. pilkama, norima

25. coepi, coepisse (v. defect.) alga-
ma, alustama, hakkama
circā (prae p. c. acc.) ümber, ümb-
ruses

crūs, crūris n. säär

indignor, l. (indignus) ebavääri-
liseks pidama; pahane, vihane
olema; pahanduma, vihastuma

prōspiciō, spēxi, spectum, 3. (prō,
speciō) edasi, ette vaatama;
silma; siin: välja vaatama

30. dēnuntiō, l. (dē, nuntiō) teadus-
tama, teatama

Nē sūtor suprā crepidam (iūdicet)
«kingsepp jäägu oma liistude
juurde»

XLVIII

1. cōnsentiō, sēnsi, sēnsun, 4. (com-
sentiō) nõus olema, nõustuma;
kokku leppima

Epīcūrus, ī m. Epikuros (kuulus
kreeka filosoof IV saj. e. m. a.,
tema nime järgi nimetatud
filosoofilise koolkonna rajaja)

lectitō, l. (legō) (korduvalt, in-
nuga) lugema

Platō(n), ōnis m. Platon (kreeka
filosoof V—IV saj. e. m. a.,
Sokratese õpilane)

5. studiōsē (studiōsus) püüdlikult,
hoolikalt

terror, ōris m. (terreō) hirm

terror incidit ... exercitui sõja-
väge valdas hirm

Gnaeus Pompeius Māgnus, ī ī ī
m. Gnaeus Pompeius (kuulus
Rooma riigimees I saj. e. m. a.)

Pompeī = Pompei (gen. sg.)

10. modo (modus) ainult, vaid; äsja;
non modo ... sed etiam mitte
ainult ... , vaid ka

sēnsus, ūs m. (sentiō) tunne,
meel; aisting

tēctum, ī n. (tegō) katus; maja

laetor, l. (laetus) rõõmustama,
rõõmu tundma

vehemēns, entis äge, kirglik; vali,
tugev

15. existimō, l. (ex, aestimō) hin-
dama; arvama, arvamust aval-
dama, otsustama

prohibeō, buī, bitum, 2. (prō,
habeō) takistama, tagasi, eema-
le hoidma, eemale tõrjuma

cōnsulātus, ūs m. (cōnsul) kon-
suliamet, konsulaat

Titus Pompōnius Atticus, ī ī ī
m. Titus Pomponius Atticus

Graecē (Graecus) kreeka keeli

20. Graecē loqui kreeka keelt rääkima
posterī, ōrum m. (posterus) järg-
lased

geōmetria, ae f. (kr. s.) maa-
mõõtmine, maamõõtmiskunst,
geomeetria

inveniō, vēni, ventum, 4. (in,
veniō) leidma, leiutama, avas-
tama, teada saama

immolō, l. ohvriks tooma, ohver-
dama

XLIX

1. sērus, a. um hiline
neque ... neque (nec); nec ...
nec ei ... ega

quālis, e missugune, milline
quidem isegi, muidugi, tõsi küll;
küll; vähemalt

5. turbulentus, a, um rahutu, ärev,
sünnmusrohke; tormine; täis
rahutust

permaneō, mānsi, mānsun, 2.
(per, maneō) kindlaks jääma,
püsima; edasi kestma

possum, potui, posse (pofis, sum)
võima, otsutma, saama

suspīcor, l. (suspiciō) kahtlus-
tama; aimama, (ära) arvama

Anacharsis, idis m. Anacharsis
(sküüt, teadushimust aetuna

reisis Soloni ajal Ateenasse)

10. Scytha, ae m. sküüt

nõsse = nõvisse
 admoneō, uī, itum, 2. (ad, moneō)
 meelde tuletama; manitsema,
 veenma
 necāssēt = necāvisset
 sänē (sānus) tõesti, tõepoolest;
 siiski, kõigest hoolimata

L

1. sevērūs, a, um karm, range; siin:
 tõsine
 iocor, 1. (iocus) naljatama, nal-
 jatlema, nalja heitma
 piscor, 1. (piscis) kalastama,
 kala püüdma
 natō, 1. ujuma
5. omnīs ... aetas ... tenētur kogu
 aeg on kinni
 occāsiō, ōnis, f. (occāsus) juhus;
 võimalus
 modus vivendī elamisviis
 potestās, ātis f. (potis) võim,
 jõud; võimalus
 beātē (beātus) õnnelikult
10. cupiditās, ātis f. (cupidus) himu,
 iha; siin: igatsus, soov
 beātē vivendī cupiditās igatsus
 õnneliku elu järele, soov õnne-
 likult elada
 incendō, cendī, cēnsūm, 3. põlema
 panema, süütama
 permovēō, mōvī, mōtum, 2. (per,
 movēō) tugevasti liikuma pane-
 ma, liigutama; suurt mõju aval-
 dama, mõjutama
 castigō, 1. noomima, karistama,
 nuhtlema; laitma, riidlema,
 sõitlema
15. dominor, 1. (dominus) isand ole-
 ma, valitsema, võimul olema,
 käsikima
 disciplīna, ae f. (discipulus) õp-
 pus, õpetus, teadus; kord, dist-
 sipliin
 vēnor, 1. jahti pidama, küttima
 ēsuriō, -, -, 4. näljane olema, näl-
 ga tundma
 sitiō, 4. (sitis) janu tundma, janu-
 nema

LI

1. facinus, oris n. (faciō) tegu, toi-
 ming; kuritegu, roim
 diripiō, ripuī, reptum, 3. (dis-
 rapiō) riisuma, paljaks röövima
 Aristotelēs, is ja i m. Aristoteles

(kuulus kreeka filosoof, Platoni
 õpilane, 384—322. a. e. m. a.)
 dēmōnstrō, 1. (dē, mōnstro) näi-
 tama; (näitlikult) selgitama,
 seletama, tõestama

5. gustus, ūs m. (gustō) maitmine,
 proovimine; maitse
 disputō, 1. arutlema, vaidlema;
 seletama
 iam juba; siin: enam (eitav lause)
 praepōnō, posui, positum, 3.
 (prae, pōnō) ette(otsa) sead-
 ma; eelistama (c. dat.)
 ut (concess.) ehk küll, ehkki, kuigi
10. sānus, a, um terve
 adhibeō, uī, itum, 2. (ad, habeō)
 juurde, külge panema; raken-
 dama, tarvitusele võtma, kasu-
 tama
 moderātiō, ōnis f. piiri-, mõõdu-
 pidamine, endavalitsemine; mõõ-
 dukus, parajus
 ignōtus, a, um (in-, (g)nōtus)
 teadmatu, tundmatu
 cēterum (cēterus) muide
15. plūrimum valēre väga palju suut-
 ma
 praecipuē (praecipuus) iseäranis,
 peamiselt, eriti
 cōnspectus, ūs m. (cōnspiciō)
 vaade, vaatepiir
 in cōnspectū (sc. hominū) (ini-
 meste) nähes, silme all
 ratiō, ōnis f. (reor) arve; aru,
 mõistus; mõte

LII

1. dēpulsīō, ōnis f. (dēpellō) ära-
 tõukamine; kõrvaldamine, eemal-
 damine
 Pelopidās, ae m. Pelopidas (Tee-
 ba kuulus väepealik IV saj.
 e. m. a.)
 cōnsiliūm capere otsust tege-
 ma, otsustama
 Gaius Cassius Longīnus, ī ī ī
 m. Gaius Cassius Longinus
 (vabariiklane, Caesari-vastase van-
 denõu algataja)
5. Periclēs, is m. Perikles (Ateena
 kuulus kõnemees ja riigimees
 V saj. e. m. a.)
 causā (postpos. c. gen.) põhjusel,
 pärast, tõttu, otstarbel, -ks
 ingēns, gentis hiiglasuur, mää-
 ratu, tohutu
 comparō, 1. (com-, parō) valmis-
 tama, korraldama; võrdlema

trēs viri, ōrum *m.* tresvirid (*kolmelikmeline ametnike kolleegium*)

10. rem publicam cōstituere riigielu korraldama, reguleerima triumvir, ī *m.* (trēs, vir) triumvir (*kolmelikmelise ametnike kolleegiumi liige*)

comitia, ōrum *n.* rahvakoosolek
ēdicō, dixi, dictum, 3. (ex, dicō) (avalikult) teada andma, kuulutama; määrama, käskima
Cyprus, ī *f.* Kūpros (*saar Vahe-mere idaosas*)

15. abundō, 1. (ab, undō) üle voolama, ülikülluses olema
materia, ae *f.* materjal, aine; ehitusmets
māgnopere (māgnō opere) väga aegritūdō, dinis *f.* (aeger) halb enesetunne, haigus; kurvastus, mure, meelehärm, tusk
Neapolis, is *f.* (*acc. sg. -im; abl. sg. -i*) Napoli

20. absterreō, uī, itum, 2. (ab, terreō) (millestki eemale) peletama; (ära, eemale) hirmutama
cōspiciō, spēxī, spectum, 3. (com-, speciō) üle vaatama, silmama, nägema, märkama, tähele panema

cōnspecta moenia müüride nägemine

neglegēns, entis (neglegō) tähelepanematu, hoolimatu, ükskõikne, muretu

Euripidēs, is *m.* Euripides (*Ateena suur tragöödiakirjanik, 480—405 a. e. m. a.*)

25. tragoedia, ae *f.* (*kr. s.*) tragöödia
ēloquor, locūtus sum, 3. (ex, loquor) mõtteid väljendama, rääkima, kõnelema

ēlegantia, ae *f.* (ēlegāns) maitserikkus, peenus, elegantsus
mūtātā, ōrum *n.* (mūtō) muudatused

mūtātis mūtandis vajalike muudatustega

30. praemittō, misi, missum, 3. (prae, mittō) ees, ette, eel saatma; (millestki) enne kõnelema, (mõnd märkust) enne tegema
praemissis praemittendis (*pp*) «pärast seda, kui on eelnenud see, mis peab eelnema» (*s. o.* eeldades kõike vajalikku; pärast vajalikke sissejuhatavaid sõnu)

1. sapiō, ii, -, 3. maitset omama; arukas, tark olema
audeō, ausus sum, 2. julgema, sõandama

decorō, 1. (decus) kaunistama, iustama, ehtima

- somnium, ii *n.* unenägu
5. mentior, 4. valetama, luiskama
profiteor, fessus sum, 2. avalikult tunnistama, kuulutama
tardō, 1. kõhklema, viivitama
cōnsultō, 1. (cōnsulō) (innukalt) nõu pidama või arutama, kaalutlema

tantus, a, um nii suur, niisugune

10. gaudeō, gāvīsus sum, 2. rõõmu tundma, rõõmustama (*c. abl.*)
soleō, solitus sum, 2. tavatsema, harjunud olema; soleō *c. inf.* harilikult

fidō, fīsus sum, 3. usaldama (*c. dat.*)

cōnfidō, fīsus sum, 3. (com-, fidō) kindlasti lootma, uskuma; usaldama (*c. dat.*)

dīffidō, fīsus sum, 3. (dis-, fidō) mitte usaldama (*c. dat.*)

15. revertor, verti, verti (3) tagasi pöörduma

cēdere siin: kaduma
praeteritus, a, um (praetereō) möödunud

unquam (umquam) kunagi
Thessalia, ae *f.* Tessaalia (*maala Põhja-Kreekas*)

20. Brundisium, ii *n.* Brundisium (*linn Kalaabrias*)
innumerābilis, e (in-, numerus) loendamatu, arvutu

1. adsum, adfui (affui), adesse (ad, sum) kohal, juures olema; aitama (*c. dat.*)

absūm, āfui, abesse (ab, sum) ära, eemal olema; eemale jääma; puuduma

invidia, ae *f.* (invidēō) kadedus; vihavaen, põlgus

Themistoclēs, is *m.* Themistokles (*Ateena väejuht V saj. algul e. m. a.*)

5. impetus, ūs, *m.* (in, petō) pealetung, kallaletung, rünnak
impetum facere ründama

- vítuperõ, 1. laitma, hukka mõist-
ma, taunima
praesum, praefui, praesse (prae-
sum) ees, eesotsas olema või
seisma, ülemaks olema (*c. dat.*)
Hasdrubal, alis *m.* Hasdrubal
(*Kartaago väejuht III saj.*
e. m. a.)
10. corrigõ, rēxi, rēctum, 3. (com-,
regõ) parandama, korrigeerima
praeteritum (*sc. tempus*), *i n.*
(praeterēõ) mõõdunu, mõõdu-
nud aeg, minevik
praesens (*sc. tempus*), entis *n.*
(praesum) olevik
futurum (*sc. tempus*), *i n.* tulevik
Cõrrige praeteritum, praesens re-
ge, cērne futurum «paranda
minevikku, valitse olevikku, pea
silmas tulevikku»
15. rota, ae *f.* ratas
carpõ, carpsi, carptum, 3. noppi-
ma; maitsma, nautima; *kasu-
tama
viam carpere teed käima
intersum, fui, esse (inter, sum)
vahel, seas olema; osa võtma
(*c. dat.*)
Gaius Plinius Caecilius Secundus
(Minor), ii ii ii *m.* Gaius Plin-
nius Caccilius (noorem) (*Roo-
ma kirjanik, 62—113. a. m. a. j.*)
20. insum, infui, inesse (in, sum)
sees olema, peal oléma; sisal-
duma
obsum, obfui, obesse (ob, sum)
kahju tooma, ka, stama; vastu
olema
ultra posse võimeid ületama
obligõ, 1. (ob, ligõ) siduma; ko-
hustama
simul ühel ajal, ühteaegu, (ühes)
koos
25. potēns, potentis (possum) võimas;
võimeline
cõnātum, *i n.* (cõnor) ettevõte,
üritus, kavatsus
efficiõ, feci, fectum, 3. (ex, faciõ)
esile kutsuma, tekitama, põhjus-
tama; valmistama, tegema, teos-
tama
- lase, kodumaine; *subst. populā-
ris*, is *c.* kaasmaalane, sugu-
vend, -õde
Danaī, õrum *m.* (Danaos) danaos-
lased, kreeklased
5. dõnum, *i n.* (dõnõ) and, anne-
tus, kink, kingitus
lignum, *i n.* puu, puit; *pl.* kütte-,
põletuspuud
insāne (insānus) mõttetult, mee-
letult
referõ, rettuli (retuli), relātum,
referre (re-, ferõ) tagasi kand-
ma; tagasi, ära tooma; ette
kandma, jutustama
referre grātiās-tānu avaldama, tä-
nama
10. relāta, õrum *n.* (referõ) esitatu,
jutustatu
Relāta referõ jutustan jutustatu
(ilma tõepärasuse eest vastuta-
mata)
perferõ, tuli, lātum, ferre (per-
ferõ) välja kannatama, ära kan-
nata, taluma
obdūrõ, 1. (ob, dūrus) kõvana,
vastupidavana püsima; tugev
olema
afferõ, attuli, allātum, afferre
(ad, ferõ) juurde kandma, too-
ma; juurde, kaasa tooma; ette
tooma, teatama
15. auferõ, abstuli, ablātum, auferre
(ab, ferõ) ära kandma, ära vii-
ma, ära võtma
reus, *i m.* süüalune
culpa, ae *f.* süü; süütegu
transferõ, tuli, lātum, ferre (trans-
ferõ) üle kandma, üle tooma;
sün: veeretema
crāstinus, a, um (crās) homne
20. differõ, distuli, dilātum, differre
(dis-, ferõ) laiali, edasi kand-
ma; edasi lükkama
differõ, -, -, differre erinema
appellātiõ, õnis *f.* (appellõ) nime-
tus, nimi
appellātiõ populī (*gen. explicat.*)
nimetus «rahvas»
significõ, 1. (signum, faciõ) mär-
kima, tähistama
25. connumerõ, 1. (com-, numerõ)
kaasa, hulka arvama
patricius, a, um (pater) patriitsi;
subst. patriciī, õrum m. patriit-
sid (eesõigustatud ülemkiht
Roomas)
senātor, õris *m.* (senātus) senaa-
tor

LV

1. ferõ, tuli, lātum, ferre kandma;
(välja) kannatama, taluma
sapiēter (sapiēns) targasti, aru-
kalt, mõistlikult
populāris, e (populus) kaasmaa-

ferus, a, um mets-, metsik, karm
inferō, intulī, illātum, inferre (in,
ferō) (aliquid alicui) sisse, peale
kandma, tooma; tekitama

30. agrestis, e (ager) põllu-, maa-,
mets-; talupojalik, põllupidaja;
jāme

Latium, ī n. Laatsium (maakond
Kesk-Itaalias pealinna Rooma-
ga)

impedimenta, orum, n. (impediō)
(sõjaväe) voor

cōnferō, contulī, collātum, cōnferre
(com-, ferō) kokku kandma, ko-
guma; sē cōnferre (kuhugi) siir-
duma, minema

carrus, ī m. (veo)vanker

LVI

1. volō, voluī, velle tahtma, soovima
modo... modo kord... kord
evolō, volvī, volūtum, 3. (ex,
volvō) lahti rullima (papüürose
rulli); lahti lõõma, avama; lu-
gema, lehitsema

haulrō, hausī, haustum, 4. ammu-
tama, tõstma (vedelikku)

5. cribrum, ī n. sõel
aut vōi; aut... aut kas... vōi
quod (explicativum) (see asjaolu,
see) et, nimelt et; (mis) puutub
sellesse) et

dēficiō, fēci, fectum, 3. (dē, faciō)
ära langema, lahku lõõma; mit-
te jätkuma, puudu olema
audācia, ae f. (audāx) julgus;
vaprus; jultumus

10. in māgnis. (sc. rēbus) suurtes (s.
o. tähtsais) asjades

nōlō, nolūi, nolle (nē, volō) mitte
tahtma, mitte soovima
laudātor, ōris m. (laudō) ülistaja,
kiidukõneleja

inspiciō, spēxi, spectum, 3. (in,
speciō) sisse vaatama, vaata-
ma; silmitsema, vaatlema; jä-
rele, üle vaatama

dōnō, 1. andma, annetama, kin-
kima

15. fātum, ī n. (taval. pl.) saatus
aggredior, gressus sum, 3. (ad,
gradior) juurde astuma; kallale
tungima, ründama

quod (causāle) sest et, see-
pärast et

vereor, ritus sum, 2. kartma; au-
kartust tundma
herī (here) eile

20. mālō, mālūi, malle (magis, volō)
enam tahtma, eelistama; pare-
maks pidama

lūdō, sī, sum, 3. mängima
externus, a, um välispidine, väline;
välismaine, välis-(maa-)

LVII

1. satius (satis) parem, kohasem, so-
bivam, kasulikum

eō, īi, itum, ire minema
apertus, a, um (aperiō) avatud;
lage, lahtine, vaba
artifex, ficis, m. (ars, faciō) meis-
ter, kunstnik

5. pereō, īi, itum, ire (per, eō) ka-
duma minema; hävima, huk-
kuma

alacer, cris, cre erk, agar; rõõmus
audēns, entis (audeō) julge, ul-
jas; kokkumatu, vahva

transeō, īi, itum, ire (trāns, eō)
üle minema, siirduma; möödu-
ma

Saguntum, ī n. Saguntum (tähtis
kaubalinn Tarragoonias Hispa-
nias Vahemere ääres, hävitati
Hannibali poolt a. 219 e. m. a.)

10. intereō, īi, itum, ire (inter, eō)
hukka minema, hukkuma, hävi-
ma

tenuis, e õhuke, peenike; väike,
tähtsusetu, lihtne

casa, ae f. onn, hurtsik
exeō, īi, itum, ire (ex, eō) välja
minema, väljuma

frequens, entis sage; arvurikas,
arvukas, rohke (-arvuline)

15. mediō (sc. itinere) abl. lineae
via sacra tänav Roomas, mis viis
piki Palatinuse mäge üle foo-
rumi põhjaosa Kapitooliumile

redeō, īi, itum, ire (re-, eō) tagasi
pöörduma, tagasi minema
praetereō, īi, itum, ire (praeter,
eō) mööda minema, mööduma

abeō, īi, itum, ire (ab, eō) ära-
minema, lahkuma

20. ineō, īi, itum, ire (in, eō) sisse
minema, sisse astuma; algama

pūblicum, ī n. (pūblicus) avalik-
kus, avalik koht, tänav

prōdeō, īi, itum, ire (prō, eō)
edasi minema, välja astuma,
minema; ilmuma

in pūblicum prōdire tänavale mi-
nema, ilmuma

cūria, ae f. kuuria; senati koos-
olek, senat

25. **paulō** (*abl. mens.*) post vähe hiljem
ictus, ūs m. (icō) löök, hoop
coniūrāti, ōrum m. (coniūrō) vandealised, vandeseltslased
perfodiō, fōdi, fossum, 3. (*per, fodiō*) läbi kaevama, läbi puurima, läbi pistma, läbi torkama, läbistama
faustus, a, um soodus, soosiv, õnnetoov
30. **prōcēdō, cessī, cessum, 3.** (*prō, cēdō*) välja astuma, ette astuma; edasi liikuma; mõõduma, kulgema

LVIII

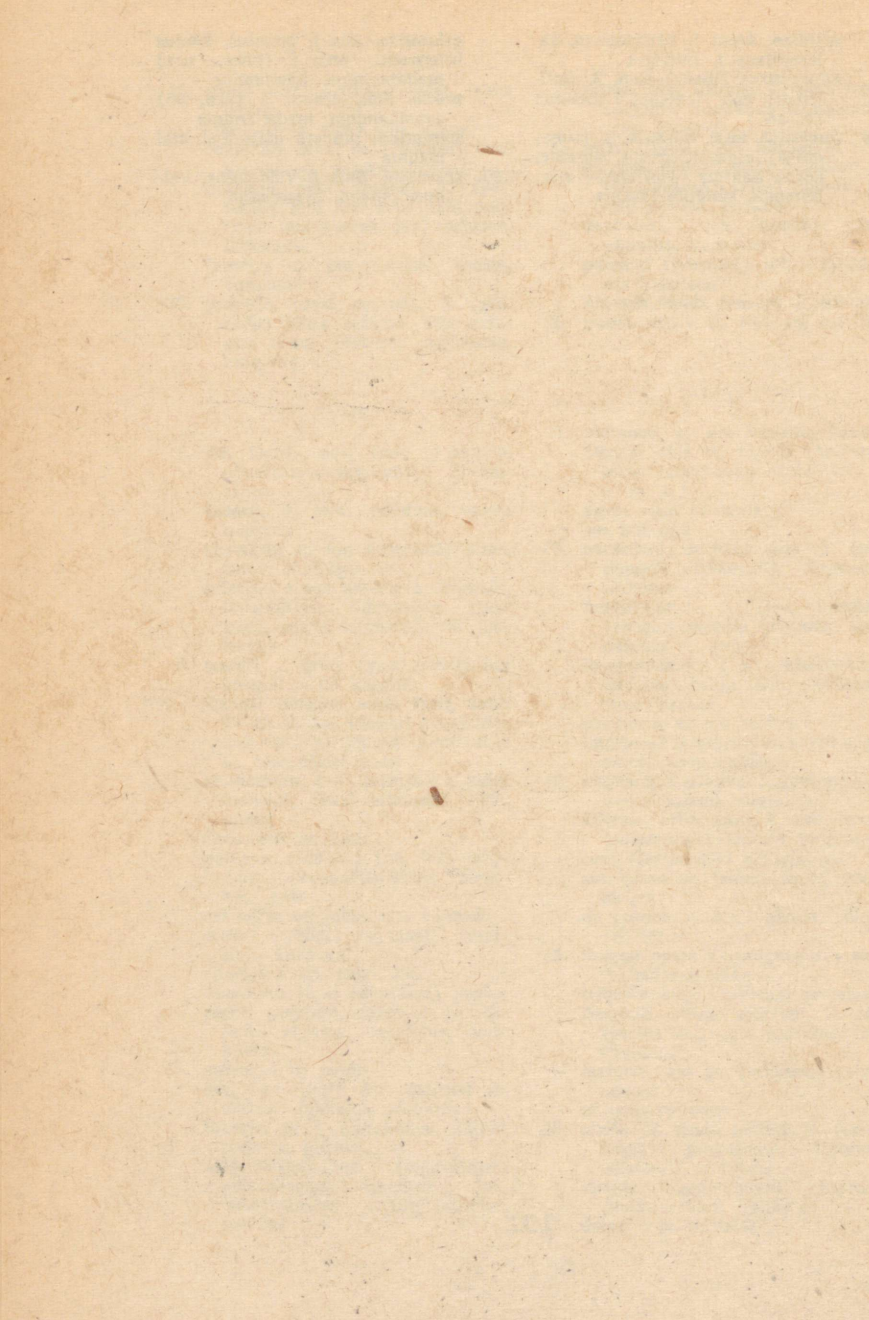
1. **fiō, factus sum, fieri** 1) saama, sündima; muutuma; 2) tehtama
labōrō, 1. siin: püüdma, vaeva nägema
obscurus, a, um (obscurō) pime, tume; ebaselege
infectus, a, um tegemata, täitmata, teostamata, toimumata (jäädud), mitte toimunud või juhitud
5. **quantī... tanti** (*gen. pretiī*) kui kõrgelt... nii kõrgelt
Quantī quisque aliōs facit, tanti fit ab iis kui kõrgelt keegi hindab teisi, nii kõrgelt hinnatakse ka teda teiste poolt
mōmentum, ī n. (aja)jooks, kulg, moment, (üks) silmapilk, hetk, minut
cinis, eris m. tuhk
nefās n. (indecl.) (nē, fās) lubamatu, ebaseaduslikkus; ülekohtus; patt
10. **est nefās** on lubamatu, võimatu
crēbrō (crēber) sagedasti, sageli, tihti, korduvalt
etiāmsī kuigi, isegi, kui
dimidium, ī n. (dimidius) pool
coepī, coeptum, coepisse (v. defect.) algama, alustama, hakama
15. **mūrus, ī m. mūr**
ōdī, isse (part. fut. ōsūrus) (v. defect.) vihkama, põlgama
lūxuria, ae f. rikkalikkus, küllus, toredus, luksus
māgnificentia, ae f. (māgnificus) suurmeelsus; toreduse-, luksusearmastus; suurejoonelisus, toredus

- diligō, lēxi, lēctum, 3. (dis-, legō)** austama, hindama, armastama, lugu pidama
20. **quārē (quae, rēs) mispärast requirō, quisivī (ii), quisitum, 3. (re-, quærō)** (üles) otsima; järele pärima, küsima
excruciō, 1. (ex, cruciō) (ära) piinama, vaevama
paenitet (poenitet), uit, -, 2. (mē) ma kahetsen
offendō, fendi, fensum, 3. solvama
 25. **puDET, uit, -, 2. (tē)** sul on häbi

LIX

1. **obliquus, a, um** viltune; kaudne
Divicō, ōnis m. Divico (*helveetslaste saatkonna juht a. 58 e. m. a.*)
 agere siin: rääkima
 sin kui aga
5. **persequor, secūtus sum, 3. (per, sequor)** (pidevalt) järgnema, jälitama
reminiscor, -, 3. (re-, meminī) (endale) meelde tuletama, meenutama (*c. gen.*)
incommōdum, ī n. ebakohasus; õnnetus, kahju, siin: lüüasaamine, kaotus
pristinus, a, um endine
imprōvisō (imprōvisus) ettenägematult, ootamatult
10. **pāgūs, ī m.** ringkond, kanton; kantonid elanikud, suguharu
adorior, ortus sum, 4. (ad, orior) (ootamatult) kallale tungima
cum (temporale) sel ajal kui
sui, ōrum m. (suus) omad, omad mehed
 ob (*praep. c. acc.*) pärast, põhjusel, tõttu
15. **māgnō opere (=māgnopere)** suuresl määral, väga
tribuere siin: tähtsust omistama
dēspiciō, spēxi, spectum, 3. (dē, speciō) ülalt alla vaatama; halvustama
maiōrēs, um m. (māgnus) esivanemad
 ut *consecutivum*
20. **contendō, tendī, tentum, 3. (com-, tendō)** pingutama; tõttama; võistlema, võitlema
virtūte contendenter vaprasti (vaprase abil) võitlevad
dolus, ī m. kavalus

- insidiae, ārum f.** varitsemine, salasepitsused, intriigid
nītor, nixus (nīsus) sum, 3. (millelegi) end toetama, toetuma (*c. abl.*)
 25. **committō, mīsī, missum, 3.** (com-, mittō) algust tegema, algama, korda saatma, sooritama; siin: toimuda, sündida laskma
calamitās, ātis f. õnnetus, kaotus
interneciō, ōnis f. (inter, nex) mahatapmine, hävitamine
prōdō, didi, ditum, 3. (prō, dō) edasi andma, teada andma
 memoriam prōdere mälestust alal hoidma
 30. **possessiō, ōnis f.** valdamine, valdus; omand, maaomand

C. Iulii Caesaris
 Commentarii de bello Gallico, Lib. I.
 commentārii, ōrum m. märku-
 sed; memuaarid

I

1. Gallia est omnis divisa... Caesar mõistab siin Gallia all roomlaste poolt mitte veel vallutatud maa-ala, mis vastab tänapäeva Prantsusmaale ühes mõnede Hollandi, Belgia, Saksamaa ja Sveitsi piiriäärsete osadega, välja arvatud Prantsusmaa kagu-osa, mille roomlased alistasid a. 121 e. m. a. ja muutsid rooma provintsiks (*Prōvincia Narbonēnsis* ehk lihtsalt *Prōvincia*) Kitsamas tähenduses mõistab Caesar Gallia all ainult osa nimetatud maa-alast, kus, nagu ta ise samas lausub, elasisid keldid ehk gallid. Vahelepaigutatud *est* tõstab täiendi rõhutatult esile, predikaadi asend toob sõnastusse värskest.

est ... divisa (perfectum praesens) jaguneb

incolō, colui, cultum, 3. (in, colō) tr. asustama; *intr.* elunema, elama

Belgae, ōrum m. belglased

Aquitāni, ōrum m. akvitaanlased
qui = ei, quī. Tõlkes soovitav juurde lisada sõna «hõimud» või «rahvad», sest ladina keeles sageli esineb demonstratiivne pronoomen seal, kus meie eelistame tarvitada vastavat substantiivi

ipsōrum linguā (abl. instrumenti) nende endi keeles; *nostra (sc. linguā)* meie keeles aga

Celtae, ōrum m. keldid

Belgae ... Aquitāni ... Celtae ... Galli Caesar peab eksi-kombel belglasi ja kelte (galle) eri rahvasteks; kuna tegelikult mõlemad kuulusid keldi hõimu. Tõuliselt erinesid neist akvitaanlased, kuulusid ibeeri hõimu

2. *institūtis (abl. limitationis)* kommetelt

Gallōs ... ab Aquitānis ... ā Belgis pro Galliam ... ab Aquitāniā ... ā Belgio Caesar tarvitab siin, nagu ka mujal väga sageli, maa nimetuse asemel rahva nimetust (*metonüümia*). Tõlkes tuleb säärasel korral juurde lisada sõna «maa», «maa-ala», «territorium», «piirkond» jne.

Garunna, ae m. nüüdisaegne: Garonne

Garunna flūmen pro flūmen Garunna

Mātrona, ae m. praegune Marne

Sēquana, ae m. praegune Seine

3. *propterea (propter, is)* seetõttu, sellepärast; *propterea quod* sellepärast et

cultus, ūs m. (colō) harimine; (ainelist laadi) kultuur, tsivilisatsioon; eluviis

hūmānitās, ātis f. (hūmānus) inimlikkus, humaansus; haridus, (vaimne) kultuur

ā cultū atque hūmānitātē prōvinciāe (sc. Narbonēnsis) longissimē absunt tõlkida: nad asuvad kõige kaugemal provintsi tsivilisatsioonist ja kultuurist. Narbo provintsi kultuuriliseks keskuseks oli Massilia linn (praegune Marseille), kreeka koloonia juba ammu ajast.

mercātōrēs Gallias käis kaupmehi peamiselt Massilia linnast, aga ka Itaaliast. Üldse arendasid roomlased seal hoogvasti kaubanduslikke suhteid.

minimē ... saepe «kõige vähem sageli = kõige harvemini, väga harva, s. t. harvemini kui teiste gallia hõimude juurde *commeō, l. (com-, meō)* kokku käima, söitma
ea, quae tõlkes juurde lisada «esemeid»

effēmīnō, l. (ex, fēmīna) naiselikuks muutma; õrnaks tegema, ära hellitama
pertinere siin: omane olemata, kaasa aitama

ad effēmīnandōs animōs (sc. eōrum) pertinent aitavad kaa-

sa hingede naisestamisele, s. t. muudavad meeste iseloomu naiselikuks

importō, 1. (in, portō) sisse kandma, sisse vedama

qui trāns Rhēnum incolunt in-colere esineb siin intransitiivselt tähenduses «elama»; vrd. § 1: **ūnam incolunt**, kus see verb on transitivne ja tähendab «asustama»

continenter (continēns) pidevalt, alaliselt

4. **quā dē causā = dē hāc causā** sel põhjusel, seepärast. Iseisva lause algul esineb ladina keeles demonstratiivpronoomeni asemel harilikult relatiivpronoomen

Helvētii üks gallide hõime, nagu järeldeb sõnadest: **reliquōs Gallōs virtūte (abl. limitatiōnis) praecēdunt**

praecēdere = antecēdere ees olema, ületama

cotidiānus, a, um igapäevane **cotidiānis proeliis (abl. instrumenti)** ... **contendunt** igapäevaseis lahinguis võitlevad

cum (kuna, sellega et) ... **prohibent** ... **gerunt cum explicativum**

suis finibus (prohibent) abl. separationis

II

1. **longē** kaugelt (võrdluses), annab superlatiivile tugevama rõhu, «ületas kaugelt kõiki oma suursugususe ja rikkuse poolest» **nōbilissimus** ka keltide aristokraatide seas toimus kihistumine, sõltuvalt esivanemate arvust, sõjalisest kuulsusest, rikkusest, klientide ja saatjaskonna arvust
- Orgetorix**, lõpp «rix» gallia nimedes vastab ladina sõnale «rēx» ja seda tarvatakse ainult riigis juhtivail kohtadel seisvate isikute nimede juures **dis, ditis = dīves, divitis**
2. **M. Messālā et M. Pisōne cōnsulibus**, s. o. a. 61 e. m. a. **rēgni (gen. obiectivus)** varasemal perioodil seisid paljude Gallia hõimude eesotsas kunin-

gad. Caesari ajal oli enamikus gallia riikides kuningavõim ülikate poolt kukutatud; muistsete kuninglike perekondade liikmed aga püüdsid korduvalt haarata võimu. Nii ka siin Orgetorix, seekvanlaste juures Casticus (1, 3, 4), häädulaste juures Dumnorix (1, 3, 4).

inducō, dūxi, ductum, 3. (in, dūcō) sisse juhtima; sisendama, mõjutama; **inductus**: ahvatletud, meelitatud, haaratud

cupiditate inductus himu pärast, taotledes. **Abl. causae** kõrval esinev **part. perf. pass.** jääb eesti keelde harilikult tõlkimata

civitatī (sg.) persuāsit, ut (obi.) ... exirent (pl.) constructio ad sensum (konstruktsioon mõtte järgi): **civitatī = civibus**

cum omnibus cōpiis — cōpiaie (pl.) võib tähendada niihästi «tagavarad», «vahendid» kui ka «(sõja)vägi», «jõud». Kuna 5-ndast peatükist nähtub, et helveetslased põletasid enne maalt lahkumist kõik, isegi liigse teravilja, siis tuleks siin tõlkida: «kogu väega, kogu rahvaga».

perfacilis, e (per, facilis) väga kerge

perfacile esse üleminek kaudsele kõnele, siin esineb konstruktsioon **acc. c. inf.** ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on infinitiiv **potiri**

cum (causale) ... praestārent virtūte praestāre alicui vapruselt kedagi ületama

tōtius Galliae (gen. obiectivus) imperiō potiri ülemvõim enda kätte saada kogu Gallias

3. **id s. o. ut dē finibus suis cum omnibus cōpiis exirent**

hōc (abl. mensurae) sedavõrd, seda

loci nātūrā ... continentur on piiratud looduslike tingimuste poolt (on koos hoitud koha looduse läbi)

5. **prō multitūdine ... hominum pro** võib tõlkida «võrreldes», «kui arvestada» (rahvaarvu, ca 263 000 inimest, Helveetsia pindala oli aga ca 92 000 km²,

seega km² peale tuli vaevalt 3 inimest)

prō glōriā belli atque fortitudinis võrreldes sõjalise vapruste (sõjas üles näidatud vapruste tõttu omandatud) kuulsusega;

belli atque fortitudinis (*hendiadūoin*), s. o. üks kahe kaudu. Selle kõnefiguuriga väljendatakse üht liitmõistet kahe sõna varal, mis on ühendatud sidesõnadega: *et, -que, atque*.

finēs (*acc. pl.*) siin tähenduses «maa», «maa-ala», «territorium»

longitudō, dinis f. (*longus*) pikkus

passus, ūs m. samm. Roomlased mõtsid vahemaad sammudega, kusjuures sammuks loeti sõduri kaksiksamm (=1,48 m). Niisiis *mille passūs* (rooma miil) = ligikaudu 1,5 km

milia ... CCXL = milia ducenta quadrāgintā (s. o. 355 km)

lātitudō, dinis f. (*lātus*) laius

(*milia*) **CLXXX = milia centum octōgintā** (s. o. 266 km)

III

- his rēbus **adducti** neil kaalutlustel, nende asjaolude tõttu. Vrd. *cupiditate inductus* II, 2. Samas järgnev *part. perf. pass. permōti* võib ka tõlkimata jääda
- quae ... pertinērent** esineb konjunktiiv, sest autor selles lauses lähtub mitte omaenda, vaid kõnealuste helveetslaste mõttest (*coniunctivus obliquus*). Selle varjundi edasiandmiseks tuleks tõlkida «mis nende arvates tarvis oli» või «mida nad tarvilikuks pidasid»
- ad proficiscendum — proficisci** siin = välja rändama
- iūmentum, i n.** veoloom; iūmenta siin: igasugused veoloomad, näit. hobused, muulad, härjad (neid võidi pikal teekonnal ka toiduks tarvitada)
- carrōrum carri:** transportvankrid. Toiduainete ja kogu vara transportimiseks pidi väljarändajail kasutada olema vähemalt 8500 vankrit ja 34 000

veolooma. Vankrikaravani pikkus võis olla ca 130 km

quam m̄ximam numerum võimalikult suuremal arvul

coēmō, emī, em̄ptum, 3. (com-, emō) kokku ostma

sēmentēs quam m̄ximās facere võimalikult palju maad täis külvata

suppetō, ivi (ii), itum, 3. (sub-, petō) käepärast olema, jätkuma

pācem et amicitiam cōfirmāre uuendada (kinnitada) rahu- ja sõpruslepingut. Seda tuli helveetslastel teha selleks, et naaberkogukonnad neid abistaksid või vähemalt ürituse teostamisel ei takistaks neid.

- ad eās rēs cōficiendās** selle (nende asjade) kordasaatmiseks

biennium, ii n. (bis, annus) kaks aastat, kaksaastak

duxerunt = arbitrātī sunt profectiō, ōnis f. (proficiscor) teeleminek

- deligō, lēgi, lēctum, 3. (dē, legō)** (välja) valima

lēgatiō, ōnis f. (lēgō) saatkond; saadikuamet

is sibi lēgatiōnem ad civitatēs **suscēpit** rōhk langeb sõnale **sibi**; Orgetorix võttis enda peale kõige tähtsama osa, kus eestkätt vaja oli isiklikult mõju avaldada, kõik muu jättis ta teiste hooleks.

- Catamantaloēdēs, is m. Catamantaloēdes**

Sēquanus, i m. seekvanlane

Casticō, Catamantaloēdis filiō, Sēquanō lisand asetseb enamasti pärisnime järel, eesti keeles vastupidi

in Sēquanis = in Sēquanōrum civitatē

amicus (s. o. populi Rōmāni) aunimi, mis senat välismaa võimukandjale andis kas teenete eest või et neid Rooma poole võita, kui nad miski suhtes olid kardetavad

rēgnum siit selgub, et Gallia kogukondades kuningavõim polnud päritav

ut ... occupāret sõltub sõnast *persuadet* (*praes. historicum*);

- analoogiliselt allpool: ut idem cōnārētur, persuādet
5. item samuti
 Dumnorix, rigis m. Dumnorix qui... obtinebat käib Dumnorixi, mitte Diviciacuse kohta. Tõlkimisel sõnad vastavalt järjestada
 acceptus, a, um (accipiō) vastu võetav, armastatud; adjektiiv tähenduses: meeldiv, armas
 mätimōnium, ii n. (māter) abielu; in mätimōnium dare naisseks andma, mehele panema
6. factū supinum II, eesti keele seisukohalt liigne sõna (pleonasm), jääb tõlkimata
 illis s. t. Casticusele ja Dumnorixile
 propterea quod... obtentūrus esset kaudse kõne konjunktiiv, otseses kõnes oleks: propterea quod... obtinebō
 Suae civitātis (gen. obiectivus) imperium ülemvõimu oma kogukonna üle, oma kogukonnas (ülikate abil)
 nōn esse dubium kaudse kõne järg; seda väljendit võib tõlkida sõnaga «kahtlemata», järgnev kõrvallause aga muuta pealauseks, jättes quin tõlkimata
 quin et (pärast eitavaid kahtlust tähendavaid väljendeid)
 plurimum... pos. kõige enam suudavad = omavad kõige enam mõju (tähtsust, võimu) = on kõige vägevam rahvas
 tōtius Galliae (gen. partitivus) kogu Gallias, kogu Gallia rahvaste hulgas
7. cōpiis (abl. instrumenti) võimuvahendite abil
 suis cōpiis suōque exercitū sõnad suis ja suō on rõhutatud, vastasel korral need possessiivpronomenid asetseksid substantiivide järel. Pärast ülemvõimu haaramist on ka sõjavägi Orgetorixi käsutuses.
 regna plural, sest kõneldakse kahest isikust; tõlkes tarvitada singulari
8. hāc oratione adducti vt. § 1 his rebus adducti
 inter se omavahel, vastastikküürō, l. (iūs) vanduma

iūs iurandum, iuris iurandi n. vanne
 fides et iūs iurandum (hendia-dūoin) truudusvanne, vande-tootus
 populōs tavaliselt tähistab Caesar üksikuid Gallia kogukondi sõnaga civitās
 per trēs populōs need on helveetslased, seekvanlased ja häädulased
 tōtius Galliae (gen. obiectivus) ... potiri harilikult potiri on seoses ablatiiviga. Orgetorix, Casticus ja Dumnorix ei tegutsenud mitte niivõrd egoistlikel motiividel, nagu Caesar väidab, vaid nende peamiseks püüdeks oli ühendada kõik kelti hõimud
 sēsē potiri posse = sēsē potitū-rōs; fore, ut potirentur
 regnō occupāto... sperant tõlkida: nad loodavad pärast kuningavõimu haaramist vallutada kogu Gallia kolme kõige võimsama ja vägevama rahva abil

IV

1. ea rēs see kavatsus, plaan
 indicium, ii n. avaldus; salakaebus
 ēnuntiō, l. (ex, nuntiō) kuulutama, teatama
 mōribus suis (abl. modi) oma kommete kohaselt
 ex vinculis sõna-sõnalt «ahelaist», s. t. aheldatuna, ahelais, vangiraudades. Siit selgub, et vastupidiselt Roomas kehtivale korrale kaotasid helveetslaste juures süüalused vabaduse juba enne kohtupidamist.
 causam dicere kohtu ees vastust andma, kohtu ees ennast kaitsma
 damnātum = si damnātus esset poena, ae f. luna; nuhtlus, karistus
 damnātum poenam sequi oportēbat selles acc. c. inf. konstruktsioonis on poenam subjekt, damnātum aga objekt sequi juures (poena sequitur damnātum)
 ut (explicativum) igni cremāre-

tur et (nimelt et), ta tule läbi põletataks

damnatum ... **cremaretur** tõlkida: süüdimõistmise korral oleks pidanud teda tabama surmanuhtlus põletamise näol tule-riidal

2. **diē cōnstitūtā** (*abl. temporis*) (mitte *abl. abs.*) määratud (täht)päeval

dictiō, ōnis f. (**dicō**) väljendus, kõnelus, ettekanne

causae dictiō kohtu ees vastu-seandmine, aruandmine, kohtu ees kaitsmine

causae dictiōnis — **dictiōnis** (*gen. obiectivus*), kuulub **diē** juurde, **causae** (samuti *gen. obiectivus*) kuulub **dictiōnis** juurde

diē ... **dictiōnis** kohtupidamiseks (kohtu ees vastuse andmiseks) määratud päeval

iūdicium, ii n. (**iūdex**) õiguse-mõistmine, kohtumõistmine; kohus, kohtupaik

ad iūdicium kohtuistungile

ad = (arvsõnade juures) **circiter, ferē**

familiam = **famulōs, servōs**

cliēns, entis m. klient, kaitsealu-ne, sõltlane; **clientēs**: isikud, kes olid suurte võlgade tõttu sattunud sõltvusse patroonist ning kaotanud vabaduse

obae-rātus, a, um (**ab, aes**) võ-laga koormatud; **subst. obae-rātus, i m.** võlgnik

familiam ... **clientēs** ... **obae-rātōs** siin mainitakse kolme liiki inimesi, kes olid ühel või teisel viisil sõltuvad Orgetorix'ist: orjad, kliendid ja võlg-lased. Tema kui eriti võimuka vürsti alluvuses oli selliseid inimesi tohtu palju

eōdem sinnasamasse

condūxit käskis kokku tulla

ērīpō, ripuī, reptum, 3. (**ex, rapīō**) ära võtma, röövima; väl-ja kiskuma, vabastama

nē causam dicerēt, sē ēripuit pääsis aruandmise tarvidusest, hoidis ennast aruandmisest kõrvale. Konstruktsioon **verba impediendi** analoogia, kuna sē ēripuit sisaldab mõnevõrra takistamise tähendust (kartu-sest tema suure saatjaskonna

ees lõpetati kohtulik uurimine; Orgetorix suri vanglas)

3. **civitas** = **civēs**. On mõeldud pea-miselt ratsanikud ja vürstid, kes löid Orgetorix'ist lahku **incitāta** üles ärritatud, kibestu-nud

exsequor, secūtus sum, 3. (**ex, sequor**) välja, lõpuni jälgima; taga ajama, jälitama
armis iūs suum exsequi relvade abil oma õigust maksmata panema, kehtestama

4. **suspiciō, ōnis f.** kahtlus
neque abest suspiciō litotes, sest **nōn abest** = **est**. Tõlkida jaatava väljendiga, näit. «on põhjust arvata, et»

cōnsciscō, scīvi, (scīi), scītum, 3. (**com-, scīscō**) (ühiselt) otsusta-ma; teha otsustama, määrama **sibi** (**dat. incommodi**) **mortem cōnsciscere** ennast surmama

V

1. **nihilō** (*abl. mensurae*) **minus** (**nihilum, minus**) mitte sugu-gi vähem, sellest hoolimata, siiski

id ... **facere cōnantur**, ut (**expli-cativum**) püüavad täide saata seda, ... , nimelt et

ut **ē finibus suis exeant** see lau-se selgitab eelnevat **id, quod cōnstituerant** ja käib ühtlasi **facere** kohta. Niisiis on **facere** juures kaks objekti: akusatiivi kääne ja ut lause

2. **numerō** *abl. limitationis*
vicus, i m. küla; **vici**: lahtised, kindlustamata kogukondade asukohad

oppida linna tüüpi kindlustatud keskused. Neis otsis maaelanikkond varju vaenlaste sissetungil, siia kogunesid hoi-mu väeosad, siin elasid ka kohalikud käsitöölised ja siin peeti laatu, kuhu sõitis kokku rooma ja kreeka kaupmehi. Peamisteks gallide asukohta-deks olid aga külad (**vici**), kuhu oli koondunud suurem arv majapidamisi, ja üksikud hooned (**aedificia**) — mõisad, talud

reliqua privāta aedificia = **reli-qua aedificia, quae privāta**

erant peale selle kõik üksikud hooned

3. praeterquam (praeter, quam) peale (selle)

praeterquam quod = praeterquam id (frumentum), quod reditiō, ōnis f. (redeō) tagasimine

domum reditiōnis verbaalsubstantiivi reditiō juures tarvitatud sama konstruktsiooni, mis verbi redire puhul küsimusele kuhu? redire domum

reditiōnis gen. obiectivus spē juures

domum... sublātā olles kaotanud lootuse koju tagasi pöörduda

subeō, ii, itum, ire (sub, eō) alla, vastu, ligi minema

ad omnia pericula subeunda kõigile hädadohtudele vastuminek

trium mēnsium gen. qualitatis molō, luī, litum, 3. jahvatama

cibārius, a, um (cibus) toidu; cibāria, ōrum n. toiduained

molita sibāria jahvatatud toiduained, jahu

effereō, extuli, elātum, efferre (ex, ferō) välja kandma, välja viima

sibi ... efferre enesega kaasa võtta

VI

1. omnino (omnis) üldse

itinerā duo, quibus itineribus (abl. lineae) seda laadi pleonasm, nagu siin, kus relatiivlauses kordub substantiiv, mille kohta see lause käib, on Caesari keelepruugile eriti omane, itineribus jääb tõlkimata

quibus itineribus ... exire possent esineb konjunktiiv, sest relatiivlause väljendab siin tagajärge

lūra, ae m. Juura

vix vaevalt

vix quā singuli carrī dūcerentur kuigi vix kuulub dūcerentur juurde, on see sõna paigutatud hoopis relatiivpronoomeni ette, sest tal asetseb rõhk

quā (sc. viā, parte) kus

singuli carrī vankrid ainult ühekaupa, ainult üksteise järel

quā ... dūcerentur konjunktiiv esineb siin samal põhjusel kui eespool quibus itineribus ... possent; dūcerentur võisid liikuda, läbi pääseda

altissimus (elatiivus) väga kõrge impendeō, -, -, 2. (in, pendeō) üle, kohal rippuma; siin: ülal, ees olema

ut (consecutivum) nii et

perpauci, ae, a (per, paucus) väga vähesed

2. multō abl. mēnsurae

expeditus, a, um (vastand impeditus ehk siin eelnev angustus) takistustest vaba, lahe, mugav

Allobrogēs, um m. allobroglaesed (nad elasid Rhône'i, Isère'i ja Alpi vahelisel maa-alal pealinnaga Vienna, praegune Vienne)

nūper hiljuti

pācō, 1. (pāx) rahustama

nūper (pācātī erant) a. 61 e. m. a., s. t. ainult 2 aastat

enne kirjeldatavaid sündmusi vadum, i n. madala veega koht, madalik, koole

isque ... vadō (abl. instrumenti) transiit ja see on jalgsi (koole mõõda) läbimindav, ja sealt on võimalik jalgsi läbi minna

3. extrēmus (exterus) siin: kõige kaugemal asuv, s. t. kõige põhjapoolsem (Provincia't arvates)

Genava, ae f. Genī; Genava on asetatud tähtsaima sõnana lause lõppu (nagu II, I Orgetorix)

Allobrogibus sēsē vel persuāsūrōs ... existimābant vel vī coactūrōs = existimābant sēsē vel persuāsūrōs (esse) Allobrogibus (dat. olenevalt verbist persuādēre) ... vel (eōs) coactūrōs (esse). Inf. fut. juures puudub esse Caesari peaaegu alati

quod nōndum vidērentur (esse) coni. obliquus, s. t. mõeldud on (helveetlaste arvates): need ei näinud veel olevat, need nähtavasti polnud veel

bonō animō (abl. qualitatis) sõbralikult meelestatud

ut (*obiectivum*) ... *paterentur* verbi *cōgō* juures tarvitatakse harilikult infiniitiivi, mitte *ut*-lauset. Caesarilgi esineb see siin ainukordselt

4. *diem dicunt* määravad (täht)-päeva

quā diē ... Is *diēs* sõna *diēs* on esimesel korral naissoogu, sest ta tähendab tähtpäeva, järgnevalt aga meessoogu, sest tähendus on harilik

quā diē ... *convenient* konjunktiiv siin seepärast, et relatiivlause väljendab otstarvet: «millal (et sel päeval) kõik tuleksid kokku». Sõna *diēs* kordumise kohta vt. *quibus itineribus* § 1

a. d. V Kal. Apr. = ante diem quintum Kalendās Aprilēs (s. o. 28. märts)

L. Pisōne A. Cabiniō cōsulibus s. o. a. 58 e. m. a.

VII

1. *Caesari cum (historicum)* id nuntiātum esset pealausele edenevas kõrvallauses seisab eriti rõhutatud sõna (nagu siin *Caesari*) sageli sidesõna või relatiivpronoomeni ees. Pärast konsuliametist lahkumist viibis Caesar 58. a. algul veel Rooma lähedal. Teada saades helveetslaste kavatsusest provintsist läbi minna, ruttas ta sinna ja oli 8 päeva pärast juba Genavas, (Geniis)

eōs ... *cōnārī acc. c. inf.* on sõna *id* selgituseks ja sõltub ühtlasi verbist *nuntiātum esset*

iter facere minema, liikuma, reisisma

mätūrō, 1. kiirustama, ruttama *mätūrat* ... *proficiēscī* asub kiiresti teele

ab urbe mitte «linnast» (siis oleks *ex urbe*), vaid «linna juurest, lähistelt». Nagu sageli, nii ka siin on mõeldud sõna *urbs* all Rooma

quam māximis potest *itineribus (abl. instrumenti)* võimalikult pikemate päevamarssidega

in Galliam ulteriōrem = transalpinam = in provīnciam

ad Genavam Genfi juurde, Genfi lähistele, mitte Genfi

2. *provīnciae tōtī* = Galliae *ulteriōri* quam māximal potest *mitlum numerum imperat* käsib anda (värvata) võimalikult suurel arvul sõdurid

rescindō, *scidi*, *scissum*, 3. (*re-*, *scindō*) purustama, lammutama

3. *lēgātōs* ... *mittunt nōbillissimōs (subst.) (acc. duplex)* saadikuina kõige suursugusemaid mehi

civitatīs (gen. partitivus) kodanikkonna hulgast, kodanike seast

cuius lēgatiōnis vrd. VI, 1: *quibus itineribus*

prīnceps, cipis (abl. sg. -e, gen. pl. -um) (primus, capiō) esikohal olev, esimene, esi-

*quī (=ut (ut finale) eī) dice-*rent imperf. con. praes. *historicumi* puhul

sibi viitab helveetslastele tervikuna, mitte — nagu grammatiliselt võiks mõista — ainult saadikuile

sibi esse in animō acc. c. inf. esineb siin ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on verbi infiniitiiv *facere* (iter)

maleficiū, ī n. (male, faciō) pahategu, kuritegu

sine ullō maleficiō ilma mingit kahju tekitamata

aliud iter habērent nullum esiletostmiseks seisab negatsioon lause lõpul

habērent ... *liceat* niisugune ajavormide vaheldus *praes. historicum*'ist sõltuvais kõrvallausetes esineb Caesari juures sageli

4. *rogāre sc. sē eius voluntāte abl. modi*

L. Cassium cōsulem aastal 107 e. m. a. lahingus Genfi järve juures allobrogjaste maa-alal helveetslased — tiguriinid purustasid konsul Lucius Cassius Longinuse sõjaväe ja tapsid ta enda

occisum ... *pulsum* ... *missum (sc. esse)* tõlkida aktiivi vormides

sub iugum mittere «ikke» alt läbi ajama. Nõnda toimiti või-

detud vaenlasega, keda heaks arvati ellu jätta. Maa sisse löödi kaks oda, kolmas kinnitati umbes meetri kõrguselt neist risti üle. Suurima teotuse märgiks pidid võidetud selle «ikke» alt läbi roomama, ja seda ilma relvadeta ja ülemiste riideteta, paljajalu

concedendum (esse) nōn putābat kui *verbum sentiendi* või *declarandi* on seoses *acc. c. inf.*-iga, siis eitus, kuuludes loogiliselt küll infinitiivi juurde, mõnikord asetseb juhtiva verbi juures. «Ta arvas, et ei pea» asemel on siin öeldud «ta ei arvanud, et peab». Tõlkida — «ta ei pidanud võimalikuks seda lubada». Sama laadi on ka järgnev lause: *neque ... temperatūrōs (esse) ... existimābat*

5. **inimicus, a, um (in-, amicus)** ebasõbralik, vaenulik
inimicō animō (abl. qualitatis) «vaenuliselt meelestatud» sõltub sõnast *homines* (vastand *bonō animō*, vt. VI, 3)
datā facultāte konditsionaalselt
itineris faciendī (= faciendī) kuulub *facultāte* juurde
temperō, l. mõõtu pidama, hoiduma
iniuriā (abl. separationis) ülekohtust (elanike suhtes)
maleficiō (abl. separationis) kuritegevusest (omandi suhtes)
6. **intercēdō, cessi, cessum, 3. (inter, cēdō)** vahele minema, vahele astuma, mööduma
ut spatium intercēdere posset et aega võita
dum ... convenirent finaalse mõtte pärast konjunktiiv
diem kindel tähtaeg, mõtlemis- aeg
sūmō, sūmpsi, sūmptum, 3. võtma
ad Idūs Aprilēs 13-ndaks aprilliks
reverterentur (coni. imperatious) tulgu nad tagasi

VIII

1. **intereā (inter, is)** vahepeal
cā legiōne ... militibus (abl. instrumenti) = per eam legiō-

nem ... (per) militēs selle legiōni abil ... sõdurite abil

Lemannus, ī m. Geni jāv influō, fluxi, fluxum, 3. (in, fluō) sisse voolama

quī in flūmen Rhodanum influit kummaliselt öeldud: järv voolab jökke. Meie ütleksime: järvest voolab jõgi välja. Tegelikult Rhōne'i jõgi lähtub Alpidest ja voolab Geni järvest ainult läbi

mīlia (acc. spatii) passum XIX üheksateist rooma miili (s.o. 28 km) pika

altitudō, dinis f. (altus) kõrgus, sügavus

in altitudinem pedum sēdecim (gen. qualitatis) = pedēs sēdecim altum 16 jala kõrguse

perducō, dūxi, ductum, 3. (per, dūcō) läbi juhtima; ehitama

mūrium ... fossamque perducit ehitab ... müüri ja kaevab kraavi; arvatavasti pole siin mõeldud ei kivimüüri ega pidevat mullavalli. Rhōne'i jõgi on nimelt mainitud kohas suuremalt osalt palistatud järskude kallastega, ja ainult vahepealseid madalamaid kohti laskis Caesar valli ja kraavi abil kindlustada (ca 28 km pikkuselt, selleks töötas 10 000 meest 3 päeva)

2. **opus** siin: kindlustus
praesidia valvepostid vajalikes kohtades
dispōnō, posui, positum, 3. (dis-, pōnō) laiali panema, laiali paigutama
castellum, ī n. (castra) kants, väike kindlus; bastion; siin: **castella** kaitseliinist välja ulatuvad bastionid
communiō, 4. (com-, mūniō) igast küljest, tugevasti kindlustama, kindlustama
castella commūnit ehitab kindlustatud bastione (mitte aga «kindlustab juba olemasolevaid»)
quō = ut (finale) eō

invītus, a, um mittedsooviv, mitte- tahtev; vastu tahtmist (olev)

cōnārentur attractio modī. Et see kõrvallause on lükitud konjunktiiv (*quōs ... possit*) saidava teise kõrvallause va-

hele, esineb ka siin konjunktiiv

cōnārentur... possit Caesar tarvitab siin vaheldumisi imperj ja praes. coni. prohibere sc. eōs

3. negat sē... posse (vt. VII, 3: concedendum nōn putābat) = dicit sē... nulli

ulli (siin ebatavaliselt substantiivses tähenduses) = cuiquam mōre et exemplō (abl. causae) kombe ja eeskuju kohaselt vim facere jõudu, vägivalda tarvitama

cōnentur konjunktiiv kaudse kõne kõrvallauses

prohibitūrum = sē eōs prohibitūrum esse

ostendit väidab, seletab

4. Helvetii... alii peamass läks üle jõe ühendatud lootsikuil ja parvedel (Helvetiū), nendele on vastandatud mõned üksikud (alii), kes kätset tegid minna jalgsi läbi jõe

eā spē (abl. separationis) dēiecti sõna-sõnalt: «sellelt lootuselt alla heidetud», s. t. selle lootuse kaotanud, selles lootuses pettunud

vadis koolmeid mõõda

quā (sc. parte) kus

nōnnumquam (nōn, numquam) mõnikord

perrumpō, rūpi, ruptum, 3. (per, rumpō) läbi murdma

sī... possent, cōnāti pärast verbe, mis tähendavad katsetamist või püüdmist, tarvitatakse kaudse küsimuse algul sidesõna sī «kas» (Helveetslased katsusid, kas nad saavad läbi murda)

mūnitiō, ōnis f. (mūniō) kindlustamine, kindlustus, vallkindlustus

operis mūnitiōne = mūnitiō opere tugevast (vall) kindlustusest

concurus, ūs m. (concurrō) kokkujooks; tormijooks (ohustatud kohtadele)

concurū militum = ā concurrentibus militibus

cōnātus, ūs m. (cōnor) ettevõtte, üritus, kavatsus, katse

hōc cōnātū abl. separationis dēisistō, stitū, 3. (dē, sistō) loobuma

Helvetiū... dēstitērunt see on küllaltki keerukas periood; lihtsustatud konstruktsioon oleks järgmine: Helvetiū eā spē dēiecti cōnāti nōnnumquam interdiū, saepius noctū, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque complūribus factis, alii (cōnāti, si perrumpere possent) vadis Rhodani, quā minima altitudō flūminis erat, dēstitērunt hōc cōnātū, repulsi mūnitiōne operis et concursū militum et telis! Kuid ka sel kujul on see periood küllaltki raske tõlkida. Seepärast on soovitatav periood tükeldada mitmeks iseseisvaks lauseks, asendades partitsiibi cōnāti tegusõna isikulise vormiga (verbum finitum). Siis saab see periood järgmise kuju: Helvetiū eā spē dēiecti cōnāti sunt nōnnumquam interdiū, saepius noctū, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque complūribus factis; alii (cōnāti) sunt perrumpere) vadis, quā minima altitudō flūminis erat; sed dēstitērunt hōc cōnātū repulsi mūnitiōne operis et concursū militum et telis.

IX

1. relinqui pass. järele jääma, üle jääma
relinquēbatur tõlkes lisada «niisiis», et muutuks arusaadavaks lause seos eelmise peatükiga
ūna... via ainult üks, üksainus tee (nimelt tee Rhône'i jõe ja Juura mäestiku vahel)
quā (sc. viā: abl. lineae)... poterant indikatiivi tarvitamine seletub sellega, et siin ainult mainitakse ta olemasolu, seavastu VI, 1: vix quā singuli carrī dūcerentur märgitakse tee laadi, seepärast esineb seal konjunktiiv
quā Sēquanis invitis... ire nōn poterant Orgetorixi surmast saadik olid kalkenud helveetslastel sidemed seekvanlastega
2. cum... nōn possent cum causale
suā sponte siin mitte harilikus tähenduses: «oma tahtmise jär-

gi», «omal soovil», vaid: «omast peast», «oma nõuga», «üksi», «ilma teiste abita» (= per sē)

dēprecātor, ōris *m.* (dēprecor) eestkostja, vahemees
eō dēprecātore (*abl. abs.*) tema eestkostmisel

impetrō, *l.* saavutama

impetrārent täiendada «nõusolekut» (nende maalt läbiminekuks)

3. grātiā (*abl. causae*) on mõeldud rahva armastust Dumnorixi vastu. *Gratia* tähenduses «poolehoid, soosing» on tarvitav niihästi aktiivses kui passiivses mõttes. Esimesel juhtumil see on poolehoid, mida isik osutab kellelegi, teisel juhtumil aga, nagu siingi, poolehoid, mida keegi isikule osutab

largitiōne (*abl. causae*) oma heldusega

Dumnorix grātiā et largitiōne plūrimum poterat oma populaarsuse ja helduse tõttu oli Dumnorixil väga suur mõju Helvētiis (*dat.*) helveetslaste vastu

ex eā cīvitate = ex eōrum cīvitate

in mātirimōnium dūcere naiseks võtma

novis rēbus studēbat seda väljendit tarvitatakse riigipöörde kavatsemise tähenduses

suō beneficiō oma heategēvuse läbi

obstringō, strinxī, strictum, 3. (ob, stringō) külge köitma, siduma

habēre obstrictās ütleb rohkem kui obstrinxisse, mille tagajärge ta tähendab

4. rem siin: selle ülesande, vahetalitluse

impetrat, ut... patiantur, obsidēsque uti... dent, perficit lause liikmed on ümber paigutatud: esimeses liitlause pealause eelneb kõrvallausele, teises vastupidi (kiasm)

obses, idis *c.* (ob, sedēō) pantvang

obsidēsque uti inter sēsē dent sõltudes objektina verbist dent, on obsidēs siiski paigutatud

sidesõna ette, sest tal asetseb loogiline rõhk

Sēquanī... Helvētiī mõlemate sõnade juurde mõeldud ut obsidēs dent: «seekvanlased pidid andma pantvange», «helveetslased pidid andma pantvange»
nē... prohibeant, ... ut... trans-eant finaallauseid: «selleks, et». Kuid tõlkes on parem tarvitada teist väljendit, näit. «selle tagatiseks, et»

itinere (*abl. separationis*) (teelt), teekonnal, teel

X

1. renuntiātur väljasaadetud luure poolt tuuakse tagasi teade (prefiks re- tähenduses «tagasi»)

Caesari renuntiatur Helvētiis esse in animō... iter... facere iter facere on loogiliseks subjektiks predikaadile esse in animō

Santonēs, um *m.* santonid (kelti hõim põhjapool Garunna suudmest, pealinnaga Mediolanum, praegune: Saintes)

Tolōsātēs, ium *m.* tolosaadid (Akviitania ja Rooma provintsi piiril)

nōn longē ā Tolōsātium finibus absunt juriidiliselt polnud Caesaril õigust keelata helveetslasi minna läbi Sekvaania. Provintsi kaitsmine oli vaid ettekäändeks, et õigustada oma võimupiiridest üleastumist. Pealegi ulatus nimetatud vahemaad 200 km-ni

2. futūrum (esse) tähenduselt = *inf. fut.* verbist fīō (mitte sum)

prōvinciae *gen. subiectivus bellicōsus, a, um* (bellicus) sõjakas

patēs, entis (pateō) avatud, lah-tine

frūmentārius, a, um (frūmentum) viljakas, viljarikas, vilja- (Toulouse'i ümbrus kuulub veel praegugi viljarikkamate Prantsusmaa maakotade hulka)

futūrum (esse), ut... habēret järjestada: intellegebāt, si id fieret, futūrum esse māgnō cum periculō prōvinciae, ut habēret (prōvincia) ... Tõlkida: «provintsidele on suureks häda-

ohuks, kui temal naabriteks oleksid sõjakaal inimesed» või «provintsidele on suureks hädaohuks sõjakate inimeste naabus (lähedus)»

3. ob eās causās tegelikult oli küll ainult üks põhjus, nimelt provintsi kindlustamine praeficiō, fēcī, fectum, 3. (prae, faciō) etteotsa asetama, ülemaks tegema in Italiam = in Galliam cisalpinam magna itinera kiirmarsid (25—30 km päevas)

duās... legiōnēs... trēs seega oli nüüd Caesari käsutuses kuus leegioni (üks leegion oli tal Gallia ulterioris)

cōnscribō, scripsi, scriptum, 3. (com-, scribō) kokku, üles kirjutama; koguma; värbama

Aquileia, ae f. Aquileia (linn Aadria mere põhja-ranniku lähedal, hiljem, Marcus Aureliuse ajal, omandas eriti suure tähtsuse kindlustatud linnana. Kui m. a. 452. a. Attila hävitas linna, põgenesid elanikud Aadria mere laguunidele ja panid aluse tänapäeva Veneetsiale)

hiemō, 1. (hiems) talve mööda saatma, talvekorteris olema, talvitama

hibernus, a, um (hiems) talvine, talve-, talv; hiberna, ōrum n. talvelaager

ēducō, dūxi, ductum, 3. (ex, dūcō) välja juhtima, välja viima

quā adverb

Alpēs, ium f. Alpid

quā proximū iter... erat kõige lähemat teed mööda (Aquileiast Lugdunumini käis Caesar ära ca 600 km)

4. Ceutronēs... Graiōceli... Caturigēs alpirahvad locis... occupātis abl. abs.

5. complūribus... proeliis abl. instrumenti

his eespool mainitud rahvad; his... pulsis: abl. abs.

Ocelum, ī n. Ocelum (graiokeelide linn)

citerior, ius siinpool olev, sinne, sup. citimus

extrēmum siin substantiivina äär-

mine (s. t. kõige läänepoolsem) punkt

Vocontii, ōrum m. vokontid (Rhône'ist idapool Lōuna-Prantsusmaal)

ulteriōris prōvinciae = (Vocontiorum), quōrum civitas est in ulteriōre prōvincia

Segūsiāvi, ōrum m. segusiaavid (Rhône'i, Saône'i, Loire'i vahel, pealinnaga Lugdunum, praegu Lyon)

extrā (adv.; praep. c. acc.) väljaspool, väljas

extra provinciam nagu Caesar kahe leegioni värbamise teostas ilma senati loata, nii polnud ta ka volitatud oma provintsi piiridest üleminekuks. Järgmises peatükis õigustab ta oma tegevust kõrgemate riiklike kaalutlustega.

XI

1. iam juuni algul a. 58 e. m. a. per angustias Juura ja Rhône'i vahel

pervenerant helveetslastel kulus 4 päeva, et läbida ca 148 km pikkune tee ambarride territooriumi kaudu Saône'i alamjooksuni, jõest üleminekuks kulus 20 päeva

populor, 1. laastama, rüüstama populābantur ei hädulaste ega seekvanlastega polnud nad sõlminud lepingut; laastades aga nende maad, andsid helveetslased Caesarile soovitud juhuse vaheleastumiseks.

2. cum... possent cum causalesē suaque ennast ja oma varandust

4. Ambarri, ōrum m. ambarrid (Saône'ist) ida pool seekvanlaste ja allobrogide vahelisel territooriumil)

necessarius, ii m. sõber, liitlane (see sõna tähistab lähedasi sõprusidemeid üldse, olgu need siis perekondlikku, ärilist või muud laadi)

cōsanguineus, ī m. (com-, sanguineus) veresugulane; vend necessarii et cōsanguinei Haedūrum hädulaste sõbrad ja suguvennad

- dēpopulor, 1. (dē, populor) ära laastama
- dēpopulätis siin: passiivses tähenduses
- nōn facile suure vaevaga
5. trāns Rhodanum Allobrogid elutesid enamasti ida pool Rhône'i jõge. Seega *Allobroges* tuleb mõista tähenduses «need allobrogid»
- sē recipere tagasi tõmbuma
- fugā (abl. modi) sē ... recipiunt põgenevad
- nihil ... reliquī (gen. partitiivus sõltuvalt sõnast nihil) mitte midagi muud
- nihil esse acc. c. inf.
6. fortunae, ārum f. varandus sociārum sc. populi Rōmāni (s. o. häädulaste ja allobrogide) cōnsūmō, sūmpsi, sūmptum, 3. (com-, sūmō) (ära) tarvitama, kulutama; hävitama omnibus fortunīs sociōrum cōnsūmptis Caesar liialdab siin meelega, et sellega oma samme õigustada

XII

1. Arar, is m. (acc. -im) Arar, praegune Saône (Rhône'i lisajõgi) flūmen est Arar est pole siin mitte koopula, tõlkida: «on olemas Arari jõgi»
- per finēs ... influ... finēs (pl.) siin, nagu ka majal Caesari juures enamasti tähenduses «maa-ala», «maa», «territoorium» (mitte «piirid»)
- lēnitas, atis f. (lēnis) pehmus, vaiksus; aeglus
- incrēdibili lēnitātē abl. qualitatis, tõlkida iseseisva lausena: ta on imelikult (uskumatult) aeglase vooluga (aeglane)
- ita ut (consecutivum)
- iūdicārī inf. passivi, sest verb possit esineb umbisikulises tähenduses
- linter, tris f. lootsik
- ratibus ac lintribus iūnetīs (abl. abs.) iūnetīs käib mõlema sõna kohta, kuid väljendis ratēs iūngere tuleb seda verbi tõlkida «valmistama», väljendis lintrēs iūngere aga «kokku siduma».
2. explorātor, ōris m. uurija, luu-

- raja; siin: explorātōrēs patrulid, väikesed salkkonnad luureteenistuses
- trēs partēs ^{3/4}
- trāduxisse c. acc. dupl.
- citā (adv.; praep. c. acc.) siia-poole, siinpoole
- vigilia, ae f. valvelolek, ärkvelolek; valvekord (2—3 tunniline valvestoit oleku aeg, öine vahetus. Päikeseloojangust kuni päikesetõusuni oli neli valvekorda: kaks enne, kaks pärast keskööd. Suvised valvekorrad olid muidugi palju lühemad kui talvised)
- dē tertiā vigiliā kolmanda valvekorra ajal (s. o. kella 12 ja 3 vahel öösel); dē temporaalselt, näitab, et ainult osa antud ajavahemikust on möödunud ja et tegevus toimub veel samal ajavahemikul
- ē castris see laager oli Lugdunum'i (Lyon'i) lähedal Rhône'i ja Saône'i vahelisel maa-alal segusiaavide alal (vt. X)
- pervēnit Caesar oma vägedega jõudis helveetslaste juurde hommikul (laagrist siia oli 18 km)
3. impeditus, a, um (impediō) takistatud, raskesti (pakkidega) koormatud; mittevõitlusvalmis inopinās, antis (in, opinor) mitteootav, mitteaimav inopinātēs tõlkida adverbiaalselt, impeditōs aga ajalausega. Helveetslased olid jõest üleminekul mitmesuguse varustusega suuresti koormatud
- concidō, cidi, cisum, 3. (com-, caedō) puruks raiuma; puruks lööma, maha tapma
- mandārunt = mandāvērunt sēsē fugae mandāre (põgenemi sele anduma), põgenema
- abdō, didi, ditum, 3. (ab, dō) peitma
4. pāgus siin: mitte lokaalses tähenduses, vaid civitās'e alajaotus: kantoni elanikud, hõim
- Tigurinus, a, um tigurini
- Tigurini, ōrum m. tiguriinlased
5. ūnus, predikaatiiviselt: üksinda, ainsana
- hic pāgus ūnus viimasel sõnal asetseb loogiline rõhk. Caesar tahab ütelda, et see helveets-

laste *pagus* lahkus nimetatud ajal oma kodumaalt ainsana, kuna teised jäid kohale *patrum nostrorum memoria (abl. temporis)* meie isade ajal

L. Cassium cōsulem interfecerat et eius exercitum sub iugum miserat see sündis a. 107 e. m. a.

6. *sive, seu (sī, -ve)* ehk kui, ehk; või; *sive ... sive, seu ... seu* kas ... või

Helvētius, a, um helveetsia insignis, e (in, signum) märkimisvääriline, tähelepanuvääriline; tähtis, tunduv

quae pars civitatis Helvētiaee ... intulerat, ea = ea pars civitatis Helvētiaee, quae ...

princeps, cipis (abl. sg. -e, gen. pl. um) (primus, capiō) esikohal olev, esimene, esipersolvō, solvī, solūtum, 3. (per, solvō) (täielikult) vabastama; poenās persolvere nuhtlust, karistust kandma

ea princeps (predikatiivselt) poenās persolvit see (osa) kandis esimesena karistust

7. *quā in rē* seejuures *eius sc. Caesaris* socer, eri m. ai

L. Pisō, ii ōnis m. Lucius Piso (VI, 4 märgitud konsul aastal 58 e. m. a.)

eius soceri L. Pisōnis sel ajal oli Caesari naiseks selle L. Piso tütar Calpurnia

lēgātī legaadid (Caesari sõjaväes oli neid 10; nad juhtisid leegione. Ülemjuhataja esindajana kandsid nad nimetust *lēgātus prō praetōre*. (Labienus kandis seda tiitlit aunimetusena)

XIII

1. *reliquās cōpiās Helvētiōrum* neil sõnadel asetseb rõhk, seepärast on nad paigutatud sidesõna ette, kuigi nad käivad *cōsequi* kohta

cōsequor, secūtus sum, 3. (com-, sequor) (vahetult) järgnema, taga ajama, jälitama

pontem arvatavasti pontoonsild (nagu võib järeldada üllatavast kiirusest silla ehitamisel XIII, 2)

2. *Helvētiī ... mittunt* see periood tuleb tõlkes tükeldada lühemaiks lauseiks

repentinus, a, um ootamatu *commoveō, mōvī, mōtum*, 2. (com-, moveō) liigutama, mõjutama; *commōti* jahmunud, hämmastunud

cum ... intellegent lihtsustatud konstruktsioon oleks siin: *cum intellegent illum ūnō diē fēcisse id, quod ...*

aegrē (aeger) vaevaga *ut flūmen trānsirent (ut explicativum)* on selgituseks sõnadele *id, quod ... cōfecerant*, tõlkes täiendada «nimelt»

diēbus viginti cōfecerant nagu tekstis varem mainitud (XII, 1), läksid helveetslased jõest üle parvede ja kokkuseotud loot-sikutega, misjuures gallidele järgnes tohutu hulk veokeid, seepärast võttis neil üleminek niipalju aega

lēgātōs läbirääkijad, vahendajad *cuius = eius* (iseseisva lause algul)

cuius lēgātīōnis Divicō princeps fuit siin esineb perfekt, kuigi tegevus on üheaegne peategevusega (*mittunt*). Seepärast võiks siin olla ka *erat*, nagu näit. VII, 2: *erat omnīno in Gallīa ulterīore legiō ūna* ja sealsamas: *pontem, quī erat ad Genavam, iubet rescindī*

Divicō pidi teadagi olema üsna elatanud mees, kui ta a. 107, s. o. 49 aastat enne kirjeldatavaid sündmusi, oli helveetslaste pealikuks

Cassiānus, a, um (Cassius) Cassiuse

bellō Cassiānō (abl. temporis) Cassiuse sõja ajal (a. 107 e. m. a.) Sõda on siin nimetatud rooma konsuli nime järgi

Helvētiōrum = Tigurinōrum

3. *Sī pācem ...* (kuni peatüki lõpuni) kaudne kõne vt. pensum LIX

cōstituisset cōstituere siin: asuma määrama, elukohti andma

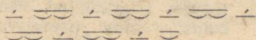
4. *sin ... persevērāret* subjekt *Caesar* *incommodi eufemism.* Kuigi Di-

- vico kõne on üldiselt upsakat ja hooplevat laadi, tarvitab ta siin siiski leebet väljendit
5. **quod** (*explicativus*) mis puutub sellesse, et; kui aga
 - 6 **dolō** aut **insidiis** (niterentur) neis sõnades sisaldub põlastav vihje Caesari kohta, *quī imprōvisō ūnum pāgum adortus est*
 7. **memoriam prōderet** see hooplev vastus tegi võimatuks saavutada kokkulepet

Publius Ovidius Naso
(a. 43 e. m. a. — 18. m. a. j.)

«Metamorphōsēs» — «Metamorphōsid» («Moondused»), Ovidiuse tähtsaim teos, mütoloogiline poem heksameetris, mis koosneb 15 raamatust
metamorphōsis, *is f.* (*kr. s.*) muundumine; moondus

Heksameeter:

Prooemium (lib. I, 1—4)
prooemium, *ii n.* (*kr. s.*) sissejuhatus

animus siin: (hingeline) tung, tahtmine; **fert animus** (= **volō**) mu hing sunnib (mind), mul on tung, ma tahaksin

mūtātās... fōrmās = **mūtatiōnem fōrmārum** (esialgsete kujude moondusist) = metamorphōsēs; **mūtātās**: *part. perf. pass.* tuleb folkles sageli edasi anda substitiiviga

dicere = **narrāre** jutustama, pajatama

in nova fert... corpora tõlkimisel järjestada: **animus** (meus) fert (mē) **dicere fōrmās mūtātās in nova corpora** ma tahaksin jutustada kujude moondusist uuteks kujudeks (kehadeks)

coeptum, *i n.* (*coepi*) algatus, ettevõte; **coepa**: vihje uue ainetiku sissetoomisele rooma luulesse

mūtātis = **mūtāvistis**
et = **etiam**

illās sc. fōrmās

aspirō, *1.* (*ad, spirō*) (peale) puhuma; kaasa aitama (soodsast päritulest); **aspirāte** puhuge peale = kinkige soodsast päritult, soodustage, aidake kaasal

dēdūcite juhtige (nagu ulgumereft sadamasse); sama laadi metafoor nagu eelnevgi

primāque... carmen tõlkimisel järjestada: et **dēdūcite perpetuum carmen ā primā origīne mundi ad mea tempora** (Ovidiuse teos algab ürgkaose moondusega kosmoseks ja lõpeb Caesari moondumisega komeediks, sisaldades üle kahe-saja muistendi)

perpetuum carmen pidev poem, laulupõimik

Quattuor Aetates (lib. I, 89—150)

1. **serō**, **sēvī**, **satum**, 3. **kūlvama**; **sata est** (*poetiline väljend*) = **orta est, facta est, fuit**
vindex, **icis c.** kaitsja; karistaja

vindice nullō (*abl. abs.*)... **sine lēge** ilma ühegi karistajata... ilma seaduseta, s. o. polnud olemas ei seadusi ega karistajaid (nende rikkumise eest)

spōnte suā = **suā spōnte** (*proo-*
sas)

rēctum, *i n.* (*regō*) õigus
metus, sc. poenae (*gen. obiectivus*)

minax, **ācis** ähvardav, trotslik; **verba minācia** ähvardussõnu, karistusega ähvardamist

fixō, **fixi**, **fixum**, 3. kinnitama; (üles) lööma

fixō aere = **in fixō aere** mõned seadused (siin on peamiselt mõeldud XII tahvli seadusi) kinnitati Roomas seintele vasktahvleil (*in aere*)

supplex, **icis** (härdesti) paluv turba, *ae f.* rahvahulk; siin: kaebaluse päästmisest huvitatud isikud (sugulased, sõbrad, kliendid jne.), kes oma ilmumise ja palvetega püüdsid kohtunikku tema kasuks mõjutada

5. **ōra singulari** asemel **pluural**, nagu luules sageli

erant (s. o. tollaegsed inimesed olid), tõlkida umbisikuliselt: oldi

suīs... montibus = **dē suīs montibus** oma mägedelt, s. o. kodumägedelt

peregrinus, *a, um* võõras

vīsō, **vīsī**, **visum**, 3. (**videō**) vaatlema; külastama

peregrinum... orbem (= terram)

võõraid maid

liquidus, a, um (liquor) läbipaistev, selge

pinus, ūs ja ī, f. mänd; pinus

dēscenderat (personifikatsioon)

mänd (laevade ehitusmaterjalina)

nagu lahkukuks elava olen-

dina oma kindlast asupaigast

māgedes, et tundma õppida

võõraid maid

unda, ae f. laine, voog,

mortalis, e (mors) surelik; mor-

tālēs = hominēs

sua rõhutatult (põhisõna ees)

nōrant = nōverant

nōndum... nōndum anafor (sa-

ma sõna kordamine mitme

lause algul)

praeceps, cipitis järsk

10. nōn... nōn... nōn... nōn ana-

for

dirigō, rēxi, rēctum, 3. (dis-,

regō) õigeks, sirgeks ajama,

õgvendama

flectō, flexi, flexum, 3. painuta-

ma, kõverdama

dirēcti ja flexi aeris gen. qualita-

tis; mõeldud on sirget vask-

pasunat ja kõverat vasksarve;

ešimest tarvitati märguandmi-

seks jalaväes, teist ratsaväes,

seega siin vilje jalaväe ja rat-

saväe puudumisele

galea, ae f. kiiver

nōn galeae, nōn ēnsis erant pol-

nud olemas ei kiivreid ega

mööka (seega olid tundmatud

nii kaitse- kui pealetungirel-

vad)

sine mīlitis (kollektiivselt) ūsū

sōdureid vajamata, sõjaväge

kasutamata

peragō, ēgi, actum, 3. (per, agō)

mööda saatma, veetma

mollia... peragēbant ōtia veet-

sid mõnusat jõudeaega, s. o.

elasid mõnusas rahus

ipsa quoque seostada sõnaga

tellūs subjekt lause lõpul tu-

gevasti rõhutatud

immūnis, e (in-, mūnus) vaba

kohustusest; siin: viljelemata,

harimata

rāstrum, ī n. kabli, kõblas

intactus, a, um (in-, tangō) puu-

tumata; rāstrō... intacta kōp-

last puutumata

vōmer, eris m. sahk

per sē = suā sponte iseenesest,

ise vabatahtlikult

tellūs, ūris f. maa

15. nullō (substantiivselt) cōgente

ilma kellegi sunduseta, täiesti

sunduseta

cibis... creātis (sc. tellūre)

(maa poolt) loodud loitudega

arbutus, ī f. arbutus, (igihaljas

põõsataoline) maasikapuu (kas-

vab Itaalias, kannab punakat

läägemajtselist vilja); adi.

arbutus, a, um arbutuse-, maa-

sikapuu-

fētus, ūs m. sünnitus; (puu)vili;

arbutus fētus = fētus arbuti

(Ovidius eelistab tarvitada ad-

jektiiivi gen. poss. asemel)

montānus, a, um (mōns) mää-

frāgum, ī n. maasikas

cornum, ī n. kukitskirss

mōrum, ī n. moorus (puu) mari;

siin: karuvabarn

rubētum, ī n. karuvabarna põõ-

sastik

patulus, a, um (pateō) avar;

(puu kohta) laiaoksaline, laia-

krooniline, kahar

arbor Iovis = quercus (tamm oli

Jupiteri puu, nagu loorber oli

pühendatud Apollonile ja mirt

Venusele)

arbore = dē arbore

glāns, glandis f. tõru (üks lõuna-

maa tammeliike kandis sööda-

vaid tõrusid)

et quae... glandēs = et glandēs,

quae...

placidus, a, um (placeō) mahe,

pehme, leebe; vaikne

aura, ae f. (tuule) puhang, (tuu-

le)õhk

20. mulcō, Isī, Isum, 2. silitama,

paitama

zephyrus, ī m. (kr. s.) läänetuul

sēmen, minis n. seeme

inarātus, a, um (in-, arō) künd-

mata

nec renovātus ager = et nōn re-

novātus ager ja uuendamata,

s. o. viljelemata põld

gravīdus, a, um (gravis) raske,

tāis

cāneō, nūi, -, 2. (cānus) hall ole-

ma, hallendama

arista, ae f. viljapea

iam... iam kord... kord

nectar siin: viinamarjamahl, vein

flūmina... ibant jõgedena voo-

- las (siin on piltlikult esile tõstatatud piima ja viinamarjamahla küllust)
- flāvus**, a, um kuldkollane, kollane viridis, e roheline, haljas
- stillō**, 1. tilkuma
- ilex**, icis f. - (igihaljas) tamm (okkaliste lehtedega)
- mella pluural külluse märkimiseks, vt. v. 5: *ora*
25. **postquam** ... erat sellest ajast peale kui, sellal kui; *postquam c. imperf.* näitab algavat olukorda, mis edasi kestab pealause tegevuse ajal
- tenebrōsus**, a, um (**tenebrae**) pime (valguseta), hämar
- Tartarus**, i m. pl. Tartara, ōrum n. (*kr. s.*) tartarus, allmaailm, manala
- subiit** = **succēssit** tuli asemele, järgnes. Verbist *ire* tuletatud liitverbides esineb *perf. ind. act.* ainsuse 3. isikus mõnikord arhailine pikk lõppvokaal
- argenteus**, a, um (**argentum**) hõbedane
- prōlēs**, is f. võsu; järeltulija; (järel) põlv; siin: *meton.* aetās
- fulvūs**, a, um punakaskollane, tumekollane, ruuge
- pretiōsus**, a, um (**pretium**) (kali)hinnaline, väärtuslik
- auro** ... **aere** = **aureā** ... **aēneā** (*abl. comparationis*)
- contrahō**, trāxi, tractum, 3. (**com-**, **trahō**) kokku tõmbama; koon-dama, lühendama, piirama
- aestus**, ūs m. palavus; suvepalavus, (kuum) suvi; siin: **aestus** = **aestās**
- inaequālis**, e (**in-**, **aequālis**) eba-ühtlane, muutlik, heitlik
- in|aequā|lēs** aū|tūmnōs *versus spondiacus*
- perque hiemēs** ... **spatiis exēgit** **quattuor annū** talve, kuuma suve, heitliku sügise ning lühikese kevade abil moodustas (Jupiter) aasta nelja ajavahe-mikuga (aastaajaga)
30. **tum primum** siis esimest korda
- siccus**, a, um kuiv
- fervor**, ōris m. (**ferveō**) keevus, palavus, lõõm, kuumus
- siccis** ... **fervōribus** põuast
- ūrō**, ussi, ustum, 3. põletama, kõrvetama
- candēō**, duī, -, 2. valge, läikiv olema; valendama; siin: hõõ-guma, õhetama
- venti** põhjatuuled
- glaciēs**, eī f. jää; jääpurikas
- astringō**, strinxī, strictum, 3. (**ad-**, **stringō**) kokku tõmbama või pigistama, kangestama; *pass.* kangestuma, tarduma, külmu-ma, jäätuma
- pendēō**, pendēdi, -, 2. rippuma
- subiēre** (= **subiērunt**) **domūs** asuti (elama) majadesse
- antrum**, i n. (*kr. s.*) koobas; **do-mūs** **antra fuērunt** (nendeks) majadeks olid koopad
- dēnsus**, a, um tihe
- frutex**, icis m. põõsas; põõsastik, võsa
- cortex**, icis m. (*f.*) (puu)koor, niin.
- vinctae cortice virgae** puukoorega kokkuseotud vitsad, vits-test onnid
35. **Cerēs**, Cereris f. Ceres (põllutõ-jumalanna, tema olevat andnud inimestele viljaseemned ja õpetanud neid maad harima) *meton.* teravili, leib; *adi.* Ce-reälis, e Cerese-, vilja-sēmina **Cereālia** = sēmina **Cere-ris** (*gen. possessivus*), vt. v. 16: **arbutēōs** fētūs
- sulcus**, i m. vagu; **sulcis** — in **sulcis**
- obruō**, ruī, rutum, 3. (**ob-**, **ruō**) (kinni) matma, sisse külvama
- gemō**, muī, mitum, 3. oigama, ägama; **gemuēre** = **gemuērunt**
- iuvencus**, i m. noor loom, mullikas, (noor) härg
- tertia** (*predikatiivselt*) kolman-dana
- horridus**, a, um (**horreō**) väri-semapanev, kohutav, hirmus, kole
- promptus**, a, um (tegutsemis) valmis, valmis (millekski)
- arma** tollal olid relvadeks veel kivid
- scelerātus**, a, um (**scelus**) jultunud, kuritegelik, roimarlik, kuri, õel; **nōn scelerāta** sest vaenlane tapeti ainult ausas võitluses
- ultima** *sc.* **prōlēs**
40. **irrupō**, rūpī, ruptum, 3. (**in-**, **rumpō**) sisse murdma, sisse tungima

vēna, *ae f.* (vere) soon; metalli-
soon; siin: metall
aevum, *i n.* igavik; ajajärk, iga
vēnae peļōris (*gen. qualitatis*)
in aevum halvema metalli aja-
jārku

fūgere = fūgerunt
pudor siin: häbitunne! (kartus
in locum subiere (=subiērunť)
tūlid asemele

amor... habendī omandushimu,
saamahimu

vēlum, *i n.* puri; vēla dabat (*sc.*
nāvita) avas purjed (saagi-
ahnusest aetuna)

45. steterant olid seisnud (*s. o.* veel
metsas kasvades)

carīna, *ae f.* andur, kiil; siin:
laev; quaeque... carīnae =
et carīnae, quae

ceū nii, kui, nagu; ceū lūmina
sōlis et aurās substantiivid
lūmina ja aurās on tūhildunud
käändes sõnaga humum (*att-*
ractio) = ceū lūmina sōlis et
aurae commūnēs

signō, *1.* (signum) märkima, ära
tähendama

limes, itis *m.* piirjoon; piiriala,
piiripeenar

mēnsor, ōris *m.* (mētlor) (maa)
mōōtja

neq tantum... sed ja mitte ainult
... vaid (ka)

seges, etis *f.* külv, (kasvav) vili
alimentum, *i n.* (alō) toiduaine,
tōit

dēbita kohustuslikke (põllule
külvatud seeme on nagu võlg,
mida maa on kohustatud
lōikuse ajal heldesti tasuma)

dīves siin: viljarikas

50. poscēbatur aktiivses lauses
oleks: poscēbant dīvitem hu-
mum alimenta (*acc. duplex*);
selle verbi passiivi vormi juures
üks akusatiiv (kellelt) esiñeb
nominatiivis, teine aga (mida)
jääb alles

itum est mindi, tungiti

viscus, eris *n.*, taval. *pl. viscera*,
erum *n.* sisikond, sisemus; sū-
gavus, (maa)põu

recondō, didi, ditum, *3.* (re-, con-
dō) ära, tagavaraks panema;
ära peitma; recondiderat *sc.*
humus

Styx, Stygis, *f.* Stüks (jõgi ma-

nalas); *adi.* Stygius, *a*, um
Stüksi-, allmaailma, manala;
Stygiæ umbrae Stüksi, varjud,
manala

admōveō, mōvi, mōtum, *2.* (ad,
moveō) lähendama

quāsque... opēs = et opēs, quās
irritāmentum, *i n.* ärritusvahend;
irritāmenta malōrum (*gen.*
obiectivus) kurja tekitaja, kur-
ja allikas

Bellum personifikatsioon (sōda
on raudse ajajärgu koleldaim
nähtus, mis ilmus raua ja kul-
la avastamisel)

utrōque mõlema abil (*s. o.* et
ferrō et aurō *abl. instrumenti*)

55. sanguineus, *a*, um (sanguis) ve-
rine

crepitō, *1.* (crepō) pragisema,
krabisema; klirisema, tārī-
sema

concpitiō, cussi, cussum, *3.* (com-,
quatō) (tugevasti) rapu-
tama

vivitur impersonaalselt: ela-
takse

raptum, *i n.* (rapiō) rōōvitu,
saak

tūtus, *sc. est*

nōn socer ā generō *sc. tūtus est*
vihje Caesari ja tema väimehe
Pompeiuse vaenulisele vahe-
korrale

frātrum vendade vahel
grātia amor

exitium, *ii n.* (exēō) hukkimine,
hukatus, häving; surm

imminet exitiō (*dat.*) ähvardab
hukata, sepitseb surma

maritus, *i m.* abikaasa; mees;
mariti *sc. exitiō*

lūridus, *a*, um (surnu)kavvatu,
kaame; kavvatama panev, sur-
mav

terribilis, *e* (terreō) hirmus, ko-
hutav, jube

aconitum, *i n.* (*kr. s.*) kääking
(mürgine taim); mürk

noverca, *ae f.* (novus) vōōras-
ema

60. patrius, *a*, um (pater) isa-
inquirō, quisivī, quisitum, *3.* (in,
quaerō) järele uurima või pä-

rima v. kuulama, püüdma tea-
da saada, teateid koguma

ante diem (juba) ette, aegsasti;
enneaegu, ammu enne surma
filius... patriōs (-patris) inquit

rit in annōs poeg pūab (en-nustajate kaudu) teada saada isa aastaid, s. o. millal ta sureb, et siis kätte saaks pärandi
 pietās, ātis f. (pius) kohusetunne, kohusetruudus; vagadus; iacet pietās (personifikatsioon) nagu alistatud võitleja
 caedēs, is f. (caedō) raiumine, tapmine; siin: veri

caelestis, e (caelum) taevane, taeva; subst. caelestēs, ium m. taevalised, taevaelanikud, jumalad.
 caelestium = caelestium (gen. partitīvus)
 Astraea, ae f. (kr. s.) Astraea (õiguse jumalanna); varem elasis jumalad maa peal, inimeste kurjus sundis neid üksteise järel sealt lahkuma

Pyramus et Thisbe (IV, 55—166)

1. Pyramus, i m. ja Thisbe, ēs f. kaks noort armastajat Babülonist
 quās sc. puellās oriēns, entis m. (sc. sōl) tõusev päike; ida- ehk hommikumaa praefērō, tuli, lätum, ferre (prae, ferō) ees kandma; eelistama (aliquem alicui)
 quās oriēns habuit, praelāta puellis imeteldavaim hommikumaa tütarlastest
 contiguus, a, um (contingō) naabruses olev, naaber-
 contiguās tenuēre (= tenuerunt) domōs elasis naabermaajades ubi... urbem = in eā urbe, quam (mõeldud on Babüloni) adjektiiv *altam* tõlkimisel viia ühendusse sõnaga *mūris*
 coctilis, e (coquō) põletatud coctilibus mūris = mūris ē lapidibus coctilibus (telliskividest) extractis
 Semiramis, idis f. Semiramis (Assüüria kuninganna, poollegendaarne kuju)
 5. nōtitia, ae f. (nōtus) tutvus gradus, ūs m. (gradior) samm, aste
 primōsque gradūs sc. amōris armastuse tärkamise
 vicinia, ae f. (vicinus) naabus, lähedus
 fēcit = effēcit võimaldas, soodustas
 taeda, ae f. mänd, (männi) tõrvik; pulmatõrvik (pulmaõhtul peigmehe majja pruuti saates kanti tema ees tõrvikut); *meton.* pulmad, abielu
 taedae... iure abielu õiguse järgi = seaduslikuks, abieluks

- coeō, ii, itum, ire (com-, eō) kokku minema, ühinema; coissent; *coniunctivus irrealis*
 vetuēre (= vetuērunt) patrēs vanemad keelasid; sama motiiv esineb ka hellenistlikus armastuslegendis «Hero ja Leander»
 quod nōn potuēre (= potuērunt) vetūre mida (aga) nad ei saanud keelata (oli see, et)
 aequus, a, um võrdne; tasane, ühtlane; õiglane
 ex aequō = pariter ühevõrra, ühtviisi
 captis ardēbant mentibus ambō mõlemad põlesid kiretules (oma) armunud südametega
 cōnsciūs, a, um (com-, sciō) (kaas)teadev; subst. cōnsciūs, ii m. (kaas)teadja, tunnistaja, usalduse osaline
 nūtus, ūs m. viibe, märguanne; nūtū signisque (ainult) viipe ja märkide abil
 10. quōque magis tegitur... sõnajarjestus: et tectus ignis, quō magis tegitur, (eō) magis aestuat
 findō, fidi, fissum 3. lõhestama rima, ae f. pragu, lõhe
 quam duxerat mille ta oli saanud, mis oli tekkinud
 cum fieret kui teda tehti, ehitamise ajal
 nulli (dat. auctoris) = ā nullō amāns, antis c. (amō) armastaja, armunu
 id vitium... iter acc. duplex sõltuvalt sõnast fēcistis
 15. tātae (predikatiivselt) ohutult, takistamatult
 per illud sc. iter

murmur, uris *n.* sosin
 blanditiæ; arum *f.* (biandus)
 meelitused, hellitus-, meelitus-
 sõnad
 murmure ... minimō (*abl. modi*)
 üsna tasasel sosinal
 ubi (*temporale*) cōstiterant (*inf.*
 cōnsistere) plusq. näitab siin
 tegevuse kordumist
 in ... vicēs *plur.* ainult luulekee-
 les, tavaliselt *in vicem* ehk *in*
vicem kordamööda
 captāre siin: taotlema, saavutada
 või tabada püüdma
 inque vicēs fuerat (=erat) captā-
 tus tõlkida aktiivse lausega: ja
 kumbki kordamööda oli püüd-
 nud tabada (teise hinge-
 õhku)
 anhelitus, ūs *m.* hingamine; hin-
 geõhk
 invidus, a, um (invidēō) kade
 obstō, stiti, -, l. (ob, stō) vastu
 seisma; takistama

20. quantum erat, ut sinerēs mis see
 sul siis õige oleks lubada
 vel siin: kasvõi
 osculum, i *n.* suudlus; oscula
 dare suud andma, suudlema
 ad oscula danda patērēs suud-
 luste võimaldamiseks avatud
 olla
 ingrātus, a, um (in-, grātus)
 ebameeldiv; tänamatu
 trānsitus, ūs *m.* (trānsēō) juur-
 depääs, tee
 tālia (*pl. substantiiviselt*) sellist,
 selliseid sõnu
 diversus, a, um eri-, erinev, eri-
 sugune; eraldi olev; diversā
 ... sedē = diversō locō kumb-
 ki eri kohalt
 nēquiquam asjata

25. sub noctem õõ tulekul, vastu
 õõd
 dixēre = dixērunt ... = dedē-
 re = dedērunt
 partī ... suae (*sc. parietis*) oma
 (seina) poolele, omapoolsele
 seinale
 quisque = uterque
 contrā (*adverbiaalselt*) teisele
 poole(le)
 postera ... aurōra järgmise päe-
 va koit
 nocturnōs ... ignēs = stēllās
 pruunõsus, a, um härmane, här-
 matunud
 radjūs, ii *m.* kiir

siccō, l. (siccus) kuivatama
 aurōra ... siccāverat ... coiēre
 (= coiērunt): Ovidius kasutab
 siin sündmuste otsese
 järgnevuse ilmekamaks kirjel-
 damiseks kaht kõrvuti seatud
 pealause; tõlkes lauset ad
 solitum coiēre locum alata sõ-
 naga «kui juba»

30. statuunt, ut (*obiectivum*) ...
 temptent ... relinquant ... con-
 veniant ... eateant
 nocte silenti õõ vaikuses
 fallere siin: (kellestki) märka-
 matult mööduma
 custōdēs maja valvurid, orjad
 foris, is *f.* uks; taval. *pl.* forēs,
 ium *f.* ukсед
 exierint kaudse kõne konjunktiiv
 urbis ... tecta linna majadest,
 linnast
 nēve = et nē ja et ei, ja et mit-
 te
 spatior l. (spatium) jalutama,
 ringi kõndima, uitama
 latō (*sc. eis*) spatiantibus (*dat.*)
 (*sc. in*) arvõ minedul üle laia
 nurme
 bustum, i *n.* matmispaik, haud,
 kalm
 busta Ovidiuse juures esineb
 meetrikalistel põhjustel sageli
sing. asemel *plur.*
 Ninus, i *m.* Ninus (Assüüria kun-
 ningas, Semiramise abikaasa)
 latēre siin: peidus olema, ennast
 (ära) peitma

35. niveus, a, um (nix) lumine; lu-
 mivalge
 ūberrima (*c. abl.*) üleni täis
 mōrus, i *f.* (mōrum) moorus-
 puu; mōrus koos atribuutidega
 on apositsiooniks sõnale arbor
 gelfidus, a, um (jää)kül
 conterminus, a, um (com-, ter-
 minus) ühise piiriga, lähedu-
 ses, naabruses olev
 tardē (tardus) aeglaselt, pikal-
 daselt
 lūx, tardē discēdere visa päike,
 mis näis (armastajatele nende
 kärsituses liiga) aeglaselt ka-
 duvat
 praecipitō, l. (praeceps) alla,
 maha tõukama; *pass.* alla,
 maha langema, (kiiresti) va-
 juma
 aquis (*dat.*) = in aquis
 ab eisdem = ab eisdem (iisdem)

callidus, a, um ettevaatlik
callida (*perdikatiivsel*) ... This-
bē *egreditur* Thisbe väljub et-
tevaatlikult

cardō, dmsis *m.* uksehing; card-
nem *versare* (= *vertere*)
(*poet.*) ust avama

40. fallit jääb märkamatuks
adoperiō, rui, rtum, 4. (*ad, ope-
riō*) (kinni) katma, peitma,
varjama

adopertaque vultum (*acc. limita-
tionis*) kaetud näoga, loorita-
tud näoga

tumulus, i *m.* siin: kalmuküngas
dicta (*arbor*) kokkuräägitud
(puu), *s. o.* mille suhtes lepiti
kokku

sidō, sēdi, sessum, 3. (kohale)
istuma, istet võtma

pervēnit ... sēdit samas lauses
praesens historicum ijt üle-
minek *perfekti* vormi -

caedēs siin (*poet.*) veri
leaena, *ae f.* (*kr. s.*) (ema)lōvi
spūmō, l. vahutama
oblinō, lēvi, litum, 3. (*ob, linō*)
määrima

riktus, ūs *m.* lõuad, suu

venit ecce ... riktūs sõnajärjes-
tus: ecce venit leaena oblita
spūmantēs riktūs (*acc. Grae-
cus vōi limitationis*) recentī

caede (= *sanguine*) boum ennāe
tuleb lõvi, vahutavad, lõuad
(vahutavaillt lõugadelt) mää-
ritud veiste värske verega
(*v. äsja mahamurtud veiste
verega*)

dēpōnere sitim janu kustutama;
dēpositūra: kavatsedes janu
kustutada (*sõna-sõnalt: maha
panna*)

vicinus, a, um (*vicus*) naabruses
olev, naaber, lähedal olev

45. quam = leaenam
ad lūnae radiōs kuuvalgel
Babylōn, ōnis *f.* babilon; *adi.*
Babylōnius, a, um babiloni;
subst. babiloonlane, babiloon-
lanna

trepidus, a, um hirmunud, väri-
sev, jahmunud

trepidō pede (*abl. modi*) värise-
vail jalul

fūgit ... fūgit silmas pidada
kvantiteeti

tergō = (*proosas*) dē (ē) tergō
velāmen, minis *n.* kate, loor

lea, *ae f.* (leō) = leaena
compescō, cui, -, 3. tagasi hoid-
ma, piirama, taltsutama; sitim
compescere: janu kustutama
sine ipsā ilma omanikuta, *s. o.*
Thisbelt maha langenud

50. cruentus, a, um verine
laniō, l. katki rebima või kisku-
ma, lõhki käristama
amicus, ūs *m.* (üle)riie; siin:
loor.

vidit *s. o.* kuuvalgel
in altō pulvere sügavas liivas
certus siin: selge

fera, *ae f.* (*ferus*) metsloom,
kiskja

expallescō, pallui, -, 3: (*ex, pal-
lescō*) (näost) kahvatama, kaa-
meks muutuma

ut ... repperit *ut temporale*
vestem samas tähenduses kui
eespool *velāmen, amictus*
perdet (*fut. I*) peab hävitama,
hävitagu

55. ē quibus illa (*s. o.* Thisbē) fuit
longā dignissima vitā kelledest
(*just*) tema oleks kõige enam
väärtunud pikka elu

nostra anima mina

miseror, l. kahetsema, haletse-
ma; *gerund.* miserandus, a, um
kahetsemisväärne; õnnetu, vi-
lets

perimō, emī, emptum, 3. (*per,
emō*) hävitama, hukkama, sur-
mama

in loca ... venirēs järjestada:
qui iussī, (ut) in loca ...
venirēs; tavaliselt esineb *post
verbum voluntatis* konstrukt-
sioon *acc. c. inf.*

plēna metūs täis õudusi, hirmu-
äratav, õudne

nec prior ... vēni kuid ei tulnud
varem (et kaitsta Thisbet)

nostrum = meum
divellō, velli, vulsum, 3. (*dis-
vellō*) puruks, tükkiideks kis-
kuma

scelerāta ... viscera = viscera
scelerāti (*subst.*)

morsus, ūs *m.* (*mordeō*) ham-
mustus; siin: kihvad

60. rūpēs, is *f.* (järsk) kalju, kalju-
rahn

sed timidi (*gen. possessivus*) est
optāre necem kuid arale on
omane surma (ainult) soovida
Thisbēs kreeka pärisnimele juu-

res tarvitatakse luules sageli kreeka päritoluga genitiivivormi

paciscor, pactus sum, 3. kokku leppima, kokku rääkima; *part. pactus, a, um (passiivselt)* kokkulepitud, kokkuräägitud

dedit ... dedit (anafoor) tõlkida vabamalt, näiteks: kastis (pisaratega) ... kattis (suudlustega)

notae käib *vesti (=velämina)* kohta

haustus, ūs m. (hauriõ) sõõm, lonks

accipe nunc ... nostrī (=mei) ... sanguinis haustus! võta vastu ... minu vere sõõme, joo, ime endasse ... minu ... verd (need sõnad lausub Pyramus linikule)

65. **acingō, cinxi, cinctum, 3. (ad, cingō)** võõtama, vööle panema **quōque ... ferrum = et ferrum, quō ...**

ferrum demittere mõõka torkama ilia, ium n. sisikond, kõht

mora, ae f. viivitus

nec mora = et nulla mora est ja kohe, sedamaid

fervens, entis (ferveõ) keev, kuum, aurav

traxit sc. ferrum tõmbas välja mõõga (et kiiremini surra)

resupinus, a, um tahapoole lookas, kõver, tahapoole nõjatunud; selili (olev)

humõ = humi

crur, õris m. veri

emicõ, micui, micatum, 1. (ex, micõ) läigatama, esile purskama

vitio, 1. (vitium) vigastama, rikkuma

fistula, ae f. (vee)toru

plumbum, i n. tina

scindõ, scidi, scissum, 3. lõhestama; pass. siin: lõhkema

strideõ, di, -, 2 ja stridõ, di, - 3. sisisema, kihisema

forāmen, minis n. auk, avaus

70. **ēiaculor, 1. (ex, iaculor)** välja heitma või paiskama

rumpõ, rūpi, ruptum, 3. murdma

nõn aliter, quam cum (fistula) just nagu siis, kui; võrdlus mõjub võrastavalt, kuid ei tohi unustada, et see on võetud toleaeagsest igapäevasest

elust. Roomlased olid ju kuulsad oma veevärgi pooltest ning selliste torude abil juhiti vesi majadesse. Ovidius kirjeldab siin seda, mis tal sageli silme ees oli

arboreus, a, um (arbor) puu-
arborei (=arboris) fetus puuviljad, moorusmarjad

aspergõ, ginis f. pritsimine, pritse

caedis = sanguinis

āter, tra, trum must, tume

facies, ei f. välimus

in ātram vertuntur faciem saavad musta välimuse, muutuvad mustaks

madefaciõ, feci, factum, 3. (madeõ, faciõ) märjaks tege-

ma; niisutama, kastma, immutama

purpureus, a, um (purpura) purpurivärviline, purpurne

metu nõndum positõ hirmust veel mitte toibunud

75. **oculis animõque (hendiadüoin)** requirit otsib igatseva pilguga

gestiõ, 4. ihkama, ihaldama

quantaque ... gestit = et gestit

narrare, quanta-pericula (pluralis poeticus) vitarit. (= vitaverit)

ut ... sic (kontsessiivselt) kui-
gi ... siiski, küll ... aga

facit incertam teeb ebakindlaks, paneb kõhklema, viib segadusse

haeret = dubitat

tremebundus, a, um (tremõ) värisev, tõmblev

pulsäre ... solum peksvat (s. o. surmaheitluses) vastu maad

cruentus, a, um (crur) verine

80. **retrõ** tagasi

pedem ferre astuma; **retrõ pedem** tulit taandus sammukese

buxus, i f. (kx. s.) pükspuu

pallidus, a, um kahvatu, kaame

õra ... buxõ pallidiõra gerẽns

part. praes. act. koos objektiga (**õra ... gerẽns**) esineb kreeka keele mõjul, tõlkimisel sõna *gerẽns* osutub liigseks, substantiiv tuleb lihtsalt edasi anda teises käändes: pükspuust kahvatuma näoga või näost kahvatum kui pükspuu. Antiikaja autorid sageli võrdlevad näo kahvatust mingi metalli või puu kollaka värviga,

loomulik võrdlus, kui arvestada lõunamaalaste pruuni nõiujumet.

exhorrēscō, horrui, -, 3. (ex, horrescō) värisema -või vabisema hakkama

aequor, oris *n.* merepind, meri
instar *n.* (*indecl.*) vastavus, sarnasus, taolisus (kaalult, kujult, viisilt jne.); *c. gen.* kujul, kombel, sarnaselt; *aequoris instar* mere sarnaselt, nagu meri

tremō, muī, -, 3. värisema, väreleva

summum, ī *n.* (summus) kõrgeim osa, tipp; ülaosa, (mere) pind

stringō, strinxī, strictum, 3. kergesti puudutama, riivama
exiguā ... aurā kergest ... tuuleõhust

remorōr, l. (*re-*, *moror*) viibima; viivitama; *remorāta*: vähekeese aja pärast, hetke pärast

amōrēs = *iuvenem amātum abstractum pro concreto*) armsama

īndignōs siin: süütuid
clārus siin: selgesti kostev, vali
plangor, ōris *m.* laks, laksatus; hädaldamine, halin

lacertus, ī *m.* õlavars, käsi(vers)
percutit ... lacertōs lōi endale vastu käsivarsi (āhastuse märgiks)

85. coma, ae *f.* (*kr. s.*) juuksed
laniāta comās (*acc. limitationis*)
kiskudes endal juukseid
suppleō, ēvī, ētum, 2. (uuesti lisaks) täitma, asendama

flētus, ūs *m.* (fleō) nutt; siin *abstractum pro concreto*
vulnera supplevit lacrimis, flētumque cruōri Thisbe otsekui asendas verekaotust oma piisaratega

gelidīs in vultibus ōscula figēs surudes suudlusi ta külmale (külmaks kangestunud) näole
adīm3, ēmī, ēmptum, 3. (*ad*, *ēmō*) ära võtma; röövima

90. nōminat hüüab
exaudiō, 4. (*ex*, *audiō*) (ära) kuulama või kuulma, kuulda võtma
vultūsqe attolle iacentēs tōsta üles oma longuvajunud peal
ad nōmen Thisbēs alles armsama

nime kuulmine toob surija teadvusele tagasi

gravō, l. (*gravis*) raskeks tegema

more gravātōs surmast raskeks muutunud

ērigō, rēxī, rēctum, 3. (*ex*, *regō*) (üles) tõstma; *oculōs ērigere* silmi avama

visā ... illā *abl. abs.*

oculōs recondere silmi taas varjama, peitma (laugude taha), silmi uuesti sulgema

ēbur (*metonūmia*) = *vagīna ex ebore facta*

ēnse vacuus ilma mõõgata
tua (*rōhututult*) sinu oma

95. et mihi ka minul
fortis in ūnum hoc (küllalt) vahva vähemalt selleks teoks
in vulnera (surmavaks) haavamiseks, surmahoobiks
persequar = sequar
extinctus, ī *m.* surnu
lētum, ī *n.* surm (*poet.*)

revellō, vellī, vulsum, 3. (*re*, *vellō*) vägisi ära viima, röövima (surmast)

heu oh! ah!

quique ... poterās tõlkimisel järjestada: quique (= et qui) morte sōlā (ainult) ā mē heu revellī poterās (oleks võinud) poteris nec (=nē quidem) morte sind ei pea isegi mitte surm

100. hoc... estōte rogātī selles olge te palutud (s. o. seda palume teilt)

ambōrum verbis mõlemate nimel multum miserī kõnekeele väljend miserimī asemel

ō... parentēs tõlkimisel järjestada: ō multum miserī parentēs, meus (*sc. parēns*) illiusque (*sc. parēns*)

parentēs = patrēs

certus siin: truu, kindel

novissimus siin: viimne

compōnere siin: matma

tumulō = (*proosas*) in tumulō

invideō, vīdī, vīsum, 2. (*in*, *videō*) kadestama; siin: (pahatahtlikkusest) keelduma; mitte lubama

ut... nōn invidētis et te lubaksite; väljend *non invidere* määrib siin üht mõistet: mitte keelduma, lubama

at tū, quae... arbor = at tū, arbor, quae... miserabilis, e (miseror) haletsemisväärne, õnnetu
 105. es tectūra peatselt varjad tenē... habē hoiä alal... olgu sul
 pullus, a, um mustjas, tume
 aptus, a, um sünnis, kohane, sobiv
 geminus, a, um kaksik, paaris, kahekordne
 gemini monumenta cruōris meeldetuletuseks, et mõlemad armastajad on niisutanud sind oma verega
 mucrō, ōnis m. teravik; siin: mõõgateravik, mõõgaots
 imus kõige alumine, madalaim; alumine osa, alaosa
 pectus sub imum otse vastu südant

incumbō, cubui, cubitum, 3. (in, cumbō) peale heitma või laskuma; c. dat. millelegi viskuma
 ā caede tepēbat oli verest veel leige

110. tetigēre = tetigērunt liigutasid permätürēscō, rui, -, 3. (per, mätürēscō) (täiesti) valmima, küpseks saama
 ubi permätüruit igakord kui see valmib; perfectum korduva tegevuse märkimiseks
 rokus, i m. tuleriit
 supersum, fui, esse (super, sum) üle, järel olema, järele jääma
 quodque rogis (dat.) superest ja mis tuleriidast (s.o. põletamisest) järele jääb = põrm
 requiescō, quievī, -, 3. (re-, quiescō) puhkama
 urna, ae f. urn

Daedalus et Icarus
 (VIII, 183—235)

Daedalus, i m. Daidalos (müütiline Ateena ehitusmeister)
 Icarus, i m. Ikaros (Daidalose poeg)

1. Crētē, ēs (acc. -en ja -em) f. Kreeta (saar Vahemeres)
 perōsus, a, um (per, ōdī) südamest vihkav; (exsilium) tülpinud, tüdinud
 exsilium, ii n. pagendus, maapagu; (Daidalos pidi oma vennapoja tapmise pärast põgenema Kreeta saarele, kus ta sealse kuninga Minose käsul ehitas kuulsa labürindi. Kui ta lõppeks ihkas kodumaale tagasi, ei lubanud Minos tal saarelt lahkuda)
 tactus loci nātālis (= patriae: gen. obiectivus) amōre tundis igatsust (sõna-sõnalt: haaratud igatsusest) sünnipaiga järele
 pelagus, i n. (kr. s.) meri
 clausus (= circumclūsus) erat pelagō ta oli (aga) merest piiratud
 obstruō, struxi, structum, 3. (ob, struō) (tõkestega) sulgema, sulustama, tõkestama
 licet... obstruat (coni. concessivus) sulgegu ta (s.o. Minos) pealegi
 at ometi, vähemalt
 ibimus = fügiemus
 illac (illa, -ce sc. parte) seal; sinna; siin: seda teed mööda (käib eelneva caelumi kohta)

5. possideō, sedī, sessum, 2. (potis, sedeō) valdama, omama, evima; possideat: coni. concessivus
 aēra acc. sg.; luules tarvitatakse kreeka laensõnades kreeka akusatiivi
 Minōs, nōis m. Minos (müütiline Kreeta kuningas ja seadusandja, pärast surma kohunik manalas)
 animum dimittere in c. acc. (millelegi) oma mõtteid suunama või juhtima
 novō, 1. (novus) uueks tegema, uuendama
 nātūram... novat (praes. de conatu) püüab muuta loodusseadusi, püüab loodust alistada uutele seadustele
 nam nimelt
 ut (consecutivum)... putēs = ut eās in clivō crēvisse putēs (impersonaalselt)

- quondam mõnikord, vahel
 fistula, ae *f.* toru; roogpill, vile-
 pill
 rustica... fistula karjasevile
 (tehtud tavaliselt seitsmest eri-
 neva pikkuse ja jämedusega
 pilliroost või kaerakõrrest)
 dispār, paris (*dis-*, *pār*) ebavõrd-
 ne; erinev
 avēnae siin: (pilliroo) torukesed
 sic... avēnis nõnda, vahel kar-
 jasevilel järk-järgult tõusevad
 tema erinevas suuruses toruke-
 sed
10. linum, *i n.* lina; linane lõng, niit
 mediās *sc.* pennās... imās *sc.*
 pennās (*predikatiivsel*) kes-
 kelt... alt
 cēris = cērā (*abl. instrumenti*)
 curvāmen, minis *n.* kõverus, kää-
 nak, kurv
 parvō curvāmine (*abl. modi*)
 flectit painutab vähe kõve-
 raks
 vērās... avēs = vērās avium
 alās *comparatio compendiarīa*
 s. o. lühendatud võrdlus
 unā ühes temaga, tema kõrval
 ignārus sellest adjektiivist sõl-
 tub *acc. c. inf.*
 tractō, *l.* (*trahō*) vedama; puu-
 dutama, puutuma; millegagi
 tegelema
 sua sē tractāre pericla et ta män-
 gib omaenda hädaohuga, s. o.
 asjadega, mis ähvardavad te-
 male ohtlikuks muutuda (vihje
 Ikarose hukkamisele)
 renideō, -, -, 2. hiilgama, särama;
 naeratama, rõõmustama
 ōre *residenti* (*abl. qualitatis*)
 (rõõmust) säraval näol, rõõm-
 salt naerades
 vagus, *a, um* ringi ekslev, uitlev;
 hajuvil; siin: (tuuleõhust) lii-
 kuv, kerge
 quās, *sc.* plūmās (udusulgi)
15. captābat püüdis haarata, haaras
 (kinni)
 pollex, *l.* *m.* põial
 mollibat (*arhaism*) = molliēbat
 lūsus, *ūs m.* (lūdō) mängimine,
 mäng
 mirābilis, *e* imestusväärne, ime-
 line
 manum ultimam coeptis (*dat.*)
 impōnere kätt viimast korda
 töö külge panema, lõplikult
 viimistlema

- librō, *l.* tasakaalus hoidma, tasa-
 kaalu viima, tasakaalu hoides
 viibutama või õõtsutama
- geminās librāvit in alās... cor-
 pus õõtsutas (tasakaalu) oma
 keha mõlema tiiva vahele, s. o.
 tõusis (tasakaalus) lendu mõ-
 lema tiiva vahel
- mōtā (*sc. alīs*) pependit in aurā
 õõtsus (tiivalöökidest) liiku-
 mapandud õhus
20. instruō, strūxi, strūctum, *3.* (*in*,
 struō) üles seadma, korda, val-
 mis seadma; õpetama
 nātus, *i m.* (nāscor) (*poet.*)
 poeg
 mediō... limite (*abl. lineae*)
 keskmist teed mööda
 ut (*obiectivum*)... currās (= vo-
 lēs) ut-lause sõltub verbist
 moneo
 dēmīssus, *a, um* (dēmīttō) lan-
 getatud; madal; dēmīssior
 (*predikatiivsel*) liiga mada-
 lalt
 ignis *sc.* sōlis
 adūrō, ussi, ustum, *3.* (*ad, ūrō*)
 süütama, põletama, ära kõrve-
 tama
 nē (*finale*)... unda gravet...
 ignis adūrat
 nec tē spectāre... iubeō = nē
 spectāveris!
 Boōtēs, ae (ja is, *acc. -en*) *m.*
 (*kr. s.*) veiseajaja, veisekar-
 jus; Väike Vanker (tähekegu)
 Helicē, *ēs* (*acc. -en*) *f.* (Arctos)
 Suur Vanker (tähekegu)
 strictus, *a, um* (stringō) (tupest
 välja) tõmmatud, paljastatud
 Oriōn, *ōnis* (*acc. -ōnem* ja -ōna)
m. Orion (tähekegu) (teda kaju-
 tati kauni hiiglase ja jahime-
 hena, kel oli käes paljastatud
 mõök ning keha ümber täh-
 tedest vöö); siin: *gen.* Oriōnis
 Boōten... Helicen... Oriōnis
 muistseil aegadel meremehed
 orienteerusid nende tähekegu-
 de järgi
25. carpe viam siin: lendal
 pariter ühtaegu, samal ajal
 (= eōdem tempore)
 praecepta siin: (vajalikke) ju-
 hatusi, õpetusi
 ignōtās harjumata
 accommodō, *l.* külge panema, ko-

- handama, külge kinnitama (*c. dat.*)
umeris (*pars pro toto*) *accommodat* *ālās* kinnitab käte külge tiivad
inter opus vihje sõnadele *accommodat* *ālās*
monitus, *ūs m.* (*moneō*) meeldetuletus, manitsus; õpetus
gena, *ae f.* põsk, pale
madescō, *duī*, -, 3. märjaks, niiskeks muutuma, niiskuma; *maduēre* = *maduērunt sc. lacrimis*
senilis, *e* (*senex*) raugalik, rauga-; *senilēs* = *senis*
patriae = *patris*; *tremuēre* = *tremuērunt*
nōn iterum repetenda (*pleonasm*) *mis* (*s. o.* suudlused) ei pidanud enam korduma, *s. o.* viimast korda
30. **ante** siin adverb
timēre alicuī kellegi pärast kartma või hirmul, mures, rahutu olema
tener, *era*, *erum* *ōrn*
prōdūcō, *dūxī*, *ductum*, 3. (*prō*, *dūcō*) edasi juhtima; kuhugi viima või juhtima; *perf.* siin väljendab korduvat tegevust
nīdus, *i m.* *pesa*
velut... nīdō = *velut āles*, *quae ab altō nīdō teneram prōlem in aērā prōdūxit*
hortatur (*sc. Daedalus*)... *sequī* = *ut sequerētūr*
damnōsus, *a*, *um* kahjulik, hukatuslik, ohtlik
damnōsās... artēs hädaohtlikke, kardetavaid (kunst) võtteid
ērudīt (*sc. eum*) *artēs acc. c. duplex* (*docēre* analoogial)
suās (*sc. ālās*) *et nātī... ālās* (tiivalööke)
hōs kuulub *vīdīt* juurde
aliquīs (*s. o. piscātor*) siin: *quispiam*'i tähenduses: (see või teine) mõnigi
tremulus, *a*, *um* värisev, vōbisev, vōnkuv
harundō, *dinis f.* pilliroog; *ōngēritv*
35. **stīva**, *ae f.* adrakäsi-puu, adrakurg
-ve (liitub sõna lõppu) või;
--ve... **-ve** kas... või
innitor, *nixus* (*nīsus*) *sum*, *nīti*

- (millelegi) toetuma, nõjatuma, najatama (*c. abl.*)
obstīpescō, *puī*, -, 3. kohmetuks jääma (hāmmastusest), hāmmastuma
quique... deōs = *et crēdidit* (*eōs*), *quī... possent*, *esse deōs*
aether, *eris* (*acc. aethera*) *m.* (*kr. s.*) õhk (ülemised kihid), eeter; *aethera carpere* lendama, liikuma õhus (*vt. v. 25: carpe viam*)
lūnōnius, *a*, *um* (*lūnō*) Junole kuuluv või pühendatud, Juno poolt armastatud
laevus, *a*, *um* vasak, vasem; vasakpoolne
Samos (**-us**) *i, f.* Samos (saare samanimelises pealinnas oli kuulus Iuno (Hera) tempel)
Delos, *i* (*acc. -on ja -um*) *f.* Delos (saar Egeuse meres)
Paros (**-us**), *i f.* Paros (saar Egeuse meres)
fueraut... *relictāe* olid jäänud nende (selja) taha
Lebinthos (**-us**), *i f.* Lebinthos (üks Sporaadi saari, Samosest lõuna pool)
fēcundus, *a*, *um* (vilja)rikas;
fēcunda... melle merikas
Calymnē, *ēs, f.* Kalümna (saar Egeuse meres)
40. **gaudēre** (*aliquā rē*) (millestki) lõbu, rõõmu tundma
volātus, *ūs m.* lend
dēseruit... *ducem* eemaldus juhist (*s. o.* ei järgnenud enam isale)
cupīdō, *dinis f.* (*cupiō*) iha, tung, kirm
caeli cupīdine tractus haaratud ihast lennata taevasse
iter agere suunduma
rapidus, *a*, *um* (*rapīō*) hoogus, kiire; siin: kõrvetav
odōrātus, *a*, *um* (*odor*) lõhnav, healõhnaline
tābescō, *tābui*, -, 3. sulama
nūdus, *a*, *um* paljas, katmata (*c. abl.*); *nūdōs sc. ālis* ilma tiibadeta jäänud
quatiō, *quassī*, *quassum*, 3. raputama, (kättega) vehkima
45. **rēmīgium**, *ij n.* aerud; siin: *rēmīgium sc. ālārum*; tiivad (*metafoor*)

careō, rūi, -, 2. ilma olema (c. abl.)
 percipiō, cēpī, ceptum, 3. (per, capiō) vastu võtma, saama
 nōn ullās (= nullās) percipit aurās ta ei taba (paljaste s.o. ilma tiibadeta jäänud) kättega üldse (mingit) õhku
 ōra = ōs
 caeruleus, a, um (caelum) (taeva) sinine; tumedavärviline, tume; caeruleā kuulub aquā juurde
 patrium = patris
 excipiō, cēpī, ceptum, 3. (ex, capiō) välja võtma; vastu võtma, kinni püüdma, tabama; siin: endasse neelama
 nōmen trahere nime saama
 ab illō Ikarose nime järgi on nimetatud osa Egeuse merest (mare Icarium)

nec iam mitte enam
 requirā (coni. dubitativus) pean otsima
 50. dicēbat (imperf. de conatu) tah-tis hüüda
 aspiciō, spexī, spectrum, 3. (ad, spiciō) (pealt) vaatama; sil-mama; pennās aspexit (seal) nägi ta sulgi
 dēvoveō, vōvī, vōtum, 2. (dē, voveō) ohvriks tootama; (āra) needma
 corpus sc. nāti
 aliquem (in) sepulcrō condere ke-dagi maha matma
 tellūs Icaria (saar Samosest lää-ne pool)
 dicta sc. est = nōmen traxit
 sepultus, ī m. (sepeliō) (maha) maetu

Fasti

«Fasti» «Kalender»

Ver (I, 149—160)

Eleegiline distihhon: $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}}$
 $\frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} // \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}} \frac{\text{—}}{\text{—}}$

1. age! ütle õige
 frigoribus (abl. temporis) paka-se ajal; kühnade ilmadega
 qui... incipiendus erat mis oleks pidanud (õieti) algama
 temporis aetas aastaaeg
 palmes, itis n. võsu, oks
 dē gravidō palmitē paisuva võsu küljes
 gemma, ae f. pung, õienupp, idu
 tumeā, muī, -, 2. paisuma; tur-suma; siin: puhkema
 5. fōrmō, ī. vormima, kujundama, moodustama; kasvatama
 operiō, rūi, rtum, 4. (kinni) kat-ma; sulgema, peitma
 frōns, frondis f. lehestik; pl. lehed
 modo fōrmātis operitur frondibus arbor puu kattub (āsja tär-ga-nud →) värske lehtedega
 in summum... solum maakama-rale

sēminis herba seemnest võrsu-nud oras
 tepidus, a, um soe
 concentus, ūs m. (concinō) koos-kōla; helisemine, helin; siin: helisev laul
 mulcere siin: meeldivalt helise-ma, kōlama
 tepidum volucrēs concentibus āera mulcent — lindude lau-lud helisevad paitavalt (meel-divalt) läbi sooja õhu
 luxuriō, ī. (mil'lestki) rikas ole-ma, külluses olema; röömsalt hūplema, kepsutama
 pecus, oris n. kariloom(ad)
 blandus, a, um meeldiv, kütke-tav, võluv
 sōlēs pl. siin: päikeseküllased, päikesepaistelised päevad
 ignōtus siin: võõras, võõraks muutunud (pika talve järele)
 10 luteus, a, um porinc, mudane, savine

trabs, bis *f.* palk; puu; tala
 opus = nidus pesa
 cultūs (*acc. pl.*) siin: harimine,
 viljelus
 patitur cultūs ager et renovātur
 arātrō siis põld laseb ennast
 harida ning sahaga üles kün-

da (siis on võimalik põldu harida ning kün-
 rida ning kün-
 novitās, ātis *f.* (novus) uudsus;
 uudis
 anni novitās aasta algus s. o.
 uus aasta

Arion (II, 83—118)

1. Arion, onis (*acc. -ona*) *m.* Arion
 (Kreeka kitarööd, pärit Lesbose saarelt; ca a. 600 e. m. a.)
 currentēs ... tenēbat (= retinēbat) aquās kütkestas (peatas) vetevoolu
 sequēns = persequēns
 agna, *ae f.* emane tall; tall
 retinēō, tinui, tentum, 2. (re-, tenēō) tagasi hoidma, kinni pidama, peatama
 resistō, stitī, -, 3. (re-, sistō) seisina jääma, seisatama
5. cubō, buī, bitum, 1. lamama, lebama, magama; cubuere = cubuerunt
 cerva, *ae f.* emalfirv; hirv
 et stetit ... leae = et cerva (*sc. saepe*) stetit in saxō proxima leae ja kaljul seisib hirv sageli otse (ema)lõvi kõrval
 iis, litis *f.* (*gen. pl. -ium*) tüli, nägelus, riid
 loquax, quācis (loquor) jutukas, lobisev, vadistaja; siin: vaakuv
 Pallas, adis *f.* (*sc. Athēna*) Pallas (jumalanna Athena (= Minerva) lisanimi)
 Palladis āles (= avis) Pallase lind, s. o. Pallas Athena'le pühendatud lind = öökull
 cornix, icis *f.* vares
 et sine lite ... sedit (muidu) vaakuja vares istus rahulikult (ilma riituta) Pallase linnuga, s. o. vares unustas oma põlise vaenu öökulli vastu ega hakanud seda nähes vihaselt vaakuima, nagu harilikult
 accipiter, tris, (*gen. pl. -um*) kull
 iunctus, a, um (iungō) ühendatud; siin: otseses läheduses, kõrvuti
 columba, *ae f.* tuvi

- Cynthia, *ae f.* Apolloni õe, jahijumalanna Diana (Artemise) lisanimi — Küntose Diana (Küntose mäe järgi mõlema sünnipaigas Deelose saarel)
 fertur = dicitur
 vōcālis, e (vōx) kõlarikas; laulosaav, maheda häälega, kauni hääleline
10. frāternus, a, um (frāter) vennalik; venna-; frāternis = frātris Apollonis. Sama nähtus — adjektiiivi tarvitamine *subst. genitiivi* asemel — esineb korduvalt ka kahes järgnevas reas (Arionium pro Arionis, Siculās pro Siciliae, lyricis pro lyrae, Ausonis pro Ausonum)
 Ariōnius, a, um (Ariōn) Arionis
 Siculus, a, um siitsiilia capi siin: vaimustatud olema
 lyricus, a, um (lyra; *kr. s.*) lüüriline; siin: lüürilise
 Ausonēs, um *m.* ausonlased (muistsed Kesk- ja Lõuna-Itaalia elanikud); *adi. fem.* Ausonis, idis *f.* ausoni
 ōra, *ae f.* rannik
 Ausonis ōra ausonlaste maa, s. o. Itaalia (*pars pro toto*)
 domum repetēns (= rediēns) s. o. Kreekasse (pärast esinemist Siitsiilias ja Lõuna-Itaalias Arion reisis tagasi Korintosse, kus ta elas tüüranni Periandrose õukonnas)
 puppim (= nāvem) cōnscondit ta läks laevale, astus pardale
 atque ita ... opēs = atque ita (= nāve) ferēbat (vedas kaasa) opēs quae sitās (teenitud, saavutatud) arte (*sc. suā*)
 15. forsitan võib-olla, vahest
 gubernātor dēstrictō cōstitit enise astus välja tüürimees paljastatud mõõgaga
 cēteraque armatā cōnschia (gu-

bernātōri) turba manū ja rel-
vad kās — hulk teisi, kes
kuulusid tema kilda
quid tibi cum gladiō? Ons sul
vaja mõõka (tōsta)?
dubiam ... puppim (kõikuvat,
õõtsuvat laeva

20. digitus, i m. sõrm
arma siin: riist
metū (abl. separationis) vacuus
hirmust vabana, s. o. kartma-
tult
dēprecor, i. (dē, precor) palvete-
ga midagi vältida püüdma
mortem nōn dēprecor ma ei pa-
lu teilt surmast pääsmist või
ma ei palu jätta mind ellu
liceat (con. hortativus) lubata-
gu
referre siin: ette kandma (laul-
ma, mängima)
lyra, ae f. (kr. s.) lüüra
ridere siin: (millegi üle) irvi-
tama
capit ille corōnam ta võtab
(loorberi)pärja
crinis, is m. juus; siin: lokid
quae possit ... tuōs mis võiks
sobida sinu lokkidele, Phoi-
bos

25. induō, dui, dūtum, 3. riietama;
selga, ille panema; pallam
õlgadele heitma
Tyrus (-os), i f. Tüüros (tähtis
sadama- ja kaubalinn Foini-
kias); ad. Tyrius, a, um tüü-
rose-
mūrex, icis m. purpurvärv, pur-
pur
bis tinctam kaks korda kastetud;
kaks korda värvitud purpurit
peeti eriti väärtuslikuks
palla, ae f. palla (pikk voltides
allalangev naiste ja laulikute
üliriietus; muistsete kitarööri-
de esinemisriietuse juurde kuu-
lusid nimelt purpurmantel ja
loorberipärg)
reddere siin: kuuldavale tooma
icō, icī, ictum, 3. lööma
chorda, ae f. (kr. s.) (pilli)keel;
chorda: plur. asemel sing.
reddidit ... sonōs keeled töid
põidla löögil kuuldavale imeli-
si (neile omaseid) helisid
flēbilis, e (flēō) kaeblik, kurblik,
liigutav
numeri = cantus, modj (laulu)
viisid

cānēns, entis (cānēō) valkjas,
valendav; siin: lumivalge
tempus, oris n. meelegaht, oim
olor, ōris m. luik
flēbilibus ... olor tõlkimisel jär-
jestada: veluti olor cānēntia
tempora (acc. limitationis)
traiectus dūrā (=crūdēli) pin-
nā (=sagittā flēbilibus nume-
ris cantat nii nagu kaeblikult
laulab luik, kelle lumivalgest
peast on läbi tunginud õel
nool
ornātus (ornō) siin: täies pidu-
rüüs

30. spargō, sparsi, sparsum, 3.
(laiali) paiskama, piserdama,
prütsima
caeruleus, a, um = caeruleus tu-
medavärviline
spargitur ... aquā = impulsā
aquā (kukkumisest liikuma
pandud vesi) spargit puppim
= nävem
fidē (abl. comparisonis) maius-
raske uskuda
delphin, phinis (acc. phina) m.
(kr. s.) delfiin
recurvus, a, um tagasipainuta-
tud, kõver, lookjas
memorant (sc. hominēs) = di-
cunt
suppōnō, posui, positum, 3. (sub,
pōnō) alla panema, alla ase-
tama
alicui rei sē suppōnere millegi
alla asetama
inde ... novō tõlkimisel järjes-
tada: memorant delphina inde
tergō recurvō (abl. limitatio-
nis) sē supposuisse oneri novō
(dat.) räägitakse, et siis del-
fiin — ime küll! — olevat oma
lookjas selja seadnud selle
ebatavalise koorma alla
pretiumque vehēdi cantat ja
laulab sõidu tasuks
aequoreus, a, um (aequor) mere
et aequoreās carmine mulcet
aquās (=aquās aequoris) ja
lauluga suisutab merevoogu-
sid
35. astris (abl. pl.) ... recēpit vōt-
tis vastu tähtede hulka; ta-
suks heateo eest muutis Lupi-
ter delfiini tähekoiguks «Del-
fiin» (põhjapoolses taevas lin-
nutee lähedal)

list katkemist, kuna aga järgmised pikemad sõnad *perpetua ūna dormienda* oma rütmi ja kõlaga (vokaali *a* kordumine) sisendavad mõtet igavesest surmaoöst

basium, *ī n.* suudlus
facere siin: koguma

10. *fēcerimus* eelviimases silbis säilinud arhailine pikk vokaal
conturbō, 1. segi, korratusse ajama

conturbābimus illa ajame nende arvu segi, s. o. algame otsast *invidēre* usk kurja silma (*fascinum*) mõjusse oli antiikajal üldine. Arvati, et õnn juba iseendast äratab kadedust, ammu siis veel, kui ta ületab tavalise määra. Oma õnnest või varast teadlik olles, nende kohta niitelda täpset arvet pidades võis inimene suureliseks muutuda ja jumalategi kadedust äratada.

55.

Äärmiselt nappide, kuid seda mõjuvamate sõnadega väljendab siin Catullus seda lõhestatud hingelist seisundit, millesse ta oli sattunud enne suhete katkestamist Lesbiaga.

excruciō, 1. piinama, vaevama

13.

Lõbusas tujus kirjutatud küllakutse autori sõbrale Fabullusele.

cēnō, 1. lõunastama, söömaeaga pidama

paucis ... *diēbus* lähemal päevil
faveō, *fāvī*, *fautum*, 2. soosima, heatahtlik, armuline olema

nōn sine (tugevama rõhuga kui *cum*) ilma seejuures unustamata

candida algselt tähenduses *valge* (näojumega) siin: kena

candida puella pidi meeletahutust pakkuma oma kitaaramänguga

sāl siin: teravmeelne nali, vaimukus

cachinnus, *ī m.* naerulagin, rõkav naer

inquam = kordan

venustus, *a*, *um* hurmav, veetlev; kena, tore

venuste noster kulla sõber

sacculus, *ī m.* rahakott, kukkur

arānea, *ae f.* ämblik, ämblikuvõrk. Tuleb tähendada, et «ämblikuvõrgud» võisid Catullusele viirastuda ainult üsna lühikest aega, sest ta elas muidu külluses

contrā vastutasuks

merus, *a*, *um* segamatu, puhas
amōrēs mujal, Catullusel armastuse objekti, siin vaimustuse objekti tähenduses; *merōs amōrēs* midagi ülioivalist

seu quid = *vel sī quid* (*amōribus* suāvis ... *cōgitārī* potest

10. *suāvis*, *e* meeldiv, mõnus, sulnis
ēlegāns, *āntis* (*ēligō*) peen, elegantne

unguentum, *ī n.* salv, võie

meae puellae Lesbiale

olfaciō, *fēci*, *factum*, 3. (*oleō*, *faciō*) haistma, nuusutama

nāsus, *ī m.* nina

tōtum ... *nāsus* lausa ninaks

9.

Catulluse sõber Veranius oli Hispaaniast jälle kodumaale saabunud. Luuletaja tervitab teda sel puhul lihtsate ja südamlike sõnadega.

antistō ja *antestō*, 1. ees seisma, ületama (*c. dat.*)

omnibus ... *trecentis sc. amī-*

cōrum kes sa kõigi mu sõprade hulgas ületad kolmsada tuhat (teist sõpra) = kõigist mu

sõpradest, ja olgu neid kas-
või ... mulle kõige kallim
võneline ...? võnisti Kas sa
ikka tõesti oled tulnud? Jah,
oled. Selline sama sõna tarvi-
tamine küsimustes ja vastus-
tes on Catullusele omane

penātes, ium *m.* penaadid (rooma
perekonna kaitsejumalused);
kodu, elamu

unanīmus, a, um (ūnus, animus)
üksmeelne

anus, ūs *f.* vana naine, vanaeit;
poet. (adi.) vana

ad anumque mātrem ja oma vana
emakese juurde

5. nūntius, ī *m.* teataja, käskjalg;
teade, sõnum

nūntiī mitmus on siin psühholoo-
giliselt põhjendatud, sest võib
arvata, et Catullus oma õhinas
rõõmustavat uudist korraga
nagu ei suutnud uskudagi ja
vajab selle kohta korduvat

kinnitust. Nii siis — mitte-
lihtne *pluralis poeticus*, vaid
pluralis iterativus

Hībērus, ī *m.* ibeerlane, hispaan-
lane, Tekstis esineb arhailine
mitmuse genitiivi lõpp *um*
nātiō, ōnis *f.* hõim, rahvas

Hībērūm ... loca, facta, nātiōnēs
Hibeeria maast, ajaloost ja
hõimudest

applicō, avi, ātum *v. uī, itum*,
ī. (ad, plicō) juurde, külge
kinnitama või panema; lühen-
dama

collum, ī *n.* kael

applicāns collum (sind) kaelus-
tades

suāvior, ī. suudlema

beātīōrum komparatiiv siin puht-
metrikalistel põhjustel

10. o quantum est hominūm beātī-
ōrum oo, kui palju ka iganes
leidubki õnnelikke inimesi

46.

Liitunud 57. a. preetor Memmiuse saatjaskonnaga, kui see läks asehalduri-
riks Bitüüniasse, lahkub Catullus sealt järgmise aasta kevadel, tagasisõidul
peatudes «Aasia kuulsais linnades». Luuletus kajastab tema ärasõidu mee-
olusid, rännukirge ja rõõmu kevadest.

ēgelidus, a, um (ex, gelidus)

pehme, soojavõitu; karge

tepor, ōris *m.* (tepeō) soojus

tepōrēs *pluralis poeticus*

Iam ... tepōrēs juba toob kevad
taas karget soojust

aequinoctiālis, e (aequinoctium)
pööripäevane, ekvinoctsiaalne

caeli furor aequinoctiālis pööri-
päeva-aegne taeva müras
(on mõeldud märtsitorme)

silēscō, -, -, 3. (sileō) vait jääma,
vaikima, lakkama, raugema

Phrygius, a, um früügia

Nicaea, ae *f.* Nikaia (linn Bitüü-
nias)

5. aestuōsus, a, um (lāmmatavalt)
kuum, kõrvetav

ad clārās Asiae urbēs paljud
Väike-Aasia (Asiae) linnad
meelitasid oma vaatamisvää-
ruste ja kauni asendiga room-
lasi reisima

volēmus õhutus iseendale

praetrepidāns, antis ootusest ele-
vil; eesliide *prae* lisab sõnale
rõhku — mõtte juures, et on
tulemas naudingurikkad päe-
vad, satub luuletaja juba en-
nakult rõõmsasse ärevusse

aveō, -, -, 2. kirglikult soovima,
ihkama

studium siin: ind, õhin

vigēscō, -, -, 3. (vigeō) vilgas-
tuma, elustuma, jõudu (juurde)
saama

coetus, ūs *m.* ühendus, seltskond

comitum mõeldud on Memmiuse
saatjaskonda, kellest C. nüüd
lahkub

10. longē (=kaugele) seostub sõ-
naga *profectōs*

variae on atribuudiks sõnale
viae, diversae aga kuulub pre-
dikatiivselt *reportāre* juurde

quōs ... *diversae variae viae*
reportant keda eri teed vasta-
kas suunas (sinna) tagasi vii-
vad

Teekonnal Bitüüniasse käis C. ka oma venna hauld Rhoeteumi neemel Hellespontose juures. Sel puhul kirjutatud luuletuses lausub ta kadunule mõned sõnad viimseks hüvastijätuks — nukrad, hellad, lihtsad ja ilusad. Kirjutatud eeleegilises distihhonis.

adveniō = advēni (*perfectum praesens*), seepärast kõrvallauses *imperfectum coniunctivi inferiae, arum f.* ohvritoomised surnute'auks, ohvriannid (piim, vein, mesi, lilled)
dōnāre siin: *aliquem aliquā rē*, muidu ka *alicuī aliquid*
 ut tē dōnārem mūnere mortis et sulle tuua viimset surmāndi: *postremum mūnus mortis = inferiae*
nequiquam ohvriandidega ligimeelitatud hing kuuleb küll, kuid ei saa vastata
alloquor, locūtus sum, 3. (kel-

legi) poole pöörduma, (kedagi) kõnetama

5. **indignē** siin: ülekohtuselt (surma tuli enneaegu)

nūnc tamen intereā nende sõnādega asub C. ohvritoomisele *priscus, a, um* muistne, endine *priscō mōre parentum* esivanemate muistse kombe kohaselt *trādita = quae ego tibi trādidi mānō* l. voolama; nõretama *flētus, ūs m.* nutt, itk; pisarad, pisarate vool

10. **in perpetuum C. teab**, et ta ei saa oma venna hauda kunagi enam näha

M. Tullius Cicero.

In L. Sergium Catilinam Oratio I.

Cicerol tuli konsuliametis oleku ajal (a. 63 e. m. a.) juhtivat osa etendada Catilina vandenõu mahasurumises. Neid sündmusi kajastavad tema neli kõnet Catilina vastu, milledest kõige tuntum on esimene.

1. **I. quōusque (quō ūsque)** mis-suguse ajani, kui kaua
abūtor, ūsus sum, 3. (**ab, ūtor**) ära kasutama, kurjasti tarvitama, kuritarvitama (*c. abl.*): **abūtēre = abūtēris**
etiam veel ikka, ikka veel
furor, ōris m. (**furō**) (māratsev) hullumeelsus, hullustus, māratsemine
elūdō, lūsī, lūsum., 3. (**ex, lūdō**) mānglema; end lōōgi vastu kaitsma, (lōōki) pareerima, (vehklemisel) kõrvale pōiklema
nōs elūdet meie, s. o. meie lōōkide eest pōikleb kõrvale
quem ad finem esineb vahelduse pärast, samas tähenduses kui *quōusque* ja *quamdiū*, nii nagu üldse need kolm esimest lauset väljendavad põhimiselt sama mõtet
affrēnātus, a, um (ex, frēnum) ohjeldamatu, taltsutamatu
sē iactāre hooplema, kiitlema, suurustlema, laiutama

audācia esineb ses kõnes ainult tähenduses «jultumus». Oma nõrdimuses ei hooli Cicero kuigi palju järjekindlusest metafooride tarvitamises. Nii võrdleb ta oma vaenlast kor-damōōda glādiaatoriga, kes pareerib lōōke (**elūdet**) ja perutava hobusega (**effrēnātā audācia**)

praesidium Palātij Palaatsiumi kaitse, Palaatsium, üks Rooma seitsmest künkast, moodustas keske linnaosa, kus eelistasid elada rikkad ja tähtsad kodanikud. Rahutuul aegadel pandi Palaatsiumi kaitsele erilist rōhku

vigiliae siin: öised patrullid
boni (= optimātēs) riigivõimule ustavad kodanikud

mūnitus, a, um (mūniō) kindlustatud, kaitstud, kindel, ohutu
mūnitissimus locus täiesti kaitstud koht — hoonet, kus senati-koosolek toimus — Jupiter Satori templit kaitsesid lojaal-

sed kodanikud, püüdes konsu-
lile kaastunnet osutada ja
teda toetada võitluses Catilina
poolehoidjate vastu.

ora vultusque näoilme (*hendia-
dūoin*)

senātum habere senatikoosolekut
pidama

movere mõju avaldama; ***patere**
avalikult teada olemia

cōstringō, strinxī, strictum, 3.
(*com-, stringō*) kokku tõm-
bama, kokku kõitma, kokku
siduma

cōstrictam ... tenēri seotuna
hoitud olevat, käsist ja jalust
seotud olevat

proximā ... superiōre nocte vii-
masel (s. o. ööl vastu 8. nov.)
... eelviimasel ööl (s. o. ööl
vastu 7. nov.)

2 **immo vēō** vähe sellest, (ta) isegi
particeps, cīpis (pars, capiō) osa
võttev, osaline; *subst.* osavõt-
ja; *fit ... particeps* võtab osa
(*c. gen.*)

pūblicum cōsiliūm riiklik nõu-
pidamine, s. o. senati koos-
olek

dēsignō, 1. (dē, signō)
ära märkima; notat et **dēsignat**
kaks sünonüümi mõiste tugev-
damiseks

**ūnusquisque, ūnaquaque, ūnum-
quidque (subst.) ja ūnumquod-
que (adi.) (ūnus, quisque)**
igauks (üksikult), iga (üksik)

fortēs viri (tõega) vahvad me-
hed (*irooniliselt*)

vidēmur sc. nōbis me kujutleme,
arvame

sī vitēmus conī. obliquus
ad mortem dūcere surma saat-
ma, surmama

iussū cōsulis senati poolt antud
erakorraliste volituste põhjal
oli Cicerol selleks õigus
pridem ennemalt, ammugi
cōnferre suunama, juhtima
pestis, is *f. katk*; hukatus
māchinor, 1. (māchina) välja
mõtleva, septsäma

3. **amplūs, a, um** laialdane, ulatus-
lik, avar; tähtis, kuulus; *sup*
amplissimūs kõrgealuline

P. Scipiō = Pūblius Scipiō
Nāsica, konsul a. 138, rahva-
partei vastane ja äge optimaat-
tide kaitsja

pontifex, ficis m. (pea)preester;
pontifex maximūs ülempreester
**Ti. Gracchum — Tiberius Semp-
rōnius Gracchus**, üritas rahva-
tribuunina a. 133 läbi viia
agraarseadusi, mis pidid pa-
randama talupojaskonna ma-
janduslikku seisukorda. Katse
juures end ka järgnevaaks aas-
taks rahvatribuuniks valida
lasta ta tapeti P. Scipio käsul

mediocriter mõõdukalt, keskmis-
elt; siin: üsna vähe

labefactō, 1. kõikumata panema,
vapustama

status siin: maksev kord
Cicero omistab Gracchuste rahu-
tustele vähe tähtsust, et seda
enam paistaks välja Catilina
vandenõu.

privātus, i m. eraisik (preestri-
ametit ei peetud riigiteenistuseks)

praeterēō libisen vaikides üle —
kõnefiguur *praeteritio*, mis seis-
neb selles, et kõneleja lubab
millestki vaikida, kuid teeb
selle siiski kohe teatavaks

Gaius Servilius Ahāla diktaator
Cincinnatuse abi

Spurius Maelius, rikas rooma
ratsanik, laskis kord näljaajal
(V saj. e. m. a.) oma isikli-
kest tagavaradest rahvale vil-
ja jagada, mille tagajärjel
tekkiis kahtlus, et ta ihkab
kuningavõimu. Diktaator Cin-
cinnatus andis talle Servilius
Ahala kaudu käsu tulla sena-
tisse oma tegudest aru and-
ma. Maelius aga keeldus ja nii
sai ta käsutooja käe läbi
surma

acerbus, a, um kibe, viha; karm
**coērcēō, cui, citum, 2. (com-,
arceō)** tagasi hoidma, taltsu-
tama

cōnsultum, i n. (consulō) otsus,
nõu

senātūs cōnsultum siin on mõel-
dud senati erakorralist mää-
rust (**senātūs cōnsultum ulti-
mum**), millega Catilina mässu
avastamisel anti konsulile era-
korralised riigikaitse volitused
toimida riigi päästmiseks oma
ärantsemise järgi. Seda tehti
soovituse näol: «**Videant cōn-
sulēs, nē quid rēs pūblica**

·detrimentū capiat («Valvaku konsulid, et riik ei saaks min-
git kahju»)

**vehemēns et grave vali ja mõju-
võimas**

cōnsilium arvamus, **auctōritās**
otsus

·apertē (apertus) avalikult
nōn dēest ei ole puudust
nōs, nōs, ... cōnsulēs dēsumus
meie, meie ... konsulid ei ole
oma ülesande kõrgusel

4. II. **dēcernō, crēvī, crētum, 3,**
(dē, cernō) otsustama, mää-
rama

L. Opimius, ii ii m. Lucius Opi-
mius, konsul a. 121, laskis
optimaatide huvides tappa
Gaius Gracchuse, kes jatkas
oma venna Tiberius Gracchuse
poolt alustatud võitlust agraar-
reformide läbiviimise eest

detrīmentum, ī n. kaotus, kahju
sēditō, ōnis f. vastuolu, vastu-
hakkamine, mäss

clārīssimō patrē, avō, maiōribus
abl. qualitatis (Gracchuste isa
Ti. Sempronius Gracchus oli
kaks korda konsuliiks; nende
vanaisaks — ema poolt — oli
kuulus Hannibali võitja 2.
Puumia sõjas — P. Scipio
Africanus)

Mārcus Fulvius Flaccus, ī ii ī m.
konsul a. 125, tapeti Gaius
Gracchuse poolehoidjana a. 121
e. m. a.

Gāius Marius, ī ii m. kuulus
rooma väejuht ning konsul

Lucius Valerius, ii ii m. Rooma
konsul

permissa est rēs pūblica anti riik
hoolde, anti erakorralised riik-
gikaitse volitused (a. 100), siis
kui Lucius Saturninus ja Gaius
Servilius kutsusid rahvast üles-
tõusule

mors ac rei pūblicae poena surm
kui karistus riigilt, riigi poolt
määratud surmanuhtlus (*hen-
diadūoin*)

remorārī viibima, end oodata
laskma

hebēscō, -, -, 3. nürinema
hōrum auctōritātis = auctōritātis
huius ordinis

vērūm (vērū) tõeliselt aga, kuid
senātus cōnsultum ... inclūsum
in tabulis senati määrus.

peidetuna (suletuna) arhiivi-
desse

vaginā, ae f. tupp

cōnfestim viibimata, otsekohe,
sedamaid

convēnit siin: oleks pidanud =
oportuit

patrēs cōnscripti senaatorid (al-
guses *patrēs et cōnscripti*, s.o.
senaatorid patriitside hulgest
(*patrēs*) ja senaatorite nimes-
tikus neile juurde kirjutatud
pebeilise päritoluga isikud,
enamasti ratsanikud; hiljem
aga sidesõna *et* kadus ja see
väljend sai senaatorite amet-
likuks aunimeks)

clēmēns, entis pehme, leebe, an-
deksandlik

dissolūtus, a, um (part. perf.
pass. verbist dissolvō) üks-
kõikne, hoolimatu

inertia, ae f. (inर्स) tegevuse-
tus, loidus, inertsus

nēquitia, ae f. kõlbmatus, kerge-
meelsus

condemnō, 1. (com-, damnō) süü-
di mõistma, taunima

5. **Etrūria, ae f.** Etruuria (praegu-
ne Toskaana)

faucēs siin: mäekuru; in **Etrūriae**
faucibus siin on mõeldud Fae-
sulae linna piirkonda, kus oli
Catilina pooldaja Manliuse
laager

in diēs singulōs päev-päevalt
atque adeō ja isegi

intestinus, a, um seesmine

pernicies, eī f. hukatus

mōlior, 4. (mōlēs) jõudu pingu-
tama, püüdma, üritama

crēdō (mõjutamata konstrukt-
siooni) vahest (*irooniliselt*)

erit ... bonī (dicant) sērius ...

dicat. Need on irooniaga öeldud
sõnad, ilma irooniata oleks:

nōn erit verendum mihi, nē
nōn (dicant)

crūdēliter (crūdēlis) karmilt, jul-
malt, halastamatult

perditus, a, um (perdō) hukka-
lāinud, rikutud, kõlvatu

6. **oppressus** blokeeritud, s.o. minu
valve all

speculor, 1. vaatlema, luurama

multis ... et firmis eesti keeles
niisuguseil juhtumel sidesõna
puudub.

III. etenim (et, enim) ja tõesti,
ja tõepoolest

iam amplius veel (enam)
coetus, ūs *m.* (coeō) kokkutulek;
koosolek

nefarius, a, um (nefas) jumala-
vallatu, roimarlik, nurjatu

illūstrō, 1. (illūstris) valgusta-
ma; päevavalgele tooma

ērumpō, rūpī, ruptum, 3. (ex,
rumpō) *tr.* välja paiskama, läbi
murdma; *intr.* esile, välja
sööstma, (äkki) avalikuks, ilm-
siks tulema

tenēris undique sa oled igapidi
seotud, käsist ja jalust seotud
iam nüüd, kohe

recōgnōscō, gnōvī, gnitum, 3.
(re-, cōgnōscō) uuesti teada
saama; läbi arutama, meelde
tuletama

7 a. d. XII (VI, V) Kal. Nov. =
ante diem duodecimum (sex-
tum, quintum) Kalendās No-
vembrēs (s. o. 21. okt., 27. okt.,
28. okt.)

satelles, itjs *c.* kaaslane; käsi-
lane

administer, strī *m.* (ad, minister)
abistaja, abimees

num mē fefellit kas ma eksisin

atrōx, ōcis hirmus, kohutav

vērūm siin: vaid isegi

dāki ego idem samuti olin just
mina see, kes ütles

optimās, ātis (optimus) suursu-
guseim; *subst. taval. pl. opti-
mātēs, ium m.* optimaadid, aris-
tokraatlik partei

cōferre edasi lükkama

reprimō, pressī, pressum, 3. (re-,
premō) tagasi rõhuma, tagasi
tõrjuma, pidurdama, takistama

prōfugiō, fūgi, fugitum, 3. (prō,
fugiō) (ära) põgenema; ära
pagema

tuōrum cōnsiliōrum reprimend-
ōrum causā selleks, et paralü-
seerida sinu kavatsusi. Cicero
ironiseerib paanikasse sattunud
aristokraatide üle, lastes pais-
ta, nagu oleksid nad Roomast
põgenedes toiminud riigi huvi-
des

infītor, 1. (in-, fateor) salgama,
eitama

circumclūdō, clūsi, clūsum, 3.
— (circum, claudō) ümbert
sulgema, ümbritsema

discessus, ūs *m.* (discēdō) ära-
mirek, lahkumine; discessū
ceterōrum teiste lahkumisel
(kõntsessiivse varjundiga)

8. Praeneste, is *n.* — Praeneste
(asetseb Laatsiumis, Roomast
kagu pool)

ipsis just

colōnia, ae *f.* asundus, asulinn,
koloonia

vigiliae öised patrullid

agere, mōliri, cōgitāre tegema,
ette võtma, kavatsema (*gra-
datsioon*)

plānē lausa

IV. recōgnōscere siin: meenutama
falcārius, ii *m.* (falx) sirbitegija,
vikalitegija

inter falcāriōs siin tänava ni-
mena

obscurus (obscurus) ebaselgelt,
arusaamatult

M. Laeca, i ae *m.* Marcus Laeca
(Catilina kaaslane)

āmentia, ae *f.* (āmēns) mee-
letus

scelus, eris *n.* kuritegu, roim

convincō, vicī, victum, 3. (com-,
vincō) (kellegi süüdi või eksti-
tust) tõendama

9. ubinam (ubi, nam) kus siis, kus
in... cōnsiliō nõukogus

interitus, ūs *m.* (intereō) hukku-
mine, hukatus, kadu, häving

vulnerō, 1. (vulnus) haavama

distribūō, bui, būtum, 3. (dis-,
tribuō) laiali, välja jagama

discrībō, scrīpsi, scrīptum, 3.
(dis-, scrībō) laiali kirjutama;
jagama, määrama

paulus, a, um vähene; *subst. pau-
lum, i n.* (ka *adv.*) vähe

tibi esse... morae (*dat. duplex*)
et sul on viivituseks

ante lūcem enne koitu

polliceor, licitus sum, 2. lubama,
tõotama

10. vixdum (vix, dum) kui vaevalt,
niipea kui

comperiō, perī, pertum, 4. (kind-
lasti) teada saama

firmō, 1. (firmus) tugevdama

mūnivī atque firmāvī kindlusta-
sin hoolikalt (*hendiadūoin*)

exclūsī ei võtnud vastu
illi ipsi just need

multi ac summi viri paljud kõr-
gelseisvad isikud
id temporis = eō tempore

V. nimum liiga, liialt
Mānlianus, a, um (Mānlius) Man-
lius

dēsiderō, l. soovima, igatsema,
kannatamatult ootama

pūrgō, l. puhastama

dummodo (dum, modo) kui aga,
kui aga ainult

12. vāstītās, ātis (vāstus) mahajäe-
tus, tühjus; laastamine, hävi-
tus

sevērītās, ātis f. valjus, karmus,
rangus

lēnis, e pehme, vaikne, leebe

iam dūdum juba ammu

exhauriō, hausī, haustum, 4. (ex,
hauriō) välja ammutama, väl-
ja tõstma, tühjendama

sentīna, ae f. laeva põhjaruumi
vesi, laeva roiskvesi; põhja-
pära, jätised, põhjakihid

13. suādēn, suāsī, suāsum, 2. soovi-
tama

16. VII. nunc s. o. pärast sinu sala-
sepsuste avastamist

nōn ut odiō pro ut nōn odiō ei-
tuse tugevamaks rõhutamiseks
permōtus esse kuulub ka väl-
jendi quō dēbeō juurde

misericordiā, ae f. kaastundmus
quae tibi nūlla dēbetur mida
(kaastunnet) sa kuidagi ei
pälvi

frequentia, ae f. arvurikas kogu
quis...salūtāvit Roomas, samuti

Ateenas oli kombeks tähtsate
isikute ilmumisel püsti tõusta

post hominum memoriam igi-
vanast ajast peale

contigit nēmini ei ole juhtunud
kellelegi

contumēliā, ae f. solvamine; vō-
cis contumēliam sõnadega sol-
vamist

cum cum concessivam

taciturnitās, ātis f. (taciturnus)
vaikimine, vaikus

gravissimum iūdicium taciturni-
tātis vaikumine, see kõige ras-
kem otsik

opprimere siin: hävitama

quid (= quid cēnsēs kuidas sa
arvad) lühendatud retooriline
küsimus, esineb tihti siirdumi-
sel teise mõtte juurde

subsellium, ii n. (sub, sella) pink
ista subselliā pingid seal sinu
ümber

vacuēfaciō, fēcī, factum, 3. (va-
cuus, faciō) tühjaks tegema;
tühjendama

cōnsulārēs endised konsulid
assidō, sēdi, sessum, 3. (ad,
sidō) juurde istuma; istet vōt-
ma

inānis, e tühi

nūdus atque inānis (hendiadūoin)
täiesti tühi

17. meherc(u)le (sc. adiuvēs) avita
mind, Hercules, vannum Her-
culese nimel; mehercule kuu-
lub mõtte järgi domum ...
putārem juurde

istō pactō = istō modō
urbem nōn sc. esse relinquendam

iniuriā ülekohtuselt, täiesti põh-
jusetult

suspiciō, spēxi, spectrum, 3. (sub,
speciō) üles vaatama; kaht-
lustama

offēnsum = odiōsum, invisum

carēre siin: vabatahtlikult ilma
olema = vältima; carēre as-
pectū civium kaaskodanike pil-
ku vältima

infēstis ... oculis cōnspicī taluda
vaenulikke pilke

cum ... āgnōscās cum conces-
sivum

iūstum et dēbitum predikatiiv-
selt

cōnscentiā abl. causae; tõlkimi-
sel on võimalik moodustada
põhjuslause — sest sa oled

teadlik oma kuritegudest

mentēs sensūsque mõtteid ja tun-
deid

vulnerāe haavama, siin: solva-
ma

praesentia, ae f. kohalolek, juu-
resolek

eōrum aspectum: praesentiamque
yitäre nende silme alt hoopis
kaduma

plācō, l. rahustama; lepitama

opīnor, l. arvama

aliquō (alius, quō) kuhugi

et iam diū nihil tē iūdicat ... =
et iam diū iūdicat tē nihil nisi

dē parricidiō suō eōgitäre

parricidium, *i n.* (parricida) lähemate omaste — isa, venna, laste jne.) mõrvamine, mõrv

auctoritatem vereri aukartust tundma (isamaa) autoriteedi ees

iudicium sequi alistuma (tema) otsusele

per timescō, muī, -, 3. (per, timēō) kartma hakkama, kartma, lööma, kohkuma

quae... loquitur. Cicero kasutab siin personifikatsiooni nimelist kõnefiguuri, lastes isamaal endal sõna võtta

cum aliquo agere kellegagi läbi rääkima, kellegi poole pöörduma

tacitus, a, um (faceō) vaikne, salajane; vaikiv

et quōdam modo tacita loquitur ja otsekui vaikides räägib nõnda (oksūmoron. — kahe vastu-päidise tähendusega mõiste ühendus)

aliquot mõned, mitmed

existō, stiti, -, 3. (ex, sistō) nähtavale tulema, ilmuma, esinema, aset leidma

flagitium, *i n.* häbitöö

civium necēs vihje neile hukkamistele, milledest Catilina omal ajal Sulla käsilasena osa võttis

vexatio, ōnis f. (vexō) rõhumine

directio, ōnis f. (diripiō) riisumine, röövimine

vexatio directioque sociorum Catilina oli Aafrika provintsis a. 67 propretoriks olles seal-seid elanikke halastamatult rõhunud ja liiakasvõtjana kuri-kuulsaks saanud

impunitus, a, um nuhtlematu, karistamatu

quaestio nēs (kohtu) uurimised

evertō, verti, versum, 3. (ex, vertō) välja, pahupidi pöörama, hävitama

perfringō, frēgi, fractum, 3. (per, frangō) läbi murdma, rikku-ma, üle astuma; evertere perfringereque jultunult jalge alla tallama

valuisti sul oli julgust

superiōra illa neid (sinu) endisi (kuritegusid)

mē tōtam esse in metā et ma kogu hingest hirmul olen

quicquid increpuit vähimagi krabina juures

abhorreō, ui, -, 2. (ab, horreō) tagasi kohkuma, vastuolus ole-ma, lahku minema

nūllum vidēri... abhorreat et nähtavasti midagi minu vastu ei saa plaanitseda (cōnsilium inire) ilma sinu kuritegeliku osavõtuta (sõna-sõnalt: mis sinu kuritegevusele võõras oleks)

opprimi siin: hukkuma

falsus, a, um (fallō) vale, väär

27. XI. querimōnia, ae f. (queror) kaebus

dētestor, *i.* (dē, testor) pühali-kult tagasi tõrjuma; dētestāri ac dēprecāri fäielikult tagasi tõrjuma

percipite... diligenter, quae di-cam kuulake tähelepanelikult mu sõnu

penitus sees, sisse; sügaval, sü-gavale

mandāre hoolde andma; penitus mandāre sügavale vajutama

animus sūda, mēns mõte

omnis rēs pūblica kogu riik, s. o. Itaalia ühes kõigi provintsi-dega

sī... loquātur järellausele — va-bamas vormis — siirdub Cicero alles § 29: his ego sanctissimis etc.

hostis (isamaa) vaenlane, dux juht, imperātor ülemjuhataja

auctor sceleris kuritegeliku üri-tuse (s. o. kodusõja) alustaja

evocātor, ōris m. (evocō) üles-kutsuja, ülesõhutaja; ässitaja, kihutaja

patiēre = patiēris. Tagajärel-lause ut abs tē... videātur soovitav tõlkes muuta pealauseks — «selle tagajärjel võib ju tun-duda, et...»

immittō, misī, missum, 3. (in, mittō) sisse, peale saatma; sisse, peale laskma; emis-sus... immissus sõnade mäng

hunc... dūci... rapī... mac-tāri acc. c. inf. praes. pass. sõltuvalt verbist imperābis (verbi iubēre analoogial)

mactō, *i.* austama; austama oh-verdamisega; ohverdama, tap-ma, hukkama; summō suppli-

ciō mactāre hirmsaima surma-
nuhtlusega karistama

28. quid... tē impedit-võimalike ta-
kistavate tegurite loetelu:
1) mōs maiōrum, 2) lēgēs,
3) invidia posteritātis

persaepe retooriline liialdus; pa-
ragrahhis 3 nimetas Cicero
kõik teadaolevad juhtumid

perniciōsus, a, um väga kahjulik,
kardetav

multō, 1. trahvima, karistama

an lēgēs vihje seadustele, nagu
lēx Semprōnia (a. 123) ja tei-
sed kaugelt varemast ajast,
mille järgi kodanikku võis sur-
mata ainult rahvakoosoleku ot-
suse põhjal

rogātae välja antud. Verb rogāre
põhitähendusega «küsima» näi-
tab, et seadused anti välja al-
les pärast seda, kui rahvakoos-
olekul oli küsitud rahva arva-
mist ja see esitatud seaduseel-
nõu kinnitas. Siit väljendi lē-
gem rogāre teine tähendus
— seadust esitama

dēficere ära langema, lahku lõõ-
ma

cīvium iūra tenēre kodanikuõi-
gusi säilitama

posteritātis gen. *subiectivus*
praeclāra grātia oivaline tänu
(iironiliselt); grātia referre
tänu osutama (tegudes), grā-
tias agere tänu avaldama, tä-
nama (sõnades)

homo per sē cōgnitus enda (oma
isiklike teenete läbi) tuntud
inimene. Cicerol oli küllaltki
raske endale teed rajada kõrg-
gemate riigiametite juurde,
sest ta ei kuulunud patriitside
hulka ja tema esivanemate
seas polnud ühtki riigiametnik-
ku. Seega ta oli täiel määral
homo novus

commendātiō, ōnis f. soovita-
mine, soovitus

nūlla commendātiōne maiōrum
sõna-sõnalt: ilma mingi esiva-
nemate poolse soovituseta, s.o.
ilma et sul oleks olnud ühtki
nimekat esivanemat

mātūrē (mātūrus) õigel ajal, va-
rakult, kiiresti. Cicero sai kon-
suliks 43-aastaselt, mis oli sel-
le ameti jaoks nõutav vanuse
alamäär

summum imperium kõrgeim riik-
lik võim, s. o. konsulivõim
per omnēs honōrum gradūs läbi
kõigi auastmete (sõnaga honō-
rēs on mõeldud riigi ameteid)
efferre ülendama

invidiae... alicuius periculi gen.
obiectivus

29. sevērītātis, fortitūdinis, inertiae,
nēquitiae näitavad põhjust
vexō, 1. rõhuma, ahistama, rüü-
tama

cōnflagrō, 1. (com-, flagrō) (ära)
põlema; invidiae incendiō cōn-
flagrāre vihatules põlema; tõl-
kida vabamalt, näiteks — kas
sa ei karda (arva), et sa ka ise
vihaleekides hukkad, siis kui...

XII. võcēs sõnad, mentēs mõtted

hoc idem septire samal arvami-
sel olema

sī hoc... viitab järgnevale (*Cati-
linam multāri*)

optimum factū s. o. isamaa hü-
vangu mõttes

ūsūra, ae f. (ūtor) kasutamine,
tarvitamine

ūnius ūsūram hōrae... ad vīven-
dum nōn dedissem ma poleks
lasknud elada üht ainsat tun-
digi (ūsūra on tõlkes liigne
sõna)

gladiātor siin: pussikangelane,
kõriloikaja. Gladiaatorid olid
Rooma kõrgemas seltskonnas
väga halvas kuulsuses. Neid
võis palgata kallaletungimise
jaoks ja isegi mõrtsukatööle
summī virī käib riigiametnike,
clārissimī cīvēs eraisikute koh-
ta

Saturninus vt. II, 4

Gracchī = Tiberius Semprōnius
Gracchus ja Gaius Semprōnius
Gracchus vt. I, 3, II, 4

Flaccus vt. II, 4

superiōres complūrēs paljud veel-
gi varem elanud inimesed

contāmīnō, 1. (kokkupuutel) mää-
rima, rüvetama; teotama

honestō, 1. austama, au tegema,
ülendama

parricida, ae, c. (lähedase sugu-
lase) mõrtsukas, mõrvar

redundō, 1. (re-, undō) üle voo-
lama, tagasi voolama

ne quid... invidiae (*gen. parti-*

tivus)mihi ... *redundāret* et minu peale mingi põlgus tagasi
voolaks (mind tabaks)

quodsi ja kuigi

maximē suurimal ulatusel
impēdere kellegi kohal rippuma,
kedagi ähvardama

hōc animō abl. qualitatis
virtūs siin: kohusetruudus
pariō, peperī, partum, 3. sūnni-
tama; tekitama

30. *quamquam* siiski
mollibus sententiis leebe suhtu-
misega
nascēns tekkiv
nōn crēdendō seega, et nad ei
uskunud (vandenõu olemas-
olu)

corrōborō, 1. (com-, rōborō) tu-
gevdama

improbū nūrtatu, imperitus koge-
nematu, naiivne

animadvertō, verti, versum, 3.
(= *animum advertō*) tähele
panema; *animadvertere in ali-*
quem kedagi nuhtlema, karis-
tama. Selle asemel, et ütelda
näiteks *ad mortem dūcere*,
tarvitab kõneleja siin meelega
pehmemat väljendit (*eufem-*
mism)

rēgiē (rēgius) kuninglikult, ku-
ninga viisi; türannilikult, des-
pootlikult. Pärast kuningate
äraajamist sai nimetus *rēx*
halva kõla ja tähendas sageli
sama mis *tyrannus*

intelligere siin: kindlasti arvama,
kindel olema

intendō, tendi, tentum, 3. (in,
tendō) peale, pingule tõmba-
ma; pingutama, sirutama;
püüdlema, tõttama

hōc ... interfecitō abl. absolutus
konditsionaalse varjundiga

comprimō, pressi, pressum, 3.
(*com-, premō*) kokku rõhuma;
maha suruma; *reprimi ...*
comprimi sõnade mäng

paulisper väheseks ajaks

quodsi kui aga

sē ēiecerit (sc. ex urbe) = praec-
eps ex urbe. exierit

naufragus merehädaline; siin
piltlikult: põhja läinud, häda-
line, (varanduslikult) laostu-
nud

aggregō 1. juurde koguma, koon-
dama

extinguere atque delere lõplikult
hävitama

adūltus, a, um (adolescō) arene-
nūd, täiskasvanud

haec tam adulta ... pestis see
juba nii kaugel arenenud hai-
gus (taud).

stirps, stirpis f. tūvi (ühes juur-
tega); juur

31. XIII. *in his periculis coniūrati-*
ōnis insidiisque keset neid van-
denõu ohtlikke püüniseid (se-
pitsusi)

nesciō quō pactō ma ei tea, mil
viisil = kuidagi moodi, para-
ku. See väljend on kujunenud
omaette mõisteks ja seepärast
kõneviisi üldse ei mõjuta
mātūrītās, ātis f. (mātūrus) val-
midus, täisküpsus

omnium scelerum ... mātūrītās
... *ērūpit* sõna-sõnalt: kõigi
kuritegude täisküpsus murdus

esile, s. o. igasugused kuriteod
tulid täiel jõul nähtavale

vetus furor et audācia sügavale
juurdunud pöörane jultumus

in nostri cōsulātās tempus minu
(meie) konsuliks olemise ajaks

quodsi ja kui

latrōcinium siin: röövjõuk
videbimur fortasse siis võib-olla
näib, et me

relevō, 1. (re-, levō) uuesti ker-
gendama, leevendama

ad breve quoddam tempus ... re-
levārī üürikeseks ajaks kergen-

dust saama

cūrā et metū abl. separationis
sõltuvalt verbist *relevārī*

includum erit on suletud, s. o.
peitub

viscera siseorganid
aestū *febrique abl. causae* äge-
das palavikus

iactārī visklema

si ... bibērunt perfectum eel-
neva korduva tegevuse märki-
miseks

afflicto, 1. siia-sinna tõukama;
vaevama, piinama

ingravescō, -, -, 3. (in, gravescō)
raskemaks muutuma, veel ras-
kenema; *vehementius ingra-*
vescet võtab veelgi teravam

kuju

reliquis vivis abl. abs.

32. *sēcēdant ... sēcernant ... congregentur ... sēcernantur ... dēsinant ... sit inscriptum cori. hort.*

sēcēdere lahkuma, eemalduma, *sēcernere* eraldama, lahutama *congregō*, 1. (com-, grex) (karja) kokku ajama, kokku koguma, koondama

dēnique lõppeks, ühe sõnaga *insidior*, 1. (*insidiāe*) varitsema; salasepitsusi valmistama, salaplaane sepitsema

domi suae tema oma majas *circumstāre tribūnal* seisma, tunglema tribunaali ümber; *tribūnal* poolringikujuline estraad kõrgemate ametnike jaoks. Tekstis on mõeldud foorumil asetsevat tribunaali, kus *praetor urbānus* (linna preetor), kelle alla kuulusid rooma kodanike kohtuasjad, istudes elevandiluu kaetud tugitoolis (*sella curiālis*) oma ametikohuseid täitis. Olles võlgadega koormatud, oli *Catilina* pooldajail loomulikult põhjust kohtule survet avaldada

cūriam sc. Hostiliam seal toimusid harilikult senatiistungid *malleolus*, 1 *m.* vasarake; süütenool (selle otsad olid varustatud ümmarguse traatvõrguga süütematerjali jaoks)

fax, *facis f.* tõrvik *inflammō*, 1. (in, flammō) põlema panema

quid dē rē publicā sentiat milline on tema poliitiline meelsus *diligentia*, siin: valvsus

cōnsēnsiō, *ōnis f.* ühine arvamus, üksmeel

Catilinae *profectiōne* = *Catilinae* *profectō*

patefaciō, *fēci*, *factum*, 3. (*pateō*, *faciō*) avama, avalikuks tege-ma, paljastama

illūstrāre päevavalgele tooma, *opprimere* nurja ajama, *vindicāre* karistama

33. *ōmen*, *minis n.* tunnus; enne, ennustus; *hisce ōminibus* nende endemärkide all (käib § 32 öeldu kohta)

cum summā rēi publicae salüte riigi ülimald hüvanguks

cum tuā peste ac perniciē sinu täielikuks hukatuseks

cum ... eōrum exitiō nende hävinguks

qui sē tēcum omni scelere par-ricidiōque iünxerunt kes sinuga on liitunud igasugusteks kuritegudeks ja mõrvadeks

Tū, Juppiter ... nende sõnadega pöördub Cicero Jupiteri kaju poole

auspicium, 1 *n.* ennustus lindude järgi; ennustus

iisdem ... auspicis samade ennustuste põhjal, s. o. üheaegselt (Legendi järgi oli Romulus sabinlaste vastu sõda pidades töötanud Jupiter Statori auks templi ehitada tänutäheks selle eest, et ta pani seisma Rooma sõjaväe põgenemise. Tempel aga püstitati siiski alles a. 294 e. m. a.)

stator, *ōris m.* (sistō) seismapanija; kaitsja; hoidja

imperium riik; *fortūnae* varandus

arceō, *cui*, -, 2. piiri panema, tagasi hoidma

foedus, *eris n.* liiduleping, leping; liit

coniungō, *iūnxī*, *iūnctum*, 3. (com-, iungō) kokku ühendama, liitma

arcebīs ... mactābis futuurum imperatiivi asemel palve väljendamiseks diskreetsemal kujul, tõlkida — tõrju eemale... nuhtle

P. Vergilius Maro

Aeneis, lib. II (I—56; 195—249)

Aeneis, *idis (acc. -ida) f.* Aeneis (Vergiliuse eepos, mille kangelas on Aeneas)

1. *conticēscō*, *ticuī*, -, 3. (*taceō*)

vait või tummaks jääma, vaikima; *conticuere* = *conticuērunt*

intentus, a, um (*intendō*) pinev; (*pingsalt*) tähelepanelik

ōra tenēbant suunasid oma pilgud (s. o. Aeneas'ele)

torus, ī m. (lamamis)ase

Aenēas, ae m. Aeneas (Anchisee ja Venuse poeg, Trooja kangelane; roomlaste esiisa)

ordior, orsus sum, 4. alustama; algama

torō ... ab altō kõrgelt asemelt

infandus, a, um (in-, for) ära-rääkimata (kohutav), hirmus; väljendamatu; kirjeldamatu

renovare sc. narrandō

Trōiānus, a, um (Trōia) trooja; Trōiānās ... opēs trooja võimu

lämentābilis, e haletsemisväärne, kahetsemisväärne, vilets

5. ēruō, rūi, rutum, 3. (ex, ruō) välja kiskuma; (alusteni, põhjani) purustama, rusudeks, varemeks muutma, hävitama

ut ... ēruerint Danaī (quaestio obliqua) kuidas danaoslased hävitasid

quaeque (= et ea) ipse miserima (subst.) vidī et quōrum pars magna fui ja seda kohutavat viletsust, mida ma nägin oma silmaga ja mille suurema osa elasin ise läbi

for, fātus sum, 1. ütlemata, kõnelemata, jutustama; fandō: instrumentaalse ja modaalse rakendusviisi kõrval tähistab abl. gerundi sageli ainult peategevusega üheaegselt toimuvat kõrvalseika, asendades kas part. praesentist või dum-lauseid

Myrmidonēs, um m. mürmidonid (ahhaia hõim Tessaalias, Achilleuse vallitsuse all)

Dolopēs, um (acc. -as) m. (Dolops) dolopsid (hõim Tessaalias)

Ulixēs, is (ja ēi = i) m. Ulixes (kreeka murdevormidel põhjendev Odüsseuse teine nimetus) temperet coni. potentialis

ūmidus (hūmidus), a, um niiske, röske, märg

caelō praecipitat = dē caelō sē praecipitat vajub (järsku) taevast

cadentia sidera = occidentia sidera loojenevad tähed

suādēt ... somnōs = invitāre ad somnum kutsuvad uinuma

10. amor = cupiditās, dēsiderium cāsūs ... nostrōs meie õnnetusi, seiklusi
suprēmum ... labōrem viimast heitlust

horreō, horruī, -, 2. (tjōre) värisema; (värisedes) tagasi kohkuma, kartma; meminisse horret mälestus sellest paneb võpatama

refugiō, fūgi, fugitum, 3. (re-, fugiō) tagasi, ära põgenema, taanduma; (kõrvale) hoiduma; refūgit: perf. logicum

incipiam sc. loqui

bellō abl. causae; fāta pl. saatuse löögid

ductor, ōris m. (dūcō) juht

Danaum = Danaōrum

15. instar montis mäesuuruse, tohutu suure

Palladis gen. subiectivus

intexō, texuī, textum, 3. (in-, texō) sisse kuduma, sisse põimima; (millegagi) ümber põimima; vooderdama (c. abl.)

abies, abietis f. kuusk; sectā ... abiete (kollektiivselt) (lõigatud) kuuselaudadega
costa, ae f. roie, küljeluu; pl. küljed, sisemus

reditus, ūs m. (redeō) tagasitulek, tagasipöördumine; siin: õnnelik tagasisõit

vōtum, ī n. pühendkink; vōtum ... simulant = id (= equum)

vōtum esse simulant

ea predikatiivselt: nii

dēlecta virum (=virōrum); cor-

pora = dēlectōs virōs

sortior, itus, sum, 4. loosima, liisku heitma, liisuga määrama

furtim salaja
latus, eris n. külj; caecō lateri dat. (=in caecum latus) külje pimedasse sisemusse — kuulub lähema selgitusena hūc juurde

caverna, ae f. (cavus) õõnsus, õõs; tühik, auk

20. uterus, ī m. kõht; cavernās ... uterumque = cavernās uteri (hendiadüoin) kõhuõõne; armatō milite kollektiivselt

Tenedos (-us), ī f. Tenedos (saar Egeuse meres Trooja lähedal; praegune: Tenedo)

- sinus, ūs m.** laht, abajas
statiō, ōnis f. seisukoht, asukoht; ase; ankruplats
fidus, a, um truu, ustav, usaldatav; male fida mitteusaldatav, ebakindel, ebasoodus
dēsertus, a, um (dēsērō) üksildane, tühi, lage, laastatud
sē ... condunt peidavad end, on peidus
25. **reor, ratus sum, 2.** arvama, mõtlema
petere siin: (kuhugi) minema või ruttama
Mycēnae, arum f. Mückeene (linn Argolises); **Mycēnās akusatiiv** kohamäärusena (*kuhu?*) ilma prepositsioonita
solvit sē vabaneb
Teucria, ae f. (Teucus) Teucria (Trooja)
pandō, pandi, passum, (pānsu-) 3. (laiali) laotama, laiali tõmbama; avama
iuvat c. inf. on meeldiv
Dōricus, a, um (Dōrēs) dooria, kreeka; **Dōrica castra = castra Graecōrum**
castra dēsertōsque ... locōs (hendiadūoin) = dēsertōs locōs castrōrum
tendō, tendi, tentum (tēnsu-), 3. pingutama; taotlema, püüdalema, püüdma; (laiali) tõmbama või laotama; **tendēbat sc. tentōria = lōi üles telgid, oli laagris**
30. **stupeō, puī, -, 2.** kangestunud seisma; hämmastuma, imestama, imellema
innuptus, a, um (in-, nuptus) abiellumata; vallaline, neitsilik
exitiaalis, e hukatuslik, õnnetustfoov; saatuslik
pars stupet (sg.) ... mīrantur (pl.) constructio ad sensum mõisum ... **equi** (hobuse tohutut suurust), hiiglahobu
Thūmoētēs, ae m. Thūmoites. Puuhobu linnaviimist soovitas Thūmoites arvatavasti kättemaksuühast. Nimelt oli tema poeg Munippos sündinud samal päeval kui Paris. Et aga oli ennustatud, et sel päeval sündiv poeglaps hukutab Trooja, laskis Priamos muidugi surmata Thūmoitese poja
- arce = in arce**
locō, 1. (locus) paigutama, asetama
sic fāta ferēbant (= afferēbant) (nii tōi saatus enesega kaasa) määras nii saatus
35. **Capys, yis (acc. -yn) m.** Kapüs
quōrum melior sententiā menti (dat. possessivus) (kelle mõistusele oli omane parem arusaamine), kelle meeles olid paremad mõtted
pelagō dat.
suspectus, a, um (suspiciō) kahtlane, kahtlustäratav
insidiās suspectaque dōna (hendiadūoin) = suspectum dōnum insidiīs parātum petliku, kahtlase kingi
subiciō, iēci, iectum, 3. (sub, iaciō) alla viskama; alla panema; (tuld) alla tegema; **subiectisque = subiectisve**
terebrō, 1. (lābi) puurima
temptāre siin: läbi uurima
latebra, ae f. varju-, peidukoht, peidik, varitsemiskoht
scindi siin: lõhestuma, jagunema
contrārius, a, um vastupidine, vastandlik, vaenulik
scinditur ... vulgus kõhklev rahvamass jaguneb vasturääkivaiks arvamusteks
40. **comitor ja comitō, 1. (comes)** kellelegi saatjaks olema, saatma
caterva, ae f. salk, hulk
Lāocoōn, ontis (acc. -onta) m. Laokoon (Neptunuse preester Troojas)
ardēns sc. irā (abl. causae) põledes vihast, vihastelt
procul sc. dixit
insānia, ae f. meeletus, põorasus, mõttetud
āvehō, vēxi, vectum, 3. (ab, vehō) ära viima (sõidukil), ära sõidutama; **pass. āra** sõitma, minema sõitma, ära purjetama; **avectōs sc. esse**
nōtus, sc. est
45. **hōc ... lignō = in hōc lignō**
Achivi, ōrum (= Achaei) ahaialased
fabricō (fabricor), 1. (faber) valmistama, tegema, meisterdama
dēsuper ülalt alla, üla|pool, ülalt- või pealt|pool

- inspectūra ... ventūra *part. fut. act.* asendab siin kreeka keele analoogial finaalselt kõrvallauset
- Teuceri, ōrum (-um) *m.* (Teucus) teukroslased, troojalased
- et = etiam; ferentēs tōlkida konditsionaalselt
50. hasta, *ae f.* (visk)oda
- ferus, ī *m.* (ferus) metsloom, kiskja; siin: koletis (mõeldud on puuhobu)
- curvus, a, um kumer, kaarjas, kõver
- compāgēs, *is f.* liite-, jätkukoht; ühendus, side, seos; (keha) ehitus
- alvus, ī *f.* (alō) alakeha, kõht
- in ... feri curvam compāgibus (*abl. limitationis*) alvum eluka kaarja ehitusega sisemusse
- contorqueō, torsi, tortum, 2. (*com-*, torqueō) keerutama; paiskama, virutama
- recutiō, cussi, cussum, 3. (*re-*, quatiō) vapustama, pōrutama
- insonō, sonuī, sonitum, 1. (*in*, sonō) helisema (hakkama); kostma (hakkama), kuulduma; pōruma, kõmama
- cavae predikatiivselt
- gemitus, ūs *m.* õhkamine, ohe; gemitum ... dedere (=dedērunt) tōid kuuldavale oigeid
- fāta deum (=deōrum) jumalate poolt määratud saatus
- fāta *sc.* laeva saatus ... vastane; mēns ... laeva mõistus pimestatud
55. Argolicus, a, um (Argolis) Argolise
- foedō, 1. (verega) rüvetama; siin: teotavalt purustama, hävitama
- impulerat ... foedare *verbum imperandi* on siin kreeka keele mõjul ühendatud infinitiiviga
- sī ... fuissent (*coni. irrealis*), impulerat (*indl*) indikatiiv järelduslausēs rõhutab veendumust, et tegevus järelduslausēs oleks tingimata aset leidnud
195. insidiis ... arte (*abl. causae*) õeluse ja osavusēga
- periūrus, a, um (periūrō) vandemurdja, petlik

- Sinon, nōnis *m.* Sinon; Sinōnis (*gen. subiectivus*)
- crēdita *sc. est*; captique *sc.* sumus me laskime end petta, meid peteti
- lacrimis coactis sunnitud *s. o.* teeseldud pisaratega
- Tydiēs, *ae m.* (Tydeus) Tüdidēs, tüdiid (Tüdeuse poeg = Diomedes, kreeka kangelane)
- Lārissaeus, a, um (Lārissa linn Tessaalias) larissalane
- domō, muī, mitum, 1. (domus) taltsutama; alistama; domuēre = domuērunt
- hic temporaalselt siis
- multo seostub sõnaga magis
- tremendus, a, um (tremō) hirmus, kole, hirmuäratav
200. obiciō, iēcī, iectum, 3. (*ob-*, iaciō) vastu, ette viskama; (kätte) ulatama, pakkuma; *pass.* ilmuma, esinema
- imprōvidus, a, um (paha)aimamata
- sorte dūcere liisuga välja tōmbama, liisuga määrama
- Neptūnus, ī *m.* (*kr.* Poseidon) Neptunus (merejumal)
- sacerdōs, dōtis *m.* preester
- sollemnis, e pidulik, pūhalik
- tranquilla per alta = tranquillum per altum (*sc. mare*)
- horrescō, horruī, -, 3. vōpatuma, vōbisema ehk värisema hakkama
- anguis, *is c.* madu
- gemini ... immēnsis orbibus (*abl. qualitatis*) anguēs tohute keerdudega maopaar
205. tendunt suunduvad, pōõrduvad
- iuba, *ae f.* lakk; hari
- pontus, ī *m.* (*kr. s.*) meri
- pōne taga; jarel, tagantjarele
- pontum pōne legit libise (ujub) taga merd mōõda
- sinuō, 1. kõverasse tōmbama, painutama, keerutama, vāänama
- volūmen, minis *n.* siin: ring, sōõr; keerd, looge
- sinuat immēnsa volūmine (*abl. modi*) terga keerutab looka määratu suurt selga
- salum, ī *n.* (ulgu)meri
- arva (=arvum) tenēbant lähē nesid rannikule
210. sufficere sanguine verega vār-vuma, verd täis valguma

- (*irā*) *ardentēs oculōs* (*acc. limitationis*) *suffecti sanguine* 'et *igni* (*hendiadūoin*) (vihast) leegitsevad silmad täisvalgunud hõoguvat verd
- sibilus, a, um* sisisev, sisistav
- vibrō, i.* värisema, võbisema
- diffugiō, fūgi, fugitum, 3.* (*dis-, fugiō*) laiali pögenema, laiali jooksuma
- visus, ūs m.* vaade, pilk; nägemus
- exsanguis; e* veretu, kahvatu, kaame
- āgmīne cōrtō* kindla sihiga, püüdega
- serpens, pentis c.* (*serpō*) madu
215. *implicō, cui (cāvi), citum (cātum), i.* (sisse) põimima, sisse mähkima, mässima
- dēpascor, pāstus sum, 3.* ära sööma, (puruks) nārīma
- auxiliō (dat. finalis) subire (= auxiliō venire) appi* ruttama
- spira, ae f.* (mao) keerd, looge, loogeldus
- ligō, i.* siduma, ühendama, muljuma
- collum, i n.* kael
- squāmeus, a, um (squāma)* soomus-, soomustega kaetud
- circumdō, dedī, datum, i.* (*circum, dō*) ümbristema, piirama; *circum ... dati (tmesis) = circumdati*
- squāmea ... terga acc. limitationis*
- capite (= capitibus) et cervicibus altis (abl. limitationis)* pea ja pika kaela võrra
220. *simul ... simul* kord ... kord
- perfundō, fūdi, fūsum, 3.* (*per, fundō*) üle kallama; läbi immutama
- saniēs, ēi f.* sülg, ila
- vitta, ae f.* side, kōide; laubapael, preestriside
- perfūsus saniē vittās (acc. limitationis) atrōque venēnō* laubapaelad määratumud tumeda mürgise ilaga
- horrendus, a, um (horreō)* kohutav, hirmuäratav, kole, õudne
- mūgitus, ūs m.* mõrgamine; *quālis (sc. est) mūgitus*
- excutiō, cussī, cussum, 3.* (*ex, quatiō*) välja, ära, mahā raputama või paiskama
- incertam ... secūrim ebakindla* s. t. halvasti tabanud tapakirve
225. *dēlūbrum, i n.* pühamu; *dēlūbra ad summā* pühamusse kõrgendikul
- dracō, ōnis m.* (*kr. s.*) lohemadu, draakon
- effugiō, fūgi, fugitum, 3.* (*ex, fugiō*) ära pögenema
- Tritōnis, nidis f.* (*acc. -nida*) (*kr. s.*) (*sc. Pallas*) Tritonis
- clipeus, i m.* kilp (ümar vasest valmistatud)
- teguntur* peidavad end
- tremefaciō, fecī, factum, 3.* värisema panema; *tremefactus* vapustatud
- insinuō, i.* sisse tungima, läbi tungima
- pavor, ōris m.* värin, värisemine; (*pōōrane*) hirn
- expendō, pendī, pēnsum, 3.* (*ex, pendō*) (ära) kaaluma; välja maksma, tasuma; karistust kandma (millegi pärast); heaks tegema
- mereō, rūi, ritum, 2.* ja *mereor, meritus sum, 2.* teeneid üles näitama, ära teenima, pälvima, *merēns* süüdlane
230. *ferunt — dicunt*
- cuspis, pidis f.* teravik; piik, (*vīsk*)oda
- rōbur, boris n.* tamm, tamme-puu; *siin:* puit
- intorqueō, torsi, tortum, 2.* (*in, torqueō*) sissepoole keerama; hooga keerutama, (keerutades) paiskama või viskama
- dūcendum sc. esse*
- sēdēs pl. (sc. Minervae)* tempel
- diva, ae f. (divus)* jumalanna
- nūmen, minis n.* jumala tahteavaldus, jumalik tahe; *jūmalus, (jumalik) vägevus; divae nūmina* vägevat jumalannat
- conclāmō, i.* (*com-, clāmō*) üheskoos kisendama; kõvasti hüüdma
235. (*sē*) *accingunt operi* asuvad tööle
- rotārum subiciunt lāpsūs* panevad alla veerevad rattad
- stuppeus, a, um* takune; kanepist (tehtud)
- scandō, scandī, scānsum, 3.* (üles) minema või tulema, tõusma (*c. acc.*)

fätalis, e (fätum) saatuslik, hukatuslik
 sacra, örüm *n.* pühad, pühalikud hümnid
 fūnis, is *m.* köis, nõör
 240. minor, *l.* ähvardama; mināns *predikatiivsel*
 illābor, läpsus *sum*, 3 sisse libisema, (kuhugi) libisema või vajuma
 divum = divörüm
 İlium (İlion), *ii n.* İlion (Trooja)
 inclutus (inclitus), *a*, um ülistatud, kuulus
 Dardanidēs, *ae m.* (Dardanus) dardaniid; *pl.* Dardanidēs, um *m.* dardaniidid, troojalased
 İimen, minis *n.* lävi, künnis
 subsistō, stiti, -, 3. (sub, sistō) seisma jääma, peatuma, seisatama
 instō, stiti, stätürus, *l.* lähedal, ees seisma; peale tungima; töttama, rühkima
 immemorēs (*sc. datī* öminis)

caecique furōre (*abl. causae*) (seda, *s. o.* antud ennustust) mitte tähele pannes ja pimesatuna vaimustusest
 245. monstrum, *i n.* koletis, monstrum
 sacrātus, *a*, um (sacrō) pühitsetud, püha; sacrāta arce = in sacrātā arce
 tunc etiam nüüd ka veel
 aperiō, rūi, rtum, 4. avama
 Cassandra, *ae f.* Kassandra (ilusaim Priamose tütar, traagilise saatusega ennustaja)
 fätis ... fätüris *dat. finalis*
 deī (Apollonis) *gen. subiectivus*
 Teucris (*dat. auctoris*) = ā Teucris; *deum* = deörüm
 festus, *a*, um pidulik, pühalik
 vëlō, *l.* kinni katma, ümber punuma v. põimima, vanikutega kaunistama
 festā ... fronde (*abl. instrumenti*) piduliku rohelisusega

Q. Horatius Flaccus.

Carmina.

Exegi monumentum, III, 30.

I Asklepiadese stroof

1., 2., 3., 4. / — / ~ ~ / || / ~ ~ / ~ ~ / v. Asclepiadeus minor

aere *prō* signis (statuis) aēneis, nagu neid Roomas kuulsate meeste auks oli nii mõnigi püstitatud
 perennis, e (per, annus) kestev, püsiv
 rēgālis, e (rex) kuninglik
 situs, ūs *m.* asend; ehitus; hallitus
 pūramis, idis *f.* (*kr. s.*) püramiid
 rēgāli sitū pūramidum altius pūramiidide kuninglikust ehitusest kõrgema
 quod = täle quod järelduslause, siit konjunktiiv *possit*
 edāx, ācis (edō) söölas, sööbiv, purev
 Aquilō, ōnis *m.* põhjatuul
 impotēns, entis võimetu (valitsema, talitsema); raevutsev, möllav (tuulest)
 diruō, rūi, rutum, 3. purustama,

hävitava, lammutama
 innumerābilis annörüm seriēs = seriēs innumerābīlium 'annörüm
 5. fuga siin: (aja) jooks, kulg, vool
 multa = magna; enkliitiline partikkel *-que* tõlkida «vaid»
 multa pars meī on mõeldud luuletaja loomingut ja selle varal saavutatud kuulsust
 Libitīna, *ae f.* surnute, surma ja matuse jumalanna; surm (*metonüümia*)
 ūsque aina, üha, järjest, seostub verbiga *crēscam*
 posterā (=posterörüm v. posteritātis) ... laude recēns närtsimatuna tulevaste põlvete kiitusest
 Capitōlium = in Capitōlium
 dum ... pontifex kord aastas läks ülempreester (pontifex

maximus) koos vanema vestaneitsiga (*virgo maxima*) Kapitooliumile, et tuua ohvleid Juppiter Optimus Maximus'ele ning palvetada riigi heaolu eest. Selle igivana kombe mainimisega väljendab H. veendumust, et tema kuulsus püsib igavesti nagu Rooma riik. Vestaneitseid nimetati sageli lihtsalt *virginēs*. Usutalitusel oli nõutav täielik vaikus, siit *taclita virgo*

dīcar kuulub *dēdūxisse* juurde — minust, räägitakse kord, et ma jne. Järjestada tõlkimisel: *dīcar princeps dēdūxisse Aeolium carmen ad Italōs modōs, ex humili potēns, quā violēns Aufidus obstrepit et quā pauper aquae Daunus rēgnāvit agrestium populōrum*

quā ... populōrum. Seda kahe relatiivlause abil väljendatud kohamäärust tõlgitetakse harilikult sõnade *ex humili potēns* (juurde mõelda *factus*) selgitusena: saades tähtsusetust (isikust) võimsaks seal, kus ... Teise tõlgitsuse järgi kuuluvad need relatiivlauseid *dīcar* juurde: kord räägitakse seal maal, kus ... Siis tundub aga imelik, et H. äkki lepib kuulsusega, mis ei küüni üle tema kodunurga Apuulia piiride

10. *violēns, entis* (tavaliselt *violentus*) äge, tormakas, käre (davooluline)

Aufidus, i m. jōgi Apuulias, praegune Ofonto

pauper aquae ja rēgnāvit populōrum genitiivid kreeka keelepruugi analoogial

Daunus, i m. müütiline Apuulia kuningas. Maa omadus (*pauper aquae*) on siin üle viidud selle maa kunagisele valitsejale

princeps = primus. Tuleb tähendada, et Horatiusel oli siiski üks eelkäija, nimelt Catullus

Aeolium carmen Lesbosē poetide Alkaios ja Sapfo lüürika (lesboslased kuulusid eoolia hõimu)

dēdūxisse kandsin üle

ad Italōs modōs itali viisidele, s. o. rooma luulesse

sūme (=assūme) superbiam quaesitam (=acquisitam) meritīs tunne (võta vastu) uhkust, mis on saavutatud teenete läbi = võid olla õigusega uhke kõige selle üle, mis sa minu läbi oled korda saanud

15. *Delphicus, a, um* Delfi

laurus, i f. loorberipuu, loorber. Loorberipuu oli pühendatud Apollonile, luule ja valguse jumalale. Tema templitki kreeka usulises keskuses Delfis ümbritses loorberisalu, samuti nagu luuletajad sealsetel Apolloni auks peetavail võistlustel pärjatati loorberipärjaga

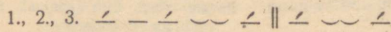
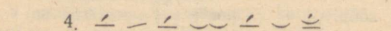
cingere siin: pärjatama

volēns heatahtlikult, armulikult *Melpomenē, es f. (kr. s.)* tragöödia muusa, siin luuletajat inspireeriva muusa tähenduses üldse

Quis desiderio sit pudor, I, 24.

Ses oodis Horatius manitseb Quintilius Varuse surma puhul oma sõpra, suurt rooma luuletajat Vergiliust, kes kadunud taga leinab, leppima paratamatusega.

II. Asklepiadese stroof:

1., 2., 3. v. Asclepiadeus minor
4. v. Glyconeus.

1. *pudor, ōris m.* häbi, häbelikkus; ausus, kohusetunne *capitis (gen. obi.)* kuulub *dēsiderio (dat.)* juurde, mis oma-

korda sõltub väljendist *sit modus; caput* siin = *homo*.

Quis ... capitis kas võib tunnetes olla mingit häbelikkust võt

piiri, taga igatsedes nii kallist kadunud?

lūgubris, e leina-, kaebe-
Melpomenē iseendast tragöödia muusa, kelle poole pöörduda aga kohane on leinalauluski liiquidus siin: kõlav pater muusad olid Jupiteri ja Mnemosyne (mälestuse jumalanna) tütreid

cum citharā = et citharam

5. **Quintiliūm** = **Quintilius** Vārus luuletaja ja arvustaja, Maecenase kirjandusliku ringi liige, Horatiuse, eriti aga Vergiliuse sõber; suri a. 24. e. m. a. **sopor**, **ōris m.** (sügav) uni **urgeo**, **ursi**, -, 2. rõhuma **incorruptus**, a, um (in-, corruptus) rikkumatu; äraostmatu, tõeline

fidēs siin: truudus, ustavus nāda **vēritās** ilustamatu, puhas tõde

Cui pudor ... inveniet parem Quintiliuse personifitseeritud voorused, keda ta nii ustavalt on teeninud, ei leia naljalt enam temataolist austajat

flēbilis, e siin itkemisvääriiline, leinatav

multis bonis (dat.) flēbilis jättes leinama paljusid häid (inimesi)

11. **frūstrā pius** (s. o. erga amicum) ... **poscis** (= **reposcis**) **Quintiliūm deōs** asjata nõuad sa armastuses (oma kadunud sõbra vastu) jumalailt tagasi Quintiliust. **Quintiliūm deōs acc. duplex** sõltuvalt verbist **poscere** (harilikult aliquid ab aliquo)

nōn ita crēditum (ā tē) keda sa mitte sel tingimusel (oma palvustes) pole (jumalate hoolde) usaldanud (et ta nii vara sureks)

Threicius, a, um (poet.) = **Thracius** traakia. Müütiline traakia laulik Orfeus oli laskunud manalasse, et sealt tagasi tuua

oma hingusele läinud abikaasa, kauni nümfi Eurydike. Lüürat imeliselt helisema panes õnnestuski tal selleks luba saada, kuid ainult tingimusel, et ta, Hadesest lahkumisel ei vaata abikaasa poole tagasi. Seda tingimust täita käis tal üle jõu, ja nii kadus igaveseks tema silmist Eurydike

moderor, I. (**modus**) - talitsema; juhtima; (pilli) käsitsema, mängima; moderēre *pro moderēris*

auditarū ... arboribus (dat.) mida kuulasad (isegi) puud

fidēs, is f. (mänguriista) keel; keelpill; kitaara, lüürā

15. **vānus**, a, um tühi, kehatu; imāgō siin: (varju) kuju. Antiikajal arvati, et pärast inimese surma hing lahkub kehast, muutudes elava isiku kehatuks varjukujuks. Vrd. Vergilius, Aeneis VI, 292: *tenues sine corpore vitas — cava sub imagine formae*

sanguis = **vita**

reclūdō, clūsi, clūsūm, 3. (re-, claudō) lahti tegema, avama

nōn lēnis ... reclūdere = **quī nōn reclūdit lēniter**. Adjektiivihendamine infinitiiviga esineb Horatiusel kreeka luuletajate eeskujul sageli

precibus (dat.) = **ad precēs**, seostub verbiga **reclūdere**; **fāta** omandab ühenduses verbiga **reclūdere** konkreetse tähenduse — surma värvaid (**claustra fātalia Orci**) avama

grex, **gregis m.** kari

nigrō compulerit (*attractio modi*)

... **gregi** (poet.) *pro ad nigrum compulerit gregem* (= *turbam umbrarum*). Müüdi järgi oli Mercuriusel kepikē selleks nõiavitsaks, millega surnuid puudutades ta muutis need varjukujuks ja ajas manalasse **dūrūm sc. est** **corrīgere** katsuda muuta

O navis, I, 14.

Kirglik üleskutse rahule isamaa päästmiseks, kirjutatud allegooria kujul. On lahkarvamusi selle kohta, millistele uutele tormidele riigilaev siin vastu läheb. Tõenäoliselt on ood kirjutatud 33. a. paiku, kus Antoniuse ja Octavianuse pooldajate vahel uuesti löi lõkkele vaen, mis a. 31 viis Actioni lahinguni.

III. Asklepiadese stroof:

- 1., 2. $\acute{_}$ — $\acute{_}$ \cup \cup $\acute{_}$ || $\acute{_}$ \cup $\acute{_}$ \cup $\acute{_}$ v. Asclepiadus minor
 3. $\acute{_}$ — $\acute{_}$ \cup \cup $\acute{_}$ \cup v. Pherecrateus
 4. $\acute{_}$ — $\acute{_}$ \cup \cup $\acute{_}$ \cup $\acute{_}$ v. Glyconeus

1. **O nāvis, referent . . . fluctūs** pealtvaataja hoiatus, kes rannalt paneb tähele laeva liikumist
O quid agis? Oo, mis sa teed — hüüatab ehmunult sama pealtvaataja, nähes, et vigastatud laev ei hooli hoiatusest.
occupā portum, püüa (kiiresti) sadamasse jõuda
nūdum rēmigiō sc. sit aerudest paljas on
 5. **mālus, ī m. mast**
Africus, ī m. (sc. ventus) edelatuul
antenna (antenna), ae f. purjepeel
gemant (zeugma) nagisevad (ägavad). Siin juhtiv verb *vidēs* sisuliselt ei ole kooskõlas sõnaga *gemant*, sest masti ja purjepeeli nagisemist on ju võimatu näha; tõlkida — märkama
fūnis, is m. köis, nõõr
dūrō, l. (dūrus) kõvaks tegema; kõvaks muutuma; välja kannatama, vastu pidama
imperiošus, a, um (imperium) võimas, vägev; *imperiošius* = nimis *imperiošum* liiga võimas, määratsev
integer, gra, grum vigastamatu, kahjustamatu
linteum, ī n. puri
 10. **nōn dī (= deī)** kas laeva ahtris seisnud jumalate kujud, mis nüüd olid tormist merre uhetud või laevast eemale pöördunud merejumalad. Igatahes näib Horatius siin mõista andvat, et jumalad, vihastades kauakestvate kodusõdade pärast, on loobunud Rooma kaitsmast
iterum kuulub *pressa (malō)* juurde
quamvis (quam, volō) kui palju tahes; ehk küll, kui ka, olgugi et
Pontus, ī m. (kr. s.) Must meri.; *adi. Ponticus, a, um* Musta mere; Pontose

- Pontica pinus** sina, Musta mere mänd. Musta mere kagurannikul leidus tol ajal häid laevaehituspalkke, seepärast *filia silvae nobilis*
lactāre siin: (suuresti) kiitma, ülistama, suurustlema, hoop- lema millegagi
genūs (sc. filiae), nōmen (silvae)
pingō, pīnxi, pictum, 3. maalima, värvima
timidus siin: araks muutunud
pictis . . . puppibus (ei usalda) kaunilt värvitud ahtrit
 15. **nisi . . . debēs** kui sa ei pea ole-
lūdibrium, ī n. (lūdō) mängu- kann
nūper pärast Brutuse ja Cassiuse hukkumist kodusõja mõllus
sollicitus, a, um rahutu, ärev
taedium, ī n. tulpimus, tüdimus, tusk
nunc millal uued lahkkelid ähvardavad riigile ohtlikuks muutuda
nūper . . . nōn levis sina, kes sa hiljuti mulle olid ängistava tusa põhjuseks, nüüd aga panned mind igatsema ja rasket muret tundma
interfūsus, a, um (millegi) vahel voolav (*c. acc.*)
niteō, uī, -, 2. hiilgama, läikima, särama, sädelema; **nitentēs** sest Küklaadidel leidus rohkesti marmorit
 20. **vitēs** hoidu; konjunktiiv imperatiivses tähenduses
Cyclades, um f. (acc. pl. -as) (*kr. s.*) Küklaadid (kreeka saarestik). Lābisõitu sealt tormisel ajal peeti väga kardetavaks
 Kahe viimase värsi mõte on järgmine: nagu laev peab vältima ohtlikku sõitu Küklaadide vahel, nii ka Roomal tuleb hoiduda parteide ja nende juhtide vahelistest lahkkelidest.

O fons Bandusiae, III, 13.

(III Asklepiadese stroof, vt. I, 14)

1. fōns Bandusiae *Gen. explicat.*, nagu *urbs Rōmae*. Selle allika asukoha suhtes pole täit selgust. On mõeldav, et Horatius siin ülistab mõnd vaikset nurgakest oma sünnipaiga *Venusia läheduses*, olgu siis mälestuse põhjal või ise juhuslikult kohal viibides.

splendidus, a, um sädelev, helkiv, helkjas

vitrum, i n. klaas

merus, a, um segamatu, puhas; *subst. merum, i n. (sc. vinum)* veega segamata, puhas viin, vein; *poet.* viin, vein (üldse)

haedus, i m. sikk, sikukene

crās dōnāberis haedō homme ohverdatakse sulle sikukene. On mõeldud Fontanalia püha (13. oktoobril). Sel päeval kallati veini ja puistati lilli allikaisse, samuti valgus sinna noorte ohvriloomade verd. Tekstist ei järeldu, et Horatius ohvriandide toomisest oleks otseselt osa võtnud. Teadsid ju kohalikud karjused isegi, mis nad võlgnesid allikale tänutäheks. Luuletajat aga inspireeris nimetatud tähtpäeva pühitsemine lihtsalt uut laulu looma

5. primis = modo nātis

venus, eris f. armastus, (armu) nauding

proelia nimelt oma võistlejatega destināre siin: töötama

gelidōs (et limpidōs) vastand (calidō et) rubrō

inficiō, fēcī, fectum (in, faciō),

3. värvima, määrima

lasciūsus, a, um ülemeelik, mänglev, vallatu

subolēs, is f. järglane, võsu; *lasciūvi subolēs gregis* = haedus tē ... tū ... tū pronoomeni kordumise tõstab sõnastuse pidulikkust

flagrāns, antis (flagrō) lõõmav, põletav, kuum

atrōx, ōcis hirmus, metsik

hōra siin: aastaaeg

Canicula, ae f. Siirius (Peni tähehogus). Selle tähe tõusmisel taevakaarele algas Itaalias suure kuumuse hooaeg

10. tē ... nescit (=nequit) tangere ei suuda sulle ligi pääseda

amābillis, e meeldiv, kosutav, mõnus

fessis võmēre tauris Homerosest pärinev kujund

vagus siin uitlev; *vagō* moodustab vastandi sõnale *fessis*

fiēs nōbillium ... fontium *gen. partitīvus* predikatiivina kreeka keelepruugi eeskujul

tū quoque luuletajat mõnigi kord ülistavad allikaid

mē dicente (*abl. abs.*) sest mina ju ülistan

impositam illicem kogunimena

cavis ... saxīs allikas voolas välja metsaga ümbritsetud koopast

unde = ex quibus

15. loquāx, ācis siin: vulisev

lympha, ae f. selge (allika või jõe) vesi (*poet.*)

loquācēs lymphae dēsiliunt kolmekordne allitereeruv 1, kõlaefekt, millega Horatius jäljendab veevulinat

Donec gratus III, 9.

Kuulus, kõige oma lihtsuse juures täiuslik *carmen amoebaeum* (vahelduvate repliikidega laul), kus kaks lahkuläinud armunut — anonüümne noormees, kelle all tuleb mõista Horatiust ennast, ja tema kallim Lydia, pilku heites minevikku ja olevikku üksteist lõppeks taas leiavad. Iseloomulik on siin range vastavus kolmes stroofipaaris niihästi sisult kui vormilt, misjuures aga tütarlapse tundeavaldustes noormehe omadega võrreldes on märksa rohkem kirge ja kihku.

IV Asklepiadese stroof

1., 3. / — / ~ ~ / ~ ~ ≡

v. Glyconeus

2., 4. / — / ~ ~ / || / ~ ~ / ~ ~ ≡

v. Asclepiadeus minor

1. **potior, ius.** (*comp.* adjektiivist *potis*) parem, eelistatav
bracchium ja **brachium, ii n.**
(kr. s.) käsivars, käsi
candidus, a, um lumivalge
cervix, icis f. kual, kael
brachia cervici dare (=circumda-
 re) käsi ümber kaela heitma
 või põimima
Persae, arum m. pärslased
vigeō, uī, -, 2. täis elu või elu-
 jõudu olema; **vigui** ... beätior
 väljendusrikkam kui **vixi** või
 fui beätior olin õnnelik, tundes
 end rikkamana (kui) ...
6. **ardere in alqō v. alqō** kedagi pa-
 lavalt armastama, kellesegi
 armunud olema
Chloē, ēs (acc. -en) f. kreeka
 nimi
neque erat Lydia post Chloēn
 ega Lydia jäänud veel Chloe
 varju (polnud veel Chloest ta-
 gapool)
multi Lydia nōminis gen. qua-
lit. mina, kuulus Lydia (lailalt
 tuntud nimega Lydia), s. o.
 kuulus tänu luuletaja oodi-
 dele
Rōmāna, ae f. roomlanna
Ilia, ae f. Rhea Silvia, müütiline
 Romuluse ja Remuse ema. Ho-
 ratius nimetab teda roomlan-
 naks, kuna Romuluse kaudu
 roomlased temast põlvnesid
Thraessa (Thrēssa), ae f. traak-
 lanna
10. **docta modōs** proosas akusatiivi
 asemel harilikult ablatiiv
dulcēs docta modōs et citharāe
(gen obi.) sciēns kes tunneb
 keni viise ja on osav kitaara-
 mängus
metuam coniunctivus potentialis,
 samuti nagu **patiar (v. 15)** ja
amem ... obeam (v. 24)
 anima siin meelitusõnana —
 armsam, kallim

- superstes, itis** allesjäänud, ellu-
 jäänud, üleelanud
 si **parcent animae fāta** superstiti
 kui ainult saatus armu heidab
 mu kallimale, teda ellu jättes
(prolepsis)
torreō, torruī, tostum, 2. kuivata-
 ma; põletama, sütitama
mūtuus, a, um vastastikune
face mūtuā vastastikuse (armu)
 tulega
Thūrii, ōrum (kr. s.) Thuri
 (linn Lōuna-Itaalias Taranto
 lahe ääres; *adi.* **Thūrinus, a,**
 um Thuriist pärinev
Calais, is m. ja **Ornytus, i m.**
 kreeka nimed
 See asjaolu, et Horatius ja Ly-
 dia võistu ülistavad oma uut
 armastust, näitab, et nad pole
 teineteise vastu ükskõiksed.
 Terentius, Andria, 555: **Aman-**
tium irae amoris integratio est
 Armunute vihapursked märgi-
 vad armastuse uut algust

17. **priscus, a, um** muistne; endine
didūcō, dūxi, ductum, 3. (*dis-*,
dūcō) laiali juhtima, lahutama
 cōgere siin: ühendama
 aēneus, a, um vaskne
excutiō, cussī, cussum, 3. (*ex-*,
quatiō) välja või lahti raputa-
 ma; välja, ära heitma
20. **reiciō, iēcī, iectum, 3.** (*re-*, *iaciō*)
 tagasi, ära viskama; hülgama;
reiectae daatio
iānuā, ae f. uks
 cortex siin: kork
improbus, a, um (in-, probus)
 kõlvatu, paha; metsik
Hadria, ae m. (kr. s.) Aadria
 meri
obeō, ii, itum, ire (ob, eō) vastu
 minema; alla minema, looja-
 ma; surema
libēns, entis heameeleline; meel-
 sasti (tegev)

Persicos odi, puer, I, 38.

I Sappho strof:

1., 2., 3. $\underline{\quad} \cup \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \parallel \cup \underline{\quad} \cup \underline{\quad} \underline{\quad}$
 4. $\underline{\quad} \cup \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$

v. Sapphicus hendecasyllabus
 v. Adonius

1. **apparātus, ūs m.** toredus, luksus
displīcēō, plicuī, plicitum, 2. mit-
 te meeldima, ebameeldiv ole-
 ma

- nectō, nēxuī (nexī), nexum, 3.**
 siduma, punuma
philyra, ae f. (pärna)niin
 sector, 1. (*sequor*) (pidevalt,

kõikjal) järgnema, alati saat-
ma; taotlema, püüdlema, saa-
vutada püüdma; mitte sectāri,
rosa quō locōrum sēra morētur
ära näe vaeva, et teada saada,
kus kasvab hiline roos

5. allabōrō, 1. (ad, labōrō) pingsalt
töötama; vaevaga midagi li-

saks hankima (aliquid alicui
rei); nihil allabōrēs ära püüa
midagi juurde lisada
dēdeceō, cui, -, 2. sündsusetu, so-
bimatu olema
artus, a, um kitsas, ahas, tihe
vītis, is f. viinapuü, viinapuüks,
vää

Rectius vives, II, 10

(I Sapfo stroof, vt: I, 38)

1. rēctius õigemini, s. o. arukamalt
ning seetõttu ka õnnelikumalt
(kuü vastasel korral)
Licinius = L. Licinius Mūrēna,
Maecenase naisevend, võttis
konsulina a. 23. osa Augustuse
vastu sihitud vandenõust,
mõisteti samal aastal surma
altum, i n. (altus) ulgumeri;
altum urgere ulgumerele tun-
gima
procella, ae f. torm
horrescō, horrui, -, 3. kartma
hakkama, kokkuma
litus premere ranna lähedal hoi-
duma
iniquus, a, um ebatasane, ohtlik
(läheduses leiduvate madalike
ja veealuste kivide tõttu)
5. mediocritās, ātis f. mõõdukus;
aurea mediocritās kuldne keske-
tee
diligere siin: põhitähenduses
(välja) valima
tātus ... aula adjektiivile tātus
on teises lauseliikmes vastu
seatud sōbrius; caret (on il-
ma) kummalgi korral eri tä-
hendusvarjundiga — esmalt
«on kaitstud» (vana maja
mustuse vastu), järgnevalt
aga «saab läbi ilma» (kade-
dust äratava lossita); tātus
caret ... caret sōbrius (kiasm)
obsolētus, a, um lagunenu, d,
(puru)vana
sordēs, is, taval. pl. sordēs, ium
f. kasimatus, mustus, räpasus
invidendus siin mitte iseendast
kadestamisväärne, vaid suur-
te hulkade meelest, seega mõt-
te järgi «kadedust äratav»
sōbrius, a, um mõõdukas, tagasi-
hoidlik
aula, ae f. (kr. s.) loss
agitō, 1. liigutama, õõtsutama
kõigutama

10. fulgur, uris n. välk
summōs ... montēs näib siin
vastavalt väljendile ingēns pi-
nus ja celsae turrēs tähenda-
vat mitte — nagu harilikult —
mäetippe, vaid kõige kõrge-
maid mägesid
infēstus, a, um ebakindel, oht-
lik; vaenulik; infēstis (= adver-
sis) ... secundis (mõlemal
korral täiendada rēbus) abl.
abs. õnnetustes ... õnnelikel
aegadel
alteram (= contrāriam) sortem,
nimelt secundis adversam, in-
fēstis amicam
bene praeparātum pectus = tõe-
lise (elu) tarkusega varustatud
inimene (hing)
alteram sortem on ühine objekt
verbidele spērat ja metuit, sa-
muti nagu bene praeparātum
pectus on ühine subjekt
15. infōrmis, e (in-, fōrma) vormitu;
näotu, inetu, vastik
idem = tema samuti
summoveō, mōvi, mōtum, 2.
(sub, moveō) ära või minema
ajama, peletama, eemaldama
nunc sc. est
et õlim ka edaspidi, ka tulevikus
suscitō, 1. äratama, virgutama,
elustama
tacentem Mūsam. Muusad vaiki-
vad, kui Apollon vihaselt vibu
pingutab ja heidab oma kohu-
tavaid nooli
20. tendō, tetendī (tēnsūm), 3. pin-
gule tõmbama
rēbus angustis kitsastel aegadel.
kitsikuses, ahistuses; in an-
gustiis (= rēbus angustis)
amicū appārent (Petronius)
animōsus, a, um mehine, südi,
julge
fortis siin: tugev
appārē näita end, osutu, ole

idē samuti sa
 sapienter contrahēs = sapienter
 faciēs, si contrahēs, nagu lae-
 tus sorte tuā vivēs sapienter
 (Epistulae I, 10, 44) = sa-
 piēns eris, si vivēs
 ventō nimium secundō (abl.

instr.) kuulub *turgida* juurde
 (liiga heast tuulest, s. o. liiga
 valjust pärituulest.) Nagu Ho-
 ratius luuletuse alguses inim-
 elu meresõiduga võrdleb, nii
 vilksatab seda nägemust ka
 kahes viimases värsis.

Vides, ut alta, I, 9.

Alkaiose stroof.

- 1., 2. ≡ ˘ ˘ ˘ ˘ — || ˘ ˘ ˘ ˘ ≡ v. Alcaicus hendecasyllabus
 3. ≡ ˘ ˘ ˘ ˘ — ˘ ˘ ˘ ≡ v. Alcaicus enneasyllabus
 4. ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ˘ ≡ v. Alcaicus decasyllabus

1. *altā nive* (abl. *causae*) sõltub
 sõnast *candidum*
Sōracte, is n. māgi Roomast põh-
 ja pool, Apolloni templiga,
 praegune Monte San Oresto
onus sc. nivis
labōrāre siin: (raskuse all) pain-
 duma, nõtkuma
gelū, ūs n. külm, pakane
acūtus, a, um terav, vahe, lõi-
kav; käre (pakane)
 5. *dissolvere* siin: hajutama, kao-
 tama; *ligna* halud
super mōnigi kord Horatiusel
c. abl.
largus, a, um rikkalik, ohter; hel-
de
reponō, posuī, positum, 3. uuesti
või juurde panema, juurde li-
sama
benignus, a, um lahke; helde
dēprōmō, prōmpsi, prōmptum, 3.
välja või esile tooma
quadrimus, a, um nelja-aastane
Thaliarchus, i m. vististi fiktiiv-
ne isik, kelle kreeka nimi tä-
henduselt (rēx convivii) on
tekstliga kooskõlas
diōta, ae f. (kr. s.) kahe kõrva-
ga veiniastja
 10. *sternō, strāvī, strātum, 3. laiali*
laotama; (maha) rabama, talt-
saks tegema, vaigistama
dēproelior, l. ägedasti, otsusta-
valt võitlema; dēproeliantēs
nimelt üksteisega
agitō, l. liikuma panema, liiguta-
ma; kõigutama
ornus, i f. saarepuu, saar

fuge (*quaerere*) rõhulisem kui
nōli
quem diērum cumque = quem-
quemque diem
fors, f. (ferō) (esineb ainult
nom. ja abl. sg. forte) sattum-
 us, juhus. Horatius tuletab
 siin meelde epikuurlikku põhi-
 mõtet, et iga elupäev tuleb
 kasutada kui mõeldavat viim-
 set. Iga uus juhuse antud
 (*fors dabit*) päev tundub siis
 üllatava kingitusena. Vrd.
 Epistulae I, 4, 12—14;

Inter spem curamque, timores inter et
iras
omnem crede diem tibi diluxisse
supremum:
grata superveniet, quae non sperabitur
hora.

lucrum, i n. kasu, tulu, profiit;
lucrō (dat.) appōne pane tulu-
 de kirja või kontosse, loe või-
 duks

15. *dulcēs amōrēs* õrnu armastus-
 suhteid
spernō, sprēvi, sprētum, 3. hal-
vaks panema, põlgama, hülgama
puer noorukina, oma nooruses
tū jāab tõlkimata
chorēa, ae f. (kr. s.) ringmäng,
-tants
dōnec etc see lause arendab pilt-
 likult sama mõistet, mida eel-
 pool väljendas sõna *puer*
virēns, entis (vireō) haljendav,
 haljas; *parimas elueas olev,*
 nooruslik, noor; *virenti sc. tibi*

cānitīes, *ei f.* hallus, hall värv;
hallid juuksed; vanadus
mōrōsus, *a, um* sünge, morn;
isemeelne, jonnakas
nunc *s. o.* dōnec cānitīes abest;
campus *sc.* Mārtius
ārea, *ae f.* (lage) väljak
susurrus, *i m.* sosin

20. compōnere siin: kokku leppima
repetantur moodustab ühise pre-
dikaadi sõnadele *campus,*
āreae, susurrī, rīsus prōditor
ja pignus; tõlkida: nüüd aga

Quid dedicatum poscit, I, 31.

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Ood on kirjutatud 28. a. Apolloni templi pühitsemise puhul, mille Oeta-
vianus oli lasknud ehitada Aktioni neeme juures a. 31 saavutatud võidu mäles-
tuseks.

1. dēdicō, 1. pühendama, pühitsema
dēdicātum ... Apollinē = Apol-
linē, cui templum dēdicātum
est Apollonilt, kellele tempel
on pühendatud

poscit tõlkida «soovib»; sõna *po-*
scere on jäänud jumalate poole
pöördumisel luulekeeles tarvi-
tusele sellest ajast, millal ar-
vati, et ohvriandeid tuues oldi
õigustatud jumalalt midagi
«nõudma» vastutasuks
vātes luuletaja. Alles lõppstroo-
fis selgub, et Horatius selle
sõnaga tähistab iseennast
patera, *ae f.* ohvrikauss
liquor, *ōris m.* vedelik, neste;
novum liquōrem värsket veini
opimus, *a, um* rammus
ferāx, *ācis (ferō)* viljakandev,
viljakas; segetēs ferācēs rikka-
likke lõikus; Sardiinia oli Sit-
siilia ja Aafrika kõrval tuntud
oma viljarikkuse poolest

5. Calabria, *ae f.* Kalaabria (kuum
ja veevaene piirkond, kus aga
siiski oli häid karjamaid)
armentum, *i n.* (veiste) kari
nōn rūra ei põlde

Liris, *is m.* jõgi Latiumis Kam-
paania piiril, praegune Garig-
liano

quīētus, *a, um* (quiescō) rahulik
mordet siin: uuristab, uhab
taciturnus, *a, um* (taceō) vai-
kiv; vaikne

amnis, *is, m.* jõgi

premant siin: kärpigu

Calēs, *ium f.* linn Kampaania

olgu aina su piüde eesmärgiks
intimus, *a, um* sisim, üksildane
angulus, *i m.* nurk, (toa)nurk
pignus, *oris n.* (armü)pant
dēripīō, ripui, reptum, 3. ära
tõmbama

lacertīs ... digitō *abl. separatio-*
nis

pertināx, *ācis* kangekaelne, jon-
nakas, tõrges

male (= parum) pertināci sest tü-
tarlaps ainult teeskleb tõrk-
sust

(praegune Galvi), kuulus oma
veini poolest; *adi. Calēnus, a,*
um Kalese

falx, falcis *f.* sirp, vikat

10. Fortūna, *ae f.* õnne-jumalanna
dives et = et dives

exsiccō, 1. (ex, siccō) ära kui-
vatama; kuivaks jooma, tüh-
jendama

cululla, *ae f.* suur peeker, kari-
kas; aureis ... exsiccet culul-
lis tühjendagu (joogu) kuld-
seist karikaist

Syria, *ae f.* Süüria; *adi. Syr(i)us,*
a, um Süüria

reparata = permütata, *ēmpa*
merx, mercis *f.* kaup; Syrā ...
merce Süüria kauba vastu
qippe sest et

ter et quater hüperbool
revisō, visī, -, 3. (re-, visō)
uuesti vaatlema; uuesti külas-
tama, söitma (merd)

Atlanticus, *a, um* Atlandi
impūnē (in-, poena) nuhtlema-
tult, karistamatult

dis ... impūnē Irooniliselt õel-
dud: kaupmees on isegi juma-
late soosik, võides aasta läbi
meresõidu ohtusid trotsida, il-
ma et talle juhtuks midagi
halba

15. pāscō, pāvī, pāstum, 3. karja
hoidma, karjatama, toitma
mē pāscunt mind toidavad, mi-
nu toiduks on. Järgnevalt rõ-
hutab Horatius vastandina
kaupmehe toritsevale eluviisi-
le omaenda leppimist piskuga.

oliva, *ae f.* (*kr. s.*) oliiv, õlipuu;
õlipuumari
cichoreum; *ei n.* (*kr. s.*) sigur;
endiivia
levis siin: kergesti seeditav
malva *ae f.* malva, kassinaeris
frui ... *carentem*. Järjestada:
Lätõe, dõnēs mihi, precor frui
parātis et validō et integrā
cum mente nec etc.
parātis = eis quae parāvī (quae
habeō), niisiis frui parātis =
rahuldust (mõnu) tunda sel-
lest, mis mul on
validus, a, um (valeō) terve, tu-
gev; (mihi) validō hea tervise
juures
Lätõus, ī *m.* Latona poeg, Apol-
lon

dõnēs *c. inf.* (frui ja dēgere) ut-
lause asemel esineb harva;
siin tähenduses «anna», «või-
malda» (konjunktiiv impera-
tiivses tähenduses)

precor, 1. (*prex*) paluma

integrā cum mente vaimselt
värskena. Vrd. Iuvenalis, Sa-
turae 10, 456; *ōrandum est, ut*
sit mēns sāna in corpore sāno
senecta, *ae, f.* vanadus

dēgō, dēgī, -, 3. (*dē, agō*) mōō-
da saatma, veetma

nec ... *carentem* vānaduspäevi
veeta mitte pōdurana ja mitte
ilma luuleannita (ilma kitaa-
rata)

O saepe mecum, II, 7

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Luuletaja tervitab oma kunagist lahingukaaslast, kaua aega kodusõdadest osavõtnud Pompeius Varust tema tagasituleku puhul võõrsilt Rooma. Ood on kirjutatud umbes a. 29. Sündmustest, mida selles mainitakse, lahutab üle 10 aasta.

saepe kordub järgmises stroofis
(v. 6): mõlemal on mäletada
niihästi ühist muret kui rõõmu
tempus = discrimen, periculum
militia, *ae f.* sõjaväeteenistus;
sõjaretk, sõda: sõjavägi

Brūtō ... *duce* (*abl. abs.*) Mar-
cus Junius Brutus oli ühes oma
mõtteosalise Cassiusega vaba-
riiklike vägede juhiks. Need
väed said a. 42 e. m. a. purus-
tavalt lüüa võitluses (Filippo
linna lähedal Makedoonias)
Antonius ja Octavianuse ar-
meega

redōnō, 1. (kingituseks) tagasi
tooma

Quiris, itis *m.* kviriit, täieõigus-
lik Rooma kodanik; tavaliselt
pl.; te ... *Quiritem* (*acc. dup-*
lex sõltuvalt verbist *redōnāvīt*)
sind «kviriidina» (vastandatud
sõdurile, kelle kohta seda nime-
tust ei tarvitatud)

Italus, a, um = Italius itaalia

5. Pompei = Pompeius Vārus. And-
med Varuse kohta piirduvad
ainult sellega, mis Horatius
lausub siin temast. Olles tee-

ninud Brutuse vägedes sattus
ta põljusteks aastateks uuesti
kodusõja-keerisesse, ja tõenäo-
liselt alles Octavianuse poolt
välja kuulutatud amnestia
(29. a.) võimaldas talle taas
pääseda Rooma

sodālis, is *m.* seltsimees, seltsi-
line, sõber; (laua)kaaslane
morantem pikaldaselt venivat,
pikana tunduvat, igavat
saepe seostub sõnaga *frēgī*
(= *breviōrem reddidi*)

niteō, uī, -, 2. hiilgama, läikima
malōbathron (malōbathrum), ī
n. malobatr, samanimelisest
india taimest valmistatud lõh-
nav väie. Selliseid luksusartik-
leid veeti Itaaliasse Süüria sa-
damate kaudu.

nitenēs ... *capillōs acc. grae-*
cus; corōnātus ... capillōs
(endal) pärg ehtimas juuk-
seid, mis läikisid süüria malo-
batriist.

Philippi, ōrum *m.* Filippo (linn
Makedoonias; lahing 42. a.
e. m. a.)

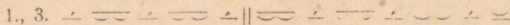

Philippōs = clādem Philippēsem.

- Horatius võttis Filippoi lahingust leegionikomandörina osa ja pääses sealt põgenemisega
10. **sēnsi** siin: elasin läbi, sain tunda, kogesin; **nōn bene** mitte hästi = õnnetul kombel, oma häbiks
- parmula**, ae f. väike kilp; **relictā** ... **parmulā** kilbi lugu ei põhine tegelikkusel, vaid seda tuleb käsitada reminitsent-sina kreeka lüürikast (Archi-lochos, Anakreon).
- fracta sc. est; minācēs** (varem nii) ähvardavad (sõdurid)
- mentum**, i n. lõug
- turpe solum tetigēre mentō** = turpiter prostrāti humum **ōsculābantur** langesid (võitja ees) häbiväärselt põrmu
- paveō, pāvī**, -, 2. värisema
- sed mē** ... sustuliti aere Horatius ütleb hirmuvärinal tundnud olevat (aga küllap vist muia-tes nõnda ta lausub), kuidas Mercurius (kaubanduse ja ilukõne jumal, ühtlasi lüüra leiutaja ja luuletajate soosija) teda udupilvesse mahitult ära viis. Sellistest jumalate vägitegudest on juttu juba Homerose eepostes
15. **resorbeō**, -, -, 2. neelama; kaasa kiskuma v. haarama
- fretum**, i n. väin; meri; **fretis** (abl. instr.) = per freta
- aestōsus, a, um** (kohinal) laine-tav, (mühades) voolav; **tē** ... aestuōsis sind (aga) haaras (süüdmuste) laine kaasa ja kandis üle mässava mere uuesti sõtta
- obligāre** siin: (pidulikult) töö-tama
- daps, dapis** f. ohvrisöömaaeg; söömapiidu, pidusöök
- fessus, a, um** väsinud, kurnatud, vaevatud
- dēpone** siruta välja puhkuseks
20. **cadus**, i m. (veini) astja
- dēstinō**, l. määrama

- obliviōsus, a, um** kergesti unustav; siin: (muret) unustama panev, unustusttoov
- lēvis, e sile, läikiv**
- Massicum**, i n. Massicuse vein. Massicuse mäe piirkond (Kam-paanias) oli tuntud oivalise veini poolest
- cibōrium**, i n. peeker
- expleō, plēvi, plētum**, 2. täis kal-lama; (ääretasa) täitma
- capax, ācis** mahukas
- fundē** ... **unguenta sc. in capil-lōs**
- concha**, ae f. (konna)karp
- ūdus, a, um** märg, niiske
- dēproperō**, l. ruttama, kiirusta-ma; **dēproperāre corōnās** kii-resti pärgi punuma
- apium**, ii n. seller
25. **cūrātve myrtō** = myrtōve cūrāt; quem sc. nostrum
- Venus** = iactus Venereus parim vise täringumängus, s. o., kui kõik neli täringut (tāli) näita-sid ülemisel küljel eri arvu-sid. Kreeklaste eeskujul oli roomlastelgi saanud kombeks täringuviske abil valida enne joomapidu keegi selle juhti-jaks
- arbitr**, trī m. vahetalitaja, (vahe)kohtunik; valitseja; **ar-biter bibendī** = joomingu juh-tija; **dicet** = dēstinābit
- nōn sānius** = insānius (veelgi) pöörasemalt
- hacchor**, l. Bacchuse püha pühit-sema; bakhuslikus joovastuses olema
- Edōnī, ōrum** m. edoonlased, traakia hõim, tuntud, nagu üldse traaklased, oma metsiku Bacchuse kultuse ja liialemineva joomisega
- furere** siin: pöörases rõõmutujus, uimavas vaimustuses olema, meeletusi tegema
- receptō amicō** (abl. abl.) sõbra tagasituleku puhul

Diffugere nives, IV, 7.

I. Archilochose stroof:

- 1., 3.
- 2., 4.

diffugiō, fugi, -, 3. (dis-, fugiō)
 laiali põgenema, hajuma; **diffugere** nivēs lumi on läinud
grāmen, minis n. rohi
 comae siin: lehed, lehestik
mūtāt terra vicēs pro mūtandō
 peragit vicēs muudab vaheldu-
 misi oma välimust, ilmet, noo-
 reneb
decrescō, crēvi, -, 3. (dē, crescō)
 alanema, kahanema
ripās flūmina praetereunt jōed
 voolavad kallastes
Grātia, ae f. graatsia, kauniduse
 ja rõõmu jumalanna, *taval. pl.*
 Grātiae kolm graatsiat
nympha, ae f. (kr. s.) nūmf (loo-
 duse lu jumalanna)
immortālis, e (in-, mortālis) su-
 rematu; igavene, lõpmatu; **im-**
mortālia nē spērēs et sa ei
 loodaks (mitte lootma) igav-
 vest kestvust
almus, a, um (alō) toitev, elus-
 tav, helde
hōra, ae f. (kr. s.) tund
mitescō, -, -, 3. (mitis) pehme-
 nema, nõrgenema, leevenduma
prōterō, trīvi, tritum, 3. maha
 tallama ehk sõtkuma; kõrvale
 suruma, peletama
pōmifer, fera, ferum (pōmum,
ferō) viljakandev, viljarikas
effundō, fūdī, fūsum, 3. (ex,
fundō) välja valama, puista-
 ma
brūma, ae f. talvine pöörpäev,
 talv, talvepakane
recurrō, curri, cursum, 3. (re,
currō) tagasi jooksmas; (kii-
 resti) tagasi tulema
iners, ertis (in-, ars) oskamatu;
 tegevusetu, elutu, loitu-
 tav
damnum, ī n. kaotus, kahju; dam-
na caelestia taevased (looduse)
 kaotused, surm looduses, kui
brūma (v. 12) tagasi tuleb,
 vastupidiselt v. 14—16 maini-
 tud kaotustele, mida võiks ni-
 metada **damna hūmāna**
reparō, ī. (re-, parō) uuesti han-
 kima ehk muretsema; paran-
 dama, heaks tegema; (millegi
 vastu) vahetama
celerēs lūnae kiiresti vahelduvad
 kuud (kuu faasid), aja kiire
 külg

Tullus = Tullus Hostilius, ī īī m.
 kolmas Rooma kuningas
Ancus = Ancus Mārtius, ī īī m.
 neljas Rooma kuningas
hodiernus, a, um (hodiē) tänane
summa, ae f. koguhulk, summa
dī superi taevased jumalad
cūctus, a, um kogu, kõik
hērēs, ōdis m. pärija
amicō animō oma kallile hingele
 (minale), endale
splendidus, a, um (splendeō)
 hiilgav
Minōs, ōis Kreeta kuningas,
 müüdi järgi pärast surma
 kohtunik manalas
arbitrium, īī n. (kohtu)otsus
Torquātus, ī m. Horatiuse sõber,
 advokaat, lähemad andmed te-
 ma kohta puuduvad
facundia, ae f. kõneosavus, kõne-
 and
restituō, uī, ūtum, 3. (re-, statuō)
 tagasi, uuesti asetama; endi-
 sesse seisukorda seadma, en-
 nistama
infernus, a, um allmaailma-, ma-
 nala-
Diāna, ae f. = Artemis (jahi-
 jumalanna)
pudicus, a, um (pudet) häbelik,
 malbe; karske, vooreslik
Hippolytus, ī m. Hippolütos, Atee-
 na kuninga Theseuse poeg.
 Müüdi järgi armus temasse
 võorasema Faidra, kuid voo-
 reslik noormees ei lasknud
 ennast ahvatleda. Sellest sol-
 vunud, ruttas Faidra süüdis-
 tama võrgutamiskatses Hippo-
 lütost ennast. Theseus pöördu-
 s kättemaksu-palvega merejuma-
 la Poseidoni poole, kes saatiski
 kord, kui Hippolütos oli ranni-
 kul kaarikuga sõitmas, sinna
 kohutava härja. Hirmuleaetud
 hobused lohistasid Hippolütose
 surnuks.
Lēthē, ēs f. (kr. s.) Leete, ma-
 nala jõgi, millest surnute hin-
 ged jõid maapealse elu unust-
 tust; *adi.* Lethaeus, a, um-
 Leete
Thēseus, ei m. Theseus, Ateena
 kuningas, legendaarne kange-
 lane
 valet *c. inf.* on küllalt tugev, et;
 on suuteline, suudab
abrupō, rūpī, ruptum, 3. (ab,

rumpõ) ära, lahti murdma;
ära kiskuma

Pirithous, i m. Peirithoos, lapii-
tide kuningas. Ta tungis kord
koos Theseusega, oma sõbraga
allmaailma, et sealt ära röö-
vida manala jumala abikaasa

Proserpina. Uritus ebaõnnestus ja mõlemad sõbrad pandi kalju külge ahelaisse. Theseuse vabastas hiljem Herakles; aga tema ise ei suutnud enam oma sõpra päästa

LÜHENDID

- abl. — ablativus
 ~instr. — instrumenti
 ~mens. — mensurae
 ~qualit. — qualitatis
 ~sep. — separationis
 ~temp. — temporis
 abl. abs. — ablativus absolutus
 acc. — accusativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 ~c. nom. — cum nominativo
 act. — activum, activi
 adi. — adiectivum
 adj. — adjektiiv
 adv. — adverbium
 Arist. — Aristoteles
 bot. — botaanikas
 c. — cum
 ~abl. — ablativo
 ~acc. — accusativo
 ~acc. dupl. — accusativo duplici
 ~dat. — dativo
 ~gen. — genitivo
 ~inf. — infinitivo
 ~nom. dupl. — nominativo duplici
 Caes. — Gaius Iulius Caesar
 cas. — casus
 ~indef. — indefinitus
 ~irr. — irrealis
 ~pot. — potentialis
 Cic. — Marcus Tullius Cicero
 ~ (Ad.) Att. — Epistulae ad Atticum
 Cluent. — Pro Aulo Cluentio
 Sen. — Cato Maior ehk De Senectute
 Tusc. — Tusculanae disputationes
 Coni. — coniunctivus
 ~dubit. — dubitativus
 ~conc. — concessivus
 ~hort. — hortativus
 ~imperat. — imperativus
 ~opt. — optativus
 ~pot. — potentialis
 ~prohib. — prohibitivus
 coniug. — coniugatio
 ~periphr. act. — periphrastica activi
 ~periphr. pass. — periphrastica passivi
 comp. — comparativus
 comparat. — (ut) comparativum
 consecut. — (ut) consecutivum
 Curt. — Quintus Curtius Rufus
 dat. — dativus
 deklin. — deklinatsioon
 Erasm. — Desiderius Erasmus Rotterodamensis
 f., fem. — femininum, femini generis
 fin. — (ut) finale
 fut. (I, II) futurum (primum, secundum), futuri
 Gell. — Aulus Gellius
 gen. — genitivus
 ~explicat. — explicativus
 ~part. — partitivus
 ~poss. — possessivus
 ~pret. — pretii
 ~qualit. — qualitatis
 Hippocr. — Hippocrates
 hist. — (cum) historicum
 Hor. — Quintus Horatius Flaccus
 imperat. — imperativus
 imperf. — imperfectum, imperfecti
 ind. — indicativus
 indecl. — indeclinabile
 intr. — intransitiivseltselt
 iterat. — (cum) iterativum
 Iustian. — Iustinianus
 Iuv. — Decimus Iunius Iuvenalis
 konj. — konjugatsioon
 kr. s. — kreeka sõna
 Liv. — Titus Livius
 loc. — locativus
 Lucan. — Marcus Annaeus Lucanus
 Lucr. — Titus Lucretius Carus
 lõpul. — lõpuliselt
 m., masc. — masculinum, masculini generis
 Mart. — Marcus Valerius Martialis
 meton. — metonüümia
 n., neutr. — neutrum, neutra, neutrius generis

Nep. — Cornelius Nepos
 nom. — nominativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 oci. — (ut, ne) obiectivum
 Ovid. — Publius Ovidius Naso
 part. — participium
 pass. — passivum, passivi
 p. — pensum
 perf. — perfectum, perfecti
 personif. — personifikatsioon
 Petron. — Gaius Petronius Arbiter
 Satirae (Satiricon)
 Phaedr. — Phaedrus
 Fabularum Aesopiarum libri V
 Pl. — Maccius Plautus
 pl. — pluralis
 Plin. — Gaius Plinius Secundus Minor
 Plin. Van. — Gaius Plinius Secundus
 Maior (e. Plinius Vanem)
 N. H. — Naturalis historia
 plusq. — plusquamperfectum, plus-
 quamperfecti
 Plut. — Plutarchos
 postpos. — postpositio
 praes. — praesens, praesentis
 pron. — pronomën
 ~demonstr. — demonstrativum
 ~indefin. — indefinitum
 ~interrog. — interrogativum
 ~pers. — personale
 ~poss. — possessivum
 ~relat. — relativum
 ~refl. — reflexivum
 Prop. — Sextus Propertius
 Quint. — Marcus Fabius Quintilianus
 Sall. — Gaius Sallustius Crispus
 sc. — scilicet
 Sen. — Lucius Annaeus Seneca
 Ep. — Epistulae
 sg. — singularis
 subst. — substantivum
 Suet. — Gaius Suetonius Tranquillus
 sup. — supinum
 Tac. — Publius Cornelius Tacitus
 taval. — tavaliselt
 temp. — (cum) temporale
 Ter. — Publius Terentius Afer
 Tib. — Albius Tibullus
 v. — verbum
 ~impers. — impersonale
 ~defect. — defectivum
 Varro — Terentius Varro
 Verg. — Publius Vergilius Maro
 voc. — vocativus

Rooma eesnimede lühendeid

A. — Aulus
 C. — Gaius
 Cn. — Cnaeus
 D. — Decimus
 L. — Lucius
 M. — Marcus
 M'. — Manius

P. — Publius
 Q. — Quintus
 Sex. — Sextus
 Ser. — Servius
 Sp. — Spurius
 T. — Titus
 Ti. — Tiberius.

Hind rbl.0.24